

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1315](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1315)

1015
1015
1015

Bühning

La 9 f

TITI
PAT
HISTORI
QUI SUP

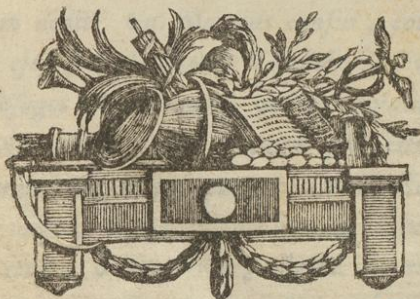
—
T O M U

—
MANX
Cui & Somp
N DCC

TITI LIVII
PATAVINI
HISTORIARUM LIBRI
QUI SUPERSUNT OMNES

TOMUS DECIMUS

La 9 f

MANNHEMII

Cura & Sumptibus Societatis literatæ
M DCC LXXX

TITI LIVII
HISTORIAE
AB URBE
LIBER X
EPI
M. Fulvius
cienses obsessis
Cephaloniam p[ro]
pacem dedit. Co
lega ejus, Gallo
Tellosagos, &
in Asiam transiit
Taurum montem
rum origo, & quae
que tenent, occupat
plam quoque vici
mina trahit. M
regis Gallogarum
curiam captam
lat, unde Lopho
lican & Copsi p[ro]

TITI LIVII
HISTOR
AB URBE
LIBER X

EPI

M. Fulvius
cienses obsessis
Cephaloniam p[ro]
pacem dedit. Co
lega ejus, Gallo
Tellosagos, &
in Asiam transiit
Taurum montem
rum origo, & quae
que tenent, occupat
plam quoque vici
mina trahit. M
regis Gallogarum
curiam captam
lat, unde Lopho
lican & Copsi p[ro]

TITI LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXVIII

E P I T O M E

M. *FULVIUS* consul in Epiro Ambra-
cienses obsessos in deditionem accepit,
Cephaleniam subegit, Ætolis perdomitis
pacem dedit. Cn. Manlius consul, col-
lega ejus, Gallogræcos Tolistoboios, &
Tectosagos, & Trocmos, qui Brenno duce
in Asiam transferant, quum soli citra
Taurum montem non parerent, vicit. Eo-
rum origo, & quemadmodum ea loca,
quæ tenent, occupaverint, refertur. Exem-
plum quoque virtutis & pudicitie in fe-
mina traditur. Nam quum Ortiagontis,
regis Gallogræcorum, uxor captiva esset,
centurionem custodem, qui ei vim intu-
lerat, occidit. Lustrum a censoribus con-
ditum est. Censa sunt civium capita du-

centa quinquaginta octo millia & trecenta viginti octo. Cum Ariarathe, rege Cappadociae, amicitia juncta est. Cn. Manlius, contradicentibus decem legatis, ex quorum consilio foedus cum Antiocho conscripserat, de Gallograecis, acta pro se causa in senatu, triumphavit. Scipio Africanus, die ei dicta, ut quidam aiunt, a Q. Petillio tribuno plebis, ut quidam, a Nævio, quod praeda ex Antiocho capta ararium fraudasset, postquam is dies venit, evocatus in Rostra, Hac die, inquit, Quirites, Carthaginem vici: &, prosequente populo, Capitolium adscendit. Inde, ne amplius tribuniciis injuriis vexaretur, in voluntarium exsilium Litemum concessit: incertum ibi, an Romae, defunctus. Nam ejus monumentum utrobique fuit. L. Scipio Asiaticus, frater Africani, eodem peculatus crimine accusatus damnatusque, quum in vincula & carcerem duceretur, Ti. Sempronius Gracchus, tribunus plebis, qui antea Scipio-

nibus inimicus factus,
 id beneficium Africanus
 quaestores in bona
 missi essent, non
 dium pecunia regie
 quam tantum relata
 erat damnatus, C
 amicis innumerabilibus
 noluit: qua
 redempta.

nibus inimicus fuerat, intercessit; & ob
 id beneficium Africani filiam duxit. Quum
 quaestores in bona ejus publice possidenda
 missi essent, non modo in iis ullum vesti-
 dium pecuniæ regiae adparuit, sed nequa-
 quam tantum redactum, quantum summæ
 erat damnatus. Conlatam a cognatis &
 amicis innumerabilem pecuniam accipere
 noluit: quæ necessaria ei erant ad cultum,
 redempta.

U. c. 563.
a. C. 189.

Res
Ætolia
&
Athama-
niæ.

DUM in Asia bellum geritur; ne in Ætolis quidem quietæ res fuerant, principio a gente Athamanum orto. Athamania ea tempestate, pulso Amynandro, sub præfectis Philippi regio tenebatur præsidio: qui superbo atque inmodico imperio desiderium Amynandri fecerant. Exsulanti tum Amynandro in Ætolia literis suorum, indicantium statum Athamaniae, spes recuperandi regni facta est: remissiveque nuncii ab eo ad principes (a) Argitheam, (id enim caput Athamaniae erat) si popularium animos satis perspectos haberet, (b) inpetrato ab Ætolis auxilio, in Athamania se venturum cum delectis Ætolorum, quod consilium esset gentis, & Nicandro prætore. Quos, ubi ad omnia paratos esse vidit, certiores subinde facit, quo die cum exercitu Athamania ingressurus esset. Quatuor primo fuere conjurati adversus Macedonum præsidium. Hi senos sibi adjutores ad rem gerendam adsumserunt: deinde, pau-

(a) remissive ab eo nunciant principibus Gron. Crev.

(b) haberent Gron. Crev.

T. LIV. LIBER XXXVIII CAP. I 7

citate parum freti, quæ celandæ rei, quam agendæ, aptior erat, parem priori numerum adjecerunt. Ita duo & quinquaginta facti, quadrifariam se diviserunt : pars una Hera- cleam, altera Tetraphyliam petit, ubi custo- dia regiæ pecuniæ esse solita erat, tertia Theudoriam, quarta Argitheam. Ita inter omnes convenit, ut primo quieti, velut ad privatam rem agendam venissent, in foro obversarentur : die certa multitudinem om- nem convocarent ad præsidia Macedonum arcibus expellenda. Ubi ea dies advenit, & Amynder cum mille Ætolis in finibus erat; ex composito quatuor simul locis præsidia Macedonum expulsa, literæque in alias urbes passim dimissæ, ut vindicarent sese ab inpo- tenti dominatione Philippi & restituerent in patrium ac legitimum regnum. Undique Ma- cedones expelluntur. Theium oppidum, lite- ris a Zenone præfecto præsidii interceptis, & arce ab regiis occupata, paucos dies obsidentibus restitit : deinde id quoque tra- ditum Amynandro est : & omnis Athamania in potestate erat, præter Athenæum castel- lum, finibus Macedoniæ subiectum.

U. c. 563.
a. C. 189.

*Athama-
nia expulsi
Macedo-
nes.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Philippus
Athama-
niam
ingreditur.*

II. PHILIPPUS, audita defectione Athamaniae, cum sex millibus armatorum profectus, ingenti celeritate Gomphos pervenit. Ibi relicta majore parte exercitus, (neque enim ad tanta itinera subfecissent) cum duobus millibus Athenæum, quod unum a præsidio suo retentum fuerat, pervenit. Inde, proximis tentatis, quum facile animadvertisset, cetera hostilia esse, Gomphos regressus, omnibus copiis simul in Athamaniam rediit. Zenonem inde, cum mille peditibus præmissum, Ethiopiam occupare jubet, obportune Argitheæ imminentem: quem ubi teneri a suis locum vidit, ipse circa templum Jovis Acræi posuit castra. Ibi unum diem sæda tempestate retentus, postero die ducere ad Argitheam intendit. Euntibus exemplo adparere Athamanes, in tumulos imminentes viæ discurrentes. Ad quorum conspectum constitere prima signa, totoque agmine pavor & trepidatio erat: & pro se quisque, quidnam futurum esset, cogitare, si in valles subjectas rupibus agmen foret demissum. Hæc tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raprim evadere angustias, revocare primos, & eadem, qua

*Repelli-
tur.*

LIBER XII
venerat, via relictis
primo ex intervallo
quam Etohi se
tergo agmini in
teribus se circum
tos calles breviter
infedere: tamquam
est injectum, ut
itineris ordinari
que relictis, &
sequendi fuit.
phos, & a Gom
runt. Athamanes
Zenonem ac mil
undique concurre
loco freni, ab his
remque undique
pluribus locis ad
Athamanes: dispa
que ignota regem
tes, parim agmine
multi pavore in dem
cum Zenone ad regem
le per indicium leg
fuit.

LIBER XXXVIII CAP. II 9

venerat, via referre coëgit signa. Athamanes primo ex intervallo quieti sequebantur : postquam Ætoli se conjunxerunt, hos, ut ab tergo agmini instarent, reliquerunt ; ipsi a lateribus se circumfuderunt. Quidam, per notos calles brevior via prægressi, transitus infedere : tantumque tumultus Macedonibus est injectum, ut fugæ magis effusæ, quam itineris ordinati modo, multis armis virisque relictis, flumen trajecerint. Hic finis sequendi fuit. Inde tuto Macedones Gomphos, & a Gomphis in Macedoniam redierunt. Athamanes Ætoli que Ethopiam, ad Zenonem ac mille Macedonas obprimendos, undique concurrerunt. Macedones, parum loco freti, ab Ethopia in altiorum deruptionemque undique tumulum concessere. Quo pluribus locis aditu invento, expulere eos Athamanes : dispersosque, & per invias atque ignotas rupes iter fugæ non expedientes, partim ceperunt, partim interfecerunt : multi pavore in derupta præcipitati, perpauci cum Zenone ad regem evaserunt. Postero die per inducias sepeliendi cæfos potestas facta est.

*U. e. 563.
a. C. 189.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

III. AMYNANDER, recuperato regno, legatos & (c) Romam ad senatum, & ad Scipiones in Asiam, Ephesi post magnum cum Antiocho praelium morantes, misit. Pacem petebat, excusabatque sese, quod per Ætolos recuperasset paternum regnum. Philippum incusabat. Ætoli ex Athamania in Amphilochos profecti sunt, & majoris partis voluntate in jus ditionemque totam redegerunt gentem. Amphilochia recepta, (nam fuerat quondam Ætolorum) eadem spe in Ape-rantiam transcenderunt. Ea quoque magna ex parte sine certamine in ditionem venit. Dolopes numquam Ætolorum fuerant: Philippi erant. Hi primum ad arma concurrerunt: ceterum, postquam Amphilochos cum Ætolis esse, fugamque ex Athamania Philippi, & cædem præsidii ejus acceperere, & ipsi a Philippo ad Ætolos deficiunt. Quibus circumjectis gentibus jam undique se a Macedonibus tutos credentibus esse, Ætolis fama adfertur, Antiochum in Asia victum ab Romanis. Nec ita multo post legati ab Roma rediere sine spe pacis, Fulviumque consulem nuntiantes jam cum exercitu trajecisse:

(c) & del. Gron.

*Ætoli
Amphilo-
chiam
& alia oc-
cupant.*

His terra, prius ab
tionibus excitis, ut
tiam earum sua
ciliores adiam
cipes gentis ad
Roman miserant
prius, quam pene
præmeditati. In
exercitu trajecio
bus consulabat,
rotis Ambraciam
contribuerat se
» eam (d) ven
» campos ad dimi
» rent certamen,
» difficilem. Nam
» materia: ad ag
» opera esse: &
» amnem, obpon
» usi sunt, pene
» altatem apud
» perferant, ut per
V. CONSULI, ut ha
» meo operis obpon
» tumo cetero latitudi
(d) in ill. Gron.

LIBER XXXVIII CAP. IV 11

His territi, prius ab Rhodo & Athenis legationibus excitis, ut per auctoritatem civitatum earum suæ preces nuper repudiatae faciliorem aditum ad senatum haberent, principes gentis ad tentandum ultimam spem Romam miserunt: nihil, ne bellum haberent, prius, quam pene in conspectu hostis erat, præmeditati. Jam M. Fulvius, Apolloniam exercitu trajecto, cum Epirotarum principibus consultabat, unde bellum inciperet. Epirotis Ambraciam placebat adgredi, quæ tum contribuerat se Ætolis. « Sive ad tuendam eam (d) venirent Ætoli, apertos circa campos ad dimicandum esse: sive detrectarent certamen, obpugnationem fore haud difficilem. Nam & copiam in propinquo materiæ ad aggeres excitandos & cetera opera esse: & Arethontem, navigabilem amnem, obportunum ad comportanda, quæ usui sint, præter ipsa moenia fluere; & ætatem aptam rei gerendæ adesse. » His persuaserunt, ut per Epirum duceret.

IV. CONSULI, ad Ambraciam advenienti, magni operis obpugnatio visa est. Ambraciam tumulo aspero subjecta est (e), Perranthem

U. c. 567.
a. C. 189.

Fulvius
Cof.
in Epiro^a

Ambracia
situs.

(d) eam del. Crev. (e) est del. Gron. Criv.

V. c. 563.
a. C. 189.

incolæ vocant. Urbs, qua murus vergit in campos & flumen, occidentem; arx, quæ inposita est tumulo (f), orientem spectat. Amnis Aretho, ex Athamania (g) fluens, cadit in sinum maris, ab nomine propinquæ urbis Ambracium adpellatum. Præterquam quod hinc amnis munit, hinc tumuli; muro quoque firmo septa erat, patente in circuitu paullo amplius tria millia passuum. Fulvius bina a campo castra, modico inter se distantia intervallo, unum castellum loco edito contra arcem objecit. Ea omnia vallo ac fossa ita jungere parat, ne exitus inclusis ab urbe, neve aditus foris ad auxilia intromittenda esset. Ad famam obpugnationis Ambraciæ Stratum jam edito Nicandri prætoris convenerant Ætoli. Inde primo copiis omnibus ad prohibendam obsidionem venire in animo fuerat. Deinde, postquam urbem jam magna ex parte operibus septam viderunt, Epirotarum trans flumen loco plano castra posita esse, dividere copias placuit. Cum mille expeditis Eupolemus Ambraciam profectus, per nondum commissa inter se muni-

(f) *quæ posita in tumulo est Gron. Crev.*

(g) *Acarnania Gron. Crev.*

LIBER XX
mentra urbem in
manu primo Epi
consilium fuer
xilio, quia flum
losum inceptum
mani, & regredi
deterit ab ho
Acarnaniam ite

V. CONSUL
pienda urbs er
vere muris par
locis moenia es
tervallis facili
Pyrreum, qu
regione Ælic
Arietibus mure
detergebat pinn
speciem & ad
sonitu editos,
Deinde, ut pra
rant, conlectis
lenoibus libran
supesve robust
ris tenis inje
trahens illam,

(h) *periphras*

menta urbem intravit. Nicandro cum cetera *U. c. 563.*
 manu primo Epirotarum castra nocte adgredi *a. C. 189.*
 consilium fuerat, haud facili ab Romanis auxilio, quia flumen intererat. Deinde, periculosum inceptum ratus, ne qua sentirent Romani, & regressus inde in tutum non esset, deterritus ab hoc consilio, ad depopulandam Acarnaniam iter convertit.

V. CONSUL, jam munimentis, quibus ferienda urbs erat, jam operibus, quæ admo- vere muris parabat, perfectis, quinque simul locis moenia est adgressus. Tria paribus intervallis faciliore aditu a campo adversus Pyrrheum, quod vocant, admovit; unum e regione Æsculapii; unum adversus arcem. Arietibus muros quatiebat, asseribus falcatis detergebat pinnas. Oppidanos primo & ad *Obpugna-*
 speciem & ad ictus moenium, cum terribili *tio.*
 fonitu editos, pavor ac trepidatio cepit. Deinde, ut præter spem stare muros viderunt, conlectis rursus animis, in arietes tollentibus libramenta plumbi aut saxorum stipitesve robustos incutiebant; falces, ancoris ferreis injectis in interiorem partem muri trahentes asserem, præfringebant (h) : ad

(h) *perfringebant Gron. Crev. Job. (i)*

U. e. 563,
a. C. 189.

hoc eruptionibus, & nocturnis in custodias operum, & diurnis in stationes, ultro terrorem inferebant. In hoc statu res ad Ambraciam quum essent, jam Ætoli a populatione Acarnaniæ Stratum redierant. Inde Nicander prætor, spem nactus solvendæ incepto forti obsidionis, Nicodamum quemdam cum Ætolis quingentis Ambraciam intronmittit. Noctem certam tempusque etiam noctis constituit, quo & illi ab urbe opera hostium, quæ adversus Pyrrheum erant, adgrederentur, & ipse ad castra Romana terrorem faceret; posse ratus, ancipiti tumultu & (i) nocte augente pavorem, memorabilem rem geri. Et Nicodamus intempesta nocte, quum alias custodias fefellisset, per alias impetu constanti erupisset, superato brachio in urbem penetrat; animique aliquantum ad omnia audenda & spei obsessis adjecit; & simul constituta nox venit, ex composito repente opera est adgressus. Id inceptum conatu, quam effectu, gravius fuit, quia nulla ab exteriori parte vis admota est; seu metu deterrito prætore Ætolorum, seu quia potius visum est, Amphilochois opem ferre nuper

(i) & del. Gron. Crev.

ceptis; quos Perio
ad Dolopiam Am
summa vi obp
VI. TRIBUS loc
ad Pyrrheum op
omnia simul, sed
Ætoli adgressi s
facibus, alii stup
ferentes, tota c
venere. Multos
presserunt. Deind
usque in castra
consule signum,
portis ad opem
in loco ferro ig
bus inrito incept
quam inissent, cu
Atrox pugna in
ibi diversis parti
k Nicodamus p
prope certa fov
composito adior
run. Hac res ali
rium sustinuit. Ca
ex composito sign
crescere numerum

LIBER XXXVIII CAP. VI 15

receptis; quos Perseus Philippi filius, missus *U. c. 563.*
ad Dolopiam Amphilochosque recipiendos, *a. C. 189.*
summa vi obpugnabat.

VI. TRIBUS locis, sicut ante dictum est, *Ætoli*
ad Pyrrheum opera Romana erant: quæ *erumpen-*
omnia simul, sed nec adparatu, nec vi simili, *tes repel-*
Ætoli adgressi sunt. Alii cum ardentibus *luntur.*
facibus, alii stuppam picemque & malleolos
ferentes, tota conlucente flammis acie, ad-
venere. Multos primo inpetu custodes ob-
presserunt. Deinde, postquam clamor tumul-
tusque in castra est perlatus, datumque a
consule signum, arma capiunt, & omnibus
portis ad opem ferendam effunduntur. Unò
in loco ferro ignique gesta res est. A duo-
bus inrito incepto, quum tentassent magis,
quam inissent, certamen, Ætoli abscefferunt.
Atrox pugna in unum inclinaverat locum.
Ibi diversis partibus duo duces Eupolemus
& Nicodamus pugnantes hortabantur, &
prope certa fovebant spe, jam Nicandrum ex
composito adfore, & terga hostium invasu-
rum. Hæc res aliquamdiu animos pugnan-
tium sustinuit. Ceterum, postquam nullum
ex composito signum a suis accipiebant, &
crescere numerum hostium cernebant, destig-

U. c. 563.
a. C. 189.

tuti segnius instare : postremo , re omiſſa ; jam vix tuto receptu , fugientes in urbem compelluntur , parte operum incenſa , & pluribus aliquanto , quam ipſi ceciderant , interfectis. Quod ſi ex composito acta res fuiſſet , haud dubium erat , expugnari una utique parte opera cum magna cæde hoſtium potuiſſe. Ambracienſes , quique intus erant Ætoli , non ab ejus ſolum noctis incepto reſeſſere , ſed in reliquum quoque tempus , velut proditi a ſuis , ſegniores ad pericula erant. Jam nemo eruptionibus , ut ante , in ſtationes hoſtium , ſed , diſpoſiti per muros & turres , ex tuto pugnant.

VII. PERSEUS , ubi aſſeſſe Ætolos audivit , omiſſa obſidione urbis , quam obpugnabat , depopulatus tantum agros , Amphiloſchiam (k) exceſſit , atque in Macedoniam rediit. Et Ætolos inde avocavit populatio maritimæ oræ. Pleuratus Illyriorum rex , cum ſexaginta lembis Corinthium ſinum invecſtus , adiunctis Achæorum , quæ Patris erant , navibus , maritima Ætoliæ vaſtabat. Adverſus quos mille Ætoli miſſi , quacumque ſe claſſis circumegerat per litorum anfractus , brevioribus

(k) *Amphiloſchia* *Гор.* *Срев.*

is ſemitis obcurba
eraciam , pluribus lo
muros , aliquant
tamen penetrare in
pari celeritate nov
tebatur , & arma
ſtar munimenti era
parum procederet
cultum , vineis am
ſiruit. Et aliquand
ne in opere eſſent ,
ſolentes , ſed egerent
ſilere hoſtes. Cum
index operis oppid
re in ſubſanis maria
ſit , ſolum ſua mur
opera , quod vix
ſiſtunt. Cuius ſi ad
quæſta eſt ſua
ra , perveſcent ſua
loca are ſua
zabere. Quæ ſi
reſta in caſibus
opera. Moment
ſarcina ſi hoſtes
(l) *Amphiloſchia*
Tom. X.

bus femitis obcurrerant. Et Romani ad Ambraciam, pluribus locis quatiendo arietibus muros, aliquantum urbis nudaverant. Nec tamen penetrare in urbem poterant. Nam & pari celeritate novus pro diruto murus objiciebatur, & armati, ruinis superstantes, instar munimenti erant. Itaque, quum aperta vi parum procederet consuli res, cuniculum occultum, vineis ante contacto loco, agere instituit. Et aliquamdiu, quum dies noctesque in opere essent, non solum sub terra fodientes, sed egerentes etiam humum; fellere hostem. Cumulus repente terræ emittens index operis oppidanis fuit. Pavidique, ne jam subrutis muris, facta in urbem via esset, fossam intra murum e regione ejus operis, quod vineis contactum erat, ducere instituunt. Cujus ubi ad tantam altitudinem, quantæ esse solum infimum cuniculi poterat, pervenerunt, silentio facto, pluribus locis aure admota, sonitum fodientium captabant. Quem ubi acceperunt (1), aperiunt rectam in cuniculum viam. Nec fuit magni operis. Momento enim ad inane, suspenso furculis ab hostibus muro, pervenerunt. Ibi

*U. c. 5634
a. C. 1890*

*Cuniculo
Romani
Ambraciam
tentant.*

(1) acceperant Gron.

D. 6. 563.
a. C. 489.

Repelluntur.

commisissis operibus, quum e fossa in cuniculum pateret iter, primo ipsis ferramentis, quibus in opere usi erant: dein celeriter armati etiam subeuntes occultam sub terram ediderunt pugnam. Segnior deinde ea facta est; intersepiens cuniculum, ubi vellent, nunc cilicii prætentis, nunc foribus raptim objectis. Nova etiam haud magni operis adversus eos, qui in cuniculo erant, excogitata res est. Dolium a fundo pertusum; qua fistula modica inferi posset, & fistulam ferream operculumque dolii ferreum, & ipsum pluribus locis perforatum, fecerunt. Hoc tenui pluma completum dolium ore in cuniculum verso posuerunt. Per operculi foramina prælongæ hastæ, quas sarissas vocant, ad submovendos hostes eminebant. Scintillam levem ignis inditam plumæ, folle fabrilli ad caput fistulæ inposito, stando accenderunt. Inde non solum magna vis fumi, sed acrior etiam sædo quodam nidore ex adusta pluma, quum totum cuniculum compleisset, vix durare quisquam intus poterat.

VIII. QUUM in hoc statu res ad Ambraciam esset, legati ab Ætolis Phæneas & Damoteles, cum liberis mandatis, decreta

gentis, ad con-
eorum, quum
gnari cernere
hostium esse,
que a Maced-
mul ad tria
cere, conv-
quid agend-
sententia
» aquis; si
» peteretur.
» rum. Anio-
» prope extra
» exadio, qu-
» Phæneas & P-
» rum, ut in ca-
» ferent, agere-
» var cujus rei
» ram? » Cum
» re consulem, »
» var gentis ex-
» viginis, mien-
» in plus mali
» belu, quam be-
» Philippum bellu-
» large gratia »

LIBER XXXVIII CAP. VIII 19

gentis, ad consulem venerunt. Nam prætor
 eorum; quum alia parte Ambraciam obpu-
 gnari cerneret, alia infestam oram navibus
 hostium esse, alia Amphilochos Dolopiam-
 que a Macedonibus vastari, nec Ætolos si-
 mul ad tria diversa bella obkursantes subsi-
 cere, convocato concilio, Ætolos principes,
 quid agendum esset, consuluit. Omnium eo
 sententiæ decurrerunt, « ut pax, si posset,
 » æquis; si minus, tolerandis conditionibus
 » peteretur. Antiochi fiducia bellum suscep-
 » rum. Antiocho terra marique superato, &
 » prope extra orbem terræ ultra juga Tauri
 » exacto, quam spem esse sustinendi belli?
 » Phæneas & Damoreles, quod e re Ætolo-
 » rum, ut in tali casu, fideque sua esse cen-
 » serent, agerent. Quod enim sibi consilium,
 » aut cujus rei electionem a fortuna relic-
 » tam? » Cum his mandatis legati missi ora-
 » re consulem, « ut parceret urbi, miserere-
 » tur gentis quondam sociæ, nolle dicere
 » injuriis, miseris certe coactæ insanire.
 » Non plus mali meritos Ætolos Antiochi
 » bello, quam boni ante, quum adversus
 » Philippum bellatum sit, fecisse. Nec tum
 » large gratiam relatam sibi, nec nunc in

U. e. 363
 a. C. 189.

Ætolis
 pacem
 petunt.

U. e. 563.
a. C. 189.

» modice pœnam injungi debere. » Ad ea
 » consul respondit : « Magis sæpe, quam
 » vere umquam, Ætolos pacem petere. Imi-
 » tarentur Antiochum in petenda pace, quem
 » in bellum traxissent. Non paucis urbibus
 » eum, de quarum libertate certatum sit,
 » sed omni Asia cis Taurum montem, opimo
 » regno, excessisse. Ætolos, nisi inermes,
 » de pace agentes non auditurum se. Arma
 » illis prius equosque omnes tradendos esse,
 » deinde mille talentum argenti populo Ro-
 » mano dandum : cujus summæ dimidium
 » præsens numeraretur, si pacem habere vel-
 » lent. Ad ea adjecturum etiam in cœdus
 » esse, ut eosdem, quos populus Romanus,
 » amicos atque hostes habeant. »

IX. ADVERSUS quæ legati, & quia gravia
 erant, & quia suorum animos indomitos ac
 mutabiles (m) noverant, nullo reddito respon-
 so, domum regressi sunt, ut etiam atque etiam,
 quid agendum esset, re integra, prætorem
 & principes consularent. Clamore ex jurgio
 excepti, « quam diu (n) rem traherent,
 » qualemcumque pacem referre jussi? » quum

(m) immutabiles Gron

(n) quamdiu l. quod Gron, Grevi

LIBER XXXVIII CAP. IX 21

redirent Ambraciam, Acarnanum infidiis prope viam positis, quibuscum bellum erat, circumventi, Thyrium (o) custodiendi deducuntur. Hæc mora injecta est paci. Quum jam Atheniensium Rhodiorumque legati, qui ad deprecandum pro his venerant, apud consulem essent; Amynder quoque, Athamanum rex, fide accepta, venerat in castra Romana; magis pro Ambracia urbe (p), ubi majorem partem temporis exfulaverat, quam pro Ætolis, sollicitus. Per hos certior factus consul de casu legatorum, adduci eos a Thyrio iussit. Quorum post adventum agi cœptum est de pace. Amynder, quod sui maxime operis erat, inpigre agebat, ut Ambracienfes compelleret ad deditionem. Id quum per conloquia principum, succedens murum, parum proficeret: postremo, consulis permisso ingressus urbem, partim consilio, partim precibus, evicit, ut permitterent se Romanis. Et Ætolos C. Valerius Lævini filius, qui cum ea gente primum amicitiam pepigerat, consulis frater, matre genitus eadem, egregie adjuvit. Ambracien-

U. c. 563.

a. C. 189.

(o) *Tyrrheum Gron. Crev.*(p) *urbe del. Gron. Crev.*

U. C. 563.
a. C. 189.

Ambracienſes ſe
dedunt.

Leges
paciſ

a
conſulibus
dictæ.

ſes, prius paſti, ut Ætolorum auxiliareſ
ſine fraude emitterent, aperuerunt portaſ.
Dein (Ætoli) (q), « ut quingenta Euboica
» darent talenta; ex quibus ducenta præſen-
» tia, trecenta per annos ſex penſionibus
» æquiſ: captivos perſugasque redderent
» Romanis: urbem ne quam formulæ ſui
» juris facerent, quæ poſt id tempus, quo
» T. Quinctiuſ trajeciſſet in Græciam, aut
» vi capta ab Romanis eſſet, aut voluntate
» in amicitiam veniſſet: Cephallenia inſula
» ut extra juſ fœderis eſſet. » Hæc quam-
quam ſpe ipſorum aliquanto leviora erant,
petentibus Ætolis, ut ad conciliuſ referrent,
permiſſum eſt. Parva diſceptatio de urbibus
tenuit. Quæ quum ſui juris aliquando fuiſ-
ſent, avelli velut a corpore ſuo ægre patie-
bantur. Ad unum tamen omneſ accipi pacem
juſſerunt. Ambracienſeſ coronam auream
conſuli centum & quinquaginta pondo dede-
runt: ſigna ænea marmoreaque & tabulæ
piſtæ, quibus ornatior Ambracia, (quia
regia ibi Pyrrhi fuerat) quam ceteræ regio-
niſ ejuſ urbeſ erant, ſublata omnia aveſta-
que: nihil præterea tactum violatumve.

(q) Ætoli del. Gron

X. PROPECTUS ab Ambracia consul in mediterranea Ætoliæ, ad Argos Amphilochium (r) (viginti duo millia ab Ambracia abest) castra posuit. Eo tandem legati Ætoli, mirante consule, quod morarentur, venerunt. Inde, postquam adprobasse pacem concilium Ætolorum accepit, iussis proficisci Romam ad senatum, permissoque, ut & Rhodii, & Athenienses (s) deprecatores irent, dato, qui simul cum iis proficisceretur, C. Valerio fratre, ipse in Cephalleniam trajecit. Præoccupatas aures animosque principum Romæ criminibus Philippi invenerunt; qui, per legatos, per literas, Dolopas, Amphilochosque, & Athamaniam ereptas sibi querens, præfidiaque sua, postremo etiam filium Persea ex Amphilochis pulsum, averterat senatum ab audiendis precibus eorum. Rhodii tamen & Athenienses cum silentio auditi sunt. Atheniensis legatus Leon, Icesæ filius, eloquentia etiam dicitur movisse: qui vulgata similitudine, mari tranquillo, quod ventis concitaretur, æquiparando multitudinem Ætolorum, usus, « quum in fide Romanæ socie-

U. c. 563.
a. C. 189.

(r) ad Argos Amphilochicum Crev.

(s) & Athenienses & Rhodii Gron. Crev.

V. e. 563.
a. C. 189.

» tatis mansissent, insita gentis tranquillitate
» quiesse eos [aiebat] : postquam flare ab
» Asia Thoas & Dicæarchus, ab Europa
» Menestus (t) & Damocritus cœpissent ;
» tum illam tempestatem coortam, quæ ad
» Antiochum eos, sicuti in scopulum (u),
» intulisset. »

*Pax
Ætolis
Romæ
data.*

XI. Diu jactati Ætoli, tandem ut conditiones
pacificas convenirent, effecerunt. Fuerunt autem
hæ : « Imperium majestatemque populi Ro-
» mani gens Ætolorum conservato sine dolo
» malo. Ne quem exercitum, qui adversus
» socios amicosque eorum ducetur, per fines
» suos transire finito ; neve ulla ope juvato.
» Hostes eosdem habeto, quos populus Ro-
» manus, armaque in eos fert, bellumque
» (v) pariter gerito. Perfugas, fugitivos,
» captivosque reddito Romanis sociisque ;
» præterquam si qui capti, quum domos re-
» didissent, iterum capti sunt ; aut si qui eo
» tempore ex iis capti sunt, qui tum hostes
» erant Romanis, quum intra præsidia Ro-

(t) *Menestus Gron. Crev.*

(u) *sicut in scopulum Gron. sicut ad scopulum
Crev.*

(v) *bellum Gron. Crev.*

» manæ Ætoli et

» bunt, intra du-

» gistratibus

» non compare

» primum inve

» Obsides qua

» mani dato,

» neu major

» prætor, pr

» neu quis,

» manos. Cap

De pecunie su

» scionibusque ei

» consule conven

» si arum dire

» dum pro argen

ret. » Quæ urbe

» Ætolorum ju

» erum T. (3)

» consulis, post

» eris fabulæ,

» populi Roman

» Anti recepisse

(i) *videtur Gron.*

(2) *et L. Gron.*

(3) *et L. Gron.*

» mana Ætoli essent. Aliorum qui compare-
 » bunt, intra dies centum Corcyræorum ma-
 » gistratibus sine dolo malo tradantur : qui
 » non comparebunt, quando quisque eorum
 » primum inventus fuerit, reddantur (x).
 » Obsides quadraginta arbitratu consulis Ro-
 » mani dato, ne minores duodecim annorum,
 » neu majores quadraginta. Obses ne esto
 » prætor, præfectus equitum, scriba publicus :
 » neu quis, qui ante obses fuerit apud Ro-
 » manos. Cephallenia extra pacis leges esto. »
 De pecuniæ summa, quam penderent, pen-
 sionibusque ejus, nihil ex eo, quod cum
 consule convenerat, mutatum. Pro argento
 si aurum dare mallent, darent, convenit;
 dum pro argenteis decem aureus unus vale-
 ret. « Quæ urbes, qui agri, qui homines
 » Ætolorum juris aliquando fuerunt, qui
 » eorum T. (y) Quintio, Cn. Domitio
 » consulibus, postve eos consules, aut (z)
 » armis subacti, aut voluntate, in ditionem
 » populi Romani venerunt, ne quem eorum
 » Ætoli recepisse velint. Æniadæ cum urbe

U. c. 563.

a. C. 189.

(x) reddatur Gron. Crev.

(y) T. l. L. Gron.

(z) aut del. Gron. Crev.

U. c. 563. » agrisque Acarnanum sunt. » His legibus
a. C. 189. foedus istum cum Ætolis est.

Bellum
cum
Gallogræ-
cis.

XII. EADEM non æstate solum, sed etiam
iisdem prope diebus, quibus hæc a M. Ful-
vio consule in Ætolia gesta sunt, consul al-
ter Cn. Manlius in Gallogræcia bellum gessit,
quod nunc ordiri pergam. Vere primo Ephe-
sum consul venit, acceptisque copiis a L.
Scipione, & exercitu lustrato, concionem
apud milites habuit: qua, conlaudata virtute
eorum, quod cum Antiochó uno prælio de-
bellassent, adhortatus eos ad novum cum
Gallis suscipiendum bellum, qui & auxilium
Antiochum juvissent, & adeo indomita habe-
rent ingenia, ut nequidquam Antiochus emo-
tus ultra juga Tauri montis esset, nisi fran-
gerentur opes Gallorum, de se quoque pauca,
nec falsa, nec inmodica, adjecit. Læti mili-
tes (a) cum frequenti adfensu consulem
audiverunt, partem virium Antiochi fuisse
Gallos credentes; rege superato, nullum
momentum in solis per se Gallorum copiis
fore. Eumenem haud in tempore abesse (Ro-
mæ tunc erat) credere consul, gnarum loco-
rum hominumque, & cuius interesset frangi

(a) milites del. Gron. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. XIII 27

Gallorum opes. Attalum igitur fratrem ejus arcessit a Pergamo, hortatusque ad capeffendum secum bellum, pollicentem suam suorumque operam domum ad comparandum dimittit. Paucos post dies profecto ab Epheſo consuli ad Magnesium obcurrit Attalus cum mille peditibus, equitibus ducentis, Athenæo fratre juffo cum ceteris copiis subsequi, commendata iis custodia Pergami, quos fratri regnoque fidos credebat. Consul, conlaudato juvene, cum omnibus copiis ad Mæandrum progressus, castra posuit, quia vado superari amnis non poterat, & contrahendæ naves erant ad exercitum trajiciendum. Transgressi Mæandrum ad Hieran Comen pervernerunt.

XIII. FANUM ibi augustum Apollinis & oraculum : fortes versibus haud inconditis dare vates dicuntur. Hinc alteris castris ad Harpasum flumen ventum est : quo legati ab Alabandis venerunt, ut castellum, quod ab ipsis nuper descisset, aut auctoritate, aut armis, cogeret jura antiqua pati. Eodem & Athenæus, Eumenis & Attali frater, cum Cretenſi Leuso & Corrago Macedone venit. Mille pedites mixtarum gentium & trecen-

U. c. 563.
a. C. 189.

*V. c. 563.
a. C. 187.*

*Mæander
&
Celæna.*

*Marsyas
annis.*

tos equites secum adduxerunt. Consul, tribuno militum misso cum modica manu, castellum vi captum (b) Alabandensibus reddit. Ipse, nihil via digressus, ad Antiochiam super Mæandrum amnem posuit castra. Hujus annis fontes Celænis oriuntur. Celænae urbs caput quondam Phrygiæ fuit. Migratum inde haud procul veteribus Celænis, novæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apamea, sorore Seleuci regis. Et Marsyas annis, haud procul a Mæandri fontibus oriens, in Mæandrum cadit. Famaque ita tenet, Celænis Marsyam cum Apolline tiliarum cantu certasse. Mæander, ex arce summa Celænarum ortus, media urbe decurrens, per Caras primum, deinde Ionas, in sinum maris editur, qui inter Prienen (c) & Miletum est. Ad Antiochiam in castra consul Seleucus, Antiochi filius, ex fœdere iſto cum Scipione, ad frumentum exercitui dandum venit. Parva disceptatio de Attali auxiliaribus orta est; quod, Romano tantum militi, pactum Antiochum, ut daretur frumentum, Seleucus dicebat. Discussa ea quo-

(b) *vi receptum Gron. Crœv.*

(c) *Priennem Gron.*

que est constans
buno elicit, n
priselquam A
Gordutiachos,
Ex eo loco a
tum. In finit
in ea parte.
te. Integris
ad bellandum
equites, in
tz, haud mo
deinde, ut
virtute par
niam error
Quinque &
nulla mediam
ditionem accep
XIV. TERTI
perventum: in
no impetu cap
lum, immo
cui fecerat nome
vibus. Hanc
re legio ultra
epa, tanto al
(4) *quoniam*

LIBER XXXVIII CAP. XIV 29

que est constantia consulis, qui dimisso tribuno edixit, ne Romani milites acciperent, priusquam Attali auxilia accepissent. Inde ad Gordiutichos, quod vocant, processum est. Ex eo loco ad Tabas tertiis castris perventum. In finibus Pisidarum posita est urbs, in ea parte, quæ vergit ad Pamphylium mare. Integris viribus regionis ejus, feroces ad bellandum habebat viros. Tum quoque equites, in agmen Romanum eruptione facta, haud modice primo inpetu turbavere: deinde, ut adparuit, nec numero se, nec virtute pares esse, in urbem compulsi, veniam erroris petebant, dedere urbem parati. Quinque & viginti talenta argenti, & decem millia medimnum tritici imperata. Ita in ditionem accepti.

XIV. TERTIO inde die ad Chaum amnem perventum: inde profecti Erizam urbem primo inpetu ceperunt. Ad Thabusion castellum, imminens flumini Indo, ventum est; cui fecerat nomen Indus, ab elephanto (d) dejectus. Haud procul a Cibyra aberant: nec legatio ulla a Moagete, tyranno civitatis ejus, homine ad omnia infido atque inpor-

(d) *elephante* Gron. Crev.

U. c. 563.
a. C. 189.

U. c. 563.
a. C. 189.

tuno, veniebat. Ad tentandum ejus animum C. Helvium, cum quatuor millibus peditum & quingentis equitibus, consul præmittit. Huic agmini, jam fines ingredienti, legati obcurrerunt, nunciantes, paratum esse tyrannum imperata facere. Orabant, ut pacatus fines iniret, cohiberetque a populatione agri militem. Et coronam auream quindecim talentum adferebant (e). Helvius, integros a populatione agros servaturum pollicitus, ire ad consulem legatos jussit; quibus eadem referentibus, consul, « Neque Romani [in-] » quit] bonæ voluntatis ullum signum erga » nos tyranni habemus: & ipsum talem esse » inter omnes constat, ut de pœna ejus ma- » gis, quam de amicitia, nobis cogitandum » sit. » Perturbati hac voce legati nihil aliud petere, quam ut coronam acciperet; veniendique ad eum potestatem tyranno, & copiam loquendi ac purgandi se, faceret. Permissu consulis postero die in castra tyrannus venit; vestitus comitatusque vix ad privati modice locupletis habitum. Et oratio fuit submissa & infracta, extenuantis opes suas,

(e) & in coronam auream quindecim talenta adferebant Gron. Crey.

urbiumque suæ ditionis egestatem querentis. *U. e. 563.
a. C. 189.*
 Erant autem sub eo, præter Cibyræ, & Syleum, & Alimne quæ adpellatur (f). Ex his, ut se suosque spoliaret, quinque & viginti talenta se confecturum, prope ut diffidens, pollicebatur. « Enimvero [inquit condem] sul] ferri jam ludificatio ista non potest. » Parum est, non erubuisse absentem, quum » per legatos frustrareris nos :^a præsens quoque in eadem inpudentia persistis (g). » Quinque & viginti talenta tyrannidem » tuam exhaurirent ? Quingenta ergo talenta » nisi triduo numeras, populationem in agris, » obsidionem in urbe expecta. » Hac denunciatione conterritus, perstare tamen in pertinaci simulatione inopiæ. Et paulatim inliberali adjectione, nunc per cavillationem, nunc precibus & simulatis lacrymis, ad centum talenta est perductus. Adjecta decem millia medimnum frumenti. Hæc omnia intra sex dies exacta (h).

*Moagetes
Cibyræ
tyrannus
male
habitus
a
Romanis.*

(f) præter Cibyræ, Syleum, & quæ Alimne appellata. Gron. Crev.

(g) nisi præsens quoque in eadem inpudentia persistas. Gron. Crev.

(h) acta Gron. Crev.

*V. c. 563.
a. C. 189.*

XV. A CIBYRA per agros Sindensium exercitus ductus, transgressusque Caularem annem, posuit castra. Postero die est praeter Caralitin paludem agmen ductum. Ad Mandropolim manserunt. Inde progredientibus ad Lagon, proximam urbem, metu incolae fugerunt. Vacuum hominibus, & referum rerum omnium copia oppidum diripuerunt. Inde ab Lysis fluminis fonte, postero die ad Cobulatum annem progressi. Termessenses eo tempore Ifiondensium arcem, urbe capta, obpugnabant: inclusi, quum alia spes auxilii nulla esset, legatos ad consulem, orantes opem, miserunt. « Cum conjugibus » ac liberis in arce inclusos se mortem in » dies, aut ferro aut fame patiendam, ex » spectare. » Volenti consuli causa in Pamphylia divertendi oblata est. Adveniens obsidione Ifiondenses exemit. Termesso pacem dedit, quinquaginta talentis argenti acceptis: item Aspendiis ceterisque Pamphyliae populis. Ex Pamphylia rediens ad fluvium Taurum (i) primo die, postero ad Xylinen (quam vocant) Comen posuit castra. Profectus inde continentibus itineribus ad Cor-

masa

(i) ad flumen Taurum Gron. Crév.

masa (i) urbe
 urbs est. Eam
 plenam omni
 gradienti praer
 dedentes civi
 Sagalassenum,
 nere frugum
 longe optimi
 res animos
 multitudine
 munita urbis
 ad finem praer
 misit. Tum de
 ferri aequae res
 pacti quinque
 libus medimnum
 cem impetraveru
 ne fontes, ad
 na vocant, po
 Apamea postero
 in illa impedim
 libet, ducibus
 plectus eo die
 ptero die Dione
 Syria venit,
 (i) masasa
 Ten. X.

masa' (k) urbem pervenit. Darfa proxima
 urbs erat. Eam, metu incolarum desertam,
 plenam omnium rerum copia invenit. Pro-
 gredienti præter paludes legati ab Lyfinoë,
 dedentes civitatem, venerunt. Inde in agrum
 Sagalaffenum, uberem fertilemque omni ge-
 nere frugum, ventum est. Colunt Pisidæ,
 longe optimi bello regionis ejus. Quum ea
 res animos facit, tum agri foecunditas, &
 multitudo hominum, & situs inter paucas
 munitæ urbis. Consul, quia nulla legatio
 ad finem præsto fuerat, prædatum in agros
 misit. Tum demum fracta pertinacia est, ut
 ferri agique res suas viderunt. Legatis missis,
 pacti quinquaginta talentis, & viginti mil-
 libus medimnum tritici, viginti hordei, pa-
 cem inpetraverunt. Progressus inde ad Obri-
 mæ fontes, ad vicum, quem Aporidos co-
 men vocant, posuit castra. Eo Seleucus ab
 Apamea postero die venit. Ægros inde &
 inutilia inpedimenta quum Apameam dimi-
 sisset, ducibus itinerum ab Seleuco acceptis,
 profectus eo die in Metropolitanum campum,
 postero die Dinias Phrygiæ processit. Inde
 Synnada venit, metu omnibus circa oppidis

U. c. 563a
 a. C. 189a

(k) *Cornasam* Gron. Crev.

Tom. X,

C

U. c. 563.
a. C. 189.

desertis quorum jam præda grave agmen trahens, vix quinque millium die toto itinere perfecto, ad Beudos, quod vetus adpellant, pervenit. Ad Anabura inde, & altero die ad Alandri fontes, tertio ad Abbassum posuit castra. Ibi plures dies stativa habuit, quia perventum erat ad Tolistoboiorum fines.

*Gallogræ-
corum
origo.*

XVI. GALLI (l), magna hominum vis, seu inopia agri, seu præde spe, nullam gentem, per quam ituri essent, parem armis rati, Brenno duce in Dardanos pervenerunt. Ibi seditio orta, & ad viginti millia hominum, cum Leonorio ac Lutario regulis, secessione facta a Brenno, in Thraciam iter averterunt. Ubi cum resistentibus pugnando, pacem petentibus stipendium inponendo, Byzantium quum pervenissent, aliquamdiu oram Propontidis vestigalem habendo, regionis ejus urbes obtinuerunt. Cupido inde eos in Asiam transeundi, audientes ex propinquo, quanta ubertas terræ ejus esset, cepit: &, Lyfimachia fraude capta, Chersonesoque omni armis possessa, ad Hellepontum descenderunt. Ibi vero exiguo divisam (m)

(l) *Hi Galli Gron, Crev.*

(m) *divisa Gron.*

fretis cernentibus Asiam multo magis animi ad transeundum accensi; nunciosque ad Antipatrum, præfectum ejus oræ, de transitu mittebant. Quæ res quum lentius spe ipsorum traheretur, alia rursus nova inter regulos orta seditio est. Leonorius retro, unde venerat, cum majore parte hominum reperit Byzantium: Lutarius Macedonibus, per speciem legationis ab Antipatro ad speculandum missis, duas tectas naves & tres lembos adimit. His, alios atque alios dies noctesque transeundo, intra paucos dies omnes copias trajecit. Haud ita multo post Leonorius, adjuvante Nicomede Bithyniæ rege, a Bizantio transmisit. Coeunt deinde in unum rursus Galli, & auxilia Nicomedi dant, adversus Zybœtam (n), partem tenentem Bithyniæ, gerenti bellum. Atque eorum maxime opera devictus Zybœta est, Bithyniaque omnis in ditionem Nicomedis concessit. Profecti ex Bithynia in Asiam processerunt. Non plus ex viginti millibus hominum, quam decem armata erant. Tamen tantum terroris omnibus, quæ cis Taurum incolunt, gentibus injecerunt, ut, quas adissent, quas-

V. c. 563.
a. C. 189.

*Transiens
in
Asiam.*

(n) Zybœtam Gron. Crev.

*U. e. 363.
a. C. 189.*

que non adissent, pariter ultimæ propinquis imperio parerent. Postremo, quum tres essent gentes, Tolistoboi, Trocmi, Tectofagi, in tres partes, qua cuique populorum suorum vestigalis Asia esset, dividerunt. Trocmis Hellesponti ora data; Tolistoboi Æolida atque Ioniam, Tectofagi mediterranea Asia sortiti sunt. Et stipendium tota cis Taurum Asia exigebant. Sedem autem ipsi sibi circa Halyn flumen ceperunt. Tantusque terror eorum nominis erat, multitudine etiam magna sobole aucta, ut Syriæ quoque ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. Primus Asiam incolentium abnuvit Attalus, pater regis Eumenis: audacique incepto, præter omnium opinionem, adfuit fortuna, & signis conlatis superior fuit. Non tamen ita infregit animos eorum, ut absisterent imperio. Eædem opes usque ad bellum Antiochi cum Romanis manserunt. Tum quoque, pulso Antiocho, magnam spem habuerunt, quia procul mari incolerent, Romanum exercitum ad se non perventurum.

*Sedem
capiunt
circa
Halyn.*

*Vincuntur
ab
Antalo.*

XVII. CUM hoc hoste, tam terribili omnibus regionis ejus, quia bellum gerendum erat, pro concione milites maxime in hunc

modum adlocutus est consul : « Non me
 » præterit, milites, omnium, quæ Afiam
 » colunt, gentium Gallos fama belli præstare.
 » Inter mitissimum genus hominum ferox na-
 » tio, pervagata bello prope orbem terra-
 » rum, sedem cepit. Procera corpora, pro-
 » missæ & rutilatæ comæ, vasta scuta, præ-
 » longi gladii : ad hoc cantus ineuntium (o)
 » prælium, & ululatus, & tripudia, & qua-
 » tientium scuta in patrium quemdam mo-
 » dum (p) horrendus armorum crepitus :
 » omnia de industria composita ad terrorem.
 » Sed hæc, quibus insolita atque insueta sunt,
 » Græci, & Phryges, & Cares timeant : Ro-
 » manis, Gallici tumultus adfuetis, etiam
 » vanitates notæ sunt. Semel primo con-
 » gressu ad Alliam olim fuderunt majores
 » nostros : ex eo tempore per ducentos jam
 » annos pecorum in modum consternatos
 » cædunt fugantque ; & plures prope de Gallis
 » triumphis, quam de toto orbe terrarum,
 » acti sunt. Jam usu hoc cognitum est, si
 » primum inpetum, quem fervido ingenio
 » & cæca ira effundunt, sustinueris, fluunt

*U. c. 563.
 a. c. 189.*

*Manlius
 Cos.
 exercitum
 hortatur.*

(o) *inchoantium Gron. Crev.*

(p) *morem Gron. Crev.*

U. c. 563.
a. C. 189.

» fudore & lassitudine membra, labant arma:
 » mollia corpora, molles, ubi ira confedit,
 » animos sol, pulvis, fitis, ut ferrum non
 » admoveas, prosternunt. Non legionibus
 » legiones eorum solum experti fumus, sed
 » vir unus cum viro congregiando, T. Man-
 » lius, M. Valerius, quantum Gallicam ra-
 » biem vinceret Romana virtus, docuerunt.
 » Jam M. Manlius unus agmine scandentes
 » in Capitolium Gallos detrusit. Et illis ma-
 » joribus nostris cum haud dubiis Gallis in
 » terra sua genitis res erat. Hi jam degeneres
 » sunt; mixti, & Gallogræci vere, quod
 » adpellantur: sicut in frugibus, pecudibus-
 » que, non tantum femina ad servandam in-
 » dolem valent, quantum terræ proprietas
 » coelique, sub quo aluntur, mutat. Mace-
 » dones, qui Alexandriam in Ægypto, qui
 » Seleuciam ac Babyloniam, quique alias
 » sparsas per orbem terrarum colonias habent,
 » in Syros, Parthos, Ægyptios degenera-
 » runt. Massilia, inter Gallos sita traxit
 » aliquantum ab adcolis animorum. Tarentinis
 » quid ex Spartana, dura illa & horrida,
 » disciplina mansit? Generosius in sua quid-
 » quid sede gignitur; insitum alienæ terræ,

» in id, quo alitur, natura vertente se, de- *U. c. 563.*
 » generat. Phrygas igitur Gallicis oneratos *a. C. 189.*
 » armis, sicut in acie Antiochi cecidistis,
 » victos victores cædetis. Magis id vereor,
 » ne parum inde gloriæ, quam ne nimium
 » belli sit. Attalus eos rex sæpe fudit fuga-
 » vitque. Nolite existimare, belluas tantum
 » recens captas feritatem illam silvestrem
 » primo fervare, deinde, quum diu manibus
 » humanis alantur, mitescere; in hominum
 » feritate mulcenda non eandem naturam
 » esse. Eosdemne hos creditis esse, qui patres
 » eorum avique fuerunt? Extorres inopia
 » agrorum profecti domo per asperrimam
 » Illyrici oram; Pæoniam inde & Thraciam,
 » pugnando cum ferocissimis gentibus, emensi,
 » has terras ceperunt. Duratos eos tot malis
 » exasperatosque accepit terra, quæ copia
 » rerum omnium saginaret. Uberrimo agro,
 » mitissimo cœlo, clementibus adcolarum
 » ingeniis, omnis illa, cum qua venerant,
 » mansuesacta est feritas. Vobis, mehercule,
 » Martis viris, cavenda ac fugienda quam-
 » primum amœnitas est Asiæ. Tantum hæc
 » peregrinæ voluptates ad extinguendum vi-
 » gorem animorum possunt; tantum contagio

U. e. 563. » disciplinæ morisque adcolarum valet. Hoc
a. C. 189. » tamen feliciter evenit, quod, sicut vim
 » adversus vos nequaquam, ita famam apud
 » Græcos parem illi antiquæ obtinent, cum
 » qua venerunt; bellique gloriam victores
 » eandem inter socios habebitis, quam si
 » servantes antiquum specimen animorum
 » Gallos vicissetis. »

Ingradiuntur in Galatiam Romani.

XVIII. CONCIONE dimissa, missisque ad Eposognatum legatis, qui unus ex regulis & in Eumenis amicitia manserat, & negaverat Antiocho adversus Romanos auxilia, castra movit. Primo die ad Alandrum flumen, postero ad vicum, quem vocant Tyfcon, ventum. Eo legati Oroandensium quum venissent, amicitiam petentes, ducenta talenta iis sunt imperata; precantibusque, ut domum renunciarent, potestas facta. Ducere inde exercitum consul ad Plitendum: deinde ad Alyattos castra posita. Eo missi ad Eposognatum redierunt, & legati cum illis reguli orantes, ne Tectosagis bellum inferret (q). « Ipsum in eam gentem iturum Eposognatum, » persuasurumque, ut imperata faciant. » Data venia regulo, duci inde exercitus per Axylon

(q) *inferrent Græci.*

(quam vocant)
 men habet. Non
 ne finis quidem
 tum fere ignis.
 tur. Ad Cubili
 castra habentibus
 magno tumultu
 runt tantum sit
 veti; sed quom
 tumultus quom
 las repente comm
 us fugit fugav
 gines occidit. In
 holes peruenit
 & cum uno cruce
 (1) amantibus
 tum fuerit perve
 niquam tradit
 pis, ex Adm
 tes, milite et
 lio. Inde sup
 luptas fere,
 tibi; non tam
 mita, que per
 (1) cum sine
 (2) Tiphon. In

(quam vocant) terram cœptus. Ab re nomen habet. Non ligni modo quidquam, sed ne spinas quidem, aut ullum aliud alimentum fert ignis. Fimo bubulo pro lignis utuntur. Ad Cuballum, Gallogræciæ castellum, castra habentibus Romanis adparuere cum magno tumultu hostium equites. Nec turbantur tantum stationes romanas, repente investiti; sed quosdam etiam occiderunt. Qui tumultus quum in castra perlatus esset, effusus repente omnibus portis equitatus Romanus fugit fugavitque Gallos, & aliquot fugientes occidit. Inde consul, ut qui jam ad hostes perventum cerneret, explorato deinde & cum cura coactò agmine procedebat. Et (r) continentibus itineribus quum ad Sangarium flumen pervenisset, pontem, quia vadonufquam transitus erat, facere instituit. Sangarius, ex Adoreo monte per Phrygiam fluens, miscetur ad Bithyniam Tymbreti (s) fluvio. Inde major jam geminaris aquis per Bithyniam fertur, & in Propontidem sese effundit; non tamen tam magnitudine memorabilis, quam quod piscium adcolis ingen-

*U. c. 563.
a. C. 189.*

(r) *Et delent Gron. & Crev.*

(s) *Thymbri Gron. Crev.*

U. c. 563.
a. C. 189.

tem vim præbet. Transgressis ponte perfecto flumen, præter ripam euntibus Galli Matris Magnæ a Pessinunte obcurrere cum insignibus suis, vaticinantes fanatico carmine, Deam Romanis viam belli & victoriam dare, imperiumque ejus regionis. Accipere se omen quum dixisset consul, castra eo ipso loco posuit. Postero die ad Gordium pervenit. Id haud magnum quidem oppidum est, sed plus, quam mediterraneum, celebre & frequens emporium. Tria maria pari ferme distantia intervallo habet, Hellespontum (t), ad Sinopen, & alterius oræ litora, qua Cilices maritimi colunt. Multarum magnarumque præterea gentium fines contingit, quarum commercium in eum maxime locum mutui usus contraxere. Id tum desertum fuga incolarum oppidum, refertum idem copia rerum omnium, invenerunt. Ibi stativa habentibus legati ab Epofognato venerunt, nunciantes « Pro-
» festum eum ad regulos Gallorum nihil
» æqui inpetrasse. Ex campestribus vicis agris-
» que frequentes demigrare, & cum conju-
» gibus ac liberis, quæ ferre atque agere

(t) ad Hellespontum Crev.

LIBER XXXV
 » possit (t), pr
 » Olympum mon
 » abstruamque fu
 XIX. CENTIO
 legati adruerant
 » tem Olympum
 » Testolagus
 » dicatur, petite
 » liberis apud Te
 » rum agmine To
 » ferre. » Erant
 » regni Oringone, &
 » lora. Is hæc
 » fuerat, quæ
 » regis mense
 » ad aliam quamvis
 » tello se fugaverat
 » nem neque autem
 » vixit loca subie
 » vit parva manu
 » hic quidem
 » vix sedentes, h
 » hanc ipsa abin
 » Ulysses
 » (t) hanc
 » (t) hanc

» possint (u), præ se agentes portantesque
 » Olympum montem petere, ut inde armis
 » locorumque situ sese tueantur.»

*U. c. 563.
 a. C. 189.*

XIX. CERTIORA postea Oroandensium (v)
 legati adtulerunt : « Tolistoboiorum civita-
 » tem Olympum montem cepisse; diversos
 » Tectosagos alium montem, qui Magaba
 » dicatur, petisse. Trocmos, conjugibus ac
 » liberis apud Tectosagos depositis, armato-
 » rum agmine Tolistoboiis statuisse auxilium
 » ferre. » Erant autem tunc trium populorum
 reguli Ortiagon, & Combolomarus, & Gau-
 lotus. Iis hæc maxime belli ratio sumendi
 fuerat, quod, quum montes editissimos ejus
 regionis tenerent, convectis omnibus, quæ
 ad usum quamvis longi temporis subficerent,
 tædio se fatigaturos hostem (x) censebant.
 « Nam neque aufuros per tam ardua atque
 » iniqua loca subire eos : & , si conarentur,
 » vel parva manu prohiberi ac deturbari posse.
 » Nec quietos, in radicibus gelidorum mon-
 » tium sedentes, frigus aut inopiam laturos. »
 Et quum ipsa altitudo locorum eos tutaretur,

*Galli
 in montes
 confu-
 giunt.*

(u) possent Gron. Crev.

(v) Oroandensem Gron.

(x) hostes Gron. Crev.

U. c. 563. fossam quoque & alia munimenta verticibus
a. C. 189. iis, quos infederant, circumjecere. Minima
 adparatus missilium telorum cura fuit, quod
 saxa adfatim præbituram asperitatem ipsam
 locorum credebant.

*Consul
 ad
 Olympum
 montem
 ducit,
 quem cepe-
 rant
 Tolisæ
 hoii.*

XX. CONSUL, quia non cominus pugnam,
 sed procul locis obpugnandis, futuram præ-
 ceperat animo, ingentem vim pilorum, ve-
 litarium hastarum, sagittarum, glandisque,
 & modicorum, qui funda mitti possent, la-
 pidum paraverat. Instructusque missilium ad-
 paratu ad Olympum montem ducit, & a
 quinque ferme millibus locat castra. Postero
 die cum quadringentis equitibus & Attalo
 progressum eum, ad naturam montis situm-
 que Gallicorum castrorum visendum, equi-
 tes hostium, duplex numerus, effusi castris
 in fugam averterunt. Occisi quoque pauci
 fugientium, vulnerati plures. Tertio die cum
 omnibus ad loca exploranda profectus, quia
 nemo hostium extra munimenta processit,
 tuto circumvectus montem, animadvertit,
 meridiana regione terrenos & placide adcli-
 vos ad quemdam finem colles esse, & septen-
 trionem arduas & rectas prope rupes; atque
 omnibus ferme aliis inviis, itinera tria esse;

unum medio monte, qua terrena erant: duo
 difficilia ab hiberno solis ortu, & ab æstivo
 occafu. Hæc contemplatus, eo die sub ipsis
 radicibus posuit castra. Postero die, sacrificio
 factò, quum primis hostiis litasset, trifariam
 exercitum divisum ducere ad hostem
 pergit. Ipse cum maxima parte copiarum,
 qua æquissimum aditum præbebat mons,
 ascendit. L. Manlium fratrem ab hiberno ortu,
 quoad loca patiantur, & tuto possit, subire
 jubet. Si qua periculosa & prærupta obcur-
 rant, non pugnare cum iniquitate locorum,
 neque inexistimabilibus vim adferre; sed obli-
 quo monte ad se declinare, & suo agmini
 conjungi. C. Helvium cum tertia parte cir-
 cumire sensim per infima montis, deinde ab
 æstivo occafu erigere agmen. Et Attali au-
 xilia trifariam æquo numero divisit: secum
 esse ipsum juvenem jussit. Equitatum cum
 elephantis in proxima tumulis planitie reli-
 quit. Edictum præfektis, ut intenti, quid
 ubique geratur, animadvertant; opemque
 ferre, quo postulent res, properent.

XXI. GALLI, duobus lateribus satis fiden-
 tes invia esse, ab ea parte, quæ in meridiem
 vergeret, ut armis clauderent viam, quatuor

U. c. 563.
 a. C. 189.

*U. c. 563.
a. C. 189.*

ferme millia armatorum ad tumulum, innimentem viæ minus mille passuum a castris, occupandum mittunt; eo se rati velut castello iter inpedituros. Quod ubi Romani viderunt, expediunt sese ad pugnam. Ante signa modico intervallo velites eunt, & ab Attalo Cretenses sagittarii, & funditores, & Tralli, & (y) Thraces: signa peditum, ut per arduum, leni gradu ducuntur, ita præ se habentium scuta, ut missilia tantum vitarent, pede conlato non viderentur pugnaturi. Missilibus ex intervallo loci prælium commissum est, primo par, Gallos loco adjuvante, Romanos varietate & copia telorum. Procedente certamine, nihil jam æqui erat. Scuta longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipsa plana, male tegebant Gallos. Nec jam tela alia (z) habebant, præter gladios: quorum, quum manum hostis non confereret, nullus usus erat. Saxis, nec modicis, ut quæ non præparassent, sed quod cuique temere trepidanti ad manum venisset, ut infuerti, nec arte nec viribus adjuvantes ictum, utebantur. Sagittis, glande, jaculis

*Prælium
committitur.*

(y) & del. Gron. Crev.

(z) alia del. Gron. Crev.

incauti ab omni parte configebantur : nec, quid agerent, ira & pavore obcæcatis animis, cernebant : & erant deprehensi genere pugnae, in quod minime apti sunt. Nam quemadmodum cominus, ubi in vicem pati & inferre vulnera licet, accendit ira animos eorum; ita, ubi ex occulto & procul levibus telis vulnerantur, nec, quo ruant cæco inpetu, habent, velut feræ transfixæ in suos temere incurrunt. Detegebat vulnera eorum, quod nudi pugnant, & sunt fusa & candida corpora, ut quæ numquam, nisi in pugna, nudentur : ita & plus sanguinis e multa carne fundebatur, & foediores patebant plagæ, & candor corporum magis sanguine atro maculabatur. Sed non tam patentibus plagis moventur. Interdum infecta cute, ubi latior, quam altior, plaga est, etiam gloriosius se pugnare putant. Iidem, quum aculeus sagittæ aut glandis, abditæ introrsus, tenui vulnere in speciem urit, & scrutantes, quæ vellant, telum non sequitur; tum, in rabiem & pudorem tam parvæ perimentis pestis versi, prosternunt corpora humi, sic ut passim procumberent. Alii, ruentes in hostem, undique configebantur : & , quum cominus

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Missilibus
Galii
turbantur.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

venerant, gladiis a velitibus trucidabantur.
Hic miles tripedalem parmam habet, & in
dextra hastas, quibus eminus utitur: gladio
Hispaniensi est cinctus: quod si pede con-
lato pugnandum est, translatis in lævam
hastis, stringit gladium. Pauci supererant
jam Gallorum: qui, postquam ab lævi ar-
matura superatos se viderunt, & instare le-
gionum signa, effusa fuga castra repetunt,
pavoris & tumultus jam plena: ut ubi femi-
næ, puerique, & alia inbellis turba per-
mixta esset. Romanos victores deserti fuga
hostium acceperunt tumuli.

*Effusa
fuga castra
repetunt.*

XXII. SUB idem tempus L. Manlius & C.
Helvius, quum, quoad viam colles obliqui
dederunt, ascendissent (a), postquam ad
invia ventum est, flexere iter in partem
montis, quæ una habebat iter; & sequi con-
sulis agmen, modico uterque intervallo,
velut ex composito, cœperunt: quod primo
optimum factu fuisset, in id necessitate ipsa
compulsi. Subsidia enim in talibus iniquita-
tibus locorum maximo sæpe usui fuerunt:
ut, primis forte deturbatis, secundi & te-
gant pulsos, & integri pugnam excipiant.

Consul,

(a) *ascendissent Gron. Crev,*

Consul, postq
matura capto
nerunt, res
militem jube
pora Galloru
» armatura
» legionibus
» animis for
» Castra illi
» sus ab le
Præcedere n
quæ, quum
tumulos telis
legne id ip
castris adp
se manent
constant.
telorum, qu
ent, eo min
ni, intra vall
pelluntur, sta
alios portan
compulsi in
telorum comp
tos, tunc, per
rorum parat
Tom. II.

Consul, postquam ad tumulos, ab levi armatura captos, prima signa legionum per-
 nerunt, respirare & conquirere paulisper
 militem jubet; simul strata per tumulos cor-
 pora Gallorum ostentat: Et, « quum levis
 » armatura tale proelium ediderit, quid ab
 » legionibus, quid ab justis armis, quid ab
 » animis fortissimorum militum expectari?
 » Castra illis capienda esse, in quæ compul-
 » sus ab levi armatura hostis trepidet. »
 Præcedere tamen jubet levem armaturam:
 quæ, quum staret agmen, conligendis per
 tumulos telis, ut missilia subficerent, haud
 segne id ipsum tempus consumserat. Jam
 castris adpropinquabant: & Galli, ne parum
 se munimenta sua tegerent, armati pro vallo
 confiterant. Obruti deinde omni genere
 telorum, quum, quo plures ac densiores
 erant, eo minus vani quidquam intercideret
 reli, intra vallum momento temporis com-
 pelluntur, stationibus tantum firmis ad ipsos
 aditus portarum relictis. In multitudinem,
 compulsam in castra, vis ingens missilium
 telorum conjiciebatur: &, vulnerari mul-
 tos, clamor, permixtus mulierum atque pue-
 rorum ploratibus, significabat. In eos, qui

*V. c. 563.
a. C. 189.*

portas stationibus suis clauferant, legionum antesignani pila conjecerunt. Hi vero non vulnerabantur, sed, transverberatis scutis, plerique inter se conferti hærebant : nec diutius inperum Romanorum sustinuerunt.

*Gallorum
castra
capiuntur.*

XXIII. PATENTIBUS jam portis, priusquam inrumperent victores, fuga e castris Gallorum in omnes partes facta est. Ruunt cæci per vias, per inuia : nulla præcipitia saxa, nullæ rupes obstant : nihil præter hostem metuunt. Itaque plerique præcipites per vastam altitudinem prolapsi aut debilitati examinantur. Consul, castris captis, direptione prædaque abstinet militem : sequi pro se quemque, & instare, & percussis pavorem addere jubet. Supervenit & alterum cum L. Manlio agmen ; nec eos castra intrare finit. Protinus ad persequendos hostes mittit : & ipse paullo post, tradita captivorum custodia tribunis militum, sequitur ; debellarum ratus, si in illo pavore quam plurimi cæsi forent, aut capti. Egresso consule, C. Helvius cum tertio agmine advenit. Nec continere suos a direptione castrorum valuit. Prædaque eorum, iniquissima sorte, qui pugnae non interfuerant, facta est. Equites diu, ignari &

pugnae & victo
inde & ipsi

(b) sparios
confecti cec
terfectorum

late inter om
que & caedes

inviis in prof
lapsa est, par

Claudius, qui
monte scribit, ad

caia, auctor est

gis innotuit a m
non plus deum

hæc dicit milite
quis omni generi

tererant, tem p
bellum cum iun

bellum in uno o
non prædam conf

vidit, quod
etiam cum com

perire dicit. P
contra non h
(b) p...
Giv.

VII
LIBER XXXVIII CAP. XXIII 31

pugnæ & victoriæ suorum, steterunt. Deinde & ipsi, quantum equis subire poterant, (b) sparsos fuga Gallos circa radices montis confectati cecidere, aut cepere. Numerus interfectorum haud facile iniri potuit, quia late inter omnes amfractus montium fugaque & cædes fuit: & magna pars rupibus inviis in profundæ altitudinis convalles delapsa est, pars in filvis vepribusque occisa. Claudius, qui bis pugnatum in Olympo monte scribit, ad quadraginta millia hominum cæsa, auctor est: Valerius Antias, qui magis inmodicus in numero augendo esse solet, non plus decem millia. Numerus captivorum haud dubie millia quadraginta explevit, quia omnis generis ætatisque turbam secum traxerant, demigrantium magis, quam in bellum euntium, modo. Consul, armis hostium in uno concrematis cumulo, ceteram prædam conferre omnes iussit: & aut vendidit, quod ejus in publicum redigendum erat: aut cum cura, ut quam æquissima esset, per milites divisit. Laudati quoque pro concione omnes sunt, donatique pro merito

(b) quantum equi in colles subire poterant Gronov. Crev.

U. c. 563
a. C. 189.

*D. e. 563.
a. C. 189.*

*In
Tectosagos
proficiscitur
Cof.*

*Galla
captiva
fascinus.*

quisque : ante omnes Attalus, summo ceterorum adfensu. Nam singularis ejus juvenis quum virtus & industria in omnibus laboribus periculisque, tum modestia etiam fuerat.

XXIV. SUPERERAT bellum integrum cum Tectosagis. Ad eos profectus consul, tertiis castris Ancyram, nobilem in illis locis urbem, pervenit, unde hostes paullo plus decem millia aberant. Ubi quum stativa essent, facinus memorabile a captiva factum est. Ortiagontis reguli uxor forma eximia custodiebatur inter plures captivos (c), cui custodiae centurio praerant, & libidinis & avaritiae militaris. Is primo ejus animum tentavit : quem quum abhorrentem a voluntario videret stupro, corpori, quod servum fortuna erat, vim fecit. Deinde, ad leniendam indignitatem injuriae, spem reditus ad suos mulieri facit ; & ne eam quidem, ut amans, gratuitam. Certo auri pondere pactus, ne quem conscium suorum haberet, ipsi permittit, ut, quem vellet, unum ex captivis nuncium ad suos mitteret. Locum prope flumen constituit ; quo duo, ne plus, necessarii captivae cum auro venirent nocte insequenti

(c) inter plures captivas Crev.

ad eam accipiendam. Forte ipsius mulieris fervus inter captivos ejusdem custodiæ erat.

*V. c. 563.
a. C. 189.*

Hunc nuncium primis tenebris extra stationes centurio educit. Nocte insequenti & duo necessarii mulieris ad constitutum locum, & centurio cum captiva venit. Ubi quum aurum ostenderent, quod summam talenti Attici (tanti enim pepigerat) expleret; mulier lingua sua, « fringerent ferrum, & » centurionem pensantem aurum occiderent, » imperavit. Jugulati præcifum caput ipsa involutum veste ferens, ad virum Ortiagontem, qui ab Olympo domum refugerat, pervenit. Quem priusquam complecteretur, caput centurionis ante pedes ejus abjecit: mirantique, cujusnam id caput hominis, aut quod id facinus haudquaquam muliebre esset, & injuriam corporis, & ultionem violatæ per vim pudicitiaë confessa viro, est: aliaque (ut traditur) sanctitate & gravitate vitæ hujus matronalis facinoris decus ad ultimum conservavit.

XXV. AD Ancyram in stativa Tectosagum oratores ad consulem venerunt, petentes, ne ante ab Ancyra castra moveret, quam conlocutus cum suis regibus esset: nullas

Tectosagum legitis

*U. e. 563.
a. C. 189.*

conditiones pacis iis non bello fore potiores. Tempus in posterum diem constituitur, locusque qui maxime medius inter castra Gallorum & Ancyram est visus. Quo quum consul ad tempus cum præsidio quingentorum equitum venisset, nec ullo Gallorum ibi viso, regressus in castra esset; oratores iidem redeunt, excusantes, religione objecta venire reges non posse. Principes gentis, per quos æque res transigi posset, venturos. Consul se quoque Attalum missurum dixit. Ad hoc conloquium utrimque ventum est. Trecentos equites Attalus præsidii causa quum adduxisset, jactæ sunt pacis conditiones. Finis rei quia absentibus ducibus inponi non poterat, convenit, uti consul regesque eo loco postero die congregerentur. Frustratio Gallorum eo spectabat, primum ut terebant tempus, donec res suas, quibus periclitari volebant (d), cum conjugibus ac liberis trans Halyn flumen trajicerent: deinde quod ipsi consuli, parum cauto adversus conloquii fraudem, insidiabantur. Mille ad eam rem ex omni numero audaciæ expertæ delegerunt equites. Et successisset fraudi, ni

*Galli
insidiantur
consuli.*

(d) *cum quibus periclitari volebant Gron. Grev.*

pro jure gentium, cujus violandi consilium *U. a. 563,*
 initum erat, stetit fortuna. Pabulatores *a. C. 189.*
 lignatoresque Romani in eam partem, in qua
 conloquium futurum erat, ducti sunt; tutius
 id futurum tribunis ratis, quia consulis præ-
 sidium & ipsum pro statione habituri erant,
 hosti obpositum: suam tamen alteram stationem
 propius castra sexcentorum equitum
 posuerunt. Consul, adfirmante Attalo, ventu-
 ros reges, & transigi rem posse, profec-
 tus e castris, quum eodem, quo antea, præ-
 sidio equitum quinque millia fere processis-
 set, nec multum a constituto loco abesset,
 repente concitatis equis cum inpetu hostili
 videt Gallos venientes. Constituit agmen, &
 expedire tela animosque equitibus jussis,
 primo constanter initium pugnae accepit, nec
 cessit. Dein, quum prægravaret multitudo,
 cedere sensim, nihil confusus turmarum ordi-
 nibus, coepit. Postremo, quum jam plus in
 mora periculi, quam in ordinibus conservan-
 dis præsidii esset, omnes passim in fugam
 effusi sunt. Tum vero instare dissipatis Galli,
 & cedere: magnaue pars obpressa foret;
 ni statio pabulatorum, sexcenti equites,
 obcurrissent. Ii, procul clamore pavido suo:

U. c. 563.
a. C. 189.

rum exauditō, quum tela equosque expeditissent, integri profligatam pugnam acceperunt. Itaque versa extemplo fortuna est, versus in viatores a victis terror. Et primo inpetu fusi Galli sunt, & ex agris concurrebant pabulatores, & undique obuius hostis Gallis erat: ut ne fugam quidem facilem aut tutam haberent, quia recentibus equis Romani fessos sequebantur. Pauci ergo effugerunt. Captus est nemo: maior multo pars per fidem violati conloquii poenas morte luerunt. Romani, ardentibus ira animis, postero die omnibus copiis ad hostem perueniunt.

XXVI. BIDUUM natura montis per se ipsum exploranda, ne quid ignoti esset, absumsit consul. Tertio die, quum auspicio operam dedisset, deinde inmolasset, in quatuor partes diuisas copias educit: duas ut medio monte duceret, duas ab lateribus ut aduersus cornua Gallorum erigeret. Hostium quod roboris erat, Tectofagi & Trocni mediam tenebant aciem, millia hominum quinquaginta. Equitatum (quia equorum nullus inter inæquales rupes usus erat) ad pedes deductum, decem millia hominum, ab dextro

Prælium.

LIBER XXXVIII CAP. XXVII 57

locaverunt cornu. Ariarathis Cappadoce & Morzi auxiliares in lævo quatuor ferme milium numerum explebant. Consul, sicut in Olympo monte, prima in acie locata levi armatura, telorum omnis generis ut æque magna vis ad manum esset, curavit. Ubi adpropinquarunt, omnia eadem utrimque, quæ fuerant in priore prælio, erant præter animos, & victoribus ab re secunda auctos, & hostibus fractos: quia, etsi non ipsi victi erant, suæ gentis hominum cladem pro sua ducebant. Itaque a paribus initiis cœpta res eundem exitum habuit. Velut nubes levium telorum coniecta obruit aciem Gallorum. Nec aut procurrere quisquam ab ordinibus suis, ne nudarent undique corpus ad ictus, audebant: & stantes, quo densiores erant, hoc plura, velut destinatum petentibus, vulnera accipiebant. Consul, jam per se turbatis si legionum signa ostendisset, versuros extemplo in fugam omnes ratus, receptis inter ordines velitibus & alia turba auxiliorum, aciem promovit.

XXVII. GALLI, & memoria Tolistoboiorum cladis territi, & inhærentia corporibus gerentes tela, fessique & stando & vulnere-

U. c. 563.
a. C. 1890.

U. e. 563.
a. C. 189.

Vincunt
Romani.

bus, ne primum quidem inpetum & clamorem Romanorum tulerunt. Fuga ad castra inclinavit. Sed pauci intra munimenta sese (e) receperunt: pars major, dextra lævaque prælati, qua quemque inpetus tulit, fugerunt. Victores, usque ad castra secuti, ceciderunt terga: deinde in castris cupiditate prædæ hæserunt, nec sequebatur quisquam. In cornibus Galli diutius steterunt, quia serius ad eos perventum est. Ceterum ne primum quidem coniectum telorum tulerunt. Consul, qui ingressos in castra ab direptione abstrahere non poterat, eos, qui in cornibus fuerant, protinus ad sequendos hostes misit. Per aliquantum spatium secuti, non plus tamen octo millia hominum in fuga (nam pugna nulla fuit) ceciderunt: reliqui flumen Halyn trajecerunt. Romanorum magna pars ea nocte in hostium castris mansit; ceteros in sua castra consul reduxit. Postero die captivos prædamque recensuit; quæ tanta fuit, quantam avidissima rapiendi gens, quum cis montem Taurum omnia armis per multos tenuisset annos, coacervare potuit. Galli, ex dissipata passim fuga in unum locum con-

(e) sè Gron. Crev.

LIBER X
gregari, m
dati comb
consule
venire ju
tummi era
montis ex
citum in h
XXVIII.
ceteris pro
fores Rom
Clausius M
Principes in
Africanus. Q
mo curati
fendo m
civem super
viam filice
Maris locave
tz, fenatum
Ione confer
herunt. The
iisque un
nile bello
secundis M
quæ m
fatis sua

gregati, magna pars faucii aut inermes, nudati omnibus rebus, oratores de pace ad consulem miserunt. Eos Manlius Ephesum venire iussit. Ipse, (jam enim medium autumnus erat) locis gelidis propinquitate Tauri montis excedere properans, victorem exercitum in hiberna maritimæ oræ reduxit.

XXVIII. DUM hæc in Asia geruntur, in ceteris provinciis tranquillæ res fuerunt. Censores Romæ T. Quinctius Flaminius & M. Claudius Marcellus senatum perlegerunt. Princeps in senatu lectus P. Scipio Africanus. Quatuor soli præteriti sunt, nemo curuli usus honore. Et in equitatu recensendo mitis admodum censura fuit. Substructionem super Æquimælium in Capitolio, & viam silice sternendam a porta Capena ad Martis locaverunt. Campani, ubi censerentur, senatum consuluerunt. Decretum, uti Romæ censerentur. Aquæ ingentes eo anno fuerunt. Tiberis duodecies campum Martium planaue urbis inundavit. Ab Cn. Manlio consule bello in Asia cum Gallis perfecto, alter consul M. Fulvius, perdomitis Ætolis, quum trajecisset in Cephalleniam, circa civitates insulæ misit percunctatum, utrum se

U. s. 563.
a. C. 189.

Censuræ
acta.

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Fulvius
Cephaleniam
recipit.*

*Samai
desciscunt.*

Obpugnatur.

dedere Romanis, an belli fortunam experiri, mallent? Merus ad omnes valuit, ne deditio- nem recusarent. Obsides inde imperatos pro viribus inopis populi, vicanos Nesiotaë, Cranii, Palenses (f) & Samæi dederunt. Insuperata pax Cephaleniæ adfulserat; quum repente una civitas, incertum quam ob causam, Samæi desciverunt. Quia obportuno loco urbs posita esset, timuisse se aiebant, ne demigrare cogerentur ab Romanis. Ceterum ipse sibi eum sinxerint metum, & timore vano quietem exuerint, an iactata sermonibus res apud Romanos perlata ad eos sit, nihil comperti est: nisi quod, datis jam obsidibus, repente portas clauserunt; & ne suorum quidem precibus (miserat enim sub muros consul ad tentandam misericordiam parentum populariumque) desistere ab incepto voluerunt. Obpugnari deinde, postquam nihil pacati respondebatur, cœpta urbs est. Adparatum omnem tormentorum machinarumque transvectum ab Ambraciæ obpugnatione habebat: & opera, quæ facienda erant, impigre milites perfecerunt. Duobus igitur locis admoti arietes quatiebant muros.

(f) *Pallenses Gron, Creva*

LIBER XXXVIII CAP. XXIX 61

XXIX. NEC ab Samæis quidquam, quo aut opera, aut hostis arceri posset, prætermisum est. Duabus tamen maxime resistebant rebus: una, interiorē semper juxta validum prodiruto novum obstruentes murum; altera, eruptionibus subitis, nunc in opera hostium, nunc in stationes. Et plerumque iis præliis superiores erant. Una ad coercendos inventa haud magna memoratu res est. Centum funditores ab Ægio & Patris & Dymis additi. A pueris ii, more quodam gentis, faxis globosis, quibus ferme arenæ inmixtis stratalitora sunt, funda mare apertum incessentes, exercebantur. Itaque longius certiusque & validiore ictu, quam Baliaris funditor, eo telo usi sunt. Et est non simplicis habenæ, ut Baliarica aliarumque gentium funda: sed triplex scutale, crebris futuris duratum, ne fluxa habena volutetur in jactu glans; sed, librata quum federit, velut nervo missa excutiat. Coronas modici circuli magno ex intervallo loci adsueta trajicere, non capita solum hostium vulnerabant, sed quem locum destinassent oris. Eæ fundæ Samæos cohibuerunt, ne tam crebro, neve tam audacter erumperent: adeo ut precarentur ex muris

J. c. 563a
a. C. 189a

Funditores
res
Achæi.

U. c. 563. Achæos, ut parumper abscederent; & se,
â. C. 189. cum Romanis stationibus pugnantes, quiete
 spectarent. Quatuor menses obsidionem Sa-
 me sustinuit. Quum ex paucis quotidie ali-
 qui eorum caderent, aut vulnerarentur, &
 qui superarent, fessi & corporibus & animis
 essent; Romani nocte per arcem, quam Cya-
 tidem vocant, (nam urbs, in mare devexa,
 in occidentem vergit) muro superato, in
 forum pervenerunt. Samæi, postquam cap-
 tam urbis partem ab hostibus senserunt, cum
 conjugibus ac liberis in majorem refugerunt
 arcem. Inde postero die dediti, direpta urbe,
 sub corona omnes venierunt.

*Cof. in
 Pelopon-
 nesum
 trajecit.*

XXX. CONSUL, compositis rebus Cephal-
 leniæ, præsidio Samæ inposito, in Pelopon-
 nesum, jam diu arcessentibus Ægiensibus
 maxime ac Lacedæmoniis, trajecit. Ægium,
 a principio Achaici concilii, semper conven-
 tus gentis indisti sunt; seu dignitati urbis
 id, seu loci obportunitati datum est. Hunc
 morem Philopœmen eo primum anno labe-
 factare conatus, legem parabat ferre, ut in
 omnibus civitatibus, quæ Achaici concilii
 essent, in vicem conventus agerentur. Et
 sub adventum consulis, Damiurgis civitatum,

qui summi
 tibus, di-
 conveni
 nes iere
 quam Æg
 venit: ul
 inclinatan
 dæmoniū
 rerunt.

maxime

maritimis

nis adema

tes Lacedæ

mare b

aliore qu

emporium

bus ad nec

vicum mar

occupavere

abant, prin

ide, sub l

emulone

tema mari

que commu

(1) dicitur

LIBER XXXVIII CAP. XXX 63

qui summus est magistratus, Ægium evocantibus, Philopœmen (prætor tum erat) Argos conventum edixit. Quo quum adpareret omnes fere conventuros, consul quoque, quamquam Ægiensium favebat causæ, Argos venit: ubi quum disceptatio fuisset, & rem inclinatam cerneret, incepto destitit. Lacedæmonii deinde eum in sua certamina averterunt. Sollicitam eam civitatem exules maxime habebant: quorum magna pars in maritimis Laconicæ oræ castellis, quæ omnis adempta erat, habitabant. Id ægre patientes Lacedæmonii, ut aliqua (g) liberum ad mare haberent aditum, si quando Romani aliove quo mitterent legatos, simulque ut emporium & receptaculum peregrinis mercibus ad necessarios usus esset, nocte adorti vicum maritimum, nomine Lan, inprovise occupavere. Vicani, quique ibi exules habitabant, primo inopinata re territi sunt: deinde, sub lucem congregati, levi certamine expulerunt Lacedæmonios. Terror tamen omnem maritimam oram pervasit: legatosque communiter, & castella omnia vicique

U. c. 563.

a. C. 189.

(g) aliquem Gron, Crev.

U. c. 563. & exsules, quibus ibi domicilia erant, ad
a. c. 189. Achæos miserunt.

*Decretum
Achæorum
in Lacedæ-
monios.*

XXXI. PHILOPÆMEN prætor, jam inde ab initio exfulum causæ & amicus, & auctor semper Achæis minuendi opes & auctoritatem Lacedæmoniorum, concilium querentibus dedit. Decretumque, eo referente, factum est, « Quum in fidem Achæorum tutelamque T. Quinctius & Romani Laconicæ oræ castella & vicos tradidissent, &, quum abstinere his ex fœdere Lacedæmonii deberent, Las vicus obpugnatus esset, cædesque ibi facta; qui ejus rei auctores adfinesque essent, nisi dederentur Achæis, violatum videri fœdus. » Ad exposcendos eos legati extemplo Lacedæmonem missi sunt. Id imperium adeo superbum & indignum Lacedæmoniis visum est, ut, si antiqua civitatis fortuna esset, haud dubie arma extemplo capturi fuerint. Maxime autem consternavit eos metus, si semel primis imperiis obediendo jugum accepissent, ne, id quod jam diu moliretur, Philopæmen exsulis Lacedæmonem traderet. Furentes igitur ira, triginta hominibus ex factione, cum qua consiliorum aliqua societas Philopæmeni atque exsulis erat,

*Lacedæ-
moniorum
indigna-
tio.*

erat, inter-
dam societate
plo Cephalo
Fulvio, qui
derent; or
loponnetum
ditionemque

XXXII.

unt, om
erant, cot
am est. N
pedite. Incur
magis quam
sed etiam nav
valent. Hic
actis adduxit
infido, Laced
Magna ibi non
deratio fuit.
zabiose parva
vpondit, ut
dicerent, dicit
in nihil, h
genui Roman
estantur in
(i) uti Geom
Tom. I.

erat, interfectis, decreverunt, renuncian-
dam societatem Achæis, legatosque exem-
plo Cephalleniam mittendos, qui consuli M.
Fulvio, quique Romanis Lacedæmonem de-
derent; orarentque eum, ut veniret in Pe-
loponnesum ad urbem Lacedæmonem in fidem
ditionemque populi Romani accipiendam.

XXXII. Id ubi legati ad Achæos retule-
runt, omnium civitatum, quæ ejus concilii
erant, consensu bellum Lacedæmoniis indic-
tum est. Ne exemplo gereretur, hiems in-
pediit. Incurfionibus tamen parvis, latrocinii
magis quam belli modo, non terra tantum,
sed etiam navibus a (h) mari fines eorum
vastati. Hic tumultus consulem in Pelopon-
nesum adduxit; jussuque ejus Elin concilio
indicto, Lacedæmonii ad disceptandum ad-
cti. Magna ibi non disceptatio modo, sed etiam
altercatio fuit. Cui consul, quum alia, satis
ambitiose partem utramque fovendo, incerta
respondisset, una denunciatione, ut bello
abstinerent, donec Romam legatos ad sena-
tum misissent, finem inposuit. Utrunque le-
gatio missa Romam est. Exsules quoque La-
cedæmoniorum suam causam legationemque

*U. e. 563;
A. C. 189.*

*Achæi
Lacedæ-
moniiis
bellum
indicunt.*

*Legati
ab utrisque
Romam
mittuntur.*

(h) e mari Gron. Crev.

Tom. X.

E

U. c. 567.
a. C. 189.

Achæis injunxerunt. Diophanes, & Lycortas, Megalopolitani ambo, principes legationis Achæorum fuerunt. Qui, dissidentes in republica, tum quoque minime inter se convenientes orationes habuerunt. Diophanes senatui disceptationem omnium rerum permittebat: eos optime controversias inter Achæos ac Lacedæmonios finituros esse. Lycortas ex præceptis Philopœmenis postulabat, ut Achæis ex fœdere ac legibus suis, quæ decreverent, agere liceret: libertatemque sibi inlibatam, cujus ipsi auctores essent, præstarent. Magnæ auctoritatis apud Romanos tum gens Achæorum erat: novari tamen nihil de Lacedæmoniis placebat. Ceterum responsum ita perplexum fuit, ut & Achæi sibi de Lacedæmone permiffum acciperent; & Lacedæmonii non omnia concessa iis interpretarentur. Hac potestate inmodice Achæi ac superbe usi sunt.

XXXIII. PHILOPŒMENI continuatur magistratus; qui veris initio exercitu indicto, castra in finibus Lacedæmoniorum posuit. Legatos deinde misit ad deposcendos auctores defectionis, & civitatem in pace futuram, si id fecissent, pollicens, & illos nihil indicta

caussa passuros. Silentium præ metu ceterorum fuit. Quos nominatim depoposcerat, ipsi se ituros professi sunt; fide accepta ab legatis, vim abfuturam, donec causam dixissent. Ierunt alii etiam inlustres viri, & advocati privatis, & quia pertinere causam eorum ad rempublicam censebant. Numquam alias exsules Lacedæmoniorum Achæi secum adduxerant in fines, quia nihil æque alienaturum animos civitatis videbatur. Tunc exercitus totius prope antesignani exsules erant. Ii venientibus Lacedæmoniis ad portam castrorum agmine facto obcurrerunt. Et primo lacescere jurgiis: deinde altercatione orta, quum accenderentur iræ, ferocissimi exsulum inperum in Lacedæmonios fecerunt. Quum illi Deos & fidem legatorum testarentur, & legati & prætor submoveret turbas, & protegeret Lacedæmonios, vinculaque jam quosdam injicientes arceret, crescebat tumultu concitato turba. Et Achæi ad spectaculum primo concurrebant (i). Deinde vociferantibus exsulibus, quæ passi forent, & orantibus opem, adfirmantibusque simul,

(i) tumultu concitata turba. Et Achæi ad spectaculum primo concurrerunt Gron. Crev.

U. c. 563
a. C. 189.

Lacedæmonii
principes
violantur
ab
exsulibus;

U. e. 563. « Numquam talem occasionem habituros, si
a. C. 189. » eam prætermisissent : foedus, quod in Ca-
 » pitolio, quod Olympiæ, quod in arce
 » Athenis sacratum fuisset, inritum per illos
 » esse : priusquam alio de integro foedere
 » obligarentur, noxios puniendos esse ; »
 accensa his vocibus multitudo ad vocem
 unius, qui, ut ferirent, inclamavit, saxa
 coniecit : atque ita septemdecim, quibus
 vincula per tumultum injecta erant, inter-
 lecti sunt : sexaginta tres postero die com-
 prehensi, a quibus prætor vim arcuerat,
 non quia salvos vellet, sed quia perire causa
 indicta nolebat, objecti multitudini iratæ,
 quum averfis auribus pauca locuri essent,
 damnati omnes, & traditi sunt ad supplicium.

*Leges
 pacis
 dictæ
 Lacedæ-
 moniis.*

XXXIV. Hoc metu injecto, Lacedæmo-
 niis imperatum primum, ut muros diruerent :
 deinde, ut omnes externi auxiliares, qui
 mercede apud tyrannos militassent, terra
 Laconica excederent : tum, uti, quæ servitia
 tyranni liberassent, (ea magna multitudo erat)
 ante diem certam abirent ; qui ibi mansissent,
 eosprehendendi, vendendi, abducendi Achæis
 jus esset. Lycurgi leges moresque abroga-
 rent. Achæorum adsuescerent legibus insti-

tutisque. Ita unius eos corporis fore, & de omnibus rebus facilius consensuros. Nihil obedientius fecerunt, quam ut muros diruerent: nec ægrius passi sunt, quam exsules reduci. Decretum Tegeæ in consilio communi Achæorum de restituendis iis factum est. Et, mentione inlata, externos auxiliares dimissos, & Lacedæmoniis adscriptos (ita enim vocabant, qui a tyrannis liberati erant) urbe excessisse, in agros dilapsos; priusquam dimitteretur exercitus, ire prætorem cum expeditis, & comprehendere id genus hominum, & vendere jure prædæ placuit. Multi comprehensi venierunt. Porticus ex ea pecunia Megalopoli permisso Achæorum refecta est, quam Lacedæmonii diruerant. Et ager Belbinates (k), quem injuria tyranni Lacedæmoniorum possederant, restitutus eidem civitati, ex decreto vetere Achæorum, quod factum erat, Philippo Amyntæ filio regnante. Per hæc velut enervata civitas Lacedæmoniorum diu Achæis obnoxia fuit. Nulla tamen res tanto erat damno, quam disciplina Lyeurgi, cui per septingentos annos adfuerant, sublata.

U. c. 563.
a. C. 189.

Disciplina
Lyeurgi
sublata,

(k) Belbini (es Cron. Crev. ob. ex. l. 1. 9. (m)

U. c. 563.
a C. 187.

Comitia.

XXXV. A CONCILIO, ubi apud consulem inter Achæos Lacedæmoniosque disceptatum est, M. Fulvius, quia jam in exitu annus erat, comitorum causa profectus Romam, creavit consules M. Valerium Messallam & C. Livium Salinatorem, quum M. Æmilium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem, dejecisset. Prætores inde creati Q. Marcius Philippus, M. Claudius Marcellus, C. Stertinus, C. Atinius, P. Claudius Pulcher, L. Manlius Acidinus. Comitibus perfectis, consulem M. Fulvium in provinciam ad exercitum redire placuit; eique & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum est. Eo anno in ædem Herculis signum Dei ipsius ex decemvirorum responso, & sejuges in Capitolio aurati a P. Cornelio positi. Consulem dedisse inscriptum est. Et duodecim clipea aurata (l) ab ædilibus curulibus, P. Claudio Pulchro (m) & Ser. Sulpicio Galba, sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt. Et ædilibus plebis Q. Fulvius Flaccus duo signa aurata, uno reo damnato, (nam separatim accusave;

(l) *arata* Gron. Crev.

(m) *Pulchro del.* Gron. Crev.

rant) posuit. Collega ejus A. Cæcilius neminem condemnavit. Ludi Romani ter, plebei quinque tot instaurati. M. Valerius Messalla inde & C. Livius Salinator consulatum idibus Martiis quum inissent (n), de republica, deque provinciis & exercitibus senatum consuluerunt. De Ætolia & Asia nihil mutatum est. Consulibus, alteri Pisæ cum Liguribus, alteri Gallia provincia decreta est. Comparare inter se, aut fortiri jussi, & novos exercitus, binas legiones, scribere, & ut focii Latini nominis quina dena millia peditum, imperarent, & mille & (o) ducentos equites. Messallæ Ligures, Salinatori obrigit Gallia. Prætores inde fortiti sunt. M. Claudio urbana, P. Claudio peregrina jurisdictio evenit. Q. Marcius Siciliam, C. Stertinius Sardiniam, L. Manlius Hispaniam citeriorem, C. Atinius ulteriorem est fortitus.

XXXVI. DE exercitibus ita placuit. E *Exercitus,*
Gallia legiones, quæ sub C. Lælio fuerant,
● M. Tuccium proprætorem in Bruttios
traduci: &, qui in Sicilia esset, dimitti exer-

(n) inissent Gron. Crev.

(o) & del. Gron. Crev.

U. c. 564.
a. C. 188.

M. Valerius, C. Livio
Coss.
Provincia.

U. c. 564
a. C. 188.

Luce
tenebræ
obortæ.

tum : & classem, quæ ibi esset, Romam
reducere M. Sempronium proprætorem.
Hispaniis legiones singulæ, quæ tum in iis
provinciis erant, decretæ, & ut terna mil-
lia peditum, ducenos equites ambo prætores
in supplementum sociis imperarent, secum-
que transportarent. Priusquam in provinci-
as novi magistratus proficiscerentur, supplica-
tio in triduum pro collegio decemvirorum
imperata fuit in omnibus compitis, quod
luce inter horam tertiam ferme & quartam
tenebræ obortæ fuerant. Et novemdiale sacri-
ficium indictum est, quod in Aventino lapi-
dibus pluisset. Campani, quum eos ex sena-
tusconsulto, quod factum erat priore anno,
(p) censores Romæ censerî coëgissent,
(nam antea incertum fuerat, ubi censerentur)
perierunt, ut sibi cives Romanas ducere
uxores liceret; &, si qui prius duxissent,
ut habere eas, & ante eam diem nati, urî
iusti sibi liberi hæredesque essent. Utraque
res inpetrata. De Formianis Fundanisque
municipibus & Arpinatibus C. Valerius Tap-
pus tribunus plebis promulgavit, uti iis suf-
fragii latio (nam ante sine suffragio habue-

(p) quod priore anno factum erat Gron. Cray.

rant civem)

tuor tribuni ple-

senatus ferret

populi esse,

quibus veit,

Rogatio perlati

miani & Fati-

ferrent. Atque

ex Valerio ple-

Marcellus cen-

sio, Austrian con-

capia ducere qu-

tera decem & o-

spidiles in pro-

XLVII Ple-

lati, ad Ca. Mar-

debat pro contin-

legiones militum

peribique, qu-

clat, convenit

longe victoria

in, quam de

de, quam de

regnum fuit

(1) in. sen-

(2) in. sen-

rant civitatem) esset. Huic rogationi quatuor tribuni plebis, quia non ex auctoritate senatus ferretur, quum intercederent, edocti, populi esse, non senatus jus, suffragium, quibus velit, inpartiri, destiterunt incepto. Rogatio perlata est, ut in Æmilia tribu Formiani & Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent. Atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito censi sunt. M. Claudius Marcellus censor, forte superato T. Quinctio, iustrum condidit. Censa sunt (q) civium capita ducenta quinquaginta octo millia trecenta decem & octo (r). Lustrum perfecto, consules in provincias profecti sunt.

XXXVII. HIEME ea, qua hæc Romæ gesta sunt, ad Cn. Manlium, consulem primum, deinde pro consule, hibernantem in Asia, legationes undique ex omnibus civitatibus gentibusque, quæ cis Taurum montem incolunt, conveniebant. Et ut clarior nobiliorque victoria Romanis de rege Antiocho fuit, quam de Gallis; ita lætior sociis erat de Gallis, quam de Antiocho. Tolerabilior regia servitus fuerat, quam feritas inmanium

*Legationes
Asiæ
ad
Manlium*

(q) sunt del. Gron. Crev. censuræ ill. (a)

(r) trecenta octo Gron. Crev.

V. c. 564
a. C. 183.

barbarorum, incertusque in dies terror, quo velut tempestas eos populantes inferret. Itaque, ut quibus libertas, Antiocho pulso, pax, Gallis domitis, data esset; non gratulatum modo venerant, sed coronas etiam aureas, pro suis quæque facultatibus, adulerant. Et ab Antiocho legati, & ab ipsis Gallis, ut pacis leges dicerentur, & ab Ariarathe rege Cappadocum venerunt, ad veniam petendam, luendamque pecunia noxam, quod auxiliis Antiochum juvisset. Huic sexcenta (s) talenta argenti sunt imperata. Gallis responsum, quum Eumenes rex venisset, tum daturum iis leges. Civitatum legationes cum benignis responsis, lætiores etiam quam venerant, dimissæ. Antiochi legati pecuniam in Pamphyliam, frumentumque ex pacto cum L. Scipione fœdere iussi advehere; eo se cum exercitu venturum. Principio deinde veris, lustrato exercitu, profectus, die octavo Apameam venit. Ibi triduum stativis habitis, tertiis rursus ab Apameâ castris in Pamphyliam, quo pecuniam frumentumque regio convehere iusserat, pervenit. Mille & quin-

(s) *Ei ducenta Gron. Crev.*

genta (s)

deportant

Inde a

regio tot

præfetur

rum tem

de urbe

ad eam d

L. Manlio

tum Oro

eo quod

ipse, quia

ab Roma

sequi Antio

reduxit.

XXVIII

ta fœdus in

conscriptum

cum populi

nibus et

cum populi

vehitur

stare, qui

(i) sicut &

(i) sicut

(i) sicut

genta (s) talenta argenti accepta Apameam deportantur. Frumentum exercitui dividitur. Inde ad Pergam ducit : quæ una in iis locis regio tenebatur præsidio. Adpropinquanti præfectus præsidii obvius fuit, triginta dierum tempus petens, ut regem Antiochum de urbe tradenda consuleret. Dato tempore, ad eam diem præsidio decessum est. A Perga, L. Manlio fratre cum quatuor millibus militum Oroanda (t), ad reliquum pecuniæ ex eo quod pepigerant, exigendum, misso, ipse, quia Eumenem regem & decem legatos ab Roma Ephesum venisse audierat, iussis sequi Antiochi legatis, Apameam exercitum reduxit.

XXXVIII. Ibi ex decem legatorum sententia foedus in hæc verba fere cum Antiocho conscriptum est. « Amicitia regi Antiocho » cum populo Romano his legibus & conditionibus esto. Ne quem exercitum, qui » cum populo Romano sociisque (u) bellum » gesturus erit, rex per fines regni sui, eorumve, qui sub ditione ejus erunt, transire

U. c. 564.
a. C. 188.

Fœderis
cum
Antioche
leges.

(s) mille & quinquaginta Gron. Crev.

(t) Oenoanda Gron.

(u) sociisque Gron.

U. c. 564. » finito : neu commeatu , neu qua alia ope
 a. C. 188. » juvato. Idem Romani fociique Antiocho ,
 » & iis , qui sub imperio ejus erunt , præsent.
 » Belli gerendi jus Antiocho ne esto cum iis ,
 » qui insulas colunt , neve in Europam trans-
 » eundi. Excedito urbibus , agris , vicis ,
 » castellis cis Taurum montem usque ad Ta-
 » naim amnem , & a valle Tauri usque ad
 » juga , qua in Lycaoniam vergit. Ne qua
 » arma efferto ex iis oppidis , agris , castel-
 » lisque , quibus excedat. Si qua extulit ,
 » quæ quoque oportebit , recte restituito.
 » Ne militem , neu quem alium ex regno
 » Eumenis recipito. Si qui earum urbium
 » cives , quæ regno abscedunt , cum rege
 » Antiocho intraque fines ejus regni sunt ,
 » Apameam omnes ante diem certam redeant.
 » Qui ex regno Antiochi apud Romanos
 » fociosque sunt , iis jus abeundi manendi-
 » que esto. Servos seu fugitivos , seu bello
 » captos , seu qui liber captus aut transfuga
 » erit , reddito Romanis fociiisque. Elephan-
 » tos tradito omnes , neque alios parato.
 » Tradito & naves longas armamentaue ea-
 » rum : neve plures , quam decem naves
 » actuaras , nulla quarum (v) plus quam
 (v) quarum del. Gron. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. XXXVIII 77

» triginta remis agatur, habeto : neve mo- U. e. 564.
 » nerem ex belli causa, quod ipse inlaturus a. C. 188.
 » erit. Neve navigato citra Calycadnum,
 » neve Sarpedonem, promontoria : extra
 » quam, si qua navis pecuniam, stipendium,
 » aut legatos, aut obsides portabit. Milites
 » mercede conducendi ex iis gentibus, qua
 » sub ditione populi Romani sunt, Antiocho
 » regi jus ne esto : ne voluntarios quidem
 » recipiendi. Rhodiorum sociorumve, qua
 » aedes aedificiaque intra fines regni Antiochi
 » sunt, quo jure ante bellum fuerunt, eo
 » Rhodiorum sociorumve sunt. Si qua pe-
 » cuniae debentur, earum exactio esto. Si
 » quid ablatum est, id conquirendi, cognos-
 » cendi, repetendique jus item esto. Si quas
 » urbes, quas tradi oportet, ii tenent, qui-
 » bus Antiochus dedit, & (x) ex iis praesi-
 » dia deducito; utique recte tradantur, cura-
 » to. Argenti prohi duodecim millia Attica
 » talenta dato intra duodecim annos pensio-
 » nibus aequis, (talentum ne minus pondo
 » octoginta Romanis ponderibus pendat) &
 » tritici quingenta quadraginta millia modium.
 » Eumeni regi talenta trecenta quinquaginta

(x) & del. Gron. Crex.

U. c. 564.
a. C. 188.

» intra quinquennium dato : & pro frumento;
 » quod æstimatione fiat, talenta centum vi-
 » ginti septem. Obsides Romanis viginti da-
 » to, & triennio mutato; ne minores octo-
 » num denum annorum, neu majores quinum
 » quadragenum. Si qui sociorum populi Ro-
 » mani ultro bellum inferent Antiocho, vim
 » vi arcendi jus esto; dum ne quam urbem
 » aut belli jure teneat, aut in amicitiam
 » accipiat. Controversias inter se jure ac
 » judicio disceptanto, aut, si utrisque place-
 » bit, bello. » De Hannibale Pœno, & Ætolo
 Thoante, & Mnasimacho Acarnane, & Chal-
 cidenfibus Ebulida & Philone, dedendis, in
 hoc quoque fœdere adscriptum est. Et ut, si
 quid postea addi, demi, mutarive placuisset,
 ut id salvo fœdere fieret.

XXXIX. CONSUL juravit in hoc fœdus.
 Ab rege qui exigerent jusjurandum, profecti
 Q. Minucius Thermus & L. Manlius, qui
 rum forte ab Oroandis rediit. Et Q. Fabio
 Labeoni, qui classi præerat, scripsit, ut Pa-
 tara extemplo proficisceretur; quæque ibi
 naves regiæ essent, concideret cremaretque.
 Profectus ab Epheso, quinquaginta testas
 naves aut concidit, aut incendit. Telmif-

LIBER XXXVIII CAP. XXXIX 79

fam (y) eadem expeditione, territis subito adventu classis oppidanis, recepit. Ex Lycia protinus, iussis ab Epheso sequi, qui ibi relictæ erant, per insulas in Græciam trajecit. Athenis paucos moratus dies, dum Piræeum ab Epheso naves venirent, totam inde classem in Italiam reduxit. Cn. Manlius quum inter cetera, quæ accipienda ab Antiocho erant, elephantos quoque accepisset, donoque Eumeni omnes dedisset; deinde causas civitatum, multis inter novas res turbatis, cognovit. Et Ariarathes rex, parte dimidia pecuniæ imperatæ, Eumenis beneficio, cui desponderat per eos dies filiam, remissa, in amicitiam est acceptus. Civitatum autem cognitæ causis, decem legati aliam aliarum fecerunt conditionem. Quæ stipendiariæ regi Antiocho fuerant, & cum populo Romano fenserant, iis immunitatem dederunt: quæ partium Antiochi fuerant, aut stipendiariæ Attali regis, eas omnes vestigal pendere Eumeni iusserunt. Nominatim præterea Colophonis, qui in Notio habitant, & Cymæis, & Mylasenis immunitatem concesserunt. Clazomenis, super immunitatem,

U. c. 564.
a. C. 188.

Res regum
&
urbium
compositæ

(y) *Telmessum* Gron. *Crev.*

U. c. 564.
a. C. 188.

& Drymufam infulam dono dederunt : & Milefiis, quem sacrum adpellant, agrum restituerunt : & Iliensibus Rhœteum & Gerarithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria. Eadem & Dardanum liberandi causa fuit. Chios quoque, & Smyrnæos, & Erythræos, pro singulari fide, quam eo bello præstiterunt, (1) & agro donarunt, & in omni præcipuo honore habuerunt. Phocænsibus & ager, quem ante bellum habuerant, redditus; & ut legibus antiquis uterentur, permiffum, Rhodiis adfirmata, quæ data priore decreto erant; Lycia & Caria datæ usque ad Mæandrum annem, præter Telmiffum. Regi Eumeni Chersonesum in Europa & Lyfimachiam, castella, vicos, agros, quibus finibus tenuerat Antiochus, adjecerunt : in Asia Phrygiam utramque, (alteram ad Hellespontum, majorem alteram vocant) & Mysiam, quam Prusias rex ademerat, ei restituerunt : & Lycaoniam, & Milyada, & Lydiam, & nominatim urbes Tralles, atque Ephesum, & Telmiffum. De Pamphylia disceptatum inter Eumenem & Antiochi legatos quum esset;

(2) præstiterant Crev.

quia

LIBER

quia pars
integra n

XL

lius, cui
ad Helle

gulis Gall

Eumene

ut morem

rumque

Contracti

Eumenis

regis ab El

ropam tra

dicis itine

agmen tra

ur quam n

mentis Th

rebant, in

Lyfimachia

vocant, in

A Cypselis

aguta, co

difficultate

exercitus,

magno im

dimenta

Tom. X.

LIBER XXXVIII CAP. XL 81

quia pars ejus citra, pars ultra Taurum est, *U. e. 564.*
 integra res ad senatum rejicitur. *a. C. 188.*

XL. His foederibus decretisque datis, Manlius, cum decem legatis omnique exercitu ad Hellespontum profectus, evocatis eo regulis Gallorum, leges, quibus pacem cum Eumene fervarent, dixit; denunciavitque, ut morem vagandi cum armis finirent, agrorumque suorum terminis se continerent. Contractis deinde ex omni ora navibus, & Eumenis etiam classe per Athenæum fratrem regis ab Elæa adducta, copias omnes in Europam trajecit. Inde, per Chersonesum modicis itineribus grave præda omnis generis agmen trahens, Lyfimachiae stativa habuit; ut quam maxime recentibus & integris jumentis Thraciam, per quam iter vulgo horrebant, ingrederetur. Quo profectus est ab Lyfimachia die, ad annum, Melana quem vocant, inde postero die Cypsela pervenit. A Cypselis via decem millium fere silvestris, angusta, confragosa excipiebat. Propter cujus difficultatem itineris in duas partes divisus exercitus, & præcedere una iussa, altera magno intervallo cogere agmen, media impedimenta interposuit: plaustra cum pecunia

*Gallis
 leges
 dicitur.*

*Manlius
 in
 Europam
 trajecit.*

*U. c. 564.
a. C. 188.*

*Thracæ
eum
invadunt.*

publica erant, pretiosaque alia præda. Itaque, quum per saltum iret, Thracum decem haud amplius millia ex quatuor populis, Astii, & Cæni, & Maduateni, & Coreli (a), ad ipsas angustias viam circumfederunt. Opinio erat, non sine Philippi regis Macedonum fraude id factum. Eum scisse, non alia, quam per Thraciam, redituros Romanos, & quantum pecuniam secum portarent. In primo agmine imperator erat, sollicitus propter iniquitatem locorum. Thraces nihil se moverunt, donec armati transfirent. Postquam primos superasse angustias viderunt, postremos nondum adpropinquantes, impedimenta & sarcinas invadunt. Cæsisque custodibus, partim ea, quæ in plaustris erant, diripere, partim sub oneribus jumenta abstrahere. Unde postquam clamor primum ad eos, qui jam ingressi saltum, sequebantur, deinde etiam ad primum agmen est perlatus, utrimque in medium concurritur, & inordinatum simul pluribus locis proelium conferitur. Thracas præda ipsa inpeditos oneribus, & plerosque (ut ad rapiendum manus vacuas haberent) inermes, ad eadem præbet; Ro-

(a) *Calata Gron. Crav.*

manos iniquitas locorum, barbaris per calles
 notos obscurantibus (b), & latentibus in-
 terdum per cavas valles, prodebat. Ipsa etiam
 onera plaustraque, ut fors tulit, his aut illis
 incommode objecta, pugnantibus inpedimen-
 to sunt: alibi prædo, alibi prædæ vindex
 cadit. Prout locus iniquus æquusve his aut
 illis, prout animus pugnantium est, prout
 numerus, (alii enim pluribus, quam ipsi
 erant, alii paucioribus, obcurrerant) varia
 pugnae fortuna est. Multi utrimque cadunt.
 Jam nox adpetebat, quum prælio excedunt
 Thraeces, non fuga vulnerum aut mortis,
 sed quia satis prædæ habebant.

XLI. ROMANORUM primum agmen extra
 saltum circa templum Bendidium castra loco
 aperto posuit: pars altera ad custodiam in-
 pedimentorum medio in saltu, duplici cir-
 cumdata vallo, mansit. Postero die, prius
 explorato saltu, quam moverent, primis se
 conjungunt. In eo prælio, quum & inpedi-
 mentorum pars & calorum, & milites ali-
 quot, quum passim toto prope saltu pugna-
 retur, cecidissent, plurimum Q. Minucii
 Thermi morte damni est acceptum, fortis

(b) *incurfantibus* Gron. Crev.

U. c. 564.
a. C. 188

*Alterum
pralium.*

ac strenui viri. Eo die ad Hebrum flumen perventum est. Inde Æniorum fines præter Apollinis, Zerynthium quem vocant incolæ, templum superant. Aliæ angustiae circa Tempyra excipiunt, (hoc loco nomen est) nec minus confragosæ, quam priores: sed, quia nihil silvestre circa est, ne latebras quidem ad insidiandum præbent. Huc ad eandem spem prædæ Thrausi (gens & ipsa Thracum) convenere: sed, quia nudæ valles, procul ut conspicerentur angustias obsidentes, efficiebant, minus terroris tumultusque fuit apud Romanos. Quippe etsi iniquo loco, proelio tamen iusto, acie aperta, conlatis signis dimicandum erat. Conferti subeuntes cum clamore, inpetu factò, primum expulere loco hostes; deinde avertere. Fuga inde cædesque, suis ipsos inpedientibus angustias, fieri cœpta est. Romani victores ad vicum Maronitarum (Saren adpellant) posuerunt castra. Postero die patenti itinere Priaticus campus eos excepit; triduumque ibi, frumentum accipientes, manserunt, partim ex agris Maronitarum, conferentibus ipsis, partim ex navibus suis, quæ cum omnis generis com-
meatu sequebantur. Ab stativis diei via Apol-

LIBER
Ioniam fu
Neapolim
Græcorum
quum ind
que, et si
donec in
Thracas i
eadem via
aliam cau
quod pet
quoque C
millia Thra
loca agmen
dirigentes
elephantos
cum centum
perrupisse.
nes, in me
na equitib
conferuisse
Atque in
lites ad p
Natus per
cum tra
quum pe
contem
loniæ hi

Ioniam fuit. Hinc per Abderitarum agrum *U. c. 564.*
 Neapolim perventum est. Hoc omne per *a. C. 188.*
 Græcorum colonias pacatum iter fuit. Reli-
 quum inde per medios Thracas, dies noctes-
 que, etsi non infestum, suspectum tamen,
 donec in Macedoniam pervenerunt. Mitiores
 Thracas idem exercitus, quum a Scipione
 eadem via duceretur, habuerat, nullam ob
 aliam causam, quam quod prædæ minus,
 quod peteretur, fuerat. Quamquam tum
 quoque Claudius auctor est, ad quindecim
 millia Thracum, præcedenti ad exploranda
 loca agmen Mutini Numidæ obcurrisse. Qua-
 dringentos equites fuisse Numidas, paucos
 elephantos. Mutinis filium per medios hostes
 cum centum quinquaginta delectis equitibus
 perrupisse. Eundem mox, quum jam Muti-
 nes, in medio elephantis conlocatis, in cor-
 nua equitibus dispositis, manum cum hoste
 conferuisset, terrorem ab tergo præbuisse.
 Atque inde turbatos equestri velut procella
 hostes ad peditum agmen non accessisse. Cn.
 Manlius per Macedoniam in Thessaliam exer-
 citum traduxit. Inde per Epirum Apolloniam
 quum pervenisset, nondum adeo hiberno
 contempto mari, ut trajicere auderet, Apol-
 loniæ hibernavit.

U. c. 564.
d. C. 188.

XLII. EXITU prope anni M. Valerius consul ex Liguribus ad magistratus subrogandos. Romam venit, nulla memorabili in provincia re gesta, ut ea probabilis moræ causa esset, quod solito serius ad comitia venisset.

Comitia. Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem duodecimum Kalendas Martias. Creati M. Æmilius Lepidus, C. Flaminius. Postero die prætores facti Ap. Claudius Pulcher, Ser. Sulpicius Galba, Q. Terentius Culleo, L. Terentius Massiliota (c) Q. Fulvius Flaccus, M. Furius Crassipes. Comitibus perfectis, quas provincias prætoribus esse placeret, retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romæ, juris dicendi causa; duas extra Italiam, Siciliam & Sardiniam; duas in Italia, Tarentum & Galliam. Et extemplo, priusquam inirent magistratum, fortiri iussi. Ser. Sulpicius urbanam, Q. Terentius peregrinam est fortitus, L. Terentius Siciliam, Q. Fulvius Sardiniam, Ap. Claudius Tarentum, M. Furius Galliam. Eo anno L. Minucius Myrtilus & L. Manlius, quod legatos Carthaginienses pulsasse dicebantur, iussu M. Claudii prætoris urbis per faciales

*Qui pulsaverant
Panos legatos, traditi.*

(c) *Massiliota* Gron. *Massa* Crev.

traditi sunt
In Liguria
dies magis
novis, quod
retulerunt
provinciam
Lepidus con-
» esse [pra
» les Ligur
» Manlium
» pa, alterum
» aque Ambr
» exercitus in
» sules in por
» oportet. V
» nationes, qu
» pacem prece
» eius exercit
» M. Acilio
» M. Fulvius
» ventiles; in
» M. Valer
» duo corre
(Vincula C
(c) In Ma
M. Furius
Gron. Cap.

traditi sunt legatis, & Carthaginem avecti. In Liguribus magni belli, & gliscentis in dies magis, fama erat. Itaque consulibus novis, quo die de provinciis & de republica retulerunt, senatus utrisque (d) Ligures provinciam decrevit. Huic senatusconsulto Lepidus consul intercedebat, « Indignum » esse [prædicans], consules ambos in val- » les Ligurum includi. M. Fulvium & Cn. » Manlium biennium jam, alterum in Euro- » pa, alterum in Asia, velut pro Philippo » atque Antiocho substitutos, regnare. Si » exercitus in his terris esse placeat, con- » sules iis potius, quam privatos, præesse » oportere. Vagari eos cum belli terrore per » nationes, quibus bellum indictum non sit, » pacem pretio venditantes. Si eas provin- » cias exercitibus obtinere opus esset; sicut » M. Acilio L. Scipio consul, L. Scipioni (e) » M. Fulvius & Cn. Manlius successissent » consules; ita Fulvio Manlioque C. Livium » & M. Valerium consules debuissent succedere. » Nunc certe, perfecto Ætolico bello, re-

(d) utrique Gron. Crev.

(e) sicut Man. Acilio, L. Scipioni consulibus
M. Fulvius & Cn. Manlius successissent consules;
Gron. Crev.

U. c. 565.
a. C. 187.

M. Æmi-
lio, C.
Flaminio
Coss.

Ligures
provincia
Coss.

V. c. 565. » cepta ab Antiocho Asia, devictis Gallis,
a. c. 187. » aut consules ad exercitus consulares mitti,
 » aut reportari legiones inde, reddique tan-
 » dem reipublicæ debere. » Senatus, his
 auditis, in sententia perseveravit, ut consuli-
 bus ambobus Ligures provincia esset: Man-
 lium Fulviumque decedere de provinciis, &
 exercitus inde deducere, ac redire Romam,
 placuit.

*Fulvium
 Ambra-
 cienteses
 accusant.*

XLIII. INIMICITIÆ inter M. Fulvium &
 M. Æmilium consulem erant: & super ce-
 tera Æmilius, ferius biennio se consulem
 factum M. Fulvii opera, ducebat (f). Itaque
 ad invidiam ei faciendam legatos Ambracien-
 ses in senatum, subornatos criminibus, in-
 trodixit. Qui « sibi, quum in pace essent,
 » imperataque a (g) prioribus consulibus
 » fecissent, & eadem præstare obedienter M.
 » Fulvio parati essent, bellum inlatum [questi],
 » agros primum depopulatos, terrorem di-
 » reptionis & cædis urbi injectum, ut eo
 » metu claudere cogerentur portas. Obsessos
 » deinde & obpugnatos se, & omnia exem-
 » pla belli edita in se, cædibus, incendiis,
 » ruinis, direptione urbis: conjuges, liberos

(f) dicebat Crev. (g) a del. Crev.

» in servitium abstractos : bona ademta , & ,
 » quod se ante omnia moveat , templa tota
 » urbe spoliata ornamentis. Simulacra Deum,
 » Deos immo ipsos , convulsos ex sedibus
 » suis , ablatos esse ; parietes postesque nuda-
 » tos , quos adorent , ad quos precentur &
 » supplicent , Ambracienfibus superesse (*h*).
 Hæc querentes , interrogando criminose ex
 composito , consul ad plura , velut non sua
 sponte dicenda , eliciebat. Motis Patribus ,
 alter consul C. Flaminius M. Fulvii causam
 excepit : qui , « veterem & obsoletam viam
 » ingressos Ambracienfes , » dixit. « Sic M.
 » Marcellum a Syracusanis ; sic Q. Fulvium
 » a Campanis accusatos. Quin eadem opera
 » T. Quinctium a Philippo rege , M. Acilium
 » & L. Scipionem ab Antiocho , Cn. Manlium
 » a Gallis , ipsum M. (*i*) Fulvium ab Æto-
 » lis & Cephallenix populis accusari pate-
 » rentur ? Ambraciam obpugnatam & captam ,
 » & signa inde ornamentaque ablata , & ce-
 » tera facta , quæ captis urbibus soleant , ne-
 » gaturum aut me pro M. Fulvio , aut ipsum
 » M. Fulvium censetis , Patres conscripti ? qui

U. c. 565.
a. C. 187.

Defendit
C. Flami-
nium.

(*h*) non superesse Gron.

(*i*) M. del. Gron. Crev.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

» ob has res gestas triumphum a vobis postu-
» laturus sit; Ambraciam captam, signaque;
» quæ ablata criminantur, & cetera spolia
» ejus urbis ante currum laturus, & fixurus
» in postibus suis. Nihil est, quod se ab
» Ætolis separent. Eadem Ambraciensium &
» Ætolorum causa est. Itaque collega meus
» vel in alia causa inimicitias exerceat, vel,
» si in hac utique mavult, retineat Ambra-
» cieneses suos in adventum M. Fulvii. Ego
» nec de Ambraciensibus, nec de Ætolis de-
» cerni quidquam, absente M. Fulvio, pa-
» tiar.»

XLIV. QUUM Æmilius callidam malitiam
inimici, velut omnibus notam, insimularet,
& tempus eum morando extracturum dice-
ret, ne consule inimico Romam veniret (k);
certamine consulum biduum absumentum est.
Nec præsentem Flaminio decerni quidquam
videbatur posse. Captata occasio est, quum
æger forte Flaminius abesset; &, referente
Æmilio, senatusconsultum factum est, « Ut
» Ambraciensibus omnes suæ res redderen-
» tur: in libertate essent, ac legibus suis
» uterentur: portoria, quæ vellent, terra

*S. C. in
gratiam
Ambraci-
ensium.*

(k) rediret Gron. Crev,

» marique caperent, dum eorum immunes
 » Romani ac focii Latini nominis essent. Signa *U. c. 563.*
 » aliaque ornamenta, quæ quererentur ex *a. C. 187.*
 » ædibus sacris sublata esse, de iis, quum
 » M. Fulvius Romam revertisset, placere
 » ad collegium pontificum referri, &, quod
 » ii censuissent fieri. » Neque his contentus
 consul fuit, sed postea per infrequentiam ad-
 jecit senatusconsultum (1) » Ambraciam non
 » videri vi captam esse. » Supplicatio inde,
 ex decemvirorum decreto, pro valetudine
 populi fuit per triduum, quia gravis pesti-
 lencia urbem atque agros vastabat. Latinae
 inde fuerunt. Quibus religionibus liberati
 consules, & delectu perfecto, (novis enim
 uterque maluit uti militibus) in provinciam
 profecti sunt: veteresque omnes dimiserunt.
 Post consulum profectioem Cn. Manlius
 proconsul Romam venit, cui quam ab Ser.
 Sulpicio prætore Senatus ad ædem Bellonæ
 datus esset, & ipse, commemoratis rebus
 ab se gestis, postulasset, ut ob eas Diis in-
 mortalibus honos haberetur, sibi que trium-
 phanti urbem invehî liceret; contradixerunt
 pars major decem legatorum, qui cum eo

*Manlius
 petit
 triumphum*

(1) *senatusconsulto Gron. Crev.*

U. c. 565. fuerant, & ante alios L. Furius Purpureo;
e. c. 187. & L. Æmilius Paullus.

*Legati
 ipsius
 contradi-
 cunt.*

XLV. « LEGATOS sese Cn. Manlio datos
 » pacis cum Antiocho faciendæ causâ, scē-
 » derisque & legum, quæ cum L. Scipione
 » inchoatæ fuissent, perficiendarum. Cn. Man-
 » lium summa ope terendisse, ut eam pacem
 » turbaret, & Antiochum, si sui potestatem
 » fecisset, insidiis exciperet: sed illum, co-
 » gnita fraude consulis, quum sæpe conlo-
 » quis petiris captatus esset, non congressum
 » modo, sed conspectum etiam ejus vitasse.
 » Cupientem transire Taurum ægre omnium
 » legatorum precibus, ne carminibus Sibyllæ
 » prædictam superantibus terminos fatales
 » cladem experiri vellet, retentum. Admo-
 » visse tamen exercitum, & prope ipsis ju-
 » gis ad divortia aquarum castra posuisse.
 » Quum nullam ibi causam belli inveniret,
 » quiescentibus regiis, circumegisse exerci-
 » tum ad Gallogræcos: cui nationi non ex
 » senatus auctoritate, non populi jussu, bel-
 » lum inlarum. Quod quem umquam de sua
 » sententia facere ausum? Antiochi, Philippi,
 » Hannibalis & Pœnorum recentissima bella
 » esse. De omnibus his consultum senatum,

» populum iussisse. Sæpe legatos ante missos, *U. e. 565.*
 » res repetitas, postremo, qui bellum indi- *a. C. 187.*
 » cerent, missos. Quid eorum, Cn. Manli,
 » factum est, ut istud publicum populi Ro-
 » mani bellum, & non tuum privatum latro-
 » cinium ducamus (m) ? At eo ipso conten-
 » tus fuisti ; recto itinere duxisti exercitum
 » ad eos, quos tibi hostes desumeras : an &
 » per omnes amfractus viarum, quum ad
 » bivia confisteres, ut, quo flexisset agmen
 » Attalus Eumenis frater, eo consul merce-
 » narius cum exercitu Romano sequereris,
 » Pisidiæ, Lycaoniæque, & Phrygiæ reces-
 » sus omnes atque angulos peragraisti, stipem
 » a tyrannis castellanisque deviis colligens ?
 » Quid enim tibi cum Oroandis ? quid cum
 » aliis æque innoxiiis populis ? Bellum au-
 » tem ipsum, cuius nomine triumphum petis,
 » quo modo gessisti ? Loco æquo, tempore
 » tuo pugnasti ? Tu vero recte, ut Diis in-
 » mortalibus honos habeatur, postulas ; pri-
 » mum, quod pro temeritate imperatoris,
 » nullo jure gentium bellum inferentis, pœ-
 » nas luere exercitum noluerunt : deinde,
 » quod belluas, non hostes, nobis obje-
 » runt. »

(m) dicamus Gron. Crev.

U. c. 567.
a. C. 187.

XLVI. «NOLITE (n) nomen tantum existi-
» mare mixtum esse Gallogræcorum. Multo
» ante & corpora & animi mixti ac vitiat
» sunt. An, si illi Galli essent, cum quibus
» millies vario eventu in Italia pugnatum est,
» quantum in imperatore nostro fuit, nuncios
» illinc redisset? Bis cum iis pugnatum est,
» bis loco iniquo subiit, in valle inferiore
» pedibus pene hostium aciem subjecit. Ut
» (o) non tela ex superiore loco mitterent,
» sed corpora sua nuda injicerent, obruere
» nos potuerunt (p). Quid igitur incidit?
» Magna fortuna populi Romani est, magnum
» & terribile nomen. Recentis ruina Hanniba-
» lis, Philippi, Antiochi, prope adtoniti
» erant, tantæ corporum moles. Fundis sagit-
» tisque in fugam consternati sunt: gladius
» in acie cruentatus non est Gallico bello:
» velut avium examina, ad crepitum primum
» missilium avolavere. At, Hercule, nos ii-
» dem, (admonente fortuna, quid, si hostem
» habuissimus, casurum fuisset) quum redeun-
» tes in latrunculos Thracas incidissemus,

(n) *Nolito Gron.*

(o) *ut, si Gron. Crev.*

(p) *potuerint Gron. Crev.*

» casti, fugati
» Q. Minucius
» plus datus
» Ilius, cuius
» perisset, cum
» exercitus, q
» trifarum diti
» postremum a
» vepes in la
» delituit. Pro
» nihil in Thrac
» accipimus, de
» peres: de la
» hostes senen
» esse. Sic
» Actio de reg
» T. Quinctio de
» vano de Hanni
» vinctus datus
» in senatus cen
» me iure, quib
» vire regibus
» vinctum aliq
» vinctum po
» fecerunt: m
» (pas) sen datus

» cæsi, fugati, exuti impedimentis fumus. *U. c. 565.*
 » Q. Minucius Thermus, in quo haud paullo *a. C. 187.*
 » plus damni factum est, quam si Cn. Man-
 » lius, cujus temeritate ea clades inciderat,
 » perisset, cum multis viris fortibus cecidit:
 » exercitus, spolia regis Antiochi referens,
 » trifariam dissipatus, alibi primum, alibi
 » postremum agmen, alibi impedimenta, inter
 » vepres in latebris ferarum noctem unam
 » delituit. Pro his triumphus petitur? Si
 » nihil in Thracia cladis ignominiaëque foret
 » acceptum, de quibus hostibus triumphum
 » peteres? de iis, ut opinor, quos tibi
 » hostes senatus aut populus Romanus de-
 » disse. Sic huic L. Scipioni, sic illi M.
 » Acilio de rege Antiocho, sic paullo ante
 » T. Quinctio de rege Philippo, sic P. Afri-
 » cano de Hannibale, & Pœnis, & Syphace,
 » triumphus datus. Et minima illa, quum
 » jam senatus censuisset bellum, quæsitata-
 » men sunt, quibus nunciandum esset: ipsis
 » utique regibus nunciaretur; an satis esset,
 » ad præsidium aliquod nunciari? Vultis er-
 » go hæc omnia pollui & confundi? tolli
 » fecialia jura? nullos esse feciales? fiat
 » (pace Deum dixerim) jactura religionis:

U. c. 565. » oblivio Deorum capiat pectora vestra. Num
a. C. 187. » senatum quoque de bello consuli non pla-
 » cet? non ad populum ferri, velint, ju-
 » beantne cum Gallis bellum geri? Modo
 » certe consules Græciam atque Asiam vole-
 » bant. Tamen perseverantibus vobis, Li-
 » gures provinciam decernere, dicto audien-
 » tes fuerunt. Merito ergo a vobis, prospere
 » bello gesto, triumphum petent, quibus
 » auctoribus gesserunt. »

Manlius
se
defendit.

XLVII. TALIS oratio Furii & Æmilii
 fuit. Manlium in hunc maxime modum
 respondisse accepimus. « Tribuni plebis an-
 » tea solebant triumphum postulantibus ad-
 » versari, Patres conscripti. Quibus ego
 » gratiam habeo, quod seu mihi, seu magni-
 » tudini rerum gestarum, hoc dederunt, ut
 » non solum silentio comprobarent honorem
 » meum, sed referre etiam, si opus esset,
 » viderentur parati esse. Ex decem legatis,
 » si Diis placet, quod consilium (q) dispen-
 » sandæ cohonestandæque victoriæ impera-
 » toribus majores dederunt nostri, adverfa-
 » rios habeo. L. Furius, L. Æmilius currum
 » triumphalem me conscendere prohibent,

» coronam
 (q) concilium Gron.

» eorum infir-
 » ego, si tribun-
 » testes citatu-
 » Nullius equi-
 » conscripti. Ve-
 » nos fortes ac-
 » bil Labeonis
 » deterruitis.
 » lum injuttum
 » non vidisse,
 » centum mil-
 » signis conlati-
 » quadraginta
 » cidi, qui bon-
 » qui circa jug-
 » terra Italia
 » modo fraudo-
 » Patres conic-
 » legatis, dico
 » veritatis, Pa-
 » Nam, nec
 » um Gallis, u-
 » ter, dæru-
 » eos pacem
 » Non sum p-
 » conscripti, u-
 » In, I,

» coronam insignem capiti detrahunt ; quos U. c. 565.
 » ego , si tribuni me triumphare prohiberent , a. C. 187.
 » testes citaturus fui rerum a me gestarum.
 » Nullius equidem invideo honori , Patres
 » conscripti. Vos tribunos plebei nuper , vi-
 » ros fortes ac strenuos , inpedientes Q. Fa-
 » bii Labeonis triumphum , auctoritate vestra
 » deterruistis. Triumphavit , quem non bel-
 » lum injustum gessisse , sed hostem omnino
 » non vidisse , inimici jactabant. Ego , qui cum
 » centum millibus ferocissimorum hostium
 » signis conlatis toties pugnavi , qui plus
 » quadraginta millia hominum cepi aut oc-
 » cidi , qui bina castra eorum expugnaui ,
 » qui citra juga Tauri omnia pacatiora , quam
 » terra Italia est , reliqui , non triumpho
 » modo fraudor ; sed causam apud vos ,
 » Patres conscripti , accusantibus meis ipse
 » legatis , dico. Duplex eorum , ut animad-
 » vertistis , Patres conscripti , accusatio fuit.
 » Nam , nec gerendum mihi fuisse bellum
 » cum Gallis , & gestum temere atque impru-
 » denter , dixerunt. Non erant Galli hostes ,
 » sed tu eos pacatos imperata facientes vio-
 » lasti. Non sum postulaturus a vobis , Patres
 » conscripti , ut , quæ communiter de inama-

U. c. 565.

a. C. 187.

» nitate gentis Gallorum, de infestissimo odio
 » in nomen Romanum scitis, ea de illis quo-
 » que, qui Asiam incolunt, existimetis Gal-
 » lis. Remota (r) universæ gentis infamia
 » atque invidia, per se ipsos æstimate. Uti-
 » nam rex Eumenes, utinam Asiæ civitates
 » omnes adessent, & illos potius querentes,
 » quam me accusantem, audiretis! Mittite,
 » agedum, legatos circa omnes Asiæ urbes,
 » & quærite, utra (s) graviori servitute,
 » Antiocho ultra Tauri juga emoto, an Gallis
 » subactis, liberati sint? quoties agri eorum
 » vastati sunt, quoties prædæ abactæ, refe-
 » rant: quum vix redimendi captivos copia
 » esset, & mactatas humanas hostias inmo-
 » latosque liberos suos audirent. Stipendium,
 » scitote, pependisse socios vestros Gallis:
 » & nunc, liberatos per vos regio imperio,
 » fuisse pensuros, si a me foret cessatum.»

XLVIII. « Quo longius Antiochus emo-
 » tus esset, hoc inpotentius in Asia Galli
 » dominarentur: & quidquid est terrarum
 » citra Tauri juga, Gallorum imperio, non

(r) qui terras has incolunt, existimetis. Gallas
 remota &c. Gron. Crev.

(s) utrum a Gron. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. XLVIII 99

» vestro, adjecissetis. At enim sunt quidem
 » ista vera. Etiam Delphos, quondam com-
 » mune humani generis oraculum, umbilicum
 » orbis terrarum, Galli spoliaverunt: nec ideo
 » populus Romanus his bellum indixit, aut
 » intulit. Equidem aliquid interesse rebar in-
 » ter id tempus, quo nondum in jure ac di-
 » tione vestra Græcia atque Asia erat, ad
 » curandum animadvertendumque, quid in
 » his terris fieret; & hoc, quo finem imperii
 » Romani Taurum montem statuistis, quo
 » libertatem immunitatemve civitatibus datis,
 » quo aliis fines adjicitis, alias agro multatis,
 » aliis vestigal inponitis: regna augetis, mi-
 » nuitis, donatis, adimitis: curæ vestræ
 » censetis esse, ut pacem terra marique ha-
 » beant. An, nisi præsidia deduxisset Antio-
 » chus, quæ quæta in suis arcibus erant;
 » non putaretis liberatam Asiam? si Gallo-
 » rum exercitus effusi vagarentur, rata dona
 » vestra, quæ dedistis, regi Eumeni, rata
 » libertas civitatibus esset? Sed quid ego
 » hæc ita arguor; tamquam non acce-
 » perim, sed fecerim hostes Gallos? Te, L.
 » Scipio adpello, cujus ego mihi, succedens
 » in vicem imperii tui, virtutem felicitatemque

U. e. 565.
 a. C. 187.

U. c. 565.

a. C. 187.

» que pariter non frustra ab Diis immortali-
 » bus precatus sum; te, P. Scipio, qui legati
 » jus, collegæ majestatem, & apud fratrem
 » consulem; & apud exercitum habuisti: scia-
 » tisne, in exercitu Antiochi Gallorum le-
 » giones fuisse? videritis in acie eos, in cor-
 » nu utroque (id enim roboris esse videba-
 » tur) locatos? pugnaveritis, ut cum hosti-
 » bus justis? cecideritis? spolia eorum re-
 » tuleritis? Atqui cum Antiocho, non cum
 » Gallis, bellum & (t) senatus decreverat,
 » & populus jusserat. Sed simul, ut opinor,
 » cum his decreverant jusserantque, qui intra
 » ejus præsidia fuissent. Ex quibus, præter
 » Antiochum, cum quo pacem pepigerat Sci-
 » pio, & cum quo nominatim fœdus ut fie-
 » ret, mandaveratis, omnes hostes erant,
 » qui pro Antiocho arma adversus nos tule-
 » runt. In qua causâ quum Galli ante om-
 » nes fuissent, & reguli quidam, & tyranni;
 » ego tamen & cum aliis, pro dignitate im-
 » perii vestri coactis luere peccata sua, pa-
 » cem pepigi: & Gallorum animos, si pos-
 » sent mitigari a feritate insita, tentavi: &
 » postquam indomitos atque inplacabiles

(t) & l. his Grœc.

» cernebam, tum demum vi atque armis *U. c. 185.*
 » coërcendos ratus sum. Nunc, quoniam *a. C. 187.*
 » suscepti belli purgatum est crimen, gesti
 » reddenda est ratio. In quo confiderem
 » equidem causæ meæ, etiamsi non apud
 » Romanum, sed apud Carthaginensem sena-
 » tum agerem; ubi in crucem tolli impera-
 » tores dicuntur, si prospero eventu, pravo
 » consilio rem gesserunt. Sed ego in ea ci-
 » vitate, quæ ideo omnibus rebus incipien-
 » dis gerendisque Deos adhibet, quia nul-
 » lius calumniæ subjicit ea, quæ Diis com-
 » probaverunt, & in sollempnibus verbis ha-
 » bet, quum supplicationem aut triumphum
 » decernit? » Quod bene ac feliciter rem-
 » publicam administrarit; « si nollem, si grave,
 » ac superbum existimarem virtute gloriari;
 » pro felicitate mea exercitusque mei, quod
 » tantam nationem sine ulla militum jactura
 » devicimus, postularem, ut Diis immorta-
 » libus honos haberetur, & ipse triumphans
 » in Capitolium ascenderem, unde, votis
 » rite nuncupatis, profectus sum. Negaretis
 » hoc mihi cum Diis immortalibus?»
 XLIX. «INIQUO enim loco dimicavi. Dico
 » igitur, quo æquiore potuerim dimicare &

U. c. 565. » Quum montem hostes cepissent, loco mu-
 a. C. 187. » nito se tenerent, nempe eundum ad hostes
 » erat, si vincere vellem. Quid? si urbem eo
 » loco haberent, & mœnibus se tenerent?
 » nempe obpugnandi erant. Quid? ad Ther-
 » mopylas æquone loco M'. Acilius cum
 » rege Antiocho pugnavit? Quid? Philip-
 » pum non eodem modo super Aoum amnem
 » juga tenentem montium T. Quinctius de-
 » jecit? Equidem adhuc, qualem aut sibi
 » fingant, aut vobis videri velint hostem
 » fuisse, non invenio. Si degenerem & emol-
 » litum amœnitate Asiæ, quid periculi vel
 » iniquo loco subeuntibus fuit? si timendum
 » & feritate animorum, & robore corporum,
 » huicne tantæ victoriæ triumphum negatis?
 » Cæca invidia est, Patres conscripti, nec
 » quidquam aliud scit, quam detrectare vir-
 » tutes, corrumpere honores ac præmia
 » earum. Mihi, quæso, ita ignoscatis, Pa-
 » tres conscripti, si longiorem orationem
 » non cupiditas gloriandi de me, sed neces-
 » saria criminum defensio fecit. An etiam
 » per Thraciam saltus patentes, qui angusti
 » erant, & plana ex arduis, & culta ex
 » silvestribus facere potui, & præstare, nec

» ubi no
 » Thrac
 » ne qu
 » hereti
 » nere
 » morer
 » incidit
 » rent.
 » quum
 » acies p
 » ad impe
 » rum cir
 » iplo die
 » cecideru
 » rint, vo
 » meæ toru
 » gladium
 » non vidit
 » pum in T
 » sed jam d
 » quod plur
 » iangvi,
 » vique vel
 » Libe
 » videri,
 » (*) p

» ubi notis sibi latebris delitescerent latrones *U. e. 565.*
 » Thraces, ne quid sarcinarum raperetur, *a. C. 187.*
 » ne quod jumentum ex tanto agmine abstra-
 » heretur, ne quis vulneraretur, ne ex vul-
 » nere vir fortis ac strenuus Q. Minucius
 » moreretur? In hoc casu, quo infeliciter
 » incidit, ut talem civem amitteremus, hæ-
 » rent. Quod saltu iniquo, loco alieno,
 » quum adortus hostis nos esset, duæ simul
 » acies primi & novissimi agminis hærentem
 » ad impedimenta nostra exercitum barbaro-
 » rum circumvenerunt; quod multa millia
 » ipso die, plura multo post dies paucos
 » ceciderunt & ceperunt; hoc, si ipsi tacue-
 » rint, vos scituros, quum testis orationis
 » meæ totus exercitus sit, non credunt? Si
 » gladium in Asia non strinxissem, si hostem
 » non vidissem; tamen proconsul (u) trium-
 » phum in Thracia duobus præliis merueram.
 » Sed jam dictum satis est. Quin pro eo,
 » quod pluribus verbis vos, quam volui,
 » fatigavi, veniam a vobis petitam inpetra-
 » tamque velim, Patres conscripti. »

L. PLUS crimina eo die, quam defensio;
 valuissent, ni altercationem in serum perdu-

(u) proconsul del. Gron. Crev.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

*Triumphus
Manlio
decretus.*

*Scipio
Africanus
accusatur.*

xissent. Dimittitur senatus in ea opinione; ut negaturus triumphum fuisse videretur. Postero die & cognati amique Cn. Manlii summis opibus adnisi sunt, & auctoritas seniorum valuit, negantium, exemplum proditum memoriæ esse, ut imperator, qui, perduellibus devictis, confecta provincia, exercitum reportasset, sine curru & laurea, privatus inhonoratusque, urbem iniret. Hic pudor malignitatem vicit, triumphumque frequentes decreverunt. Obpressit deinde mentionem memoriamque omnem contentionis hujus majus & cum majore & clariore viro certamen ortum. P. Scipioni Africano (ut Valerius Antias auctor est) duo Q. Penillii diem dixerunt. Id, prout cujusque ingenium erat, interpretabantur. Alii non tribunos plebis; sed universam civitatem, quæ id pati posset, incusabant. «Duas maximas orbis terrarum urbes ingratas uno prope tempore in principes inventas: Romanam ingratiorem; si quidem victa Carthago victum Hannibalem in exilium expulisset; Roma victrix victorem Africanum expellat.» Alii, «Neminem unum civem tantum eminere debere, ut legibus inter-

» rogari non possit : nihil tam æquandæ liber- *U. c. 565.*
 » tatis esse, quam potentissimum quemque *a. C. 187.*
 » posse dicere causam. Quid autem tuto cui-
 » quam, nedum summam rempublicam, per-
 » mitti, si ratio non sit reddenda ? qui jus
 » æquum pati non possit, in eum vim haud
 » injustam esse. » Hæc agitata sermonibus,
 donec dies dicendæ causæ venit. Nec alius
 antea quisquam, nec ille ipse Scipio con-
 sul censorve majore omnis generis homi-
 num frequentia, quam reus illo die, in
 forum est deductus. Jussus dicere causam,
 sine ulla criminum mentione orationem adeo
 magnificam de rebus ab se gestis est exor-
 sus, ut satis constaret, neminem umquam
 neque melius, neque verius laudatum esse.
 Dicebantur enim ab eodem animo ingenio-
 que, a quo gesta erant : & aurium fastidium
 aberat, quia pro periculo, non in gloriam,
 referebantur.

LI. TRIBUNI plebis vetera luxuriæ crimi-
 na Syracusanorum hibernorum, & Locris
 Pleminianum tumultum, quum ad fidem
 præsentium criminum retulissent; suspicioni-
 bus magis, quam argumentis, pecuniæ captæ
 reum accusarunt. « Filium captum sine prærio

*Tribuno-
rum
crimina-
tiones.*

U. c. 565.
a. C. 187.

» redditum, omnibusque aliis rebus Scipio-
» nem, tamquam in ejus unius manu pax
» Romana bellumque efflet, ab Antiocho
» cultum. Dictatorem eum consuli, non le-
» gatum, in provincia fuisse; nec ad aliam
» rem eo profectum, quam ut, id quod Hispa-
» niæ, Galliæ, Siciliae, Africae jampridem
» persuasum esset, hoc Græciæ Asiæque &
» omnibus ad orientem versis (v) regibus
» gentibusque adpareret; unum hominem ca-
» put columenque imperii Romani esse: sub
» umbra Scipionis civitatem dominam orbis
» terrarum latere: nutum (x) ejus pro de-
» cretis Patrum, pro populi jussis esse. » In-
» famia intactum invidia, qua possunt, urgent.
» Orationibus in noctem perductis, prodicta
» dies est. Ubi ea venit, tribuni in Rostris
» prima luce confederunt. Citatus reus magno
» agmine amicorum clientiumque per mediam
» concionem ad Rostra subiiit: silentioque facto,

Scipionis
ad
populum
oratio.

» Hoc [inquit] die, tribuni plebis, vosque
» Quirites, cum Hannibale & Carthaginien-
» sibus signis conlatis, in Africa bene ac fe-
» liciter pugnavi. Itaque, quum hodie litibus

(v) versus Gron. Crév.

(x) nutus Gron. Crév.

» & jurgiis superfederi æquum fit, ego hinc
 » extemplo in Capitolium ad Jovem optimum
 » maximum Junonemque & Minervam cete-
 » rosque Deos, qui Capitolio atque arci
 » præſident, ſalutandos ibo : hiſque gratias
 » agam, quod mihi & hoc ipſo die, & sæpe
 » alias, egregie reipublicæ gerendæ mentem
 » facultatemque dederunt. Veſtrum quoque
 » quibus commodum eſt, ite mecum, Qui-
 » rites, & orate Deos, ut mei ſimiles prin-
 » cipes habeatis. Ita, ſi ab annis ſeptemde-
 » cim ad ſenectutem ſemper vos ætatem
 » meam honoribus veſtris anteiſtis, ego
 » veſtros honores rebus gerendis præceſſi. »
 Ab Roſtris in Capitolium aſcendit. Simul ſe
 univerſa concio avertit, & ſecuta Scipionem
 eſt : adeo, ut poſtremo ſcribæ viatoresque
 tribunos relinquerent, nec cum iis, præter
 ſervilem comitatum & præconem, qui reum
 ex Roſtris citabat, quiſquam eſſet. Scipio
 non in Capitolio modo, ſed per totam ur-
 bem omnia templa Deum cum populo Ro-
 mano circumiit. Celebratior iſ prope dies
 favore hominum & æſtimatione veræ magni-
 tudinis ejus fuit, quam quo triumphans de
 Syphace rege & Carthaginienſibus urbem eſt
 inſectus,

U. ei 565.
 a. C. 187.

Concio
 cum in
 Capito-
 lium
 ſequitur.

U. C. 567.

a. C. 187.

Scipio in
Literni-
num con-
cedit.

LII. HIC speciosus ultimus dies P. Scipioni inluxit. Post quem quum invidiam & certamina cum tribunis prospiceret, die longiore prodicta, in Literninum concessit; certo consilio, ne ad causam dicendam adesset. Major animus & natura erat, ac majori fortunæ aduetus, quam ut reus esse sciret, & submittere se in humilitatem causam dicentium. Ubi dies venit, citarique absens est coeptus, L. Scipio morbum causæ (y) esse, cur abesset, excusabat. Quam excusationem quum tribuni, qui diem dixerant, non acciperent, & ab eadem superbia non venire ad causam dicendam arguerent, qua iudicium & tribunos plebis & concionem reliquisset; & qui jus de se dicendæ sententiæ & libertatem ademisset, his comitatus, velut captos trahens, triumphum de populo Romano egisset, secessionemque eo die in Capitolium a tribunis plebis fecisset: « Habetis ergo temeritatis illius mercedem. Quo duce & auxilium nos reliquistis, ab eo ipsi relictis estis. » Et tantum animorum in dies nobis decrevit, ut, ad quem ante annos (z) septem-

(y) causam Gron. Crev.

(z) annis Gron. Crev.

» decim, exercitum & classem habentem,
 » tribunos plebis ædilemque mittere in Sici-
 » liam (a) ausi sumus, qui prehenderent
 » eum, & Romam reducerent, ad eum pri-
 » vatum ex villa sua extrahendum, ad caus-
 » sam dicendam, mittere non audeamus? »
 Tribuni plebis, adpellati ab L. Scipione, ita
 decreverunt, « Si morbi causa excusaretur,
 » sibi placere, accipi eam causam, diemque
 » a collegis prodici. » Tribunus plebis eo
 tempore Ti. Sempronius Gracchus erat, cui
 inimicitia cum P. Scipione intercedebant.
 Is, quum vetuisset nomen suum decreto col-
 legarum adscribi, tristioreque omnes sen-
 tentiam exspectarent, ita decrevit: « Quum
 » L. Scipio excuset morbum esse causæ (b)
 » fratri, fatis id sibi videri. Se P. Scipionem,
 » priusquam Romam redisset, accusari non
 » passurum. Tum quoque, si se adpelleret,
 » auxilio ei futurum, ne causam dicat. Ad
 » id fastigium rebus gestis, honoribus populi
 » Romani, P. Scipionem Deorum hominum-
 » que consensu pervenisse, ut sub Rosfris
 » reum stare, & præbere aures adolescen-

U. a. 565.
 a. C. 187.

Gracchi
 decretum
 in
 gratiam
 Scipionis.

(a) in Siciliam mittere Gron. Crev.

(b) causam Gron. Crev.

U. c. 565. » tium conviciis, populo Romano magis
a. C. 187. » deforme, quam ipsi, sit. »

LIII. ADJECIT decreto indignationem :
 « Sub pedibus vestris stabit, tribuni, domi-
 » tor ille Africæ, Scipio ? ideo quatuor
 » nobilissimos duces Pœnorum in Hispania,
 » quatuor exercitus fudit fugavitque : ideo
 » Syphacem cepit, Hannibalem devicit, Car-
 » thaginem vestrigalem nobis fecit, Antiochum
 » (recepit enim fratrem consortem hujus
 » gloriæ L. Scipio) ultra Tauri juga emovit,
 » ut duobus Petilliis succumberet, vos de
 » P. Africano palmam peteretis ? Nullisne
 » meritis suis, nullis vestris honoribus um-
 » quam in arcem tutam & velut sanctam
 » clari viri pervenient : ubi, si non venera-
 » bilis, inviolata saltem senectus, eorum
 » consadat ? » Movit & decretum, & ad-
 » jecta oratio non ceteros modo, sed ipsos
 » etiam accusatores : &, deliberaturos se,
 » quid sui juris & officii esset, dixerunt. Sena-
 » tus deinde, concilio plebis dimisso, haberi
 » est cœptus. Ibi gratiæ ingentes ab universo
 » ordine, præcipue a consularibus senioribus-
 » que, Ti. Graccho actæ sunt, quod repub-
 » licam privatis simultatibus potiore habuiss-

fer : & Per
 splendere al
 ex Afric
 deinde de A
 sine desider
 ipso loco sep
 tumque ibi a
 patria fieret.
 men, quam
 prima pars vi
 quia in juven
 esta res quoque
 et materia ingent
 solutum secund
 quid Africæ h
 thuris, & hinc
 etiam necessitate
 sed cum patria d
 perpetrari, qu
 a periculosiss
 riam gloriam
 T. Marti Ar
 Quam pro
 et non qu
 (romani)
 quod in h

LIBER XXXVIII CAP. LIV III

fet : & Petillii vexati sunt probris, quod *U. c. 565.*
 splendere aliena invidia voluissent, & spolia *a. C. 187.*
 ex Africani triumpho peterent. Silentium
 deinde de Africano fuit. Vitam Literni egit
 sine desiderio urbis. Morientem rure eo
 ipso loco sepeliri se iussisse ferunt, monumen- *Sc. Africa-*
 tumque ibi ædificari, ne funus sibi in ingrata *ni mors &*
 patria fieret. Vir memorabilis : bellicis ta- *laudes.*
 men, quam pacis, artibus memorabilior
 prima pars vitæ, quam postrema, fuit (c) :
 quia in iuventa bella assidue gesta : cum fe-
 necta res quoque desloruere, nec præbita
 est materia ingenio. Quid ad primum con-
 sultatum secundus, etiamsi censuram adjicias?
 quid Asiatica legatio, & valerudine aduersa
 mutilis, & filii casu deformata, & post
 reditum necessitate aut subeundi iudicii, aut
 simul cum patria deserendi? Punici tamen
 belli perpetrati, quo nullum neque majus
 neque periculosus Romani gessere, unus
 præcipuam gloriam tulit.

LIV. MORTE Africani crevere inimicorum
 animi. Quorum princeps fuit M. Porcius
 Cato, qui vivo quoque eo adlatrare ejus

(c) *Vir memorabilis, bellicis sament magis,
 quam pacis artibus, Memorabilior &c. Gron. Creva*

*U. c. 565.
a. C. 187.*

*Rogatio
de pecunia
Antiochi.*

magnitudinem solitus erat. Hoc auctore existi-
mantur Petillii &, vivo Africano, rem in-
gressi, &, mortuo, rogationem promulgasse.
Fuit autem rogatio talis: « Velitis, jubea-
» tis, quærat, quæ pecunia capta, ablata,
» coacta ab rege Antiocho est, quique sub
» ejus imperio fuerunt; quod ejus in publi-
» cum relatum non est, uti de ea re Ser-
» Sulpicius prætor urbanus ad senatum refe-
» rat? quem eam rem velit senatus quære-
» re de iis, qui prætores nunc sunt? » Huic
rogationi primo Q. & L. Mummii interce-
debant: senatum quære de pecunia non
relata in publicum, ita ut antea semper
factum esset, æquum censebant. Petillii
nobilitatem & regnum in senatu Scipionum
accusabant. L. Furius Purpureo consularis,
qui in decem legatis in Asia fuerat, latius
rogandum censebat: non quæ ab Antiocho
modo pecuniæ captæ forent, sed quæ ab
aliis regibus gentibusque, Cn. Manlium ini-
micum incessens. Et L. Scipio, quem magis
pro se, quam adversus legem, dicturum
adparebat, dissuasor processit. Is post mor-
tem P. Africani fratris, viri omnium fortis-
simi clarissimique, eam exortam rogationem
est

est conquestus. « Parum enim fuisse, non
 » laudari pro Rostris P. Africanum post mor- U. c. 565.
a. C. 187.
 » tem, nisi etiam accusaretur. Et Cartha-
 » ginenses exilio Hannibalis contentos esse :
 » populum Romanum ne morte quidem P.
 » Scipionis exfatiari, nisi & ipsius fama fe-
 » pulti laceretur, & frater insuper, accessio
 » invidiæ, maestetur. » M. Cato suavit roga-
 tionem, (exstat oratio ejus de pecunia regis
 Antiochi) & Mummius tribunos auctoritate
 deterruit, ne adversarentur rogationi. Remit-
 tentibus ergo his intercessionem, omnes
 tribus, uti rogassent (d), jusserunt.

LV. SER. SULPICIO deinde referente, quem
 rogatione Petillia quærere vellent, Q. Te-
 rentium Culleonem Patres jusserunt. Ad hunc
 prætorem, adeo amicum Corneliæ familiæ,
 ut, qui Romæ mortuum elatumque P. Sci-
 pionem (est enim ea quoque fama) tradunt,
 pileatum, sicut in triumpho ierat, in funere
 quoque ante lectum isse, memoriæ prodide-
 rint, & ad portam Capenam mulsam profe-
 cutis funus dedisse, quod ab eo inter alios
 captivos in Africa ex hostibus receptus esset :
 aut adeo inimicum eundem, ut propter

(d) uti rogasset Gron. Grev.

Tom. X.

H

U. e. 569.
a. C. 187.

infirmam simultatem ab ea factione, quæ adversa Scipionibus erat, delectus sit potissimum ad quæstionem exercendam; ceterum ad hunc nimis æquum aut iniquum prætorem reus extemplo factus L. Scipio; simul & delata & recepta nomina legatorum ejus, A. & L. Hostiliorum Catonum, & C. Furii Aculeonis quæstoris: &, ut omnia contacta societate peculatus viderentur, scribæ quoque duo & accensus. L. Hostilius, & scribæ, & accensus, priusquam de Scipione iudicium fieret, absoluti sunt: Scipio, & A. Hostilius legatus, & C. Furius damnati:

*L. Scipio
damnatus.*

« Quo commodior pax Antiocho daretur, »
» Scipionem sex millia pondo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepisse, quam »
» in ærarium retulerit: A. Hostilium octoginta pondo auri, argenti quadringenta »
» tria: Furium quæstorem auri pondo centum triginta, argenti ducenta (e). » Has ego summâs auri & argenti relatas apud Antiatem inveni. In L. Scipione malim equidem librarii mendum, quam mendacium scriptoris, esse in summa auri atque argenti.

(e) auri centum triginta argenti ducenta pondo
Gronov. Crev.

LIBER XXXVIII CAP. LVI 115

Similius enim eri est, argenti, quam auri, majus pondus fuisse; & potius quadragies, quam ducenties quadragies, item æstimatam: eo magis, quod, tantæ summæ rationem etiam ab ipso P. Scipione requisitam esse in senatu, tradunt: librumque rationis ejus, quum Lucium fratrem adferre jussisset, inspectante senatu suis ipsum manibus con-
 ceperisse: indignantem, quod, quum bis millies in ærarium intulisset, quadragies ratio ab se posceretur. Ab eadem fiducia animi, quum quæstores pecuniam ex ærario contra legem promerere non auderent, poposcisse claves, & se aperturum ærarium dixisse qui, ut clauderetur, effecisset.

LVI. MULTA alia, in Scipionis exitu maxime vitæ, dieque dicta, morte, funere, sepulcro, in diversum trahunt: ut, cui famæ, quibus scriptis adfertur, non habeam. Non de accusatore convenit: alii M. Nævium, alii Petillios diem dixisse scribunt: non de tempore, quo dicta dies sit: non de anno, quo mortuus sit: non ubi mortuus, aut elatus sit. Alii Romæ, alii Literni & mortuum, & sepultum: utrobique monumenta ostenduntur & statua. Nam & Literni monu-

U. c. 565.
a. C. 187.

mentum monumentoque statua superinposita fuit, quam tempestate disiectam nuper vidimus ipsi. Et Romæ extra portam Capenam in Scipionum monumento tres statuæ sunt quarum duæ P. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia poetæ Q. Ennii. Nec inter scriptores rerum discrepat solum, sed orationes quoque, si modo ipsorum sunt, quæ feruntur, P. Scipionis & Ti. Gracchi abhorrent inter se. Index orationis P. Scipionis, nomen M. Nævii tribuni plebis habet: ipsa oratio sine nomine est accusatoris. Nebulonem modo, modo nugatorem adpellat. Ne Gracchi quidem oratio aut Petilliorum, accusatorum Africani, aut diei dictæ Africano ullam mentionem habet. Alia tota ferenda fabula est Gracchi orationi conveniens: & illi auctores sequendi sunt, qui, quum L. Scipio & accusatus, & damnatus sit pecuniæ captæ ab rege, legatum in Etruria fuisse Africanum tradunt. Quo post famam de fratris casu adlatam, relicta legatione, cucurrisse eum Romam; &, quum a porta recta ad forum se contulisset, quod in vincula duci fratrem dictum erat, repulisse a corpore ejus viatorem: & tribunis retinentibus, magis pie

quam civiliter, vim fecisse. Hinc (f) enim U. c. 565.
a. C. 187. ipse Gracchus queritur, dissolutam esse a privato tribuniciam potestatem: & ad postremum, quum auxilium L. Scipioni pollicetur (g), adjicit, tolerabilioris exempli esse, a tribuno plebis potius, quam a privato vic-tam videri & tribuniciam potestatem, & rempublicam esse. Sed ita hanc unam in-potentem ejus injuriam invidia onerat, ut, increpando quod degenerarit tantum a se ipse, cumulas ei veteres laudes moderati-onis & temperantiæ pro reprehensione præ-senti reddat. Castigatum enim quondam ab eo populum, ait, quod eum perpetuum con-sulem & dictatorem vellet facere. Prohi-buisse statuas sibi in comitio, in Rostris, in curia, in Capitolio, in cella Jovis poni. Prohibuisse, ne decerneretur, ut imago sua triumphali ornatu e templo Jovis optimi maximi exiret.

LVII. HÆC, vel in laudatione posita, ingentem magnitudinem animi moderandis ad civilem habitum honoribus significant, quæ exprobrando inimicus fatetur. Huic Graccho

(f) hæc Gron. Crev.

(g) polliceretur Gron. Crev.

U. c. 565.
a. C. 187.

Graccho
nupta
Cornelia.

minorem ex duabus filiis (nam major P. Cornelio Nasicae haud dubie a Patre conlocata erat) nuptam fuisse convenit. Illud parum constat, utrum post mortem patris & desponsa sit, & nupserit: an verae illae opinionēs sint, Gracchum, quum L. Scipio in vincula duceretur, nec quisquam collegarum auxilio esset, jurasse, « Sibi inimicitias » cum Scipionibus, quae fuissent, manere; » nec se gratiae quaerendae causa quidquam » facere. Sed in quem carcerem reges & » imperatores hostium ducentem vidisset P. » Africanum, in eum se fratrem ejus duci » non passurum » Senarum, eo die forte cenantem in Capitolio, consurrexisse, & petisse, ut inter epulas Graccho filiam Africanus desponderet. Quibus ita inter publicum sollemne sponsalibus rite factis, quum se domum recepisset, Scipionem Aemiliae uxori dixisse, filiam se minorem despondisse. Quum illa, muliebriter indignabunda, nihil de communi filia secum consultatum, adjecisset, non, si Ti. Graccho daret, expertem consilii debuisse matrem esse; laetum Scipionem tam concordi judicio, ipsi desponsam respondisse. Haec de tanto viro, quamquam

LIBER XXXVIII CAP. LVIII 119

& opinionibus, & monumentis literarum *U. c. 565.*
 variarent, proponenda erant. *a. C. 187.*

LVIII. JUDICIIS a Q. Terentio prætorè perfectis, Hostilius & Furius damnati, prædes eodem die quæstoribus urbanis dederunt. Scipio, quum contenderet, omnem, quam accepisset, pecuniam in ærario esse, nec se quidquam publici habere; in vincula duci est cœptus. P. Scipio Nasica tribunos adpellavit; orationemque habuit plenam veris decoribus, non communiter modo Cornelie gentis, sed propriæ familiæ suæ. « Parentes suos & P. » Africani ac L. Scipionis, qui in carcerem » duceretur, fuisse Cn. & P. Scipiones, cla- » rissimos viros. Eos, quum per aliquot an- » nos in terra Hispania, adversus multos » Pœnorum Hispanorumque & duces & exer- » citus, nominis Romani famam auxissent, » non bello solum, sed quod Romanæ tem- » perantiæ fideique specimen illis gentibus » dedissent, ad extremum ambo pro republica » (h) morte obcubuisse. Quum illorum » tueri gloriam posteris satis esset, P. Afri- » canum tantum paternas superavisse laudes, » ut fidem fecerit, non sanguine humano, sed

*L. Scipio
 in
 carcerem
 duci
 jubetur.*

*Defendi-
 tur
 a Nasica.*

(h) *republica l. populo Romano Gron. Crev.*

U. e. 565.
a. C. 187.

» stirpe divina fatum se esse. L. Scipionem;
 » de quo agatur, (ut, quæ in Hispania,
 » quæ in Africa, quum legatus fratris esset,
 » gessisset, prætereantur) consulem, & ab se-
 » natu dignum visum, cui extra sortem Asia
 » provincia & bellum cum Antiocho rege
 » decerneretur; & a fratre, cui post duos
 » consulatus, censuramque & triumphum le-
 » gatus in Asiam iret. Ibi, ne magnitudo &
 » splendor legati laudibus consulis obficeret,
 » forte ita incidisse, ut, quo die ad Magne-
 » siam signis conlatis L. Scipio Antiochum
 » devicisset, æger P. Scipio Elææ dierum
 » aliquot via abesset. Non fuisse minorem
 » eum exercitum, quam Hannibalis, cum
 » quo in Africa esset pugnatum, Hannibalem
 » eundem fuisse inter multos alios regios
 » duces, qui imperator Punici belli fuerit.
 » Et bellum quidem ita gestum esse, ut ne
 » fortunam quidem quisquam criminari possit.
 » In pace crimen quæri. Eam dici venisse.
 » Hic decem legatos simul argui, quorum
 » ex consilio data pax esset. Quin existisse
 » ex decem legatis, qui Cn. Manlium accu-
 » sarent: tamen non modo ad criminis fidem,
 » sed ne ad moram quidem triumphii eam
 » accusationem valuisse,

LIBER XXXVIII CAP. LIX 121

LIX. «AT, Hercule, in Scipione ipfas le-
 » ges pacis, ut nimium adcommodatas An-
 » tiocho, suspectas esse. Integrum enim ei
 » regnum relictum : omnia possidere eum
 » victum, quæ ante bellum ejus fuerint :
 » auri & argenti quum vim magnam habuif-
 » set, nihil in publicum relatum, omne in
 » privatum versum. An non præter omnium
 » oculos tantum auri argentique in triumpho
 » L. Scipionis, quantum non decem aliis
 » triumphis, si omne in unum conferatur,
 » sit latum ? Nam quid de finibus regni di-
 » cam ? Asiam omnem & proxima Europæ
 » tenuisse Antiochum ? Ea quanta regio orbis
 » terrarum sit, a Tauro monte in Ægæum
 » usque prominens mare, quot non urbes
 » modo, sed gentes amplectatur, omnes scire.
 » Hanc regionem, dierum plus triginta in
 » longitudinem, decem inter duo maria in
 » latitudinem patentem, usque ad Tauri mon-
 » tis juga Antiocho ademtam, expulso in
 » ultimum angulum orbis terrarum. Quid,
 » si gratuita pax esset, plus adimi ei potuisse ?
 » Philippo victo Macedoniam, Nabidi Lace-
 » dæmonem relictam. Nec Quinctio crimen
 » quæsitum : non enim habuisse eum Africa-

U. c. 568.

a. C. 187.

U. c. 565.
a. C. 187.

» num fratrem : cujus quum gloria prodesse
 » L. Scipioni debuisset , invidiam nocuisse.
 » Tantum auri argentique judicatum esse in
 » domum L. Scipionis inlatum , quantum ,
 » venditis omnibus bonis , redigi non posset.
 » Id ubi ergo esse regium aurum ? ubi tot
 » hæreditates acceptas ? In domo , quam
 » sumtus non exhauferint , exstare debuisse
 » novæ fortunæ cumulum. At enim , quod
 » ex bonis redigi non possit , ex corpore &
 » tergo per vexationem & contumelias L.
 » Scipionis perituros inimicos : ut in carce-
 » rem inter fures nocturnos & latrones vir
 » clarissimus includatur , & in robore & te-
 » nebris expiret : deinde nudus ante carce-
 » rem projiciatur. Non id Corneliæ magis
 » familiæ , quam urbi Romanæ , fore eru-
 » bescendum. »

LX. ADVERSUS ea Terentius prætor roga-
 tionem Petilliam , & senatusconsultum , &
 judicium de L. Scipione factum recitavit :
 se , ni referatur pecunia in publicum , quæ
 judicata sit , nihil habere , quod faciat , nisi
 ut prehendi damnatum , & in vincula duci
 jubeat. Tribuni quum in consilium secessissent ,
 paullo post C. Fannius ex sua collegarum ;

que alior

pronuncia

» bunos ,

Ti. Grac

» bonis I

» redigaru

» Scipion

» terraru

» mani pr

» nes, reg

» urbes A

» ficiis, pla

» dactos ca

» inter host

(i) in carce

» eum se ju

et decretum

leni homines

tæ viderer

inte L. Scip

ro prætor n

gum illum

nequam

summa tam

cognita m

(4) 4. 8

que aliorum, præter Gracchum, sententia pronuntiavit, « prætori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate utatur. »

Ti. Gracchus ita decrevit: « Quo minus ex bonis L. Scipionis, quod judicatum sit, redigatur, se non intercedere prætori. L. Scipionem (qui regem opulentissimum orbis terrarum devicerit, imperium populi Romani propagaverit in ultimos terrarum fines, regem Eumenem, Rhodios, alias totas urbes Asiæ devinxerit populi Romani beneficiis, plurimos duces hostium in triumpho ductos carcere incluserit) non passurum inter hostes populi Romani L. Scipionem (i) in carcere & in vinculis esse, mittique eum se jubere. » Tanto adfensu auditum est decretum, adeo dimissum L. Scipionem læti homines viderunt, ut vix in eadem civitate videretur factum judicium. In bona deinde L. Scipionis possessum publice quæstores prætor misit. Neque in iis modo vestigium ullum comparuit pecuniæ regiæ, sed nequaquam tantum redactum est, quantæ summæ damnatus fuerat. Conlata pecunia a cognatis amicisque & clientibus est L. Sci-

*U. c. 565,
a. C. 187.*

*Gracchus
dimitti
eum jubet.*

(i) *L. Scipionem del. Grev.*

U. c. 365. pioni; ut, si acciperet eam, locupletior
a. C. 187. aliquanto esset, quam ante calamitatem fue-
 rat. Nihil accepit. Quæ necessaria ad cultum
 erant, redempta ei a proximis cognatis sunt.
 Verteratque Scipionum invidia in prætorem,
 & consilium ejus, & accusatores.

LIB

M.

subactis

minum

tia luxu

tico, ref

Apennin

nalia, sa

turnum,

quum ad

pervenisset

malorum

las L. Va

n, & be

nens est

ms, T.

Galliam

regis in

quoniam

quoniam

P.LX
cupletior
arem fue-
ad cultum
aris sunt.
ratorum,

EPITOME
LIBRI XXXIX LIVIANI

M. ÆMILIUS consul, Liguribus subactis, viam a Placentia usque Ariminum perductam Flaminie junxit. Initia luxurie, introducta ab exercitu Asiatico, referuntur. Ligures, quicumque citra Apenninum erant, subacti sunt. Bacchanalia, sacrum Græcum, & quidem nocturnum, scelerum omnium seminarium, quum ad ingentis turbæ conjurationem pervenisset, a consule investigatum, & multorum pœna sublatum est. A censoribus L. Valerio Flacco & M. Porcio Cato-
ne, & belli & pacis artibus maximo, motus est senatu L. Quinctius Flaminius, T. Quinctii frater, eo quod, quum Galliam provinciam consul obtinuerat, rogatus in convivio a Philippo Pœno, quem amabat, scorto nobili, Gallum quemdam sua manu occiderat: sive, ut

quidam tradiderunt, unum ex damnatis securi percusserat, rogatus a meretrice Placentina, cujus amore deperibat. Exstat in eum M. Catonis oratio. Scipio Linterni decessit. Et, tamquam jungente fortuna circa idem tempus duo funera maximorum virorum, Hannibal, a Prusia Bithyniæ rege, ad quem, victo Antiocho, confugerat, quum dederetur Romanis, qui ad exposcendum illum T. Quinctium Flaminiun miserant, veneno sibi mortem conscivit. Philopæmen quoque, dux Achæorum, vir maximus, a Messeniis interemtus veneno, quum ab iis bello captus esset. Coloniae Potentia, & Pisaurum, & Mutina, & Parma deductæ sunt. Præterea res adversus Celiberos prospere gestas, & initia causasque belli Macedonici continet; cujus origo inde fluxit, quod Philippus ægre ferebat, regnum suum inminui a Romanis, & quod cogeretur, a Thracibus aliisque locis præsidia deducere.

LIBER XXXIX

I.

DUM hæc (si modo hoc anno acta sunt) *U. c. 569.*
Romæ aguntur, consules ambo in Liguribus *a. C. 187.*
gerebant bellum. Is hostis velut natus ad
continendam inter magnorum intervalla bel-
lorum Romanis militarem disciplinam erat :
nec alia provincia militem magis ad virtu-
tem acuebat. Nam Asia, & amœnitate ur-
bium, & copia terrestrium maritimarumque
rerum, & mollitia hostium, regisque opi-
bus, ditiores, quam fortiores, exercitus
faciebat. Præcipue sub imperio Cn. Manlii
solute ac negligenter habiti sunt. Itaque
asperius paullo iter in Thracia, & exercita-
tior hostis magna clade eos castigavit. In
Liguribus omnia erant, quæ militem exci-
tarent : loca montana & aspera, quæ &
ipsis capere labor erat (a), & ex præoc-
cupatis dejicere hostem : itinera ardua, an-
gusta, infesta insidiis : hostis levis, & velox,
& repentinus, qui nullum usquam tempus ;
nullum locum quietum aut securum esse

*Ligures
hostes
perpetui
P. R.*

(a) Labor est, Gron. Crey.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

fineret : obpugnatio necessaria munitōrum
castellorum, laboriosa simul periculosaque ;
inops regio, quæ parsimonia adstringeret
milites, prædæ haud multum præberet. Ita-
que non lixa sequebatur, non jumentorum
longus ordo agmen extendebat : nihil, præ-
ter arma & viros omnem spem in armis
habentes, erat. Nec deerat umquam cum
iis vel materia belli, vel caussa ; quia prop-
ter domesticam inopiam vicinos agros incur-
fabant. Nec tamen in discrimen summæ re-
rum pugnabatur.

*Adversus
eos
consulum
res gesta.*

II. C. FLAMINIUS consul, cum Friniatibus
Liguribus in agro eorum pluribus præliis
secundis factis, in ditionem gentem acce-
pit, & arma ademit : ea quia non sincera
fide tradebant, quum castigarentur, relictis
vicis, in montem Auginum confugerunt.
Confestim secutus est consul. Ceteri effusi
rursus, & pars maxima inermes, per invia &
rupes deruptas præcipitantes fugerunt, qua
sequi hostis non posset. Ita trans Apenninum
abierunt. Qui castris se tenuerant, circum-
fessi expugnati sunt. Inde trans Apenninum
ductæ legiones. Ibi montis, quem ceperant,
altitudine paullisper se tutati, mox in dedi-
tionem

tionem concesserunt. Tum conquesta cum
 intentiore cura arma, & omnia ademta.
 Translatum deinde ad Apuanos Ligures bel-
 lum; qui in agrum Pisanum Bononiensemque
 ita incurfaverant, ut coli non posset. His
 quoque perdomitis, consul pacem dedit fini-
 timis. Et, quia, a bello quieta ut esset pro-
 vincia, effecerat, ne in otio militem habe-
 ret, viam a Bononia perduxit Arretium. M.
 Æmilius alter consul agros Ligurum vicos-
 que, qui in campis aut vallibus erant, ipsis
 montes duos Balistam Suismontiumque tenen-
 tibus, deussit depopulatusque est. Deinde
 eos, qui in montibus erant, adortus, pri-
 mo levibus præliis fatigavit: postremo
 coactos in aciem descendere iusto prælio
 devicit: in quo & (b) ædem Dianæ vovit.
 Subactis cis Apenninum omnibus, tum trans-
 montanos adortus (in his & Friniates (c)
 Ligures erant, quos non audierat C. Flami-
 nius) omnes Æmilius subegit, armaque
 ademit, & de montibus in campos multitu-
 dinem deduxit. Pacatis Liguribus, in agrum
 Gallicum exercitum duxit; viamque ab Pla-

(b) & del. Gron. Crey.

(c) Briniates Gron.

Tom. X.

*U. c. 565.
as C. 187.*

centia, ut Flaminiae committeret, Ariminum perduxit. Prælio ultimo, quo cum Liguribus signis conlatis confligit, ædem Junoni Reginae vovit. Hæc in Liguribus eo anno gesta.

*Cenomanis
arma
adempta &
reddita.*

III. IN Gallia M. Furius prætor infontibus Cenomanis, in pace speciem belli quærens, ademerat arma. Id Cenomani conquesti Romæ apud senatum, reiectique ad consulem Æmilium; cui, ut cognosceret statueretque, senatus permiserat, magno certamine cum prætore habito, tenuerunt causam. Arma reddere (*d*) Cenomanis, decedere provincia prætor iustus. Legatis deinde sociorum Latini nominis, qui toto undique ex Latio frequentes convenerant, senatus datus est. His querentibus, magnam multitudinem civium suorum Romam commigrasse, & ibi census esse, Q. Terentio Culleoni prætori negotium datum est, ut eos conquireret, & quem C. Claudio, M. Livio censoribus, postve eos censores, ipsum parentemve ejus apud se censum esse, probassent focii, ut redire eo cogeret, ubi censi essent. Hac conquestione duodecim millia Latinorum domos

(*d*) reddita Gron. Crer.

redierunt, jam tum multitudine alienigenarum urbem onerante.

*U. c. 565.
a. C. 187.*

IV. PRIUSQUAM consules redirent Romam, M. Fulvius proconsul ex Ætolia rediit. Isque (e), ad ædem Apollinis in senatu quum de rebus in Ætolia Cephalleniaque ab se gestis differuisset, petiit a Patribus, ut æquum censerent, ob rempublicam bene ac feliciter gestam, & Diis immortalibus honorem haberi jubere, & sibi triumphum decernere. M. Aburius tribunus plebis; si quid de ea re ante M. Æmilii consulis adventum decerneretur, intercessurum se ostendit: « eum » contradicere velle; proficiscentemque in » provinciam ita sibi mandasse, ut ea disceptatio integra in adventum suum servaretur. » Fulvium temporis jacturam facere. Senatum » etiam præfente consule, quod vellet, deceretur. » M. Fulvius: « Si aut simulas M. Æmilii secum ignota hominibus » esset, aut quam is eas inimicitias inpotenti » ac prope regia ira exerceret; tamen non » fuisse ferendum, absentem consulem & » Deorum immortalium honori obstare, & » meritum debitumque triumphum morari;

*Fulvius
petit
trium-
phum.*

(e) itaque Gron. Crev.

U. c. 565. » imperatorem, rebus egregie gestis, victo
 a. C. 187. » remque exercitum cum præda ac captivis
 » ante portas stare, donec consuli, ob hoc
 » ipsum moranti, redire Romam libitum esset;
 » Verum enimvero, quum sint nobilissimæ
 » sibi cum consule inimicitia, quid ab eo
 » quemquam posse æqui expectare, qui per
 » infrequentiam furtim senatusconsultum fac-
 » tum ad ærarium detulerit, Ambraciam
 » non videri vi captam; quæ aggere ac vineis
 » obpugnata sit; ubi, incensis operibus, alia
 » de integro facta sint; ubi circa muros supra
 » subterque terram per dies quindecim pugna-
 » tum; ubi a prima luce, quum jam trans-
 » cendisset muros miles, usque ad noctem
 » diu anceps prælium tenuerit; ubi plus tria
 » millia hostium sint cæsa. Jam de Deorum
 » immortalium templis, spoliatis in capta
 » urbe, qualem calumniam ad pontifices ad-
 » tulerit? Nisi Syracusarum ceterarumque
 » captarum civitatum ornamentis urbem ex-
 » ornari fas fuerit, in Ambraciam unam
 » captam non valuerit belli jus. Se & Patres
 » conscriptos orare, & ab tribunis (f) petere,

(f) tribuno Ceter,

ne se superbissimo inimico ludibrio esse
finant. »

*U. c. 567.
a. C. 187.*

V. UNDIQUE omnes, alii deprecari tribu-
num, alii castigare. Ti. Gracchi collegæ plu-
rimum oratio movit : « Ne suas quidem fi-
» multates pro magistratu exercere boni exem-
» pli esse : alienarum vero similtatum tri-
» bunum plebis cognitorem fieri, turpe &
» indignum collegii ejus potestate & sacratiss
» legibus esse. Suo quemque judicio & ho-
» mines odisse aut diligere, & res probare
» aut improbare debere ; non pendere ex al-
» terius vultu ac nutu, nec alieni momentis
» animi circumagi, adstipularique irato con-
» suli tribunum plebei : &, quid privatim
» M. Æmilius mandaverit, meminisse ; tribu-
» natum sibi a populo Romano mandatum
» oblivisci ; & mandatum pro auxilio ac
» libertate privatorum, non pro consulari
» regno. Ne hoc quidem cernere eum, fore,
» ut memoriæ ac posteritati mandetur, ejus-
» dem collegii alterum e duobus tribunis
» plebis suas inimicitias remississe reipublicæ,
» alterum alienas & mandatas exercuisse. »
His victus castigationibus tribunus, quum
templo excessisset, referente Ser. Sulpicio

U. c. 565.
a. C. 187.

Triumphus
decernitur
Fulvio.

prætoꝛe, triumphus M. Fulvio est decretus. Is quum gratias Patribus conscriptis egisset, adjecit ; « Ludos magnos se Jovi optimo » maximo eo die, quo Anabraciam cepisset, » vovisse. In eam rem sibi centum (g) pondo » auri a civitatibus conlarum. Petere, ut ex » ea pecunia, quam in triumpho latam in » ærario positurus esset, id aurum secerni » juberent. » Senatus pontificum collegium consuli jussit, num omne id aurum in ludos consumi necessum esset ? Quum pontifices negassent, ad religionem pertinere, quanta inpenſa in ludos fieret ; senatus Fulvio, quantum (h) inponderet, permisit, dum ne summam octoginta millium excederet. Triumphare mense Januario statuerat : sed quum audisset, consulem M. (i) Æmilium, literis Aburii tribuni plebis acceptis de remissa intercessione, ipsum ad inpediendum triumphum Romam venientem, ægrum in via substituisse, ne plus in triumpho certaminum, quam in bello, haberet, prætulit triumphi diem. Triumphavit ante diem decimum Ka-

(g) centum decem Gron. Crev.

(h) quantum vellet Gron. Crev.

(i) M. del. Gron. Crev.

lendas Janu
lenia. Au
pondo, a
millia octog
quadraginta
centum octo
duodecim m
signa ænea
marmorea
cetera spoli
hoc (k) cau
nis generis :
lenes, aut reg
septem & vigi
in urbem
tribunos, præ
Romanos socio
vi. Militibus
reis divisit,
epi
U. JAM con
in tempus;
sua cura e
C. Favianus R
contra h. Pol
(k) in

lendas Januarias de Ætolis, & de Cephalenia. Aureæ coronæ, centum duodecim pondo, ante currum latæ sunt : argenti pondo millia octoginta tria : auri pondo ducenta quadraginta tria : tetradrachmum Atticum centum octodecim millia : Philippei nummi duodecim millia quadringenti viginti duo : signa ænea ducenta octoginta quinque : signa marmorea ducenta triginta : arma, tela, cetera spolia hostium, magnus numerus. Ad hoc (k) catapultæ, ballistæ, tormenta omnis generis : duces, aut Ætoli & Cephalenes, aut regii ab Antiocho ibi relictî, ad septem & viginti. Multos eo die, priusquam in urbem inveheretur, in circo Flaminio tribunos, præfectos, equites, centuriones, Romanos sociosque, donis militaribus donavit. Militibus ex præda videnos quinos denarios divisit, duplex centurioni, triplex equiti.

VI. JAM consularium comitorum adpetebat tempus; quibus quia M. Æmilius, cujus fortis ea cura erat, obcurrere non potuit, C. Flaminius Romam venit. Ab eo creati consules Sp. Postumius Albinus, Q. Marcius

U. c. 565.
a. C. 187.

Comitia.

(k) hæc Gron. Crev.

*U. e. 565.
a. C. 187.*

*Manlii
triumphus
de
Gallis.*

*Luxus
Romam
invectus.*

Philippus. Prætores inde facti T. Mænius ; P. Cornelius Sulla, C. Calpurnius Piso, M. Licinius Lucullus, C. Aurelius Scaurus, L. Quinctius Crispinus. Extremo anni, magistratibus jam creatis, ante diem tertium Nonas Martias Cn. Manlius Vulso de Gallis, qui Asiam incolunt, triumphavit. Serius ei triumphandi causa fuit, ne Q. Terentio Culleone prætore, causam lege Petillia diceret, & incendio alieni iudicii, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret ; eo infensioribus in se, quam in illum, iudicibus, quod disciplinam militarem, severe ab eo conservatam, successor ipse omni genere licentiæ conruperat. Neque ea sola infamiæ erant, quæ in provincia procul ab oculis facta narrabantur : sed ea etiam magis, quæ in militibus ejus quotidie conspiciebantur. Luxuriæ enim peregrinæ origo ab exercitu Asiatico inventa in urbem est. Ii primum lectos æratos, vestem stragulam pretiosam, plagulas, & alia textilia, &, quæ tum magnificæ suppellectilis habebantur, monopodia & abacos Romam advexerunt. Tunc (1) psaltriæ sambucistræque, & convivalia ludionum obs

(1) Turn Gron. Crev.

Iestamenta
& cura &
tum cog
& affirmati
quod ministe
Vix ramen il
senina erant

VII. In tri
aureas, duc
pondo ducent
millia centum
centum viginti
ducenta quinque
nummorum fide
& arma spoli
transvecta. Du
ginta dacti an
genos binos de
rini; & stipen
triplex in equi
centi militari
Cinque a m
diti, ut facile
genus ambrosio

(2) ut p
litico

leſtamenta addita epulis : epulæ quoque ipſæ
 & cura & ſumtu majore adparari cœptæ :
 tum coquus, viliffimum antiquis mancipium
 & æſtimatione & uſu, in pretio eſſe ; &
 quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta.
 Vix tamen illa, quæ tum conſpiciebantur,
 femina erant futuræ luxuriæ.

VII. IN triumpho tulit Cn. Manlius coronas
 aureas, ducentas duodecim pondo : argenti
 pondo ducenta viginti millia : auri pondo duo
 millia centum tres : tetradrachmum Atticum
 centum viginti ſeptem millia (m) : ciſtophorum
 ducenta quinquaginta : Philippeorum aureorum
 nummorum ſedecim millia trecentos viginti :
 & arma ſpoliaque multa Gallica, carpentis
 tranſveſta. Duces hoſtium duo & quinquaginta
 ducti ante currum. Militibus quadragenos
 binos denarios diſiſit, duplex centurioni ;
 & ſtipendium duplex in pedites dedit, triplex
 in equites. Multi omnium ordinum, donati
 militaribus donis, currum ſecuti ſunt. Carminaque
 a militibus ea in imperatorem diſta, ut facile
 adpareret, in ducem indulgentem ambitioſumque
 ea dici; triumphum

(m) auri pondo MMCCIII : tetradrachmum
 Atticum CCXXVII, millia : Gron. Grev.

U. e. 565
 a. C. 187

V. c. 565.
a. C. 187.

esse militari magis favore, quam populari, celebrem. Sed ad populi quoque gratiam conciliandam amici Manlii valuerunt. Quibus adnitentibus senatusconsultum factum est, « Ut » ex pecunia, quæ in triumpho translata esset, » stipendium conlatum a populo in publicum, » quod ejus solutum antea non esset, solveretur. » Vicenos quinos & semisses in millia æris quæstores urbani cum fide & cura solverunt. Per idem tempus tribuni militum duo ex duabus Hispaniis cum literis C. Arinii & L. Manlii, qui eas provincias obtinebant, venerunt. Ex iis literis cognitum est, Celtiberos Lusitanosque in armis esse, & sociorum agros populari. De eâ re consultationem integram senatus ad novos magistratus rejecit. Ludis Romanis eo anno, quos P. Cornelius Cethegus, A. Postumius Albinus faciebant, malus in circo instabilis in signum Pollentiæ procidit, atque id dejecit. Ea religione moti Patres, & diem unum adjiciendum ludorum celebritati censuerunt, & signa duo pro uno reponenda, & novum auratum faciendum. Et plebeii ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæso & M. Furio Lusco diem unum instituti sunt.

VIII. INSEQUENS annus Sp. Postumium Albinum & Q. Marcium Philippum consulibus ab exercitu bellorumque & provinciarum cura ad intestinæ conjurationis vindictam avertit. Prætores provincias sortiti sunt, T. Mænius urbanam, M. Licinius Lucullus inter cives & peregrinos, C. Aurelius Scaurus Sardiniam, P. Cornelius Sulla Siciliam; L. Quinctius Crispinus Hispaniam citeriorem, C. Calpurnius Piso Hispaniam ulteriorem. Consulibus ambobus quæstio de clandestinis conjurationibus decreta est. Græcus ignobilis in Etruriam primum venit nulla cum arte earum, quas multas ad animorum corporumque cultum nobis eruditissima omnium gens invexit, sacrificulus & vates: nec is, qui aperta religione, propalam & quæstum & disciplinam profitendo, animos horrore (n) imbueret, sed occultorum & nocturnorum (o) antistes sacrorum. Initia erant, quæ primo paucis tradita sunt: deinde vulgari cœpta sunt (p) per viros mulieresque. Ad ditæ voluptates religioni vini & epularum,

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Sp. Postu-
mio, Q.
Marcio
Coss.*

*Bacchanal-
ia.*

(n) errore Crev.

(o) & nocturnorum del. Gron. Crev.

(p) sunt del. Gron. Crev.

V. c. 566.
a. C. 186.

quo plurium animi inlicerentur. Quum vinum animos, & nox & mixti feminis mares, ætatis teneræ majoribus, discrimen omne pudoris extinxissent; corruptelæ primum omnis generis fieri cœptæ, quum ad id quisque, quo natura pronioris libidinis esset, paratam voluptatem haberet. Nec unum genus noxæ, supra promiscua ingenuorum feminarumque, erant: sed falsi testes, falsa signa testimoniaque & indicia ex eadem officina exibant. Venena indidem intestinæque cædes: ita ut ne corpora quidem interdum ad sepulturam exstarent. Multa dolo; pleraque per vim audebantur. Occulebat vim, quod præ ululatus, tympanorumque & cymbalorum strepitu, nulla vox quiritan-tium inter supra & cædes exaudiri poterat.

IX. Hujus mali labes ex Etruria Romam, velut contagione morbi, penetravit. Primo urbis magnitudo capacior patientiorque talium malorum ea celavit: tandem indicium hoc maxime modo ad Postonium consulem pervenit. P. Æbutius, cujus pater publico equo stipendia fecerat, pupillus relictus, mortuis deinde tutoribus, sub tutela Duro-niæ matris & vitrici T. Sempronii Rutili

educatus fu-
& vitricus
rationem
pillum, a
fieri cupie-
nalia erant
" Se pro a
" valuisset
" Damnar
" solvere id
" nia opus est
" inde pure lau-
Scortum nobi-
non signa
etiam postquam
genere ruerant
civitate cum
sclerentis aut
eum amarus
omnia præben-
suetudine ca-
qui in nullis
& pravi peric-
ret, una abo-

LIBER XXXIX CAP. IX 147

educatus fuerat. Et mater dedira viro erat; & vitricus, quia tutelam ita gesserat, ut rationem reddere non posset, aut tolli pupillum, aut obnoxium sibi vinculo aliquo fieri cupiebat. Via una conruptelæ Bacchanalia erant. Mater adolescentulum adpellat; « Se pro ægro eo vovisse, ubi primum con- » valuisset, Bacchis eum se initiaturam; » Damnatam voti, Deum benignitate, ex- » solvere id velle. Decem dierum castimo- » nia opus esse. Decimo die cœnatum, de- » inde pure lautum in sacrarium deducturam. » Scortum nobile libertina Hispala Fecenia, non digna quæstu, cui ancillula adfuerat, etiam postquam manumissa erat, eodem se genere tuebatur. Huic consuetudo juxta vicinitatem cum Æbutio fuit, minime adolescentis aut rei aut famæ damnosa: ultro enim amatus adpetitusque erat: & maligne omnia præbentibus suis, meretriculæ munificentia sustinebatur. Quin eo processerat consuetudine capta, ut post patroni mortem; quia in nullius manu erat, tutore a tribunis & prætore petito, quum testamentum faceret, unum Æbutium institueret hæredem.

*U. e. 5663
a. C. 1864*

*Innocent
cunt
P. Æbutii
opera*

*Hispala
Fecenia*

U. e. 566.
a. C. 186.

*Æbutium
initiari
volentem
deserret.*

X. HÆC amoris pignora quum essent, nec quidquam secretum alter ab altero haberent, per jocum adolescens vetat eam mirari, si per aliquot noctes secubisset. « Religionis » se causa, ut voto pro valerudine sua facto » liberetur, Bacchis initiari velle. » Id ubi mulier audit, perturbata, « Dii meliora! » [inquit] mori & sibi & illi satius esse, » quam id faceret; & in caput eorum de- » testari minas periculaque, qui id suassent. » Admiratus quum verba, tum perturbationem tantam adolescens, « Parcere execrationibus » jubet. « Matrem id sibi, adsentiente vitrico; » imperasse. Vitricus ergo [inquit] tuus » (matrem enim insimulare forsitan fas non » sit) pudicitiam, famam, spem, vitamque » tuam perditum iste hoc facto properat. » Eo magis mirabundo, quærentique quid rei esset, pacem veniamque precata Deorum Dearumque, si coacta caritate ejus, silenda enunciaisset, « ancillam se [ait] dominæ » comitem id sacrarium intrasse, liberam num- » quam eo accessisse. Scire corruptelarum » omnis generis eam officinam esse: & jam » biennio constare neminem initiatum ibi » majorem annis viginti. Ut quisque intro-

LIBER
ductus sit
tibus. Eos
sonet u
cymbalor
quiritant
ratur, ex
obsecrare,
ret modo:
nia infanda
da essent.
fidem dedit
peraturum.
XI. Postquam
mentionem
ceps ceteris,
ciendum esset;
sacrum, nec
liberit sermoni
ciant, « Hi
» hanc noctem
» delinquentis &
» vni, nec
» vnum habet
» hunc vicis, ca
» mo super. A
(i) « hunc

» ductus sit, velut victimam tradi sacerdo-
 » ribus. Eos deducere in locum, qui circum-
 » sonet ululatus, cantuque symphoniæ, &
 » cymbalorum & tympanorum pulsu, ne vox
 » quiritantis, quum per vim stuprum infe-
 » ratur, exaudiri possit. » Orare deinde atque
 obsecrare, ut eam rem quocumque discute-
 ret modo: nec se eo præcipitaret, ubi om-
 nia infanda patienda primum, deinde facien-
 da essent. Neque ante dimisit eum, quam
 fidem dedit adolescens, ab his sacris se tem-
 peraturum.

XI. POSTQUAM domum venit, & mater
 mentionem intulit, quid eo die, quid dein-
 ceptis ceteris, quæ ad sacra pertinerent, fa-
 ciendum esset; negat, eorum se quidquam
 facturum, nec initiari sibi in animo esse.
 Aderat sermoni vitricus. Confestim mulier
 exclamat, « Hispalæ concubitu carere eum
 » decem noctes non posse, illius excetra
 » delinimentis & venenis imbutum, nec pa-
 » rentis, nec vitrici (q), nec Deorum ve-
 » recundiam habere. » Jurgantes hinc mater,
 hinc vitricus, cum quatuor eum servis do-
 mo exegerunt. Adolescens inde ad Æbutiam

*U. c. 566.
 a. C. 186.*

*Æbutius
 expellitur,
 a
 matre;*

(q) nec vitrici nec parentis Gron. Crey.

V. c. 566.
a. C. 186.

se amitam contulit : causamque ei, cui esset a matre ejectus, narravit. Deinde ex auctoritate ejus postero die ad consulem Postumium, arbitris remotis, rem detulit. Consul post diem tertium ad se iustum redire dimisit : ipse Sulpiciam, gravem feminam, socrum suam, percunctatus est, « eam » quam anum Æbutiam ex Aventino nosset? » quum « eam nosse, probam, & » antiqui moris feminam, » respondisset; « opus esse sibi ea conventa » dixit. « Mit- » teret nuncium ad eam, ut veniret. » Æbutia ad Sulpiciam venit. Et consul paullo post, velut forte intervenisset, sermonem de Æbutio fratris ejus filio infert. Lacrimæ mulieri obortæ, & miserari casum adolescentis cœpit, qui spoliatus fortunis, a quibus minime oporteret, apud se tunc esset, ejectus a matre, quod probus adolescens (Dii propitii essent) obscœnis, ut fama esset, facris initiari nollet.

Hispala
vocatur
a
consule.

XII. SATIS de Æbutio exploratum ratus consul, non vanum auctorem esse, dimissa Æbutia, socrum rogat, ut Hispalam, indidem ex Aventino libertinam, non ignotam vicinæ, arcefferet ad sese. Eam, quoque esse;

esse, quæ percunctari vellet. Ad cuius nuncium perturbata Hispala, quod ad tam nobilem & gravem feminam ignara causæ accesseretur: postquam lictores in vestibulo turbamque consularem & consulem ipsum conspexit, prope exanimata est. In interiori partem ædium abductam focu adhibita consul, « Si vera dicere inducere in animum » posset, negat; perturbari debere. Fidem vel a » Sulpicia, tali femina, vel ab se acciperet. » Expromeret sibi, quæ in luco Similæ Bacchanalibus in sacro nocturno solerent fieri. » Hoc ubi audivit, tantus pavor tremorque omnium membrorum mulierem cepit; ut diu hiscere non posset: tandem confirmata, » puellam admodum se ancillam initiatam » cum domina [ait]. Aliquot annis, ex quo » manumissa sit, nihil, quid ibi fiat, scire. » Jam id ipsum consul laudare; « quum initiatam se non inficiaretur. Sed & cetera » eadem fide expromeret. Neganti ultra quid- » quam scire non eandem [dicere] si coar- » guatur ab alio; ac per se fatenti, veniam » aut gratiam fore. Eum sibi omnia expo- » suisse, qui ab illa audisset. »

D. c. 566.
a. C. 186.

U. e. 566.
a. C. 186.

XIII. MULIER, haud dubie, id quod erat, Æbutium indicem arcani rata esse, ad pedes Sulpiciæ procidit, & eam primo orare cœpit, « Ne mulieris libertinæ cum amatore » sermonem in rem non seriam modo, sed » capitalem etiam, verti vellet: se terrendi » ejus caussa, non quo sciret quidquam, ea » locutam esse. » Hic Postumius accensus ira, « Tum quoque [ait] eam cum Æbutio » se amatore cavillari credere, non in domo » gravissimæ feminæ & cum consule loqui. » Et Sulpicia adtollere paventem; simul illam adhortari, simul iram generi lenire. Tandem confirmata, multum incusata perfidia Æbutii, qui optimi in eo ipso meriti talem gratiam retulisset, « Magnum sibi metum Deorum, quorum occulta initia enunciaret; » majorem multo [dixit] hominum esse; » qui se indicem manibus suis discerpturi » essent. Itaque hoc se Sulpiciam, hoc consulem orare, ut se extra Italiam aliquo » amandarent, ubi reliquum vitæ degere » tuto posset. Bono animo esse jubere eam » consul, &, sibi curæ fore [dicere] ut » Romæ tuto habitaret. » Tum Hispala originem sacrorum expromit. « Primo sacrarium

*Indicium
Hispala.*

» id feminarum fuisse, nec quemquam virum
 » eo admitti solitum. Tres in anno statos
 » dies habuisse, quibus interdiu Bacchis ini-
 » tiarentur. Sacerdotes in vicem matronas
 » creari solitas. Pacullam Anniam (r) Cam-
 » panam sacerdotem omnia, tanquam Deum
 » monitu, inmutasse. Nam & viros eam pri-
 » mam suos filios initiasse, Minium & Heren-
 » nium Cerrinos. Et nocturnum sacrum ex
 » diurno, & pro tribus in anno diebus qui-
 » nos singulis mensibus dies initiorum fecisse.
 » Ex quo in promiscuo sacra sint, & permixti
 » viri feminis, & noctis licentia accesserit,
 » nihil ibi facinoris, nihil flagitii prætermis-
 » sum. Plura virorum inter sese, quam femi-
 » narum, esse stupra. Si qui minus patientes
 » dedecoris sint, & pigriores ad facinus,
 » pro victimis inmolari: nihil nefas ducere,
 » hanc summam inter eos religionem esse.
 » Viros, velut mente capta, cum iactatione
 » fanatica corporis vaticinari; matronas Bac-
 » charum habitu crinibus sparsis (s) cum
 » ardentibus facibus decurrere ad Tiberim,
 » dimissasque in aquam faces (quia vivum

U. c. 566.

a. C. 186.

(r) Miniam Gron. Crev.

(s) passis Gron. Crev.

U. c. 566.
a. C. 186.

» sulphur cum calce infit) integra flamma
 » efferre. Raptos a Diis homines dici, quos
 » machinæ inligatos ex conspectu in abditos
 » specus abripiant. Eos esse, qui aut conju-
 » rare, aut sociari facinoribus, aut stuprum
 » pati noluerint. Multitudinem ingentem,
 » alterum jam prope populum esse : in his
 » nobiles quosdam viros feminasque. Bien-
 » nio proximo institutum esse, ne quis ma-
 » jor viginti annis initiaretur. Captari ætates
 » & erroris & stupri patientes. »

XIV. PERACTO indicio, advoluta rursus
 genibus preces easdem, ut se ablegaret, re-
 petivit. Consul rogat focrum, ut aliquam
 partem ædium vacuam faceret, quo Hispala
 immigraret. Cœnaculum super ædes datum
 est, scalis ferentibus in publicum obseratis,
 aditu in ædes verso. Res omnes Feceniæ
 extemplo translatae, & familia arcessita. Et
 Æbutius migrare ad consulis clientem iussus.
 Ita quum indices ambo in potestate essent,
 rem ad senatum Postumius defert, omnibus
 ordine expositis, quæ delata primo, quæ
 deinde ab se inquisita forent. Patres pavor
 ingens cepit, quum publico nomine, ne quid
 eæ conjurationes coetusque nocturni fraudis

occulta au-
 vatim suon-
 nis ei n-
 gratias con-
 cum singu-
 investigasse
 nalibus fa-
 consulibus
 Feceniæ,
 alios indice
 Sacerdotes
 feminæ effen-
 omnia fora &
 consulum por-
 urbe Romæ,
 mitis, « Ne qu-
 « colle aut co-
 « nec quid tal-
 omnia, ut q-
 coenam, conij-
 fugitivæ in-
 Consulibus
 facientis ejus
 compendiosq-

(t) & dicitur

(u) consulis

occultæ aut periculi inportarent, tum privatim suorum quisque vicem, ne quis adfinitis ei noxæ esset. Censuit autem senatus, gratias consuli agendas, quod eam rem & cum singulari cura, & sine ullo tumultu investigasset. Quæstionem deinde de Bacchanalibus sacrisque nocturnis extra ordinem consulibus mandant: indicibus, Æbutio ac Feceniæ, ne fraudi ea res sit, curare, & alios indices præmiis (t) invitare jubent. Sacerdotes eorum sacrorum, seu viri seu feminae essent, non Romæ modo, sed per omnia fora & conciliabula conquiri, ut in consulum potestate essent. Edici præterea in urbe Roma, & per totam Italiam edicta mitti, « Ne quis, qui Bacchis initiatus esset, » coisse aut convenisse causa sacrorum velit, » neu quid talis rei divinæ fecisse. » Ante omnia, ut quæstio de his habeatur, qui coierint, conjuraverintve (u), quo stuprum flagitiumve inferretur. Hæc senatus decrevit. Consules ædilibus curulibus imperarunt, ut sacerdotes ejus sacri omnes conquirerent, comprehensosque libero conclavi ad quæstio-

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Quæstio
de
Bacchanalibus
consulibus
mandatur.*

(t) & alios illicere ac præmiis Crev.

(u) coissent conjurassentve Gron. Crev.

U. c. 566.
a. C. 186.

nem fervarent; ædiles plebis videre, ne qua sacra in aperto fierent. Triumviris capitalibus mandatum est, ut vigilias disponerent per urbem, fervarentque, ne qui nocturni coetus fierent; utque ab incendiis caveretur, adjutores triumviris quinqueviri uti cis Tiberim suæ quisque regionis ædificiis præessent.

XV. AD hæc officia dimissis magistratibus, consules in Rostra escenderunt; & concione advocata, quum sollemne carmen precationis, quod præfari, priusquam populum adloquantur, magistratus solent, peregisset consul, ita cœpit: « Nulli umquam concio-
» ni, Quirites, non (v) solum apta, sed
» etiam necessaria, hæc sollemnis Deorum
» comprecatio fuit; quæ vos admoneret,
» hos esse Deos, quos colere, venerari,
» precarique majores vestri instituisent: non
» illos, qui pravis & externis religionibus
» captas mentes, velut furialibus stimulis,
» ad omne scelus & ad omnem libidinem
» agerent. Equidem, nec quid taceam, nec
» quatenus proloquar, invenio: si aliquid
» ignorabitis, ne locum neglegentiæ dem;

Oratio
Postumii
Cof.
de Bacchanalibus.

(v) tam non Gron. Crev.

» si omnia nudavero, ne nimium terroris
 » obfundam vobis, vereor. Quidquid dixerò,
 » minus, quam pro atrocitate & magnitudine
 » rei, dictum scitote esse. Ut ad cavendum
 » satis sit, dabitur opera a nobis. Baccha-
 » nalia tota jam pridem Italia, & nunc per
 » urbem etiam multis locis esse, non fama
 » modo accepisse vos, sed crepitibus etiam
 » ululatusque nocturnis, qui personant tota
 » urbe, certum habeo; ceterum, quæ ea
 » res sit, ignorare. Alios Deorum aliquem
 » cultum, alios concessum ludum & lasci-
 » viam esse credere, &, qualecumque sit,
 » ad paucos pertinere. Quod ad multitudi-
 » nem eorum adinet, si dixerò, multa mil-
 » lia hominum esse, illico necesse est, ex-
 » terreamini; nisi adjunxero, qui qualesque
 » sint. Primum igitur mulierum magna pars
 » est; & is fons mali hujusce fuit: deinde
 » simillimi feminis mares, stuprati & constu-
 » pratores, fanatici vigiles; vino, strepiti-
 » bus, clamoribusque nocturnis adtoniti.
 » Nullas adhuc vires conjuratio, ceterum
 » incrementum ingens virium habet, quod
 » in dies plures fiunt. Majores vestri, ne
 » vos quidem, nisi quum aut, vexillo in arce

U. c. 566.

a. C. 186.

U. e. 566.
a. C. 186.

» posito, comitorum causa exercitus educā
 » tus esset, aut plebi concilium tribuni edi-
 » xissent, aut aliquis ex magistratibus ad
 » concionem vocasset, forte temere coire
 » voluerunt: &, ubicumque multitudo esset,
 » ibi & legitimum rectorem multitudinis cen-
 » sebant debere esse. Quales primum noc-
 » turnos cœtus, deinde promiscuos mulierum
 » ac virorum, esse creditis? Si, quibus
 » ætatibus initiatur mares, sciatis, non
 » misereat vos eorum solum, sed etiam pu-
 » deat. Hoc sacramento initiatos juvenes mi-
 » lites faciendos censeris, Quirites? iis ex
 » obsceno sacrarioeductis arma committenda?
 » hi, cooperti stupris suis alienisque, pro
 » pudicitia conjugum ac liberorum vestrorum
 » ferro decernent? »

XVI. « MINUS tamen esset, si flagitiis
 » tantum effeminati forent, (ipsorum id
 » magna ex parte dedecus erat) a facinori-
 » bus manus, mentem a fraudibus abstinuis-
 » sent. Numquam tantum malum in repu-
 » blica fuit; nec ad plures, nec ad plura per-
 » tinens. Quidquid his annis libidine, quid-
 » quid fraude, quidquid scelere peccatum est,
 » ex illo uno sacrario scitote ortum esse.

» Necdum omnia
 » edita facinora
 » xis, quia
 » mendam satis
 » inopia tenet.
 » lum. Jam magis
 » privata forum
 » publicam spec-
 » tes, jam hinc
 » vocata, per
 » Nunc illi non de
 » res timent: jam
 » & in rura vestra
 » solitudo de his
 » periculis non de-
 » dunt. Optima
 » videtur, in hunc
 » si quem libido,
 » videntur, illorum
 » omne flagitium de-
 » sum judicet esse
 » videtur, vestra
 » illi enim in spe-
 » periculis. Quid
 » dicitur hinc
 » fraudibus hinc

» Necdum omnia, in quæ conjuraverunt,
 » edita facinora habent. Adhuc privatis no-
 » xiis, quia nondum ad rempublicam obpri-
 » mendam satis virium est, conjuratio sese
 » inopia tenet. Crescit & serpit quotidie ma-
 » lum. Jam majus est, quam ut capere id
 » privata fortuna possit : ad summam rem-
 » publicam spectat. Nisi præcavetis, Quiri-
 » tes, jam huic diurnæ, legitime ab consule
 » vocatæ, par nocturna concio esse poterit.
 » Nunc illi vos singuli universos concionan-
 » tes timent : jam, ubi vos dilapsi domos
 » & in rura vestra eritis, illi coierint, con-
 » sultabunt de sua salute simul ac vestra
 » perniciæ; tum singulis vobis universi timen-
 » di erunt. Optare igitur unusquisque vestrum
 » debet, ut bona mens suis omnibus fuerit.
 » Si quem libido, si furor in illum gurgitem
 » abripuit, illorum eum, cum quibus in
 » omne flagitium & facinus conjuravit, non
 » suum judicet esse. Ne quis etiam errore
 » labatur, vestrum quoque non sum securus.
 » Nihil enim in speciem fallacius est, quam
 » prava religio. Ubi Deorum numen præten-
 » ditur sceleribus, subit animum timor, ne
 » fraudibus humanis vindicandis divini juris

U. e. 566.
a. C. 186.

*U. e. 566.
a. C. 186.*

» aliquid inmixtum violemus. Hac vos reli-
 » gione innumerabilia decreta pontificum,
 » senatusconsulta, aruspicum denique responsa
 » liberant. Quoties hoc patrum avorumque
 » ætate negotium est magistratibus datum,
 » ut sacra externa fieri vetarent? sacrificulos
 » vatesque foro, circo, urbe prohiberent?
 » vaticinos libros conquirerent comburerent-
 » que? omnem disciplinam sacrificandi, præ-
 » terquam more Romano, abolerent? Judi-
 » cabant enim prudentissimi viri omnis divini
 » humanique juris, nihil æque dissolvendæ
 » religionis esse, quam ubi non patrio, sed
 » externo ritu sacrificaretur. Hæc vobis præ-
 » dicenda ratus sum, ne qua superstitio agi-
 » taret animos vestros, quæ tum demolientes nos
 » Bacchanalia discutientesque nefarios cœtus
 » cerneretis. Omnia, Diis propitiis volenti-
 » busque, ea faciemus: qui, quia suum nu-
 » men sceleribus libidinibusque contaminari
 » indigne ferebant, ex oculis ea tenebris
 » in lucem extraxerunt; nec patefieri, ut
 » impunita essent, sed ut vindicarentur &
 » obprimerentur, voluerunt. Senatus quæstio-
 » nem extra ordinem de ea re mihi colle-
 » gæque meo mandavit: nos, quæ ipsis no-

» bis agenda
 » liarum no
 » noribus
 » quoque,
 » sunt, qu
 » imperabit
 » operam,
 » aut tum

jusserunt,
 si quis quem
 sentis detulit
 » set, diem
 » nisi citatus
 » tur. Si quis
 » lictum esse
 » diem datur
 » dam vellet.
 » quid fugæ
 » vellet: ne
 » ulla juvaret
 » tentor magis
 » se unum urbi
 » mit; sed qu
 » huiusmodi
 » & editis

» bis agenda sunt, inpigre exsequemur. *Vigi-* *U. c. 366.*
 » liarum nocturnarum curam per urbem mi- *s. C. 186.*
 » noribus magistratibus mandavimus. Vos
 » quoque, æquum est, quæ vestra munia
 » sunt, quo quisque loco positus erit, quod
 » imperabitur, inpigre præstare, & dare
 » operam, ne quid fraude noxiorum periculi
 » aut tumultus oriatur.

XVII. RECITARI deinde senatusconsulta
 jusserunt, indicique præmium proposuerunt;
 si quis quem ad se deduxisset, nomene ab-
 sentis detulisset. « Qui nominatus profugif-
 » set, diem certam se finituros; ad quam
 » nisi citatus respondisset, absens damnare-
 » tur. Si quis eorum, qui tum extra terram
 » Italiam essent, nominaretur, ei laxiorem
 » diem daturus, si venire ad causam dicen-
 » dam vellet. » Edixerunt deinde, « ne quis
 » quid fugæ causa vendidisset, neve emisse
 » vellet: ne quis reciperet, celaret, ope
 » ulla juvaret fugientes. » Concione dimissa,
 terror magnus urbe tota fuit: nec mœnibus
 se tantum urbis aut finibus Romanis conti-
 nuavit; sed passim per totam Italiam, literis
 hospitem de senatusconsulto, & concione,
 & edicto consulum acceptis, trepidari ceptum

U. e. 566.
a. C. 186.

*Capita
conjura-
tionis.*

est. Multi ea nocte, quæ diem infecuta est, quo in concione res palam facta est, custodiis circa portas positis, fugientes a triumviris comprehensi & reducti sunt: multorum nomina delata. Quidam ex iis viri feminæque mortem sibi consciverunt. Conjurasse supra septem millia virorum ac mulierum dicebantur. Capita autem conjurationis constabat esse, M. & C. Atinios de plebe Romana, & Faliscum L. Opiternium, & Minium Cerrinium Campanum: ab his omnia facinora & flagitia orta: eos maximos sacerdotes conditoresque ejus sacri esse. Data opera est, ut primo quoque tempore comprehenderentur. Adducti ad consules, fassique de se, nullam moram iudicio fecerunt.

XVIII. CETERUM tanta fuga ex urbe facta erat, ut, quia multis actiones & res peribant, cogerentur prætores T. Mænius & M. Licinius per senatum res in diem trigesimum differre, donec quæstiones a consulibus perficerentur. Eadem solitudo, quia Romæ non respondebant, nec inveniebantur, quorum nomina delata erant, coëgit consules circa fora proficisci, ibique quærere & iudicia exercere. Qui tantum initiati erant, & ex

LIBER X
carmine sacro
precatioes
juratio in
nebarur, n
jurejurando
admiserant
qui stupris
falsis testim
tione testat
minati, eo
nezi, quan
vis in utraq
fuit. Muliere
quorum manu
privato am
idoneo supplic
verebatur. I
tum est, ut
nun, deinde
eura quam si
consecratum et
rescissio
« via Roma
« via sacra
« res. ut. sine
« conuen

carmine sacro, præeunte verba sacerdote, precationes fecerant, in quibus nefanda conjuratio in omne facinus ac libidinem continebatur, nec earum rerum ullam, in quas jurejurando obligati erant, in se aut alios admiserant, eos in vinculis relinquebant: qui stupris aut cædibus violati erant, qui falsis testimoniis, signis adulterinis, subjectione testamentorum, fraudibus aliis contaminati, eos capitali pœna adficiebant. Plures necati, quam in vincula coniecti sunt. Magna vis in utraque causa virorum mulierumque fuit. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadverterent in eas. Si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertebatur. Datum deinde consulibus negotium est, ut omnia Bacchanalia Romæ primum, deinde per totam Italiam, diruerent; extra quam si qua ibi vetusta ara aut signum consecratum esset. In reliquum deinde senatusconsulto cautum est, « Ne qua Bacchanalia Romæ, neve in Italia essent. Si quis » tale sacrum sollempne & necessarium duceret, nec sine religione & piaculo se id » ommittere posse, apud prætorem urbanum

*U. c. 566.
a. C. 186.*

*Conjuratorum
pœna.*

*S. C. de
Bacchanalibus.*

U. e. 566. » profiteretur, prætor senatum consuleret:
a. C. 186.

» Si ei permiffum effer, quum in fenatu cen-
 » tum non minus effer, ita id facrum face-
 » ret, dum ne plus quinque facrifitio inter-
 » effer, neu qua pecunia communis, neu
 » quis magifter facrorum, aut facerdos effer. »

XIX. ALIUD deinde huic conjunctum,
 referente Q. Marcio confule, fenatuscon-
 fultum factum effer, « Ut de iis, quos pro
 » indicibus confules habuiffent, integra res
 » ad fenatum referretur, quum Sp. Postumius,
 » quæftionibus perfectis, Romam rediffet. »
 Minium Cerrinium Campanum Ardeam in
 vincula mittendum cenfuerunt, magiftrati-
 busque Ardeatium prædicendum, ut (x)
 intentiore eum custodia adfervarent; non fo-
 lum ne effugeret, fed ne mortis confeifcenda
 locum haberet. Sp. Postumius aliquanto
 poft Romam venit. Eo referente, de P.
 Æbutii & Hispalæ Feceniæ præmio, quod
 eorum opera indicata Bacchanalia effer,
 fenatusconfultum factum effer, « Ut fingulis
 » his centena millia æris quæftores urbani
 » ex ærario darent. Uti que confil cum tri-
 » bunis plebis ageret, ut ad plebem primo

*Indicum
 Præmia.*

(x) ut in intentiore Gron, Crév.

» quoque tem-
 » emerita fuper
 » neve cen-
 » Uti que Fe-
 » gentis enu-
 » quali ei vi-
 » ingenio m-
 » eam duxiff-
 » effer. Uti
 » nunc effer
 » curarent, ne
 » utique rono
 » æquum cenfe-
 » lata ad plebem
 » fulto; &
 » præmiique co-
 » XX. Et jam
 » fæ regionis
 » cum proficifci-
 » tum Romanoru-
 » tius, & quon-
 » petum, d-
 » tum accepit.
 » rus petum ex-
 » erat. Exiftim-
 » C. Flaminius

» quoque tempore ferrent, ut P. Æbutio
 emerita stipendia essent, ne invitus militaret,
 » neve censor ei equum publicum assignaret.
 » Utiq̄ue Fecenîæ Hispalæ datio, deminutio,
 » gentis enuptio, tutoris optio item esset,
 » quasi ei vir testamento dedisset. Utiq̄ue ei
 » ingenuo nubere liceret: neu quid ei, qui
 » eam duxisset, ob id fraudi ignominîæve
 » esset. Utiq̄ue consules prætoresque, qui
 » nunc essent, quive postea futuri essent,
 » curarent, ne quid ei mulieri injuriæ fieret,
 » utiq̄ue tuto esset. Id senatum velle, &
 » æquum censere, ut ita fieret. » Ea omnia
 lata ad plebem, factaque sunt ex senatuscon-
 sulto; & de ceterorum indicum impunitate
 præmiisque consulibus permiffum est.

XX. Et jam Q. Marcius, quæstionibus
 suæ regionis perfectis, in Ligures provin-
 ciam proficisci parabat; tribus millibus pedi-
 tum Romanorum, centum quinquaginta equi-
 tibus, & quinque millibus Latini nominis
 peditum, ducentis equitibus in supplementum
 acceptis. Eadem provincia, idem nume-
 rus peditum equitumque & collegæ decretus
 erat. Exercitus acceperunt, quos priore anno
 C. Flaminius & M. Æmilius consules habue-

U. c. 566.
a. C. 186.

*Exercitus
 consula-
 res.*

*U. c. 566.
a. C. 186.*

runt. Duas præterea legiones novas ex fœ-
natusconsulto scribere iussi sunt : & viginti
millia peditum sociis & nomini Latino impe-
rarunt, & equites mille trecentos, & tria
millia peditum Romanorum, ducentos equi-
tes. Totum hunc exercitum, præter legiones,
in supplementum Hispaniensis exercitus duci
placebat. Itaque consules dum ipsi quæstio-
nibus inpediebantur, T. Mænium delectui
habendo præferunt. Perfectis quæstioni-
bus, prior Q. Marcius in Ligures Apuanos
est profectus. Dum penitus in abditos saltus,
quæ latebræ receptaculaque semper illis fue-
rant, persequitur; in præoccupatis angustiis,
loco iniquo est circumventus. Quatuor
millia militum amissa; & legionis secundæ
signa tria, undecim vexilla socium Latini
nominis in potestatem hostium venerunt, &
arma multa, quæ, quia inpedimento fugien-
tibus per silvestres semitas erant, passim
jactabantur. Prius sequendi Ligures finem,
quam fugæ Romani, fecerunt, Consul, ubi
primum ex hostium agro evasit, ne, quan-
tum deminutæ copiæ forent, adpareret, in
locis pacatis exercitum dimisit. Non tamen
obliterare famam rei male gestæ potuit. Nam
saltus

*Q. Mar-
cius
a Liguribus
circumven-
tus.*

salus, unde e-
cius est adpell-

XXI. St
vulgarum lit

dio tristitiam

Atinius, qui

provinciam p

agro Attensi

millia hostium

castrisque ex

obpugnandum

multo maiore ca

sed, dux locum

vulnere post die

morte propa

mittendum, qui

nium prætorum co

leorum æquum

provincia esset

Quarto die, qui

Prætor ante diebus

Extremiore

qui etiam tempo

provinciam terat

stixi. Intra vi

quod Cæsar

Tom. X.

faltus, unde eum Ligures fugaverant, Marcius est adpellatus.

U. c. 368.
M. C. 186.

XXI. SUB hunc nuncium ex Ligustinis vulgatum literæ, ex Hispania mixtam gaudio tristitiam adferentes, recitatæ sunt. C. Atinius, qui biennio ante prætor in eam provinciam profectus erat, cum Lusitanis in agro Astensi signis conlatis pugnavit. Ad sex millia hostium sunt cæsa: ceteri fusi, fugati, castrisque exuti. Ad oppidum deinde Astam obpugnandum legiones ducit. Id quoque haud multo majore certamine cepit, quam castra: sed, dum incautius subit muros, ictus ex vulnere post dies paucos moritur. Literis de morte proprætoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Lunæ portum C. Calpurnium prætorem consequeretur; nunciaretque, senatum æquum censere, ne sine imperio provincia esset, maturare eum proficisci. Quarto die, qui missus erat, Lunam venit. Paucis ante diebus Calpurnius profectus erat, Et in citeriore Hispania L. Manlius Acidinus, qui eodem tempore, quo C. Atinius, in provinciam ierat, cum Celtiberis acie conflictavit. Incerta victoria discessum est, nisi quod Celtiberi castra inde nocte proxima

*Saltus
Marcius.
Res
in
Hispaniâ
gestæ.*

U. e. 166.
a. C. 186.

moverunt : Romanis & suos sepeliendi, & spolia legendi ex hostibus potestas facta est. Paucos post dies, majore coacto exercitu (y) Celtiberi ad Calagurrim oppidum ultro laceraverunt praelio Romanos. Nihil traditur, quæ causa numero aucto infirmiores eos fecerit. Superati praelio sunt. Ad duodecim millia hominum caesa, plus duo capta : & castris Romanus potitus. Et, nisi successor adventu suo inhibuisset inpetum victoris, subacti Celtiberi forent. Novi praetores ambo exercitus in hiberna deduxerunt.

XXII. PER eos dies, quibus hæc ex Hispania nunciata sunt, ludi Taurii (z) per biduum facti religionis causa. (Per dies) decem adparatos deinde ludos M. Fulvius, quos voverat Ætolico bello, fecit. Multi artifices ex Græcia venerunt (a) honoris ejus causa. Athletarum quoque certamentum primo Romanis spectaculo fuit, & venatio data leonum & pantherarum; & prope hujus seculi copia ac varietate ludicrum celebratum est. Novemdiale deinde sacrum

(y) *coacto majore exercitu Gron. Crev.*

(z) *Taurilia Gron. Crev.*

(a) *venerant Gron. Crev.*

tenuit, quod in Piceno per triduum lapidibus pluerat, ignesque cœlestes multifariam orti aduffisse complurium levi adflatu vestimenta maxime dicebantur. Addita & unum diem supplicatio est ex decreto pontificum, quod ædes Opis in Capitolio de cœlo tacta erat. Hostiis majoribus consules procurarunt, urbemque lustraverunt. Sub idem tempus & ex Umbria nunciatum est, semimarem duodecim ferme annos natum inventum. Id prodigium abominantes, arceri Romano agro necarique quamprimum iusserunt. Eodem anno Galli Transalpini, transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, ubi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt. Legatis Romanis, de ea re trans Alpes missis, responsum est, « Neque profectos ex auctoritate gentis eos, » nec, quid in Italia facerent, se scire. » L. Scipio ludos eo tempore, quos bello Antiochi vovisse sese dicebat, ex conlata ad id pecunia ab regibus civitatibusque per dies decem fecit. Legatum eum post damnationem & bonavendita missum in Asiam, ad dirimenda inter Antiochum & Eumenem reges certamina, Valerius Antias est auctor : tum

U. c. 566.
a. C. 186.

*Galli
Venetiam
transgressi*

U. c. 566.
a. C. 186. conlatas ei pecunias, congregatosque per
Asiam artifices: &, quorum ludorum post
bellum, in quo votos diceret, mentionem
non fecisset, de iis post legationem demum
in senatu actum.

XXIII. QUUM jam in exitu annus esset,
Q. Marcius absens magistratu abiturus erat.
Sp. Postumius, quæstionibus cum summa
Comitia. fide curaque perfectis, comitia habuit. Creati
sunt consules Ap. Claudius Pulcher, M.
Sempronius Tuditanus. Postero die prætores
facti P. Cornelius Cethegus, A. Postumius
Albinus, C. Afranius Stellio, C. Atilius
Serranus, L. Postumius Tappianus, M. Clau-
dius Marcellinus (b). Extremo anni, quia
Sp. Postumius consul renunciaverat, peragran-
tem se propter quæstiones utrumque litus
Italiæ, desertas colonias, Sipontum supero,
Buxentum infero mari, invenisse; triumviri
ad colonos eo scribendos ex senatusconsulto
ab T. Mænio prætore urbano creati sunt, L.

U. c. 567.
a. C. 185. Scribonius Libo, M. Tuccius, Cn. Bæbius
Tampilus. Cum Perseo rege & Macedoni-
Ap. Clau-
dio, M.
Sempronio
Coss. bus bellum, quod iminebat, non unde ple-
rique opinantur, nec ab ipso Perseo causas

(b) *Marcellus Crey,*

LIBER X
cepit. In
& is ipse
gessisset.
leges impon
qui Maced
in eos jus
erat: qu
in conditi
rasset imp
bello super
tibus, qu
Heracleam,
capta Herac
nibus Laniz
dum est, A
iram eius con
festians, qu
Philippo per
tento bello
Theſſis. Et
Hæd magno
Athamnia
perz. Demet
& alia
tem sua
quædam

LIBER XXXIX CAP. XXIII 165

cepit. Inchoata initia a Philippo sunt : *U. e. 567^a
a. C. 185.*
& is ipse, si diutius vixisset, id bellum
gessisset. Una eum res, quum victo
leges inponerentur, maxime angebat; quod
qui Macedonum ab se defecerant in bello,
in eos jus saviendi ademtum ei ab senatu
erat : quum, quia rem integram Quinctius
in conditionibus pacis distulerat, non despe-
rasset inpetrari posse. Antiocho rege deinde
bello superato ad Thermopylas, divisis par-
tibus, quum per eosdem dies consul Acilius
Heracleam, Philippus Lamiam obpugnasset;
capta Heraclea, quia iussus abscedere a mœ-
nibus Lamiæ erat, Romanisque oppidum de-
ditum est, ægre eam rem tulerat. Permultis
iram ejus consul, quod, ad Naupaetum ipse
festinans, quo se ex fuga Ætoli contulerant;
Philippo permisit, ut Athamaniæ & Amy-
nandro bellum inferret; & urbes, quas
Thessalis Ætoli ademerant, regno adjiceret.
Haud magno certamine & Amynandrum
Athamania expulerat & urbes aliquot rece-
perat. Demetriadem quoque, urbem validam
& ad omnia obportunam, & Magnetum gen-
tem suæ ditionis fecit. Inde & in Thracia
quasdam urbes, novæ atque insuetæ liber-

*Causæ
belli cum
Perseo.*

*U. s. 567.
a. C. 185.*

*Vires col-
ligit
Philippus.*

*Theffalo-
rum
& aliorum
querelæ
de
Philippo.*

tatis vitio, seditionibus principum turbatas, partibus, quæ domestico certamine vincerentur, adjuncto sese (c), cepit.

XXIV. His sedata in præsentia regis ira in Romanos est. Numquam tamen remisit animum a colligendis in pace viribus, quibus, quandoque (d) data fortuna esset, ad bellum uteretur. Vectigalia regni non fructibus tantum agrorum portoriisque maritimis auxit; sed metalla etiam & vetera intermissa recoluit, & nova multis locis instituit. Ut vero antiquam multitudinem hominum, quæ belli cladibus amissa erat, restitueret; non sobolem tantum stirpis parabat, cogendis omnibus procreare atque educare liberos, sed Thracum etiam magnam multitudinem in Macedoniam traduxerat, quietusque aliquamdiu a bellis, omni cura in augendas regni opes intentus fuerat. Rediere deinde causæ, quæ de integro iram moverent in Romanos. Theffalorum & Perrhæborum querelæ de urbibus suis ab eo possessis, & legatorum Eumenis regis de Thraciis oppidis per vim occupatis, traductaque in Macedoniam multi-

(c) se Gron. Crev.

(d) quancuncque Gron. Crev.

tudine, ira
satis adpre
quod jam
sionem aut
Athamane
non partis
rentes, se
ciumque
sules (e)
defendisse
neam mod
nunciabant
lippo legati
permissu Ro
edimabant
Perrhæboru
Amyndro
causa, qua
spatio, occ
vires com
tas Philippi
pater. n
tamen: lega
cepit. n
(e) legi
(f) & d.

tudine, ita auditæ erant, ut eas non negligi-
 fatis adpareret. Maxime moverat senatum,
 quod jam Æni & Maroneæ adfectari posses-
 sionem audierant; minus Theffalos curabant.
 Athamanes quoque venerunt legati (e),
 non partis amiffæ, non finium jacturam que-
 rentes, sed totam Athamaniam sub jus judi-
 ciumque regis venisse. Et Maronitarum ex-
 fules (erant pulsi, quia libertatis causfam
 defendissent ab regio præsidio) ii non Maro-
 neam modo, sed etiam Ænum in potestate
 nunciabant Philippi esse. Venerant & a Phi-
 lippo legati ad purganda ea: qui nihil, nisi
 permiffu Romanorum imperatorum, factum
 adfirmabant. « Civitates Theffalorum, & (f)
 » Perrhæborum, & Magnetum, & cum
 » Amyndro Athamanum gentem, in eadem
 » causfa, qua Ætolos, fuisse. Antiocho rege
 » pulso, occupatum obpugnandis Ætolicis
 » urbibus consulem ad recipiendas eas civi-
 » tates Philippum misisse. Armis subactos
 » parere. » Senatus, ne quid absente rege
 statueret: legatos ad eas controversias dis-
 ceptandas misit, Q. Cæcilium Metellum,

U. c. 587.
 a. C. 185.

Legati
 Romamiffi
 disceptan-
 tores.

(e) legati venerunt Gron. Crev.

(f) & del. Gron. Crev.

U. c. 567. M. Bæbium Tamphilum, Ti. Sempronium
a. C. 185. Quorum sub adventum ad Thessalica Tempe
 omnibus iis civitatibus, quibus cum rege
 disceptatio erat, concilium indictum est.

XXV. Ibi quum Romani legati discepta-
 torum loco, Thessali Perrhæbique & Atha-
 manes haud dubii accusatores, Philippus ad
 audienda crimina tamquam reus, confedis-
 sent; pro ingenio quisque eorum, qui prin-
 cipes legationum erant, & gratia cum Phi-
 lippo aut odio, acerbius leniusve egerunt.
 In controversiam autem veniebant, Philip-
 popolis, Tricca, Phaloria, & Eurymenæ,
 & cetera circa eas oppida; utrum Thessalo-
 rum juris, quum vi ademptæ possessæque ab
 Ætolis forent, (nam Philippum Ætolis ad-
 emisse eas constabat) an Ætolica antiquitus
 ea oppida fuissent. « Ita enim Acilium regi
 » concessisse, si Ætolorum fuissent, & si
 » voluntate, non si (g) vi atque armis coacti,
 » cum Ætolis essent. » Eiusdem formulæ
 disceptatio de Perrhæborum Magnetumque
 oppidis fuit. Omnium enim jura possidendo
 per occasiones Ætoli miscuerant. Ad hæc,
 quæ disceptationis erant, querelæ Thessalæ

*Audiunt
 querelas.*

(g) si del. Gron. Gron.

rum adjecta
 » rentur sibi
 » esset. N
 » quingent
 » doniam a
 » vilibus a
 » derit cor
 » ret, cura
 » mum em
 » quæstio
 » oneratis c
 » Thebes De
 » negotiatio
 » tisse. Im
 » genium
 » Iulius pol
 » laque ergo
 » falsos conje
 » ste in com
 » quam hinc
 » libertatis au
 » nec grav
 » beneficiis p
 » vos libera
 » fiducia h
 » magis, qu

rum adjectæ » quod ea oppida, si jam redde-
 » rentur sibi, spoliata ac deserta redditurus
 » esset. Nam, præter belli casibus amissos,
 » quingentos principes juventutis in Mace-
 » doniam abduxisse, & opera eorum in ser-
 » vilibus abuti ministeriis : & , quæ reddi-
 » derit coactus Thessalis, inutilia ut redde-
 » ret, curasse. Thebas Phthias unum mariti-
 » mum emporium fuisse, quondam Thessalis
 » quæstuosum & frugiferum. Ibi navibus
 » onerariis comparatis, regem, quæ præter
 » Thebas Demetriadem cursum dirigerent,
 » negotiationem maritimam omnem eo aver-
 » tisse. Jam ne a legatis quidem, qui jure
 » gentium sancti sint, violandis abstinere:
 » Infidias positas euntibus ad T. Quintium.
 » Itaque ergo in tantum metum omnes Thef-
 » salos conjectos, ut non in civitatibus suis,
 » non in communibus gentis conciliis, quis-
 » quam hiscere audeat. Procul enim abesse
 » libertatis auctores Romanos : lateri adhæ-
 » rere gravem dominum, prohibentem uti
 » beneficiis populi Romani. Quid autem, si
 » vox libera non sit, liberum esse? Nunc se
 » fiducia & præsidio legatorum ingemiscere
 » magis, quam loqui. Nisi provideant aliqui

U. c. 567.
 a. C. 185.

U. c. 367. » Romani, quo & Græcis Macedoniam adco-
 s. C. 185.
 « lentibus metus, & audacia Philippi minua-
 » tur, nequidquam & illum victum, & se
 » liberatos esse. Ut equum tenacem, non
 » parentem frenis asperioribus castigandum
 » esse.» Hæc acerbe postremi: quum prio-
 res leniter permulsiissent iram ejus, peten-
 tes, « Ut ignosceret pro libertate loquen-
 » tibus; & ut, deposita domini acerbitate,
 » adfuesceret socium atque amicum sese
 » præstare; & imitaretur populum Romanum,
 » qui caritate, quam metu, adjungere sibi
 » socios mallet.» Theffalis auditis, Perrhæ-
 bi Gonnocondylum, quod Philippus Olym-
 piadem adpellaverat, Perrhæbiæ fuisse, &
 ut sibi restitueretur, agebant: & de Mallœa
 & Ericinio eadem postulatio erat. Athamanes
 libertatem repetebant, & castella Athenæum
 & Pœtneum.

*Respondit
 Philippus.*

XXVI. PHILIPPUS, ut accusatoris potius;
 quam rei, speciem haberet, & ipse a quere-
 lis orsus, « Menelaïdem in Dolopia, quæ
 » regni sui fuisset, Theffalos vi atque armis
 » expugnasse, » questus est: « item Petram
 » in Pieria ab iisdem Theffalis Perrhæbisque
 » captam, Xynias quidem, haud dubie Ætos

» sicum opp
 » Paracheloi
 » nullo j
 » Nam quæ
 » diis legat
 » quantitat
 » esse, se
 » mercato
 » res suo
 » quos ni
 » ad imper
 » ad fenam
 » unquam v
 » Quintum
 » Sed, qu
 » rentium, q
 » veri nihil ha
 » ter & immo
 » populi Rom
 » vide meram
 » (i) servoru
 » maximif
 » expulsi, &
 » continui de
 (h) quæ
 (i) ita quæ

LIBER XXXIX CAP. XXVI 171

» licum oppidum, sibi eos contribuisset, & *U. d. 5672*
 » Paracheloida, quæ sub Athamania esset, *C. 1850*
 » nullo jure Theffalorum formulæ factam.
 » Nam quæ sibi crimina objiciantur, de infi-
 » diis legatorum, & maritimis portibus re-
 » quentatis aut desertis; alterum deridiculum
 » esse, se reddere rationem, quos portus
 » mercatores aut nautici petant; alterum mo-
 » res suos respuere. Tot annos esse, per
 » quos numquam cessaverint legati, nunc
 » ad imperatores Romanos, nunc Romam
 » ad senatum crimina de se deferre. Quem
 » umquam verbo violatum esse? Semel ad
 » Quinctium euntibus insidias dici factas.
 » Sed, quid iis acciderit, non adjici. Quæ-
 » rentium, quod (h) falso objiciant, quum
 » veri nihil habeant, ea crimina esse. Insolent-
 » ter & inmodice abuti Theffalos indulgentia
 » populi Romani, velut ex diutina siti nimis
 » avide meram haurientes libertatem. Itaque
 » (i) servorum modo præter spem repente
 » manumissorum, licentiam vocis & linguæ
 » experiri, & jactare sese & infectatione &
 » convitiis dominorum. » Elatus deinde ira

(h) quid Gron.

(i) isa Gron. Crey

U. e. 567. adjecit, Nondum omnium dierum solem oca
a. C. 185. » cidisse. » Id minaciter dictum, non Thessali
modo in sese, sed etiam Romani acceperunt:
& quum fremitus post eam vocem ortus,
& tandem sedatus esset, Perrhæborum inde
Athamanumque legatis respondit, « Eandem,
» de quibus illi agant, civitatum causam
» esse. Consulem Acilium & Romanos sibi
» dedisse eas, quum hostium essent. Si suum
» munus, qui dedissent, adimere velint, scire
» se, cedendum esse: sed meliori ac fideliōri
» amico, in gratiam leviam & inutilium so-
» ciorum, injuriam eos esse facturos. Nec
» enim ullius rei minus diuturnam esse gra-
» tiam, quam libertatis: præsertim apud eos,
» qui male utendo eam conrupturi sint. »
Legatorum Causa cognita, pronunciarunt legati,
judicium. « Placere, deduci præsidia Macedonum ex
» iis urbibus, & antiquis Macedoniae termi-
» nis regnum finiri. De injuriis, quas ultro
» citroque inlatas querantur, quo modo
» inter eas gentes & Macedonas disceptetur,
» formulam juris exsequendi constituendam
» esse. »

XXVII. INDE, graviter obfeso rege;
Thessalonicen ad cognoscendum de Thraciæ

LIBER X
urbibus prof
« Si liberat
» Romani
» quam ut
» liberos re
» cipi ab al
» sit civita
» verius et
» præmia
» habere;
» quod adv
» populus Ro
» bello terra
» lisque com
» præterea
» præjudicium
» simachianq
» æque. Enu
» propinquita
» majoris mu
» quidem quo
» tum, aut
» a iudic Ma
» præsidia quo
» berent. Ab
(k) (l)

urbibus proficiscuntur. Ibi legati Eumenis : *U. c. 567.*
 « Si liberæ esse Ænum & Maroneam velint *a. C. 185.*
 » Romani, nihil sui pudoris esse ultra dicere, *Querelæ*
 » quam ut admoneant, re, non verbo, eos *Legatorum*
 » liberos relinquunt, nec suum munus inter- *Eumenis*
 » cipi ab alio patiantur. Si autem minor cura *de Thraciæ*
 » sit civitatum in Thracia positarum, multo *urbibus.*
 » verius esse, quæ sub Antiocho fuerint,
 » præmia belli Eumenem, quam Philippum,
 » habere; vel pro patris Attali meritis bello,
 » quod adversus Philippum ipsum gesserit
 » populus Romanus: vel suis, quod Antiochi
 » bello terra marique laboribus (k) pericu-
 » lisque omnibus interfuerit. Habere eum
 » præterea decem legatorum in eam rem
 » præjudicium; qui quum Chersonesum Ly-
 » simachiamque dederint, Maroneam quoque
 » atque Ænum profecto dedisse, quæ ipsa
 » propinquitate regionis velut appendices
 » majoris muneris essent. Nam Philippum
 » quidem quo aut merito in populum Roma-
 » num, aut jure imperii, quum tam procul
 » a finibus Macedoniæ absint, civitatibus his
 » præsidia imposuisse? Vocari Maronitas ju-
 » berent. Ab iis certiora omnia de statu

(k) laboribusque Gron.

U. c. 567.

a. C. 185.

Maronitarum
querela.

» civitatum earum scituros. » Legati Maro-
 » nitarum vocati, « Non uno loco tantum
 » urbis præsidium regium esse, sicut in aliis
 » civitatibus, [dixerunt] sed pluribus simul,
 » & plenam Macedonum Maroneam esse, ita-
 » que dominari adfentatores regios. His folis
 » loqui & in senatu & in concionibus licere.
 » Eos omnes honores & capere ipsos, &
 » dare aliis. Optimum quemque, quibus liber-
 » tatis, quibus legum cura sit, aut exulare
 » pulsos patria, aut inhonoratos & deterio-
 » ribus obnoxios filere. » De jure etiam fi-
 » nium pauca adjecerunt : « Q. Fabium Labeo-
 » nem, quum in regione ea fuisset, dire-
 » xisse finem Philippo veterem viam regiam,
 » quæ ad (1) Thraciæ Paroreiam subeat,
 » nusquam ad mare declinantem. Philippum
 » novam postea deflexisse viam, qua Maro-
 » nitarum urbes agrosque amplectatur. »

Responso
Philippi.

XXVIII. AD ea Philippus longe aliam,
 quam adversus Theffalos Perrhæbosque nup-
 per, ingressus differendi viam, « Non cum
 » Maronitis [inquit] mihi aut cum Eumene
 » disceptatio est; sed jam (m) vobiscum »

(1) ad del. Crev.

(m) etiam Gron;

» Romani,
 » jam diu
 » num,
 » reddi m
 » magna ac
 » enim &
 » mis poss
 » Macedo
 » nebat.
 » Lamiam
 » Acilio,
 » operibusq
 » jam muros
 » contul, &
 » Ad hujus
 » ut Theffal
 » recipere q
 » urbes. Ea q
 » paucos ante
 » paulo ante
 » sumebant,
 » veni aqua
 » repente lon
 » non pab vic
 » gressu,
 » itaque

» Romani; a quibus nihil æqui me inpetrare
 » jam diu animadverto. Civitates Macedo-
 » num, quæ a me inter inducias defecerant,
 » reddi mihi æquum censebam; non quia
 » magna accessio ea regni futura esset, (sunt
 » enim & parva oppida, & in finibus extre-
 » mis posita) sed quia multum ad reliquos
 » Macedonas continendos exemplum perti-
 » nebat. Negatum est mihi. Bello Ætolico
 » Lamiam obpugnare jussus a consule M.
 » Acilio, quum diu fatigatus ibi præliis
 » operibusque essem, transcendentem me
 » jam muros a capta prope urbe revocavit
 » consul, & abducere copias inde coëgit.
 » Ad hujus solatium injuriæ permissum est;
 » ut Thessaliæ Perrhæbiæque & Athamanum
 » reciperem quædam castella magis, quam
 » « urbes. Ea quoque ipsa vos mihi, Q. Cæcili,
 » paucos ante dies ademistis. Pro non dubio
 » paullo ante, si Diis placet, legati Eumenis
 » sumebant, quæ Antiochi fuerunt, Eume-
 » nem æquius esse, quam me, habere. Id
 » ego aliter longe judico esse. Eumenes enim,
 » non, nisi vicissent Romani, sed nisi bellum
 » gessissent, manere in regno suo non potuit.
 » Itaque ille vestrum meritum habet, non

U. c. 567.
 a. C. 185.

U. C. 567. » vos illius. Mei autem regni, tantum ab-
 a. C. 185. » erat, ut ulla pars in discrimine fuerit, ut
 » tria millia talentum, & quinquaginta testas
 » naves, & omnes Græciæ civitates, quas
 » antea tenuissem, pollicentem ultro Antio-
 » chum in mercedem societatis sim adsperna-
 » tus: hostemque ei me esse prius etiam,
 » quam M. Acilius exercitum in Græciam
 » trajiceret, præ me tuli: & cum eo con-
 » sule belli partem, quamcumque mihi dele-
 » gavit, gessi: & insequenti consuli L. Sci-
 » pioni, quum terra statuisset ducere exer-
 » citum ad Hellepontum, non iter tantum
 » per regnum nostrum dedi, sed vias etiam
 » munivi, pontes feci, commeatus præbui:
 » nec per Macedoniam tantum, sed per Thra-
 » ciam etiam, ubi (n) inter cetera pax quo-
 » que præstanda a barbaris erat. Pro hoc
 » studio meo erga vos, ne dicam merito,
 » utrum adjicere vos, Romani, aliquid, &
 » amplificare & augere regnum meum muni-
 » ficentia vestra oportebat, an, quæ habe-
 » rem aut meo jure, aut beneficio vestro,
 » eripere? id quod nunc facitis. Macedonum
 » civitates, quas regni mei fuisse fatemini,

» non

(n) per Thraciam, ubi etiam Græc. Cræv.

non restituantur. Eumenes, tamquam ad
 » Antiochum, ad (o) spoliandum me venit,
 » &, si Diis placet, decem legatorum decre-
 » tum calumniæ impudentissimæ præterdit;
 » quo maxime & refelli & coargui potest.
 » Disertissime enim planissimeque in eo scrip-
 » tum est, Cherfonefum & Lysimachiam Eu-
 » meni dari. Ubi tandem Ænus, & Maronea,
 » & Thraciæ civitates adscriptæ sunt? Quod
 » ab illis ne postulare quidem est ausus, id
 » apud vos, tamquam ab illis inpetraverit,
 » obtinebit? Quo in numero me apud vos
 » esse velitis, refert. Si tamquam inimicum
 » & hostem infectari propositum est, pergite,
 » ut cœpistis, facere. Sin aliquis respectus
 » est mei, ut focii atque amici regis, depre-
 » cor, ne me tanta injuria dignum judicetis.»

XXIX. MOVIT aliquantum oratio regis
 legatos. Itaque medio responso rem suspen-
 derunt: « Si decem legatorum decreto Eu-
 » meni datæ civitates eæ essent, nihil se mu-
 » tare. Si Philippus bello cepisset eas, præ-
 » mium victoriæ jure belli habiturum. Si
 » neutrum eorum foret, placere cognitio-
 » nem senatui reservari: &, ut omnia in
 (o) ad del. Gron, Crev,

Tom, X,

M

U. 6. 367.
 a. C. 185.

Legatè
 medio
 responso
 vera
 suspensa
 dunt.

U. C. 567. » integro manerent, præsidia, quæ in iis ur-
a. C. 185. » bibus sunt, deduci. » Hæ causæ maxime

animum Philippi alienaverunt ab Romanis; ut non a Perseo filio ejus novis causis motum, sed ob has a patre bellum relictum filio videri possit. Romæ nulla belli Macedonici suspicio erat. L. Manlius proconsul ex Hispania redierat. Cui postulanti ab senatu iu æde Bellonæ triumphum rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat, exemplum obstabat; quod ita comparatum more majorum erat, ne quis, qui exercitum non deportasset, triumpharet, nisi perdomitam pacatamque provinciam tradidisset successori. Medius tamen honos Manlio habitus, ut ovans urbem iniret. Tulit coronas aureas quinquaginta duas: auri præterea pondocentum triginta (p) duo: argenti sedecim millia trecenta: & pronunciavit in senatu, decem millia pondocentum argenti, & octoginta auri Q. Fabium quæstorem advehere. Id quoque se in ærarium inlaturum. Magnus motus fervilis eo anno in Apulia fuit. Tarentum provinciam L. Postumius prætor habebat. Is de pastorum conjuratione, qui vias

(P) viginti Gron. Crev.

Manlius,
 ex
 Hispania
 ovans.

latrociniiis pascuaque publica infesta habuerant, quæstionem severe exercuit : ad septem millia hominum condemnavit : multi inde fugerunt, de multis sumtum est supplicium. Consules, diu retenti ad urbem delectibus, tandem in provincias profecti sunt.

XXX. EODEM anno in Hispania prætores C. Calpurnius & L. Quinctius, quum primo vere ex hibernis copias eductas in Bæturia junxissent, in Carpetaniam, ubi hostium castra erant, progressi sunt, communi animo consilioque parati rem gerere. Haud procul Hippone & Tolero urbibus inter pabulatores pugna orta est. Quibus dum utrimque subvenitur a castris, paullatim omnes copiæ in aciem eductæ sunt. In eo tumultuario certamine & loca sua & genus pugnae pro hoste fuere. Duo exercitus Romani fusi atque in castra compulsi sunt. Non institere percussis hostes. Prætores Romani, ne postero die castra obpugnarentur, silentio proximæ noctis tacito signo exercitum abduxerunt. Luce prima Hispani acie instructa ad vallum accesserunt, vacuaque præter spem castra ingressi, quæ derelicta inter nocturnam trepidationem erant, diripuerunt : regressive

*U. c. 367;
a. C. 185.*

*Res gestæ
in
Hispania.*

*Romani
vincuntur.*

V. c. 567. in sua castra castra, paucos dies quietis statim
a. C. 185. vis manserunt. Romanorum sociorumque, in
 proelio fugaque, ad quinque millia occisa;
 quorum se spoliis hostes armarunt. Inde ad
 Tagum flumen profecti sunt. Prætores interim
 Romani omne id tempus contrahendis ex civi-
 tatibus sociis Hispanorum auxiliis, reficien-
 disque ab terrore adversæ pugnae militum
 animis, consumserunt. Ubi satis placere
 vires, & jam miles quoque, ad delendam
 priorem ignominiam, hostem poscebat; duo-
 decim millia passuum ab Tago flumine po-
 fuerunt castra. Inde tertia vigilia sublati
 signis, quadrato agmine principio lucis ad
 Tagi ripam pervenerunt. Trans fluvium in
 colle hostium castra erant. Extemplo, qua
 duobus locis vada nudabat amnis, dextera
 parte Calpurnius, læva Quinctius exercitum
 traduxerunt, quieto hoste, dum miratur
 subitum adventum, consultatque; qui tumultum
 injicere trepidantibus in ipso transitu
 amnis potuisset. Interim Romani, impedimen-
 tis quoque omnibus traductis contractisque
 in unum locum, quia jam moveri videbant
 hostem, nec spatium erat castra communiendi,
 aciem instruxerunt. In medio locatæ quinta

LIBER XXXIX CAP. XXXI 181

Calpurnii legio & octava Quintii. Id robur *U. c. 567.*
 toto exercitu erat. Campum apertum usque *a. C. 185.*
 ad hostium castra habebant, liberum a metu
 insidiarum.

XXXI. HISPANI, postquam in citeriore
 ripa duo Romanorum agmina conspexerunt,
 ut, priusquam se jungere atque instruere
 possent, occuparent eos, castris repente effusi
 cursu ad pugnam tendunt. Atrox in princi-
 pio prælium fuit, & Hispanis recenti victo-
 ria ferocibus, & insueta ignominia milite
 Romano accenso. Acerrime media acies,
 duæ fortissimæ legiones dimicabant; quas
 quum aliter moveri loco non posse hostis
 cerneret, cuneo institit pugnare: & usque
 plures confertioresque, medios urgebant.
 Ibi postquam laborare aciem Calpurnius præ-
 tor vidit, T. Quintilium Varum & (q)
 L. Juventium Thalnam legatos ad singulas
 legiones adhortandas propere mittit. Docere
 & monere jubet, « in illis spem omnem
 » vincendi & retinendæ Hispaniæ esse. Si
 » illi loco cedant, neminem ejus exercitus
 » non modo Italiam, sed ne Tagi [quidem
 » ulteriorem ripam, umquam visurum, »

*Acriter
 iterum
 pugnatur.*

(q) & del. Gron. Criv.

U. C. 567.

a. C. 185.

Ipse, cum equitibus duarum legionum paululum circumvectus, in cuneum hostium, qui mediam urgebat aciem, ab latere incurrit. Quinctius cum suis equitibus alterum hostium latus invadit: sed longe acrius Calpurniani equites pugnabant, & prætor ipse ante alios. Nam & primus hostem percussit, & ita se immiscuit mediis, ut vix, utrius partis esset, nosci posset. Et equites prætoris eximia virtute, & equitum pedites accensi sunt. Pudor movit primos centuriones, qui inter tela hostium prætorem conspexerunt. Itaque urgere signiferos pro se quisque, jubere inferre signa, & confestim militem sequi. Renovatur ab omnibus clamor. Inpetus fit velut ex superiore loco. Haud secus ergo, quam torrentis modo, fundunt sternuntque percussos, nec sustinere alii super alios inferentes sese possunt. Fugientes in castra equites persecuti sunt, & permixti turbæ hostium intra vallum penetraverunt; ubi ab relictis in præsidio castrorum prælium instauratum: coactique sunt Romani equites descendere ex equis. Dimicantibus iis, legio quinta supervenit: deinde, ut quæque potuerant, copiæ adfluebant. Cæduntur passim Hispani per tota

*Vincuntur
Hispani.*

Castra; nec plus quam quatuor millia hominum effugerunt. Inde tria millia fere, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt: mille femiermes maxime per agros palati sunt. Supra triginta quinque millia hostium fuerant, ex quibus tam exigua pars pugnae superfuit. Signa capta centum triginta tria. Romani fociique paullo plus sexcenti, & provincialium auxiliorum centum quinquaginta ferme ceciderunt. Tribuni militum quinque amissi, & pauci equites Romani, cruentae maximae victoriae speciem fecerunt. In castris hostium, quia ipsis spatium sua communiendi non fuerat, manserunt. Pro concione postero die laudati donatique a C. Calpurnio equites phaleris. Pronunciavitque, eorum maxime opera hostes fusos, castra capta & expugnata esse. Quinctius alter praetor suos equites catellis ac fibulis donavit. Donati & centuriones ex utriusque exercitu permulti: maxime qui mediam aciem tenuerunt.

XXXII. CONSULES delectibus aliisque; quae Romae agendaerant, peractis rebus, in Ligures provinciam exercitum duxerunt. Sempronius, a Pisis profectus in Apuanos

*U. c. 567.
a. C. 185.*

*Res
in Liguria
gestae.*

V. s. 567. Ligures, vastando agros, urendoque vicos
a. C. 185. & castella eorum, aperuit saltum usque ad
 fluvium Macram & Lunæ portum. Hostes
 montem, antiquam sedem majorum suorum,
 ceperunt: & inde, superata locorum iniqui-
 tate, proelio dejecti sunt. Et Ap. Claudius
 felicitatem virtutemque collegæ in Liguribus
 Ingaunis æquavit secundis aliquot præliis.
 Sex præterea oppida eorum expugnavit:
 multa millia hominum in iis cepit: belli
 auctores tres & quadraginta securi percussit.

Comitia.

Jam comitorum adpetebat tempus. Prior
 tamen Claudius, quam Sempronius, cui fors
 comitia habendi obtigerat, Romam venit;
 quia P. Claudius frater ejus consulatum pe-
 tebat. Competitores (r) habebat patricios
 L. Æmiliam, Q. Fabium (s), Ser. Sulpi-
 cium Galbam, veteres candidatos, & ab re-
 pulsus eo magis debitum, quia primo nega-
 tus erat, honorem repetentes. Etiam, quia
 plus quam unum ex patriciis creari non lice-
 bat, artior petitio quatuor petentibus erat.
 Plebei quoque gratiosi homines petebant,
 L. Porcius, Q. Terentius Culleo, Cn. Bæbius

(r), competitoresque Gron. Crev,

(s) add. Labeonem Gron. Crev,

Tamphilus. Et hi (t) repulsi, in spem inpetrandi tandem aliquando honoris dilati. Claudius unus ex omnibus novus candidatus erat. Opinione hominum haud dubie destinabantur Q. Fabius Labeo & L. Porcius Licinus. Sed Claudius consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamitantibus (u) adversariis & majore parte senatus, « memi-
 » nisse eum debere prius, se consulem populi Romani, quam fratrem P. Claudii,
 » esse: quin ille, sedens pro tribunali, aut
 » arbitrum, aut tacitum spectatorem comitiorum se præberet? coërceri tamen ab effuso studio nequii. Magnis contentionibus tribunorum quoque plebei, qui aut contra consulem, aut pro studio ejus pugnabant, comitia aliquoties turbata: donec pervicit Appius, ut, dejecto Fabio, fratrem traheret. Creatus P. Claudius Pulcher præter spem suam & ceterorum. Locum suum tenuit L. Porcius Licinus, quia moderatis studiis, non vi Claudiana inter plebeios certatum est. Prætorum inde comitia sunt habita. C. Decimius Flavius, P. Sempronius Longus, P.

U. c. 567.
 a. c. 185.

(t) ii Gron.

(u) clamantibus Gron. Crey;

Cornelius Cethegus, Q. Nævius Matho, C. Sempronius Blæsus, A. Terentius Varro, prætores facti. Hæc eo anno, quo Ap. Claudius, M. Sempronius consules fuerunt, domi militiæque gesta.

V. c. 568.

a. C. 184.

*P. Claudio, L. Porcio
Coss.*

XXXIII. PRINCIPIO insequentis anni P. Claudius, L. Porcius consules, quum Q. Cæcilius, M. Bæbius, & Ti. Sempronius, qui ad disceptandum inter Philippum & Eumenem reges Theffalorumque civitates missi erant, legationem renunciaffent (v), regum quoque eorum civitatumque legatos in senatum introduxerunt. Eadem utrimque iterata, quæ dicta apud legatos in Græcia erant. Aliam deinde legationem novam Patres, cujus princeps Ap. Claudius fuit, in Macedoniam & in Græciam decreverunt ad visendum, redditiæ civitates (x) Theffalis & Perrhæbis essent. Iisdem mandatum, ut ab Æno & Maronea præsidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciæ ora a Philippo & Macedonibus liberaretur. Peloponnesum quoque adire

*Legati
missi
in
Græciam.*

(v) anni P. Claudio L. Porcio consulibus, Q. Cæcilius, M. Bæbius, & Ti. Sempronius, qui renunciarunt &c. Gron. Crev.

(x) Rhodiis & Theff. & Perrh. Gron. Crev.

jussi, unde prior legatio discesserat incertiore statu rerum, quam si non venissent. Nam super cetera etiam sine responso dimissi, nec datum petentibus erat Achæorum concilium. De qua re querente graviter Q. Cæcilio, simul Lacedæmoniis deplorantibus, mœnia diruta, abductam plebem in Achaiam & venundatam, ademptas, quibus ad eam diem civitas stetit, Lycurgi leges, Achæi maxime concilii negati crimen excusabant, recitando legem, quæ, nisi belli pacisve causa, & quum legati ab senatu cum literis aut scriptis mandatis venirent, vetaret indici concilium. Ea ne postea excusatio esset, ostendit senatus, curæ iis esse debere, ut Romanis legatis semper adeundi concilium gentis potestas fieret; quemadmodum & illis, quoties vellent, senatus daretur.

XXXIV. DIMISSIS iis legationibus, Philippus, a suis certior factus, cedendum civitatibus, deducendaque præsidia esse, infensus omnibus, in Maronitas iram effundit. Onomasto, qui præerat maritimæ oræ, mandat, ut partis adversæ principes interficeret. Ille per Cassandrum (y) quemdam, unum

U. c. 568.
a. C. 184.

Maronitæ
a Philippo
crudeliter
trucidati.

(y) Cassandrum Crev.

V. c. 568.
a. C. 184.

ex regis jam diu habitantem Maroneæ, nocte Thracibus intromissis, velut in bello capta urbe, cædem fecit. Id apud Romanos legatos querentes tam crudeliter adversus innoxios Maronitas, tam superbe adversus populum Romanum factum, ut, quibus libertatem restituendam senatus censuisset, ii pro hostibus trucidarentur, abnuebat, « quidquam » eorum ad se, aut quemquam suorum per- » tinere. Seditione inter ipsos dimicatum, » quum alii ad se, alii ad Eumenem civita- » tem traherent. Id facile scituros esse (1). » Percunctarentur ipsos Maronitas : » haud dubius, percussis omnibus terrore tam recentis cædis, neminem hircere adversus se ausurum. Negare Appius, « Rem evidentem pro dubia » quærendam. Si ab se culpam remove- » ret, Onomastum & Casandrum, per quos » acta res diceretur, mitteret Romam, ut » eos senatus percunctari possit. » Primo adeo perturbavit ea vox regem, ut non color, non vultus ei constaret. Deinde, conlecto tandem animo, « Casandrum, » qui Maroneæ fuisset, si utique vellent, se » missurum [dixit.] Ad Onomastum quidem

(1) esse, si percunctarentur Gron, Crev.

» quid eam rem pertinere, qui non modo
 » Maroneæ, sed ne in regione quidem pro-
 » pinqua fuisset? » Et parcebat magis Ono-
 masto, honoratori amico, & eundem indi-
 cem haud paullo plus timebat; quia & ipse
 sermonem cum eo contulerat, & multorum
 talium ministrum & conscium habebat. Ca-
 sander quoque, missis, qui per Epirum ad
 mare profegerentur eum, ne qua indicium
 emanaret, veneno creditur sublatus.

XXXV. Et legati a Philippi conloquio
 ita digressi sunt, ut præ se ferrent, nihil
 eorum sibi placere: & Philippus, minime,
 quin rebellandum esset, dubius, quia tamen
 in maturæ ad id vires erant, ad moram in-
 terponendam Demetrium, minorem filium,
 mittere Romam, simul ad purganda crimina,
 simul ad deprecandam iram senatus, statuit:
 satis credens, ipsum etiam juvenem, quod
 Romæ obses specimen regiae indolis dedisse,
 aliquid momenti facturum. Interim per spe-
 ciem auxilii Byzantiis ferendi, re ipsa ad
 terrorem regulis Thracum injiciendum, pro-
 fectus, percussis iis uno proelio, & Amadoco
 duce capto, in Macedoniam rediit, missis ad
 adcolas Istri fluminis barbaros, ut in Italiam

*U. c. 568.
 a. C. 184.*

*Philippus
 Demetrium
 filium
 Romam
 mittit.*

*U. c. 568.
a. C. 184.*

*Concilium
Achæo-
rum.*

inrumperent, sollicitandos. Et in Peloponneso
adventus Romanorum legatorum, qui ex
Macedonia in Achaiam ire iussi erant, ex-
spectabatur: adversus quos ut preparata con-
silia haberent, Lycortas prætor concilium
indixit. Ibi de Lacedæmoniis actum. « Ex
» hostibus eos accusatores factos: & pericu-
» lum esse, ne victi magis timendi forent,
» quam bellantes fuissent. Quippe in bello
» fociis Romanis Achæos usos: nunc eos-
» dem Romanos æquiores Lacedæmoniis,
» quam Achæis, esse: ubi Areus etiam &
» Alcibiades, ambo exules, suo beneficio
» restituti, legationem Romam adversus gen-
» tem Achæorum ita de ipsis meritam susce-
» pissent, adeoque infesta oratione usi essent,
» ut patria pulsi, non restituti in eam, vide-
» rentur. » Clamor undique ortus, referret
nominatim de iis: &, quum omnia ira, non
consilio, gererentur, capitis damnati sunt.
Paucos post dies Romani legati venerunt.
His Clitore in Arcadia datum est concilium.

XXXVI. PRIUSQUAM agerent quidquam,
terror Achæis injectus erat & cogitatio,
quam non ex æquo disceptatio futura esset;
quod Areum & Alcibiadem, capitis ab se

in concilio proximo damnatos, cum legatis videbant, nec hiscere quisquam audebat. *U. e. 568.*
a. C. 184.

Appius ea, quæ apud senatum questi erant Lacedæmonii, displicere senatui ostendit: « cædem primum ad conflictum factam eorum, qui a Philopœmene ad causam dicendam evocati venissent: deinde, quum in homines ita sævitum esset, ne in ulla parte crudelitas eorum cessaret, muros dirutos urbis nobilissimæ esse, leges vetustissimas abrogatas, inclitamque per gentes Lycurgi disciplinam sublatam. » Hæc quum Appius dixisset, Lycortas, & quia prætor, & quia Philopœmenis, auctoris omnium, quæ Lacedæmone acta fuerant, factionis erat, ita respondit: « Difficilior nobis, Ap. Claudi, apud vos oratio est, quam Romæ nuper apud senatum fuit. Tunc enim Lacedæmoniiis accusantibus respondendum erat: nunc a vobis ipsis accusati sumus, apud quos causa dicenda est. Quam iniquitatem conditionis subimus illa spe, judicis animo te auditurum esse, posita contentione, qua paullo ante egisti. Ego certe, quum ea, quæ & hic antea apud Q. Cæcilium, & postea Romæ questi sunt Lacedæ-

*Romanus
legatus
increpat
Achaos.*

*Lycortas
Achaorum
prætor ei
respondet.*

V. c. 568.
a. C. 184.

» dæmonii, a te paullo ante relata sint, non
 » tibi, sed illis, me apud te respondere cre-
 » dam. Cædem objicitis eorum, qui a Philo-
 » pœmene prætore evocati ad causam dicen-
 » dam interfecti sunt. Hoc ego crimen non
 » modo a vobis, Romani, sed ne apud vos
 » quidem nobis objiciendum fuisse arbitrator.
 » Quid ita? quia in vestro fœdere erat, ut
 » marinimis urbibus abstinerent Lacedæmo-
 » nii. Quo tempore armis captis urbes, a
 » quibus abstinerere jussi erant, nocturno inpetu
 » occupaverunt, si T. Quinctius, si exerci-
 » tus Romanus, sicut antea, in Peloponneso
 » fuisset, eo nimirum capti & obpressi con-
 » fugissent. Quum vos procul essetis, quo
 » alio, nisi ad nos socios vestros, quos an-
 » tea Gythio opem ferentes, quos Lacedæ-
 » monem vobiscum simili de causa obpugnan-
 » tes viderant, confugerent? Pro vobis igi-
 » tur justum piunique bellum suscepimus.
 » Quod quum alii laudent, reprehendere
 » ne Lacedæmonii quidem possint, Dii quo-
 » que ipsi comprobaverint, qui nobis victo-
 » riam dederunt; quonam modo ea, quæ
 » belli jure acta sunt, in disceptationem ve-
 » niunt? quorum tamen maxima pars (a)

(a) pars maxima Crev,

nihil

LIBER XXXIX CAP. XXXVII 193

nihil pertinet ad nos. Nostrum est, quod U. a. 563;
a. C. 184.
 evocavimus eos ad causam dicendam, qui
 ad arma multitudinem exciverant, qui ex-
 pugnaverant maritima oppida, qui diripue-
 rant, qui cædem principum fecerant. Quod
 vero illi, venientes in castra, interfecti
 sunt, vestrum est, Areu & Alcibiade, qui
 nunc nos, si Diis placet, accusatis, non
 nostrum. Exsules Lacedæmoniorum (quo
 in numero hi quoque duo fuerunt) & tunc
 nobiscum erant, & (b), quod domicilium
 (c) sibi delegerant maritima oppida, se
 petitos credentes, in eos, quorum opera
 patria extorres ne in tuto quidem exilio
 posse consensescere se indignabantur, inpe-
 tum fecerunt. Lacedæmonii igitur Lacedæ-
 monios, non Achæi, interfecerunt. Nec;
 jure an injuria cæsi sint, argumentari refert.

XXXVII. At enim illa certe vestra sunt,
 Achæi, quod leges disciplinamque verustif-
 simam Lycurgi sustulistis, quod muros di-
 ruiistis. Quæ utraque ab iisdem objici qui
 possunt, quam muri Lacedæmonii non ab
 Lycurgo, sed paucos ante annos ad dissol-

(b) & del. Gron. Uret.

(c) domicilio Gron

U. c. 568. » vendam Lycurgi disciplinam exstructi sint?
 a. C. 184. » Tyranni enim nuper eos arcem & muni-
 » mentum sibi, non civitati, paraverunt. Et,
 » si existat hodie ab inferis Lycurgus, gau-
 » deat ruinis eorum, & nunc se patriam &
 » Spartam antiquam agnoscere dicat. Non
 » Philoœmenem expectare, nec Achæos,
 » sed vos ipsi, Lacedæmonii, vestris mani-
 » bus amoliri & diruere omnia tyrannidis
 » vestigia debuistis. Vestræ enim illæ de-
 » formes veluti cicatrices servitutis erant:
 » & quum sine muris per octingentos
 » prope annos liberi, aliquando etiam
 » principes Græciæ fuissetis, muris, velut
 » compedibus, circumdatis victi per centum
 » annos servistis. Quod ad leges ademptas
 » adinet, ego antiquas Lacedæmoniis leges
 » tyrannos ademisse arbitror; nos non suas
 » ademisse, quas non habebant, sed nostras
 » leges dedisse; nec male consuluisse civitati,
 » quum concilii nostri eam fecerimus, &
 » nobis miscuerimus, ut corpus unum & con-
 » cilium totius Peloponnesi esset. Tunc, ut
 » (d) opinor, si aliis ipsi legibus viveremus,
 » alias istis injunxissetus, queri, se iniquo

(d) ut dicit Gronovius, &c.

» jure esse, & indignari possent. Scio ego, U. e. 568.
 » Ap. Claudii, hanc orationem, qua sum ad a. C. 184.
 » huc usus, neque sociorum apud socios,
 » neque liberæ gentis esse: sed vere servorum
 » rum (e) disceptantium apud dominos. Nam,
 » si non vana illa vox præconis fuit, qua
 » liberos esse omnium primos Achæos
 » iustificatis, si fœdus ratum est, si societas
 » & amicitia ex æquo observatur, cur
 » ego, quid, Capua capta, feceritis Ro-
 » mani, non quæro; vos rationem reposci-
 » tis, quid Achæi Lacedæmoniis bello victis
 » fecerimus? Interfecti aliqui sunt; finge,
 » nobis. Quid? vos senatores Campanos fe-
 » curi non percussistis? Muros diruimus. Vos
 » non muros tantum, sed urbem & agros
 » ademistis. Specie, inquis, æquum est fœ-
 » dus: re apud Achæos precaria libertas (f);
 » apud Romanos etiam imperium est. Sentio,
 » Appi, &, si non oportet, non indignor;
 » sed, oro vos; quantumlibet intersit inter
 » Romanos & Achæos, modo ne in æquos
 » hostes vestri nostrique apud vos sint, ac

(e) servorum verius Gron. Crev.

(f) æquum est fœdus apud Achæos, re precaria
 libertas Gron. Crev.

W. s. 358. » nos socii; immo ne meliore jure sint. Nam;
 a. c. 124. » ut in æquo essent, nos fecimus, quum
 » leges iis nostras dedimus; quum, ut Achæi
 » concilii essent, effecimus. Parum est victis;
 » quod victoribus satis est. Plus postulant
 » hostes, quam socii habent. Quæ jurejū-
 » rando, quæ monumentis literarum in lapide
 » insculptis in æternam memoriam sancta at-
 » que sacrata sunt, ea cum perjurio nostro
 » tollere parant. Veremur quidem vos, Ro-
 » mani, &, si ita vultis, etiam timemus:
 » sed plus & veremur & timemus Deos in-
 » mortales. » Cum ad sensum maximæ partis
 est auditus, & locutum omnes pro majestate
 magistratus censebant: ut facile adpareret;
 molliter agendo dignitatem suam tenere Ro-
 manos non posse. Tum Appius, « suadere se
 » magnopere Achæis, [dixit] ut, dum lice-
 » ret voluntate sua facere, gratiam inirent,
 » ne mox inviti & coacti facerent. » Hæc
 vox audita quidem cum omnium gemitu est,
 sed metum iniecit imperata recusandi. Id
 modo petierunt, « ut Romani, quæ videren-
 » tur, de Lacedæmoniis mutarent, nec Achæos
 » religione obstringerent inrita ea, quæ jure-
 » jurando sanxissent, faciendi. » Damnatis

LIBER XXXIX CAP. XXXVIII 197

tantum Arei & Alcibiadis, quæ nuper facta *U. c. 362.*
 erat, sublata est. *a. C. 184.*

XXXVIII. ROMÆ principio ejus anni, *Provincia.*
 quum de provinciis consulum & prætorum
 actum esset, consulibus Ligures, quia bellum
 nusquam alibi erat, decreti. Prætores, C.
 Decimius Flavus urbanam, P. Cornelius Cethegus
 inter cives & peregrinos sortiti sunt; C. Sempronius
 Blæsus Siciliam, Q. Nævius Matho Sardiniam, & ut
 idem de beneficiis quæreret, A. Terentius Varro
 Hispaniam citeriorem, Sempronius Longus Hispaniam
 ulteriorem. De iis duabus provinciis legati
 per id fere tempus, L. Juventius Thalna &
 T. Quinctilius Varus, venerunt. Qui, quantum
 bellum jam profligatum in Hispania
 esset, senatu edocto, postularunt simul, ut
 pro rebus tam prospere gestis Diis immortalibus
 haberetur honos, & ut prætoribus exercitum
 deportare liceret. Supplicatio in biduum
 decreta est. De legionibus deportandis, quum
 de consulum prætorumque exercitibus ageretur,
 rem integram referri jusserunt. Paucos
 post dies consulibus in Ligures binæ legiones,
 quas Ap. Claudius & M. Sempronius habuerant,
 decretæ sunt. De exercitibus

U. e. 568.
a. C. 184

Hispaniensibus magna contentio fuit inter
novos prætores & amicos absentium, Cal-
purnii Quinctiique. Utraque causa tribunos
plebis, utraque consules habebat. Hi (g),
se intercessuros senatusconsulto; si de portan-
dòs censerent exercitus, denuntiabant; illi,
si hæc intercessio fieret, nullam rem aliam
se decerni passuros. Victa postremo absen-
tium gratia est, & senatusconsultum factum,
« Ut prætores quatuor millia peditum Roma-
» norum scriberent, quadringentos equites,
» & quinque millia sociorum peditum Latini
» nominis, quingentos equites, quos secum
» in Hispaniam portarent. Quum eas legio-
» nes quatuor descripsissent, quod plus, quam
» quina millia peditum, treceni equites, in
» singulis legionibus esset, dimitterent: eos
» primum, qui emerita stipendia haberent;
» deinde, ut cujusque fortissima opera Cal-
» purnius & Quinctius in prælio usi essent.

*Contentio-
nes de
prætura.*

XXXIX. Hæc sedata contentione, alia
subinde C. Decimii prætoris morte exorta
est. Cn. Sicinius & L. Pupius, qui ædiles
proximo anno fuerant, & C. Valerius flamen
Dialis & Q. Fulvius Flaccus (is, quia ædi-

(g) ii Gropia

lis curulis designatus erat, sine toga candida, U. c. 568.
a. C. 184.
 sed maxima ex omnibus contentione) petebant : certamenque ei cum flamine erat : & postquam primo æquare, mox superare etiam est visus, pars tribunorum plebis negare, rationem ejus habendam esse, quod duos simul unus magistratus, præsertim curules, neque capere posset, nec (h) gerere : pars legibus eum solvi æquum censere, ut, quem vellet, prætorem creandi populo potestas fieret. L. Porcius consul primo in ea sententia esse, ne nomen ejus acciperet. Deinde, ut ex auctoritate senatus idem faceret, convocatis Patribus, « referre se ad eos [dixit] » quod nec jure ullo, nec exemplo tolerabili liberæ civitati ædilis curulis designatus præturam peteret : sibi, nisi quid aliud iis videretur, in animo esse, e lege comitia habere. » Patres censuerunt, uti L. Porcius consul cum Q. Fulvio ageret, ne impedimento esset, quo minus comitia prætoris in locum C. Decimii subrogandi e lege haberentur. Agenti consuli ex senatusconsulto respondit Flaccus, « nihil, quod se indignum esset, facturum. » Medio responso spem ad voluntatem interpretantibus fecerat, cess

(h) neque Crev.

*U. e. 368.
a. C. 184.*

surum Patrum auctoritati esse. Comitiiis acrius
etiam, quam ante, petebat, criminando, ex-
torqueri sibi a consule & senatu populi Ro-
mani beneficium, & invidiam geminati ho-
noris fieri; tamquam non adpareret, ubi de-
signatus prætor esset, extemplo ædilitate se ab-
dicaturum. Consul, quum & pertinaciam pe-
tentis crescere, & favorem populi magis ma-
gisque in eum inclinari cerneret, dimissis co-
mitiis, senatum vocavit. Censuerunt frequen-
tes, « quoniam Flaccum auctoritas Patrum ni-
» hil movisset, ad populum cum Flacco agen-
» dum. » Concione advocata, quum egisset
consul; ne tum quidem de sententia motus,
gratias populo Romano egit, « quod tanto
» studio, quoriescumque declarandæ volun-
» tatis potestas facta esset, prætorem se vo-
» luisset facere. Ea sibi studia civium suorum
» destituere non in animo esse. » Hac vero
tam obstinata vox tantum ei favorem accen-
dit, ut haud dubius prætor esset, si consul
accipere nomen vellet. Ingens certamen tri-
bunis, & inter se ipsos, & cum consule;
fuit: donec senatus a consule est habitus,
decretumque: « quoniam, prætoris subro-
» gandi comitia ne legibus fierent, pertinacia

*Sublata
S. C.
comitia.*

Q. Flacci & prava studia hominum impedi- *U. c. 568.*
rent, senatum censere, fatis prætorum esse: *a. C. 184.*

P. Cornelius utramque in urbe jurisdic-
tionem haberet, Apollinique ludos faceret.

XL. His comitiis prudentia & virtute sena- *Contentio-*
tus sublatis, alia majoris certaminis, quo & *nes*
majore de re, & inter plures potentioresque *de censura*
viros, sunt exorta. Censuram summa con-
tentione petebant L. Valerius Flaccus, P.
& L. Scipiones, Cn. Manlius Vulso, L. Fu-
rius Purpureo, patricii: plebei autem, M.
Porcius Cato, M. Fulvius Nobilior, Ti. &
M. Sempronii, Longus & Tuditanus. Sed
omnes patricios plebeiosque nobilissimarum
familiarum M. Porcius longe antebat. In hoc *M. Porcii*
viro tanta vis animi ingeniique fuit, ut, quo- *Catonis*
cumque loco natus esset, fortunam sibi ipse *laudes*
facturus fuisse videretur. Nulla ars, neque pri-
vatæ, neque publicæ rei gerendæ, ei defuit.
Urbanas rusticasque res pariter callebat. Ad
summos honores alios scientia juris, alios elo-
quentia, alios gloria militaris provexit. Huic
versatile ingenium sic pariter ad omnia fuit,
et natum ad id unum diceres, quodcumque
ageret. In bello manu fortissimus, multis-
que insignibus clarus pugnis. Idem, postquam

U. c. 568.
a. C. 184.

ad magnos honores pervenit, summus imperator : idem in pace, si jus consuleres, peritissimus; si causa oranda esset, eloquentissimus. Nec is tantum, cujus lingua vivo eo vigerit, monumentum eloquentiæ nullum exstet : vivit immo vigetque eloquentia ejus, sacrata scriptis omnis generis. Orationes & pro se multæ, & pro aliis, & in alios. Nam non solum accusando, sed etiam causam dicendo, fatigavit inimicos. Similitates nimio plures & exercuerunt eum, & ipse exercuit eas. Nec facile dixeris, utrum magis prefferit eum nobilitas, an ille agitaverit nobilitatem. Asperi procul dubio animi, & linguæ acerbæ, & inmodice liberæ fuit : sed invicti a cupiditatibus animi, & rigidæ innocentia; contemtor gratiæ, divitiarum. In parsimonia, in patientia laboris, periculi (i), ferrei prope corporis animique; quem ne senectus quidem, quæ solvit omnia, fregerit. Qui sextum & octogesimum annum agens causam dixerit, ipse pro se oraverit, scripseritque : nonagesimo anno Ser. Galbam ad populi adduxerit judicium.

(i) periculique Gron. Crev.

XLI. HUNC, sicut omni vita, tum petentem (k) premebat nobilitas : coërantque (præter L. Flaccum, qui collega in consulatu fuerat) candidati omnes ad dejiciendum honore eum; non solum ut ipsi potius adipiscerentur, nec quia indignabantur novum hominem censorem videre; sed etiam quod tristem censuram, periculosamque multorum famæ, & ab læso a plerisque, & lædendi cupido, expectabant. Etenim tum quoque minitabundus petebat; « refragari sibi, qui » liberam & fortem censuram timerent, » criminando : & simul L. Valerio subfragabatur. « Illo uno collega castigare se nova flagitia, & priscos mores revocare posse. » His accensi homines, adversa nobilitate, non M. Porcium modo censorem fecerunt, sed etiam collegam ei L. Valerium Flaccum adjecerunt. Secundum comitia censorum consules prætoresque in provincias profecti sunt, præter Q. Nævium, quem quatuor non minus menses, priusquam in Sardiniam iret, quæstiones veneficii, quarum magnam partem extra urbem per municipia conciliabulaque habuit, quia ita aptius visum erat.

U. c. 568.
a. C. 184.

M. Porcius
& L. Valerius
censores.

(k) presentem Gron. Crev.

U. e. 563. tenuerunt. Si Antiati Valerio credere liber;
a. C. 184. ad duo hominum millia damnavit. Et L. Post-
 mius prætor, cui Tarentum provincia eve-
 nerat, magnas pastorum conjurationes vindicavit, & reliquias Bacchanalium quæstionis cum omni exsecutus est cura. Multos, qui aut citati non adfuerant, aut vades deseruerant, in ea regione Italiæ latentes, partim noxios judicavit, partim comprehensos Romam ad senatum misit. In carcerem omnes a P. Cornelio coniecti sunt.

XLII. IN Hispania ulteriore, fractis proximo bello Lusitanis, quietæ res fuerunt. In citeriore A. Terentius in Sueffetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnavit, captivos vendidit: quietâ deinde hiberna & citerior provincia habuit. Veteres prætores, C. Calpurnius Piso & L. Quinctius, Romam redierunt. Utrique magno Patrum consensu triumphus est decretus. Prior C. Calpurnius de Lusitanis & Celtiberis triumphavit. Coronas aureas tulit octoginta tres, & duodecim millia pondo argenti. Paucos post dies L. Quinctius Crispinus ex iisdem Lusitanis Celtiberis que triumphavit. Tantumdem auri atque argenti in eo triumpho transi-

*Triumphus
 de
 Hispanis.*

latum. Censores, M. Porcius & L. Valerius, *U. c. 568*
 metu mixta expectatione, senatum legerunt : *a. C. 184a*

septem moverunt senatu, ex quibus unum
 insignem & nobilitate & honoribus, L.

Quinctium Flaminiu[m] consularem. Patrum *L. Quinc-*
 memoria institutum fertur, ut censores mo- *tius senat*
 ris senatu adscriberent notas. Catonis & alia *mosus,*

quidem acerbæ orationes existant in eos, quos aut senatorio loco movit, aut quibus equos ademit: longe gravissima in L. Quinctium oratio est, qua si accusator ante notam, non censor post notam, usus esset, retinere Quinctium in senatu ne frater quidem T. Quinctius, si tum censor esset, potuisset. Inter cetera objecit ei, Philippum Pœnum, carum ac nobile scortum, ab Roma in Galliam provinciam spe ingentium donorum perductum. Eum puerum, per lasciviam quum cavillaretur, exprobrare consuli persæpe solitum, quod sub ipsum spectaculum gladiatorium abductus ab Roma esset, ut obsequium amatori venditaret. Forte epulantibus iis, quum jam vino incaluisset, nunciatum in convivio esse, nobilem Boium cum liberis transfugam venisse; convenire consulem velle, ut ab eo fidem præsens acciperet.

V. c. 568. a. C. 184. Introductum in tabernaculum per interpre-
tem adloqui consulem cœpisse. Inter cuius
fermonem Quintius scorto, « Vis tu, [in-
quit] quoniam gladiatorium spectaculum
» reliquisti, jam hunc Gallum morientem
» videre (1)? » Et quum is vixdum serio ad-
nuisset, ad nutum scorti consulem stricto
gladio, qui super caput pendeat, loquenti
Gallo caput primum percussisse, deinde fu-
genti, fidemque populi Romani, atque eo-
rum qui aderant, inploranti, latus transo-
disse.

XLIII. VALERIUS ANTIAS, ut qui nec
Catonis orationem legisset, & fabulæ tan-
tum sine auctore editæ credidisset, aliud ar-
gumentum, simile tamen & libidine & cru-
delitate, peragit. Placentiæ famosam mulie-
rem, cujus amore deperiret, in convivium
arcessitam scribit. Ibi jactantem sese scortò
inter cerera retulisse, quam acriter quæstio-
nes exercuisset, & quam multos capitis
damnatos in vinculis haberet, quos securi
percussurus esset. Tum illam infra eum ad-
cubantem negasse, umquam vidisse quem-
quam securi ferientem, & perville id videre.

(1) *adpicere* Gron. Crev.

LIBER XXXIX CAP. XLIV 207

Hic indulgentem amatorem, unum ex illis *U. c. 568.*
 miseris, adtrahi iustum, securi percussisse. *a. C. 184.*

Facinus, five eo modo, quo censor objecit, five, ut Valerius tradit, commissum est, fœvum atque atrox: inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum scorti proca-cis, in sinu consulis recubantis, mastatam humanam victimam esse: & cruore mensam respersam. In extremâ oratione Catonis conditio Quintio fertur, ut, si id factum negaret, ceteraque, quæ objecisset, sponsione defenderet sese: sin fateretur, ignominiane sua quemquam doliturum censeret, quum ipse, vino & Venere amens, sanguine hominis in convivio lussisset?

XLIV. IN equitatu recognoscendo L. Scipioni Asiageni ademptus equus. In censibus quoque accipiendis tristis & aspera in omnes ordines censura fuit. Ornamenta & vestem muliebrem & vehicula, quæ pluris, quam quidecim millium æris, essent, in censum referre viatores iussit. Item mancipia minora annis viginti, quæ post proximum lustrum decem millibus æris, aut eo pluris, venissent, uti ea quoque decies (m) tanto plu-

*Severitas
 in censu*

(m) decem Gron, Crœy,

D. c. 568. ris, quam quanti essent, aestimarentur; &
a. c. 184. his rebus omnibus terni in millia æris adria-
 buerentur. Aquam publicam omnem, in pri-
 vatam ædificium aut agrum fluentem, ademe-
 runt; &, quæ in loca publica inædificata
 inmolitave privati habebant, intra dies tri-
 ginta demoliti sunt. Opera deinde faciendâ
 ex decreta in eam rem pecunia (n), lacus
 sternendos lapide, detergendasque, qua opus
 esset, cloacas; in Aventino & in aliis par-
 tibus, qua nondum erant, faciendas locave-
 runt. Et separatim Flaccus molem ad Neptu-
 nias aquas, ut iter populo esset, & viam
 per Formianum montem. Cato atria duo,
 Mænium & Titium in lautumiis, & quatuor
 tabernas, in publicum emit; basilicamque ibi
 fecit, quæ Porcia adpellata est. Et vestiga-
 lia summis pretiis, ultro tributa infimis loca-
 verunt. Quas locationes quum senatus, pre-
 cibus & lacrimis publicanorum victus, in-
 duci & de integro locari jussisset; censores;
 edicto submotis ab hasta, qui ludificati prio-
 rem locationem erant, omnia eadem paullum
 imminutis pretiis locaverunt. Nobilis censura
 fuit, simultatiumque plena; quæ M. Porcium

(cui

(n) ex pecunia in eam rem decreta Gron. Crey.

(cui acerbitas ea adsignabatur) per omnem vitam exercuerunt. Eodem anno coloniæ duæ, Potentia (o) in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum, deductæ sunt. Sena jugera in singulos data. Diviserunt agrum, coloniasque deduxerunt iidem tres viri, Q. Fabius Labeo, & M. & Q. Fulvii, Flaccus & Nobilior. Consules ejus anni nec domi nec militiæ memorabile quidquam egerunt.

*U. c. 568.
a. C. 184.*

XLV. IN insequentem annum creantur consules M. Claudium Marcellum, Q. Fabium Labeonem. M. Claudius, Q. Fabius Idibus Martiis, quo die consulatum inierunt, de provinciis suis prætorumque retulerunt. Prætores creati erant C. Valerius flamen Dialis, qui & priorè anno petierat & Sp. Postumius Albinus, & P. Cornelius Sisenna, L. Pupius, L. Julius, Cn. Sicinius. Consulibus Ligures cum iisdem exercitibus, quos P. Claudius & L. Porcius habuerant, provincia decreta est.

*U. c. 569.
a. C. 183.*

*M. Clau-
dio, Q.
Fabio
Coss.*

Hispaniæ extra sortem prioris anni prætoribus cum suis exercitibus servatæ. Prætores ita fortiri jussi, uti flamini Diali utique altera juris dicendi Romæ provincia esset. Peregrinam est fortitus. Sisennæ Cornelio

Provincia.

(o) *Pollentia Crev.*

U. c. 569. urbana, Sp. Postumio Sicilia, L. Pupio Apu-
a. C. 183. lia, L. Julio Gallia, Cn. Sicinio Sardinia eve-
 nit. L. Julius maturare est iussus. Galli
 Transalpini, per saltus ignotæ antea viæ (ut
 ante dictum est) in Italiam transgressi, op-
 pidum in agro, qui nunc est Aquileiensis (p),
 ædificabant. Id eos ut prohiberet, quod (q)
 ejus sine bello posset, prætori mandatam
 est. Si armis prohibendi essent, consules
 certiores faceret. Ex his placere alterum
 adversus Gallos ducere legiones. Extremo
 prioris anni comitia habita erant in demortui
 Cn. Cornelii locum auguris substituendi. Crea-
 tus Sp. Postumius Albinus.

XLVI. Hujus principio anni P. Licinius
 Crassus pontifex maximus mortuus est: in cu-
 jus locum M. Sempronius Tuditanus pontifex
 est cooptatus: pontifex maximus est creatus
 C. Servilius Geminus. P. Licinii funeris
 causa visceratio data, & gladiatores centum
 viginti pugnauerunt, & ludi funebres per
 triduum facti, post ludos epulum. In quo,
 quam toto foro strata triclinia essent, tem-
 pestas, cum magnis procellis coorra, coëgit

Prodigia.

(p) Aquileiensis est Gron. Crev.

(q) quoad Gron.

plerosque tabernacula statuere in foro. Ea- U. c. 569.
 dem paullo post, quum undique differenasset, a. C. 183.
 sublata: defunctosque vulgo ferebant, quod
 inter fatalia vates cecinissent, necesse esse
 tabernacula in foro statui. Hac religione le-
 vatis altera injecta, quod sanguine per bi-
 duum pluisset in area Vulcani: & per decem-
 viros supplicatio indicta erat ejus prodigii
 expiandi causa. Priusquam consules in pro-
 vincias proficiscerentur, legationes transma-
 rinas in senatum introduxerunt. Nec umquam
 ante tantum regionis ejus hominum Romae
 fuerat. Nam ex quo fama per gentes, quae
 Macedoniam adcolunt, vulgata est, crimina
 querimoniasque de Philippo non neglegenter
 ab Romanis audiri, multis operae pretium
 fuisse queri; pro se quaeque civitates gen-
 tesque, singuli etiam privati, (gravis enim
 adcola omnibus erat) Romam, aut ad spem
 levandae injuriae, aut ad desendae solatium,
 venerunt. Et ab Eumene rege legatio cum
 fratre ejus Athenaeo venit ad querendum,
 simul quod non deducerentur ex Thracia
 praesidia, simul quod in Bithyniam Prusia
 bellum adversus Eumenem gerenti auxilia
 missa forent.

*Querela
 de
 Philippo.*

U. c. 567;
a. C. 183.

*Demetrius
patrem
defendit.*

XLVII. RESPONDENDUM ad omnia juveni-
tum admodum Demetrio erat; quum haud
facile esset, aut ea, quæ objicerentur, aut
quæ adversus ea dicenda erant, memoria
complecti. Nec enim multa solum, sed etiam
pleraque oppido quam parva erant: de con-
troversia finium, de hominibus raptis peco-
ribusque abactis, de jure aut dicto per libi-
dinem aut non dicto, de rebus per vim aut
per gratiam judicatis. Nihil horum neque
Demetrium docere dilucide, nec se satis
liquido discere ab eo senatus quum cerneret
posse; simul & tirocinio, & perturbatione
juvenis moveretur; quæri jussit ab eo, ecquem
de his rebus commentarium a patre acce-
pisset? Quum respondisset, « accepisse se; »
nihil prius nec potius visum est, quam re-
gis ipsius de singulis responsa accipere. Li-
brum extemplo poposcerunt; deinde, ut ipse
recitaret, permiserunt. Erant autem de rebus
singulis in breve coactæ causæ: ut alia fe-
cisse se secundum decreta legatorum doce-
ret; alia non per se stetisse, quo minus face-
ret, sed per eos ipsos, qui accusarent. In-
terposuerat & querelas de iniquitate decre-
torum, & quam non ex æquo disceptatum

apud Cæcilium foret, indigneque sibi, nec
 ullo suo merito, insultatum ab omnibus esset.

*U. c. 569.
 a. C. 183.*

Has notas iritati ejus animi conlegit senatus.

Ceterum alia excusanti juveni, alia recipienti,
 futura ita, ut maxime vellet senatus, respon-
 deri placuit: « Nihil patrem ejus neque rec-
 » tius, nec magis, quod ex voluntate fena-
 » tus esset, fecisse, quam quod, utcumque
 » ea gesta essent, per Demetrium filium sa-
 » tisfieri voluisset Romanis. Multa & dissimu-
 » lare, & oblivisci, & pati præterita fena-
 » tum posse, & credere etiam, Demetrio
 » credendum esse. Obsidem enim se animum
 » ejus habere, etsi patri corpus reddiderit:
 » & scire, quantum salva in patrem pietate
 » possit, amicum eum populo Romano esse.
 » Honorisque ejus causa missuros in Mace-
 » doniam legatos, ut, si quid minus factum
 » sit, quam debuerit, tum quoque sine pia-
 » culo rerum prætermissarum fiat. Velle etiam
 » sentire Philippum, integra) omnia sibi cum
 » populo Romano Demetrii filii beneficio
 » esse. »

*Responsum
 senatus.*

XLVIII. HÆC, quæ augendæ amplitudinis
 ejus causa facta erant, extemplo in invidiam,
 mox etiam in perniciem adolescenti verte-

*Lacedæmo-
 niorum
 postulata.*

U. c. 569. runt. Lacedæmonii deinde introducti sunt,
a. C. 183. Multæ & parvæ disceptationes jactabantur;
 sed, quæ maxime rem continerent, erant;
 utrum restituerentur, quos Achæi damna-
 verant, nec ne; inique, an jure occidissent,
 quos occiderant. Vertebatur &, utrum ma-
 nerent in Achaico concilio Lacedæmonii;
 an, ut ante fuerat, secretum ejus unius in
 Peloponneso civitatis jus esset. Restitui, ju-
 diciaque facta tolli placuit: Lacedæmonem
 manere in Achaico concilio: scribique id
 decretum, & consignari a Lacedæmoniis &
 Achæis. Legatus in Macedoniam Q. Marcius
 est missus; jussus idem in Peloponneso fo-
 ciorum res adspicere. Nam ibi quoque &
 ex veteribus discordiis residui motus erant,
 & Messene desciverat a concilio Achaico.
 Cujus belli & causas (r) & ordinem si
 expromere velim, inmemor sim propositi,
 quo statui non ultra attingere externa, nisi
 qua Romanis cohærent (s) rebus.

*Philopæ-
 men prætor
 Acheorum
 captus a
 Messeniis.*

XLIX. EVENTUS memorabilis est, quod,
 quum bello superiores essent Achæi, Philo-
 pœmen prætor eorum capitur, ad præoccu-

(r) *causam* Gron. Crev.

(s) *cohærent* Gron. Crev.

pandam Coronen profectus, quam hostes petebant, in valle iniqua cum equitibus paucis obpressus. Ipsum potuisse effugere Thracum Cretenfiumque auxilio tradunt. Sed pudor relinquendi equites, nobilissimos gentis, ab ipso nuper lectos, tenuit. Quibus dum locum ad evadendas angustias cogendo ipse agmen præbet, sustinens inpetus hostium; prolapsus equo, & suo ipse casu, & onere equi super eum ruentis, haud multum absuit, quin exanimaretur, septuaginta annos jam natus, & diutino morbo, ex quo tum primum reficiebatur, viribus admodum adtenuatis. Jacentem hostes superfusi obpresserunt: cognitumque primum a verecundia memoriaque meritorum, haud secus quam ducem suum, adtollunt reficiuntque, & ex valle devia in viam portant, vix sibi met ipsi præ necopinato gaudio credentes; pars nuncios Messenenem præmittunt, debellatum esse, Philopœmenem captum (†) adduci. Primum adeo incredibilis visa res, ut non pro vano modo, sed vix pro sano nuncius audiretur. Deinde, ut super alium alius idem omnes adfirmantes veniebant: tandem facta fides; &, prius

U. c. 569.
a. C. 183.

(†) *captum del. Gron.*

U. c. 569. quam adpropinquare urbi satis scirent, ad
a. C. 183. spectaculum omnes, simul liberi ac servi,
 pueri quoque cum feminis, effunduntur. Ita-
 que clauserant portam turbæ, dum pro se
 quisque, nisi ipse oculis suis credidisset, vix
 pro comperta tantam rem habiturus videretur.
 Ægre submoventes obvios intrare portam,
 qui adducebant Philopœmenem, potuerunt,
 atque turba conferta iter reliquum clauserat.
 Et, quum pars maxima exclusa a spectaculo
 esset, theatrum repente, quod viæ propinquum
 erat, compleverunt, & ut eo in conspectum
 populi adduceretur, una voce omnes exposcebant.
 Magistratus & principes, veriti, ne quem
 motum misericordia præsentis tanti viri
 faceret, quum alios verecundia pristinae
 majestatis conlata præsentis fortunæ, alios
 recordatio ingentium meritorum motura
 esset, procul in conspectu eum statuerunt:
 deinde raptim ex oculis hominum abstraxerunt,
 prætore Dinocrate dicente, esse, quæ
 pertinentia ad summam belli percunctari eum
 magistratus vellent. Inde abducto eo in curiam,
 & senatu vocato, consultari cœptum.
 L. JAM invesperascebat, & non modo
 cetera, sed ne in proximam quidem noctem

*In subterraneanam
 cellam demittitur.*

ubi satis tuto custodiretur, expediebant. Ob-
 stupuerant ad magnitudinem pristinae ejus
 fortunae virtutisque : & neque ipsi domum
 recipere custodiendum audebant, nec cui-
 quam uni custodiam ejus satis credebant.
 Admonent deinde quidam, esse thesaurum
 publicum sub terra, saxo quadrato septum.
 Eo vinctus demittitur, & saxum ingens, quo
 operitur, machina superinpositum est. Ita
 loco potius, quam homini cuiquam, creden-
 dam custodiam rati, lucem insequentem ex-
 spectaverunt. Postero die multitudo quidem
 integra, memor pristinorum ejus in civita-
 tem meritorum, parcendum, ac per eum
 remedia quaerenda esse praesentium malorum,
 censabant : defectionis auctores, quorum in
 manu respublica erat, in secreto consultan-
 tes, omnes ad necem ejus consentiebant :
 sed, utrum maturarent, an differrent, am-
 bigebatur. Vicit pars avidior poenae, missus-
 que, qui venenum ferret. Accepto poculo,
 nihil aliud locutum ferunt, quam quaesivisse,
 « si incolumis Lycortas » (is alter imperator
 Achæorum erat) « equitesque evasisent ? »
 Postquam dictum est, « incolumes esse ; Bene
 » habet, » inquit ; & poculo inpavide ex-

*U. c. 569.
 a. C. 183.*

*Veneno
 tollitur.*

*U. c. 569.
a. C. 183.*

hausto, haud ita multo post expiravit. Non (u) diuturnum mortis ejus gaudium auctoribus crudelitatis fuit. Victa namque Messene bello exposcentibus Achæis noxios deditit, ossaque reddita Philopœmenis sunt: & sepultus ab universo Achaico est (v) concilio, adeo omnibus humanis congestis honoribus, ut ne divinis quidem abstineretur. Ab scriptoribus rerum Græcis Latinisque tantum huic viro tribuitur, ut a quibusdam eorum, velut ad insignem notam hujus anni, memoriæ mandatum sit, tres claros imperatores eo anno decessisse, Philopœmenem, Hannibalem, P. Scipionem. Adeo in æquo eum duarum potentissimarum gentium summis imperatoribus posuerunt.

*Tres clari
imperator-
es eo anno
mortui.*

LI. Ad Prusiam regem legatus T. Quinctius Flaminius venit, quem suspectum Romanis & receptus post fugam Antiochi Hannibal, & bellum adversus Eumenem motum faciebat. Ibi, seu quia a Flaminio inter cetera objectum Prusiæ erat, hominem omnium, qui viverent, infestissimum populo Romano apud eum esse, qui patriæ suæ

*Mors
Hannibalis.*

(u) *Nec Gron. Crev.*

(v) *est del. Gron. Crev.*

primum, deinde. fractis ejus opibus, Antio- *U. c. 569.*
 cho regi auctor belli adversus populum Ro- *a. C. 183.*
 manum fuisset: seu quia ipse Prusias, ut
 gratificaretur præsenti Flaminio Romanis-
 que, per se necandi aut tradendi ejus in
 potestatem consilium cepit; a primo conlo-
 quio Flaminini milites extemplo ad domum
 Hannibalis custodiendam missi sunt. Semper
 talem exitum vitæ suæ Hannibal prospexerat
 animo, & Romanorum inexpiabile odium in
 se cernens, & fidei regum nihil sane confi-
 sus. Prusiæ vero levitatem etiam expertus
 erat. Flaminini quoque adventum velut fata-
 lem sibi horruerat. Ad omnia undique infesta,
 ut iter semper aliquod præparatum fugæ
 haberet, septem exitus e domo fecerat; &
 ex iis (x) quosdam occultos, ne custodia
 sepirentur. Sed grave imperium regum nihil
 inexploratum, quod investigari volunt, effi-
 cit. Totius circuitum domus ita custodiis
 complexi sunt, ut nemo inde elabi posset.
 Hannibal, postquam est nunciatum, milites
 regios in vestibulo esse, postico, quod de-
 vium maxime atque occultissimi exitus erat,
 fugere conatus, ut id quoque obcurfu mili-

(x) fecerat: ex his Crev.

*U. c. 569.
a. C. 187.*

tum obseptum sensit, & omnia circa clausa custodiis dispositis esse, venenum (quod multo ante præparatum ad tales habebat casus) poposcit. « Liberemus [inquit] diurna cura populum Romanum, quando mortem senis exspectare longum censent. » Nec magnam, nec memorabilem ex inermi proditoque Flamininus victoriam feret. Mortua res quidem populi Romani quantum mutaverint, vel hic dies argumento erit. Horum patres Pyrrho regi, hosti armato, exercitum in Italia habenti, ut a veneno caveret, prædixerunt. Hi legatum consulari, qui auctor esset Prusæ per scelus occidendi hospitis, miserunt. Exsecratus deinde in caput regnumque Prusæ, & hospitales Deos violatæ ab eo fidei testes invocans, poculum exhaustit. Hic vitæ exitus fuit Hannibalis.

*Scipio
Africanus
quo anno
mortuus.*

LII. SCIPIONEM & Polybius, & Rutilius hoc anno mortuum scribunt. Ego neque his, neque Valerio adsentior: his, quod, censoribus M. Porcio, L. Valerio, principem senatus ipsum L. Valerium censorem lectum invenio; quum superioribus tribus lustris Africanus fuisset: quo vivo, nisi ut ille senatu

moveretur, quam notam nemo memorizæ *U. c. 569.*
 prodidit, alius princeps in locum ejus lectus *a. C. 183.*
 non esset. Antiatem auctorem refellit tribu-
 nus plebis M. Nævius, adversus quem ora-
 tio inscripta P. Africani est. Hic Nævius
 in magistratuum libris est tribunus plebis,
 P. Claudio, L. Porcio consulibus: sed iniit
 tribunatum, Ap. Claudio, M. Sempronio
 consulibus, ante diem quartum Idus Decem-
 bres. Inde tres menses ad Idus Martias sunt;
 quibus P. Claudius, L. Porcius consulatum
 inierunt. Ita & vixisse in tribunatu Nævii
 videtur, diesque ei dici ab eo potuisse; de-
 cessisse autem ante L. Valerii & M. Porcii
 censuram. Trium clarissimorum suæ cujusque
 gentis virorum non magis tempore congruen-
 te comparabilis mors videtur esse, quam quod
 nemo eorum fatis dignum splendore vitæ
 exitum habuit. Jam primum omnes non in
 patrio solo mortui, nec sepulti sunt. Vene-
 no absumti Hannibal & Philopœmen; exsul
 Hannibal, proditus ab hospite; captus Phi-
 lopœmen in carcere & in vinculis exspiravit.
 Scipio, etsi non exsul, neque damnatus, die
 tamen dicta, ad quam non adfuerat reus,
 absens citatus, voluntarium non sibi ipse

U. e. 569. solum, sed etiam funeri suo, exsilium in-
a. C. 183. dixit.

*Demetrii
 reditus
 in Macedo-
 niam.*

LIII. DUM ea in Peloponneso (a quibus divertit oratio) geruntur, reditus in Macedoniam Demetrii legatorumque aliter aliorum adfecerat animos. Vulgus Macedonum, quos belli ab Romanis imminentis metus terruerat, Demetrium, ut pacis auctorem, cum ingenti favore conspiciebant: simul & spe haud dubia regnum ei post mortem patris destina-

*Inter, eum
 & Perseum
 discordia.*

bant. « Nam, etsi minor (y) ætate, quam » Perseus, esset, hunc tamen iusta matrefa-
 » milia (z), illum pellice ortum esse: illum,
 » ut ex vulgato corpore genitum, nullam
 » certi patris notam habere; hunc insignem
 » Philippi similitudinem præ se ferre. Ad
 » hoc, Romanos Demetrium in paterno folio
 » locaturos; Persei nullam apud eos gratiam
 » esse. » Hæc vulgo loquebantur. Iraque &
 Persea cura angebat, ne parum pro se una
 ætas valeret, quum omnibus aliis rebus frater
 superior esset: & Philippus ipse, vix sui
 arbitrii fore, quem hæredem regni relinque-
 ret, credens, sibi quoque graviorem esse,

*Philippo
 quoque in-
 vifus De-
 metrius.*

(y) minore Gron.

(z) matrefamilias Gron. Crev.

quam vellet, minorem filium censebat. Ob- U. s. 569.
fendebatur interdum concursu Macedonum a. C. 183.
ad eum, & alteram jam se vivo regiam esse
indignabatur. Et ipse juvenis haud dubie in-
flator redierat, subnifus erga se iudicii fe-
natus, concessisque sibi, quæ patri negata
essent: & omnis mentio Romanorum, quan-
tam dignitatem ei apud ceteros Macedonas,
tantam invidiam, non apud fratrem modo,
sed etiam apud Patrem, conciliabat: utique
postquam alii legati Romani venerunt, &
cogebatur decedere Thracia, præsidiaque
deducere, & alia, aut ex decreto priorum
legatorum, aut ex nova constitutione fen-
tus, facere. Sed omnia mœrens quidem &
gemens, (eo magis, quod filium frequentio-
rem prope cum illis, quam secum, cerne-
bat) obedienter tamen adversus Romanos
faciebat, ne quam movendi extemplo belli
causam præberet. Avertendos etiam animos
a suspitione talium consiliorum ratus, me-
diam in Thraciam exercitum in Odryfas, &
Dantheleros (a), & Bessos duxit. Philippo-
polin urbem, fuga desertam oppidanorum,
qui in proxima montium juga cum familiis

(a) *Dantheleros* Gron. *Crev.*

U. c. 567.
a. C. 187.

recep̄erant sese, cepit: camp̄stresque barbaros, depopulatus agros eorum, in dedicationem accepit. Relicto inde ad Philippopolin præsidio, quod haud multo post ab Odrysis expulsum est, oppidum in Deuriopcondere instituit. Pæoniæ ea regio est prope Erigonum fluvium; qui, ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axiom amnem editur. Haud procul S. obis, vetere urbe, novam urbem Perseida, ut is filio majori haberetur honos, appellari iussit.

*In Venetia
Galli
se dedunt
consuli.*

LIV. DUM hæc in Macedonia geruntur, consules in provincias profecti. Marcellus nuncium præmisit ad L. Porcium proconsulem, ut ad novum Gallorum oppidum legiones admovent. Advenienti consuli Galli sese dediderunt. Duodecim millia armatorum erant. Plerique arma ex agris rapta habebant. Ea ægre patientibus iis ademta, quæque alia aut populantes agros rapuerant, aut secum adulerant. De his rebus qui quererentur, legatos Romam miserunt. Introducti in senatum a C. Valerio prætore exposuerunt, « Se, » superante in Gallia multitudine, inopia » coactos agri & egestate, ad quærendam » sedem Alpes transgressos. Quæ inculta per » solitu-

LIBER

solitudines v
confidisse. (1)
pisse: que
tribi ulli vi
Claudium ad
se cum iis,
certam, est
incerta bel
prius in fi
puli Roma
agro & ur
quo terrar
Arma dei
que ferro
se sen
se innoxio
favirent.
leri iussit:
equum in
que in al
agiturus,
missi, de
placere, de
(1) equo
(1) velle
(2) m
Tom. 2.

» solitudines viderent, ibi sine ullius injuria
 » confedisse. Oppidum quoque ædificare cœ-
 » pisse : quod indicium esset, nec agro, nec
 » urbi ulli vim adlaturos venisse. Nuper M.
 » Claudium ad se nuncium misisse, bellum
 » se cum iis, ni dederentur, gesturum. Se
 » certam, etsi non speciosam, pacem, quam
 » incerta belli, præoptantes, dedidisse se
 » prius in fidem, quam in potestatem, po-
 » puli Romani. Post paucos dies, iussos &
 » agro & urbe decedere. Sese tacitos abire,
 » quo terrarum possent; in animo habuisse.
 » Arma deinde sibi, & postremo omnia alia,
 » quæ ferrent agerentque (b), ademta. Orare
 » se senatum populumque Romanum, ne in
 » se innoxios deditos acerbius, quam in hostes,
 » sævirent. » Huic orationi senatus ita respon-
 » deri iussit : « Neque illos recte fecisse (c),
 » quum in Italiam venerint (d), oppidum-
 » que in alieno agro, nullius Romani ma-
 » gistratus, qui ei provinciæ præesset, per-
 » missu, ædificare conati sint : neque senatui
 » placere, deditos spoliari. Itaque se cum

U. e. 569.
 a. C. 183.

(b) agerentive Gron. Crev.

(c) gessisse Gron. Crev.

(d) venirent Gron. Crev.

U. e. 569.
a. C. 183. » iis legatos ad consulem (e) missuros; qui;
» si redeant, unde venerint, omnia iis sua
» reddi jubeant; quique protinus eant trans
» Alpes, & denuncient Gallicis populis,
» multitudinem suam domi contineant. Alpes
» prope inexsuperabilem finem in medio esse:
» Non utique iis melius fore, quam (f) qui
» eas primi pervias fecissent. » Legati missi
L. Furius Purpureo, Q. Minucius, L. (g)
Manlius Acidinus. Galli, redditis omnibus,
quæ sine cujusquam injuria habebant, Italia
excefferunt.

LV. LEGATIS Romanis Transalpini populi
benigne responderunt. Seniores eorum ni-
miam lenitatem populi Romani castigarunt:
« Quod eos homines, qui gentis injussu
» profecti occupare agrum imperii Romani,
» & in alieno solo ædificare oppidum conati
» sint (h), impunitos dimiserint. Debuisse
» gravem temeritatis mercedem statui. Quod
» vero etiam sua reddiderint, vereri, ne
» tanta indulgentia plures ad talia audenda

(e) *consules Gron.*

(f) *quam del. Crev.*

(g) *L. I. P. Gron.*

(h) *sunt Gron. Crev.*

» inpellantur. » Et exceperunt, & profecuti cum donis legatos sunt. M. Claudius consul, Gallis ex provincia exactis, Istrium bellum moliri cœpit, literis ad senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id senatui placuit. Illud agitabant, uti colonia Aquileia deduceretur. Nec fatis constabat, utrum Latinam, an civium Romanorum, deduci placeret. Postremo Latinam potius coloniam deducendam Patres censuerunt. Triumviri creati sunt P. Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Eodem anno Mutina & Parma coloniarum Romanorum civium sunt deductæ. Bina millia hominum in agro, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, octona jugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt. Deduxerunt triumviri M. Æmilius Lepidus, T. Æbutius Carus, L. Quinctius Crispinus. Et Saturnia colonia civium Romanorum in agrum Caletranum est deducta. Deduxerunt triumviri Q. Fabius Labeo, C. Afranius Stellio, Ti. Sempronius Gracchus. Jugera in singulos data decem.

LVI. EODEM anno A. Terentius proconsul (i) haud procul flumine Ibero, in agro

*U. c. 569.
a. C. 183.*

*Aquileia
colonia.*

*Mutina
& Parma
colonia.*

*Res in
Hispania
gestæ.*

(i) *proprator Gron. Crev.*

U. c. 569. Aufetano, & proëlia secunda cum Celtiberis fecit, & oppida, quæ ibi communierant, aliquot expugnavit. Ulterior Hispania eo anno in pace fuit, quia & P. Sempronius proconsul (k) diutino morbo est implicitus, &, nullo laceffente, perobportune quieverunt Lusitani. Nec in Liguribus memorabile quidquam a Q. Fabio consule gestum. M. Marcellus, ex Istria revocatus, exercitum dimisso, Romam comitorum causa rediit.

Comitia. Creavit consules Cn. Bæbium Tamphilum & L. Æmilium Paulum. Cum M. Æmilio Lepido hic ædilis curulis fuerat: a quo consule quintus annus erat, quum is ipse Lepidus post duas repulsas consul factus esset. Prætores inde facti Q. Fulvius Flaccus, M. Valerius Lævinus, P. Manlius iterum, M. Ogulnius Gallus, L. Cæcilius Dentor, C. Terentius Istria. Supplicatio extremo anno fuit prodigiorum causa; quod sanguine perbiduum pluisse in area Concordiæ fati credebant; nunciatumque erat, haud procul Sicilia insulam, quæ non ante fuerat, novam

(k) *proprætor Gron, Crev.*

editam e mari esse. Hannibalem hoc anno Antias Valerius decessisse auctor est, legatis U. c. 569.
a. C. 183.
 ad eam rem ad Prusiam missis, præter T. Quinctium Flaminium, (cujus in ea re celebre est nomen) L. Scipione Asiatico & P. Scipione Nasica.

EPITOME
LIBRI XL LIVIANI

QUUM Philippus liberos eorum, quos occiderat, conquiri obsides jussisset, Theoxena, pro liberis suis & sororis admodum pueris verita regis libidinem, prolatis in medium gladiis & poculo, in quo erat venenum, suavitatis, ut inminens ludibrium morte effugerent: quod cum persuasisset, ipsa se cum viro e navi in mare præcipitavit. Certamina inter Philippi Macedoniae regis liberos Persen & Demetrium referuntur: & ut fraude fratris sui Demetrius confictis criminibus, inter quæ accusatione parricidii & adfectati regni, primum petitus, ad ultimum, quoniam populi Romani amicus erat, veneno necatus est; regnumque Macedoniae mortuo Philippo ad Persen devenit. Item res in Liguribus & in Hispania contra Celtiberos a compluribus feliciter gestas continet.

Libri Numæ Pompilii in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo a cultoribus agri, in arca lapidea clausi, & Græci & Latini, inventi sunt; in quibus quum plura, quæ dissolvendarum religionum, prætor, ad quem delati erant, legisset, juravit senatui, contra rempublicam esse, ut legerentur servarenturque: & ex senatusconsulto in Comitio exusti sunt. Colonia Aquileia deducta est. Philippus, ægritudine animi confectus, quod Demetrium filium, falsis Persei alterius filii delationibus impulsus, veneno sustulisset, & de pœna Persei cogitavit, voluitque Antigonum potius amicum suum successorem regni sui relinquere. Sed in hac cogitatione morte raptus est. Regnum Perseus excepit.

LIBER XL

I.

*U. c. 570.
a. C. 182.*

*Cn. Babio,
L. Emilio
Coss.
Provincia.*

PRINCIPIO insequentis anni consules prætoresque sortiti provincias sunt. Consulibus, nulla, præter Ligures, quæ decerneretur, erat. Jurisdictio urbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio evenit; Hispaniarum Q. Fulvio Flacco citerior, P. Manlio ulterior, L. Cæcilio Dentri Sicilia, C. Terentio Istræ Sardinia. Consules delectus habere iussi. Q. Fabius ex Liguribus scripserat, Apuanos ad rebellionem spectare; periculumque esse, ne inpetum in agrum Pisanum facerent. Et ex Hispaniis, citeriorem in armis esse, & cum Celtiberis bellari sciebant: in ulteriore, quia diu æger prætor esset, luxuria & otio solutam disciplinam militarem esse. Ob ea novos exercitus conscribi placuit: quatuor legiones in Ligures, uti singulæ quina millia & ducenos pedites, trecenos haberent equites: sociorum iisdem Latini nominis quindecim millia peditum addita, & octingenti equites. Hi duo consulares exercitus essent. Scribere præterea iussi

septem millia peditum fociorum ac Latini *U. c. 570:*
 nominis & quadringentos (a) equites; & *a. C. 182_q*
 mittere ad M. Marcellum in Galliam, cui
 ex consulatu prorogatum imperium erat. In
 Hispaniam etiam utramque quæ ducerentur,
 quatuor millia peditum civium Romanorum
 & ducenti equites, & fociorum septem mil-
 lia peditum cum trecentis equitibus scribi
 iussa. Et Q. Fabio Labeoni cum exercitu,
 quem habebat in Liguribus, prorogatum in
 annum imperium est.

II. VER procellosum eo anno fuit. Pridie
 Parilia, medio ferme die, atrox cum vento
 tempestas coorta multis sacris profanisque
 locis fragem fecit: signa ænea in Capitolio
 dejecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Aven-
 tino est, raptam tulit, & in posticis parti-
 bus (b) Cereris templi adfixit: signa alia
 in circo maximo cum columnis, quibus su-
 perstabant, evertit: fastigia aliquot templo-
 rum, a culminibus abrupta, sæde dissipavit.
 Itaque in prodigium versa ea tempestas,
 procurarique aruspices iusserunt. Simul pro-
 curatum est, quod tripodem mulum Reate

*Procella
 prodigio-
 sa.*

(a) *sexcentos* Gron. Crev.

(b) *parietibus* Gron. Crev.

U. e. 570.
a. C. 182.

natum nunciatum erat, & a Formiis ædem Apollinis ac Caietæ de cœlo tactam. Ob ea prodigia viginti hostiis majoribus sacrificatum est, & diem unum supplicatio fuit. Per eosdem dies ex literis A. Terentii proprætoris cognitum, P. Sempronium in ulteriore provincia, quum plus annum æger fuisset, mortuum esse. Eo maturius in Hispaniam prætores jussi proficisci. Legationes transmarinæ deinde in senatum introductæ sunt. Prima Eumenis & Pharnacis regum, & Rhodiorum querentium de Sinopensium clade. Philippī quoque legati, & Achæorum, & Lacedæmoniorum, sub idem tempus venerunt. Iis prius Marcio audito, qui ad res Græciæ Macedoniæque visendas missus erat, responsa data sunt. Asiæ regibus ac Rhodiis responsum est, legatos ad eas res visendas missurum senatum.

*Legationes
Transma-
rinæ.*

III. DE Philippo auxerat curam Marcus. Nam ita fecisse eum, quæ senatui placuissent, fatebatur, ut facile adpareret, non diutius, quam necesse esset, facturum. Neque obscurum erat rebellaturum, omniaque, quæ tunc ageret diceretque, eo spectare. Jam primum omnem fere multitudinem ci-

vium ex maritimis civitatibus cum familiis suis in Emathiam, quæ nunc dicitur, quondam adpellata Pæonia est, traduxit: Thracibusque & aliis barbaris urbes tradidit habitandas, fidiora hæc genera hominum fore ratus in Romano bello. Ingentem ea res fremitum tota Macedonia fecit; relinquentesque penates suos cum conjugibus ac liberis pauci tacitum dolorem continebant; execrationesque in agminibus proficiscentium in regem, vincente odio metum, exaudiebantur. His ferox animus omnes homines, omnia loca temporaque suspecta habebat. Postremo negare propalam cœpit, satis tutum sibi quidquam esse, nisi liberos eorum, quos interfecisset, comprehensos in custodia haberet, & tempore alium alio tolleret.

IV. EAM crudelitatem, sædam per se, fœdiorem unius domus clades fecit. Herodicum, principem Theffalorum, multis ante annis occiderat: generos quoque ejus postea interfecit. In viduitate relictae filia, singulos filios parvos habentes. Theoxena & Archo nomina mulieribus erant. Theoxena, multis petentibus, adspersa nuptias est. Archo Poridi cuidam, longe principi gentis

*U. e. 570.
a. C. 182.*

*Theoxena
facinus.*

U. c. 570.
a. C. 182.

Æneatum, nupsit; &, apud eum plures enisa partus, parvis admodum relictis omnibus, decessit. Theoxena, ut in suis manibus liberi fororis educarentur, Poridi nupsit: &, tamquam omnes ipsa enisa foret, suum fororisque filios in eadem habebat cura. Postquam regis edictum de comprehendendis liberis eorum, qui interfecti essent, accepit; ludibrio futuros, non regis modo, sed custodum etiam libidini, rata, ad rem atrocem animum adjecit; ausaque est dicere, se sua manu potius omnes interfecturam, quam in potestatem Philippi venirent. Poris, abominatus mentionem tam fœdi facinoris, Athenas deportaturum eos ad fidos hospites dixit, comitemque ipsum fugæ futurum esse. Proficiscuntur ab Thessalonica Æneam ad statum sacrificium, quod conditori Æneæ cum magna ceremonia quotannis faciunt. Ibi die per sollemnes epulas consumto, navem præparatam a Poride, sopitis omnibus, de tertia vigilia conscendunt, tamquam redituri in Thessalonicam: sed trajicere in Eubœam erat propositum. Ceterum in adversum ventum nequidquam eos tendentes prope terram lux obpressit: & regii, qui præerant custo-

diæ portus, lembum armatum ad pertrahendam eam navim miserunt, cum gravi edicto, ne reverterentur sine ea. Quum jam adpropinquabant, Poris quidem ad hortationem remigum nautarumque intentus erat; interdum manus ad cœlum tendens Deos, ut ferrent opem, orabat (c). Ferox interim femina, ad multo ante præcogitatum revoluta facinus, venenum diluit, ferrumque promit: & posito in conspectu poculo, strictisque gladiis, «Mors [inquit] una vin» dicta est. Viæ ad mortem hæ sunt: qua
 » quemque animus fert, effugite superbiam
 » regiam. Agite, juvenes mei, primum, qui
 » majores estis, capite ferrum; aut haurite
 » poculum, si segnior mors juvat.» Et hostes aderant, & auctor mortis instabat. Alii alio leto absumti semianimes e nave præcipitantur. Ipsa deinde, virum comitem mortis complexa, in mare sese dejecit. Nave vacua dominis regii potiti sunt.

V. Hujus atrocitas facinoris novam velut flammam regis invidiæ adjecit, ut vulgo ipsum liberosque ejus execrarentur. Quæ

(c) tendens, opem ut Dii ferrent, orabas.
 Gron. Crev.

U. S. 570.
a. C. 182.

*Persei
in
fratrem
consilia.*

diræ brevi ab omnibus Diis exauditæ, ut
fæviret ipse in suum sanguinem, effecerunt.
Perseus enim, quum in dies magis cerneret
favorem dignitatemque Demetrii fratris apud
Macedonum multitudinem crescere, & gra-
tiam apud Romanos, sibi spem nullam regni
supersesse, nisi in scelere, ratus, ad id unum
omnes cogitationes intendit. Ceterum quum
se ne ad id quidem, quod muliebri cogita-
bat animo, fatis per se validum crederet,
singulos amicorum patris tentare sermonibus
perplexis institit. Et primo quidam ex his
adspersantium tale quidquam speciem præ-
buerunt, quia plus in Demetrio spei pone-
bant. Deinde, crescente in dies Philippi
odio in Romanos, cui Perseus indulgeret,
Demetrius summa ope adversaretur, prospici-
entes animo exitum incauti a fraude fra-
terna juvenis, adjuvandum, quod futurum
erat, rati, fovendamque spem potentioris,
Perseo se adjungunt. Cetera in suum quæ-
que tempus agenda differunt. In præsentia
placet, omni ope in Romanos accendi regem,
inpellique ad consilia belli, ad quæ jam sua
sponte animum inclinasset. Simul, ut Deme-
trius in dies suspectior esset, ex composito

*Demetrius
fit
suspectus.*

sermone ad spretionem Romanorum trahebant. Ibi quum alii mores & instituta eorum, alii res gestas, alii speciem ipsius urbis, nondum exornatae neque publicis neque privatis locis, alii singulos principum eluderent; juvenis incautus, & amore nominis Romani, & certamine adversus fratrem, omnia tuendo suspectum se patri & obportunum criminibus faciebat. Itaque expertem eum pater omnium de rebus Romanis consiliorum habebat. Totus in Persea versus, cum eo cogitationes ejus rei dies ac noctes agitabat. Redierant, quos forte miserat in Bastarnas ad arcessenda auxilia, adduxerantque (d) inde nobiles juvenes, & regii quosdam generis: quorum unus sororem suam in matrimonium Philippi filio pollicebatur: exeratque confociatio gentis ejus animum regis. Tum Perseus, « Quid ista profunt? [inquit]. Nequaquam » tantum in externis auxiliis est praesidii, » quantum periculi fraude domestica. Proditorem nolo dicere, certe speculatorem habemus in sinu: cujus, ex quo obses Romanae fuit, corpus nobis reddiderunt Romani, » animum ipsi habent. Omnium pene Mace-

U. c. 570.
a. C. 182.

(d) adduxeruntque Gron.

U. c. 570. » donum in eum ora conversa sunt : nec
a. C. 182. » regem se alium rentur habituros esse,
 » quam quem Romani dedissent. » His per
 se ægra mens senis stimulabatur : & animo
 magis, quam vultu, ea crimina accipiebat.

*Lustratio
 exercitus
 apud
 Macedo-
 nas.*

VI. FORTE lustrandi exercitus venit tem-
 pus, cujus sollempne est tale. Caput mediæ
 canis præcisæ & prior pars ad dexteram
 cum extis, posterior ad lævam viæ ponitur.
 Inter hanc divisam hostiam copiæ armatæ
 traducuntur. Præferuntur primo agmini arma
 insignia omnium ab ultima origine Macedo-
 niæ regum : deinde rex ipse cum liberis se-
 quitur : proxima est regia cohors custodes-
 que corporis ; postremum agmen Macedonum
 cetera multitudo claudit. Latera regis duo
 filii juvenes cingebant, Perseus jam tricesi-
 mum annum agens, Demetrius quinquennio
 minor ; medio juventæ robore ille, hic flore ;
 fortunati patris matura soboles, si mens sana
 fuisset. Mos erat, lustrationis factio peracto,
 exercitum decurrere, & divisas bifariam duas
 acies concurrere ad simulacrum pugnæ. Re-
 gii juvenes duces ei ludicro certamini dati.
 Ceterum non imago fuit pugnæ, sed, tam-
 quam de regno dimicaretur, ita concurrerunt,

*Ludicri
 certaminis
 victor
 Deme-
 trius.*

mul-

multaque vulnera sudibus facta; nec præter ferrum quidquam defuit ad justam belli speciem. Pars ea, quæ sub Demetrio erat, longe superior fuit. Id ægre patiente Perseo, lætari prudentes amici ejus, eamque rem ipsam dicere præbituram causam criminandi juvenis.

VII. CONVIVIVM eo die sodalium, qui simul decurrerant, uterque habuit, quum vocatus ad cœnam ab Demetrio Perseus negasset. Festo die invitatio benigna & hilaritas juvenalis (e) utrosque in vinum traxit. Commemoratio ibi certaminis ludicri & jocosa dicta in adversarios, ita ut ne ipsis quidem ducibus abstineretur, jactabantur. Ad has excipiendas voces speculator ex conviviis Persei missus, quum incautior obversaretur, exceptus a juvenibus forte triclinio egressis, male mulcatur. Hujus rei ignarus Demetrius, « quin comissatum [inquit] ad » fratrem imus? & iram ejus, si qua ex » certamine residet, simplicitate & hilaritate » nostra lenimus? » Omnes se ire conclamant, præter eos, qui speculatoris ab se pulsati præsentem ultionem metuebant. Quum

*U. c. 570.
a. C. 182.*

*Speculator
Persei
apud De-
metrium.*

(e) juvenilis Gron. Crev.

Tom. X.

Q

U. c. 570.
a. C. 182.

*Perseus
fratrem
aditu
januæ
arce.*

*Eum
accusat
apud
patrem.*

eos quoque Demetrius traheret ; ferrum veste abdiderunt, quo se tutari, si qua vis fieret, possent. Nihil occulti esse in intestina discordia potest. Utraque domus speculatorum & proditorum plena erat. Præcurrit index ad Persea, ferro subinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire. Et si causa adparebat, (nam ab iis pulsatum convivam suum audierat) tamen, infamandæ rei causa, januam obserari jubet : & ex parte superiore ædium, versisque in viam fenestris, commissatores, tamquam ad cædem suam venientes, aditu januæ arce. Demetrius, per vinum, quod excluderetur, paulisper vociferatus, in convivium redit, totius rei ignarus.

VIII. POSTERO die Perseus, quam (f) primum conveniendi potestas patris fuit, regiam ingressus, perturbato vultu in conspectu patris tacitus procul constitit. Cui, cum pater, « Satin' salvæ ? » & « quænam ea » mœstitia esset ? » interrogaret eum, « De » lucro tibi [inquit] vivere me scito. Jam » non occultis a fratre petimur insidiis. Nocte » cum armatis domum ad interficiendum me

(f) quam Gron. Crœv.

» venit : clausisque foribus, parietum præsi-
 » dio me a furore ejus sum tutatus.» Quum
 pavorem mixtum admiratione patri injecisset,
 «Atqui, si aures præbere potes [inquit]
 » manifestam rem teneas, faciam. Enimvero
 » se [Philippus dicere] auditurum, » voca-
 » rique extemplo Demetrium jussit : & senio-
 » res duos amicos, expertes inter fratres cer-
 » taminum, infrequentes jam in regia, Lysi-
 » machum & Onomastum arcessit, quos in
 » consilio haberet. Dum veniunt amici, solus,
 » filio procul stante, multa secum animo volu-
 » tans, inambulavit. Postquam venisse eos
 » nunciatum est, secessit in partem interiorem
 » cum duobus amicis, totidem custodibus cor-
 » poris : filiis, ut ternos inermes secum intro-
 » ducerent, permisit. Ibi quum consedisset :
 » «Sedeo [inquit] miserimus pater, judex
 » inter duos filios, accusatorem parricidii,
 » & reum; aut conficti, aut admissi criminis
 » labem apud meos inventurus. Jam pridem
 » quidem hanc procellam imminentem time-
 » bam, quum vultus inter vos minime fra-
 » ternos cernerem, quum voces quasdam
 » exaudirem. Sed interdum spes animum sub-
 »ibat, delagrarè iras vestras, purgari suspi-

U. c. 570.
 a. C. 182.

Philippì
 oratio.

U. c. 570.
a. C. 182.

» ciones posse. Etiam hostes, armis positis,
 « foedus icisse, & privatas multorum simul-
 » tates finitas. Subituram vobis aliquando
 » germanitatis memoriam, puerilis quondam
 » simplicitatis consuetudinisque inter vos,
 » meorum denique præceptorum; quæ,
 » vereor, ne vana furdis auribus cecinerim.
 » Quoties ego, audientibus vobis, detesta-
 » tus exempla discordiarum fraternarum, hor-
 » rendos eventus eorum retuli, quibus se
 » stirpemque suam, domos, regna, funditus
 » evertissent? Meliora quoque exempla parte
 » altera posui; sociabilem consortionem inter
 » binos Lacedæmoniorum reges, salutarem
 » per multa secula ipsis patriæque. Eandem
 » civitatem, postquam mos sibi cuique ra-
 » piendi tyrannidem exortus sit, everfam.
 » Jam hos Eumenem Attalumque fratres, a
 » quam exiguis rebus, prope ut puderet regii
 » nominis, mihi Antiocho, & cuilibet regum
 » hujus ætatis, nulla re magis, quam fra-
 » terna unanimitate, regnum æquasse. Ne
 » Romanis quidem exemplis abstinui, quæ
 » aut visa, aut audita habebam: T. & L.
 » Quinctiorum, qui bellum mecum gesserunt,
 » P. & L. Scipionum, qui Antiochum devi-

» cerunt ; patri patruique eorum , quorum *U. c. 570.*
 » perpetuam vitæ concordiam mors quoque *a. C. 182.*
 » miscuit. Neque vos illorum scelus, similis-
 » que sceleri eventus, deterrere a vecordi
 » discordia potuit : neque horum bona mens,
 » bona fortuna, ad sanitatem flectere. Vivo
 » & spirante me, hæreditatem meam ambo
 » & spe & cupiditate improba crevistis. Eo
 » usque me vivere vultis, donec, alterius
 » vestrum superstes, haud ambiguum regem
 » alterum mea morte faciam. Nec fratrem,
 » nec patrem potestis pati. Nihil cari, nihil
 » sancti est : in omnium vicem regni unius
 » insatiabilis amor successit. Agite, conscie-
 » lerate aures paternas : decernite crimini-
 » bus, mox ferro decreturi : dicite palam,
 » quidquid aut veri potestis, aut comminisci
 » libet. Referatæ aures sunt, quæ posthac
 » secretis alterius ab altero criminibus clau-
 » dentur. » Hæc, furens ira, quum dixisset,
 lacrimæ omnibus obortæ, & diu mœstum
 silentium tenuit.

IX. Tum Perseus : « Aperienda nimirum
 » nocte janua fuit, & armati commissatores
 » accipiendi, præbendumque ferro jugulum,
 » quando non creditur, nisi perpetratum,

*Persei
 oratio.*

U. c. 570.
a. C. 182.

» facinus ; & eadem petitus infidiis audio ;
 » quæ latro atque infidiator. Non nequid-
 » quam isti unum Demetrium filium te ha-
 » bere !, me subditum & pellice genitum
 » adpellant. Nam , si gradum , si caritatem
 » filii apud te haberem , non in me , queren-
 » tem deprehensas infidias , sed in eum , qui
 » fecisset , sævires : nec adeo tibi vilis vita
 » esset nostra , ut nec præterito periculo meo
 » movereris , neque futuro , si infidiantibus
 » sit inpune. Itaque , si mori tacitum oportet ,
 » taceamus , precati tantum Deos , ut a me
 » coeptum scelus in me finem habeat , nec
 » per meum latus tu petaris. Sin autem (quod
 » circumventis in solitudine natura ipsa sub-
 » jicit , ut hominum , quos numquam vide-
 » rint , fidem tamen implorent) mihi quoque ,
 » ferrum in me strictum cernenti , vocem
 » mittere liceat ; per te , patriumque nomen ,
 » quod utri nostrum sanctius sit , jam pridem
 » sentis , ita me audias , precor , tamquam si ,
 » voce & comploratione nocturna excitus ,
 » mihi quiritanti intervenisses , Demetrium
 » cum armatis nocte intempesta in vestibulo
 » meo deprehendisses. Quod tum vociferarer
 » in re præsentis pavidus , hoc nunc postero

» die queror. Frater, non comissantium in *U. c. 170.*
 » vicem jam diu vivimus inter nos. Regnare *a. C. 182.*
 » utique vis : huic spei tuæ obstat ætas mea,
 » obstat gentium jus, obstat vetustus Mace-
 » doniæ mos, obstat vero etiam patris judi-
 » cium. Hæc (g) transcendere, nisi per
 » meum sanguinem, non potes. Omnia moli-
 » ris & tentas. Adhuc seu cura mea, seu
 » fortuna, restitit parricidio tuo. Hesternæ
 » die in lustratione, & decursu, & simulacro
 » ludicro pugnæ, funestum prope prælium
 » fecisti : nec me aliud a morte vindicavit,
 » quam quod me ac meos vinci passus sum.
 » Ab hostili prælio, tamquam fraterno lusu,
 » pertrahere me ad cœnam voluisti. Credis,
 » me, pater, inter inermes convivas cœnatu-
 » rum fuisse, ad quem armati comissatum
 » venerunt ? credis nihil a gladiis nocte peri-
 » culum fuisse, quem sudibus, te inspectante,
 » prope occiderunt ? Quid hoc noctis, quid
 » inimicus ad iratum, quid cum ferro sub-
 » cinctis juvenibus venis ? Convivam me tibi
 » committere ausus non sum ; comissatorem
 » te cum armatis venientem recipiam ? Si
 » aperta janua fuisset, funus meum parares

(g) *Huc Gron. Czév.*

U. c. 570. » hoc tempore, pater, quo quarentem audis,
a. C. 182. » Nihil ego, tamquam accusator, criminose,
 » nec dubia argumentis colligendo, ago. Quid
 » enim ? negat se cum multitudine venisse
 » ad januam meam ? an ferro subcinctos se-
 » cum fuisse ? Quos nominavero, arcesse.
 » Possunt quidem omnia audere, qui hoc
 » ausi sunt; non tamen audebunt negare. Si
 » deprehenfos intra limen meum cum ferro
 » ad te deducerem, pro manifesto haberes;
 » fatentes pro deprehenfis habe. »

X. « EXSECRARE nunc cupiditatem regni,
 » & furias fraternas concita. Sed, ne sint
 » cæcæ, pater, execrationes tuæ, discerne
 » & dispice insidiatorem & petitum insidiis.
 » Noxium huic esse caput. Qui occisurus
 » fratrem fuit, habeat etiam iratos paternos
 » Deos : qui periturus fraterno scelere fuit,
 » perfugium in patris misericordia & justitia
 » habeat. Quo enim alio confugiam, cui
 » non sollemne lustrale exercitus tui, non
 » decursus militum, non domus, non epu-
 » læ, non nox, ad quietem data naturæ be-
 » neficio mortalibus, tuta est ? Si iero ad
 » fratrem invitatus, moriendum est : si rece-
 » pero intra januam comissatum fratrem,

» moriendum est. Nec eundo, nec manendo
 » infidias evito. Quo me conferam? Nihil
 » præter Deos, pater, & te colui. Non Ro-
 » manos habeo, ad quos confugiam. Perisse
 » expetunt, quia tuis injuriis doleo, quia
 » ademptas (h) tot urbes, tot gentes, modo
 » Thraciæ maritimam oram, indignor. Nec
 » me, nec te incolumi, Macedoniam suam
 » futuram sperant. Si me scelus fratris, te
 » senectus, absumserit, aut ne ea quidem
 » expectata fuerit, regem regnumque Mace-
 » doniæ sua futura sciunt. Si quid extra
 » Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi
 » quoque id relictum crederem receptaculum.
 » At in Macedonibus satis præsidii est. Vi-
 » disti hesternò die inpetum in me militum.
 » Quid illis defuit, nisi ferrum? Quod illis
 » defuit interdiu, convivæ fratris noctu sum-
 » serunt (i). Quid de magna parte principum
 » loquar, qui in Romanis spem omnem digni-
 » tatis & fortunæ posuerunt, & in eo, qui
 » omnia apud Romanos potest? neque, Her-
 » cule, istum mihi tantum fratri majori, sed

U. e. 570.
 a. C. 182.

(h) qui tibi ademptas Gron. quia tibi ademptas
 Crev.

(i) assumserunt Gron. Crev.

U. c. 570.
A. C. 182.

» prope est, ut tibi quoque ipsi, regi &
» patri, præferant. Iste enim est, cujus be-
» neficio pœnam tibi senatus remisit, qui
» nunc te ab armis Romanis protegit, qui
» tuam senectutem obligatam & obnoxiam
» adolescentiæ suæ esse æquum censet. Pro
» isto Romani stant, pro isto omnes urbes
» tuo imperio liberatæ, pro isto Macedones,
» qui pace Romana gaudent. Mihi præter
» te, pater, quid usquam aut spei, aut præ-
» fidii est? »

XI. Quo spectare illas literas ad te nunc
» missas T. Quinctii credis, quibus, & be-
» ne te consuluisse rebus tuis, ait, quod
» Demetrium Romam miseris, & hortatur,
» ut iterum, & cum pluribus legatis & pri-
» moribus (k) Macedonum, remittas eum?
» T. Quinctius nunc est auctor omnium re-
» rum isti & magister. Eum sibi, te abdicato
» patre, in locum tuum substituit. Illic ante
» omnia clandestina concocta sunt consilia.
» Quærentur adjutores consiliis, quum te
» plures, & principes Macedonum, cum isto
» mittere jubet. Qui hinc integri & sinceri
» Romam eunt, Philippum regem se habere

(k) add. quoque Gron. Crev.

» credentes, imbuti illinc & infecti Romanis
 » delenimentis redeunt. Demetrius iis unus *U. c. 570^a*
 » omnia est. Eum jam regem, vivo patre, *a. C. 182.*
 » adpellant. Hæc si indignor, audiendum est
 » statim, non ab aliis solum, sed etiam a te,
 » pater, cupiditatis regni crimen. Ego vero,
 » si in medio ponitur, non agnosco. Quem
 » enim suo loco moveo, ut ipse in ejus lo-
 » cum succedam? Unus ante me pater est:
 » & , ut diu sit, Deos rogo. Superstes (&
 » ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit)
 » hæreditatem regni, si pater tradet, acci-
 » piam. Cupit regnum, & quidem scelerate
 » cupit, qui transcendere festinat ordinem
 » ætatis, naturæ, moris Macedonum, juris
 » gentium. Obstat frater major, ad quem
 » jure, voluntate etiam patris, regnum per-
 » tinet. Tollatur; non primus regnum fra-
 » terna cæde petiero. Pater senex, & filio
 » solus orbarus, de se magis timebit, quam
 » ut filii necem ulciscatur. Romani lætabun-
 » tur, probabunt, defendent factum. Hæ spes
 » incertæ, pater, sed non inanes sunt. Ita
 » enim se res habet: periculum vitæ pro-
 » pellere a me potes, puniendo eos, qui ad
 » me interficiendum ferrum sumsesunt: si

V. 6. 570. » facinori eorum successerit, mortem meam
a. C. 182. » idem tu persequi non poteris.»

XII. POSTQUAM dicendi finem Perseus fecit, conjecti eorum, qui aderant, oculi in Demetrium sunt, velut confestim responsurus esset. Deinde diu fuit silentium (1), quum perfusum fletu adpareret omnibus loqui non posse. Tandem vicit dolorem ipsa necessitas, quum dicere juberent (m), at-

*Defensio
 Demetrii.*

que ita orsus est : « Omnia, quæ reorum » antea fuerant auxilia, pater, præoccupavit » accusator. Simulatis lacrimis in alterius » perniciem veras meas lacrimas suspectas » tibi fecit. Quum ipse, ex quo ab Roma » redii, per occulta cum suis conloquia dies » noctesque infidietur; ultro mihi non insidia- » toris modo, sed latronis manifesti & per- » cussoris, speciem induit. Periculo suo te » exterret, ut innoxio fratri per eundem te » maturet perniciem. Perfugium sibi nusquam » gentium esse ait, ut ego ne apud te qui- » dem quidquam spei reliquæ habeam. Cir- » cumventum, solum, inopem, invidia gra- » tia externæ, quæ obest potius, quam

(1) diu silentium fuit Gron. Crev.

(m) juberetur Crev.

» prodest, onerat. Jam illud quam accusato-
 » rie, quod noctis hujus crimen miscuit cum
 » cetera infestatione vitæ meæ? ut & hoc,
 » quod jam, quale sit, scies, suspectum alio
 » vitæ nostræ tenore faceret: & illam va-
 » nam criminationem spei, voluntatis, con-
 » filiorum meorum nocturno hoc fido &
 » composito argumento fulciret. Simul &
 » illud quæsit, ut repentina & minime præ-
 » parata accusatio videretur, quippe ex noctis
 » hujus metu & tumultu repentino exorta.
 » Oportuit autem, Perseu, si proditor ego
 » patris regni que eram, si cum Romanis, si
 » cum aliis inimicis patris inieram consilia,
 » non expectatam fabulam noctis hujus esse,
 » sed prodicionis meæ ante me accusatum:
 » si illa separata ab hac vana accusatio erat,
 » invidiamque tuam adversus me magis, quam
 » crimen meum indicatura, hodie quoque
 » eam aut prætermitti, aut in aliud tempus
 » differri: ut perspiceretur, utrum ego tibi,
 » an tu mihi, novo quidem & singulari ge-
 » nere odii, infidias fecisses. Ego tamen,
 » quantum in hac subita perturbatione pote-
 » ro, separabo ea, quæ tu confudisti: &
 » noctis hujus infidias, aut tuas. aut meas,

U. c. 570.
 a. C. 182.

U. c. 570. » detegam. Occidendi sui consilium me inisse ?
 a. C. 182. » videri vult : ut scilicet , majore fratre sub-
 » lato , cujus jurè gentium , more Macedo-
 » num , tuo etiam , ut ait , judicio regnum
 » est futurum , ego minor in ejus , quem
 » occidissem , succederem locum. Quid ergo
 » illa sibi vult pars altera orationis , qua
 » Romanos a me cultos ait , atque eorum
 » fiducia in spem regni me venisse ? nam si
 » & in Romanis tantum momenti esse crede-
 » bam , ut , quem vellent , inponerent Mace-
 » doniæ regem , & meæ tantum apud eos
 » gratiæ confidebam , quid opus parricidio
 » fuit ? An , ut cruentum fraterna cæde dia-
 » dema gererem ? ut illis ipsis apud quos
 » aut vera , aut certe simulata , probitate
 » partam gratiam habeo , si quam forte ha-
 » beo , execrabilis & invisus essem ? nisi T.
 » Quinctium credis , cujus virtute & confi-
 » liis me nunc arguis regi , quum & ipse
 » tali pietate vivat cum fratre , mihi fraternæ
 » cædis fuisse auctorem. Idem non Romano-
 » rum solum gratiam , sed Macedonum judi-
 » cia , ac pene omnium Deorum hominum-
 » que consensum conlegit , per quæ omnia
 » se mihi parem in certamine non futurum

» crediderit. Idem, tamquam in aliis omni- *U. c. 570.*
1. C. 182.
» bus rebus inferior essem, ad sceleris spem
» ultimam confugisse me infimulat. Vis hanc
» formulam cognitionis esse, ut, uter time-
» rit, ne alter dignior videretur regno, is
» consilium obprimendi fratris cepisse iudice-
» tur ? »

XIII. « EXSEQUAMUR tamen quocumque
» modo confecti ordinem criminis. Pluribus
» modis se petitum criminatus est, & omnes
» insidiarum vias in unum diem contulit.
» Volui interdum eum post lustrationem, quum
» concurrimus, & quidem, si Diis placet,
» lustrationum die occidere : volui, quum
» ad cœnam invitavi, veneno scilicet tollere :
» volui, quum commissatum gladiis adincti
» me secuti sunt, ferro interficere. Tempora
» quidem qualia sint ad parricidium electa,
» vides : lusus, convivii, comissionis.
» Quid ? dies qualis (n) ? quo lustratus
» exercitus, quo inter divisam victimam,
» prælatis omnium, qui umquam fuere,
» Macedoniae regum armis regis, duo soli
» tua tegentes latera, pater, prævecti fu-
» mus, & secutum est Macedonum agmen.

(n) *Quis dies ? qualis ? Gron.*

U. c. 570.
a. C. 182.

» Hoc ego, etiam si quid ante admissem
 » piaculo dignum, lustratus & expiatus sacro,
 » tum cum maxime in hostiam itineri nostro
 » circumdatam intuens, parricidium, venena,
 » gladios, in commissationem præparatos, vo-
 » lutabam in animo : ut quibus aliis deinde
 » sacris contaminatam omni scelere mentem
 » expiarem? Sed cæcus criminandi cupiditate
 » animus, dum omnia suspecta efficere vult,
 » aliud alio confundit. Nam, si veneno te
 » inter cœnam tollere volui, quid minus
 » aptum fuit, quam pertinaci certamine &
 » concursu iratum te efficere, ut merito,
 » sicut fecisti, invitatus ad cœnam abnueres?
 » Quum autem iratus negasses, utrum, ut
 » placarem te, danda opera fuit, ut aliam
 » quærerem occasionem, quoniam semel ve-
 » nenum paraveram? an ab illo consilio
 » velut transfiliendum ad aliud fuit, ut ferro
 » te, & quidem eo die, per speciem comif-
 » sationis, occiderem? Quo deinde modo,
 » si te metu mortis credebam cœnam evi-
 » tasse meam, non ab eodem metu comifsa-
 » tionem quoque evitaturum existimabam?»

XIV. « Non est res, qua erubescam, pa-
 » ter, si die festo inter æquales largiore vino
 » sum

» sum usus. Tu quoque, velim, inquiras, *V. c. 570.*
 » qua lætitia, quo lusu apud me celebratum *a. C. 182.*
 » hesternum convivium sit, illo etiam (pra-
 » vo forsitan) gaudio provehente, quod in
 » juvenali (o) armorum certamine pars nostra
 » non inferior fuerat. Miseria hæc & metus
 » crapulam facile excusserunt; quæ si non
 » intervenissent, insidiatores nos sopiti jace-
 » remus. Si domum tuam expugnaturus,
 » capta domo, dominum interfecturus eram,
 » non temperassem vino in unum diem? non
 » milites abstinuissem meos? Et, ne ego
 » me solus nimia simplicitate tuear, ipse
 » quoque minime malus ac suspicax frater,
 » Nihil aliud scio [inquit] nihil arguo, nisi
 » quod cum ferro commissatum venerunt. Si
 » quæram, unde id ipsum scieris? necesse
 » erit te fateri, aut speculatorum tuorum
 » plenam domum fuisse meam, aut illos ita
 » aperte sumsisse ferrum, ut omnes viderent.
 » Et, ne quid ipse aut prius inquisisse, aut
 » nunc criminose argumentari videretur, te
 » quærere ex iis, quos nominasset, jubebat,
 » an ferrum habuissent? ut, tamquam in re
 » dubia, quum id quæsisset, quod ipsi fa-
 » (o) juvenili Gron. Crev.

U. c. 570. » tentur, pro convictis haberentur. Quin tu
a. C. 182. » illud quæri jubes, num tui occidendi caussa
 » ferrum sumserint? num me auctore &
 » sciente? Hoc enim videri vis, non illud
 » quod fatentur, & palam est, & sui fe-
 » tuendi caussa sumsisse dicunt. Recte, an
 » perperam fecerint, ipsi sui facti rationem
 » reddent. Meam caussam, quæ nihil eo facto
 » contingitur, ne miscueris: aut explica,
 » utrum aperte, an clam te adgressuri fueri-
 » mus. Si aperte, cur non omnes ferrum ha-
 » buimus? cur nemo præter eos qui tuum
 » speculatorem pulsarunt? si clam, quis or-
 » do consilii fuit? Convivio soluto, quum
 » commissator ego discessissem, quatuor substi-
 » tissent, ut sopitum te adgrederentur? quo-
 » modo fefellissent, & alieni, & mei, &
 » maxime suspecti, quia paullo ante in rixa
 » fuerant? quomodo autem, trucidato te,
 » ipsi evasuri fuerint? quatuor gladiis do-
 » mus tua capi & expugnari potuit? »

XV. QUIN tu, omissa ista nocturna fabula,
 » ad id, quod doles, quod invidiam urit,
 » reverteris? Cur usquam regni tui mentio
 » fit, Demetri? cur dignior patris fortunæ
 » successor quibusdam videris, quam ego?

» cur spem meam, quæ, si tu non esses, *U. e. 570.*
 » certa erat, dubiam & sollicitam facis? *a. C. 182.*
 » Hæc sentit Perseus, etsi non dicit: hæc
 » istum inimicum, hæc accusatorem faciunt:
 » hæc domum, hæc regnum tuum crimini-
 » bus & suspicionibus replent. Ego autem,
 » pater, quemadmodum nec nunc sperare
 » regnum, nec ambigere umquam de eo for-
 » sitan debeam, quia minor sum, quia tu
 » me majori cedere vis; sic illud nec debui
 » facere, nec debeo, ut indignus te patre,
 » indignus omnibus videar. Id enim vitii
 » meis, non cedendo, cui jus fasque est,
 » non modestia, consequar. Romanos objicis
 » mihi, & ea, quæ gloriæ esse debent, in
 » crimen vertis. Ego, nec obses Romanis
 » ut traderer, nec ut legatus mitterer Ro-
 » mam, petii. A te missus ire non recusavi.
 » Utroque tempore ita me gessi, ne tibi pu-
 » dori, ne regno tuo, ne genti Macedonum
 » essem. Itaque mihi, cum Romanis amicitia
 » caussa tu fuisti, pater. Quoad tecum illis
 » pax manebit, mecum quoque gratia erit:
 » si bellum esse cœperit, qui obses, qui le-
 » gatus pro patre non inutilis fui, idem hostis
 » illis acerrimus ero. Nec hodie, ut profuit

U. c. 570.
a. C. 182.

» mihi gratia Romanorum, postulo; ne ob-
 » sit, tantum deprecor. Nec in bello cœpit,
 » nec ad bellum reservatur. Pacis pignus fui,
 » ad pacem retinendam legatus missus sum.
 » Neutra res mihi nec gloriæ, nec crimini
 » sit. Ego, si quid in pie in te, pater, si quid
 » scelerate in fratrem admisi, nullam depre-
 » cor poenam. Si innocens sum, ne invidia
 » conflagram, quum crimine non possim,
 » deprecor. Non hodie me primum frater
 » accusat: sed hodie primum aperte, nullo
 » meo in se merito. Si mihi pater succenseret,
 » te majorem fratrem pro minore deprecari
 » oportebat, te adolescentiæ, te errori ve-
 » niam inpetrare. In eo, ubi præsidium esse
 » oportebat, ibi exitium est. E convivio &
 » commissationibus (p) prope semisomnus
 » raptus sum ad causam parricidii dicendam.
 » Sine advocatis, sine patronis, ipse pro me
 » dicere cogor. Si pro alio dicendum esset,
 » tempus ad meditandum (q) & componen-
 » dam orationem fuisse, quum quid aliud,
 » quam ingenii fama, periclitarer? Ignarus,
 » quid arcessitus essem, te iratum & jubentem

(p) *comissatione* Crev.

(q) *meditandam* Gron. Crev.

» dicere causam, fratrem accusantem audiui. *U. c. 570.*
 » Ille diu ante præparata, meditata in me *a. C. 182.*
 » oratione est usus : ego id tantum temporis,
 » quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid
 » ageretur, habui. Utrum momento illo ho-
 » ræ accusatorem audirem ? an defensionem
 » meditarer ? Adtonitus repentino atque
 » inopinato malo, vix, quid objiceretur, in-
 » telligere potui : nedum fatis sciam, quo
 » modo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi
 » patrem iudicem haberem ? apud quem etiamsi
 » caritate a fratre majore vincor, misericor-
 » dia certe reus vinci non debeo. Ego enim,
 » ut me mihi tibi que serves, precor : ille,
 » ut me in securitatem suam occidas, postu-
 » lat. Quid eum, quum regnum ei tradide-
 » ris, facturum credis in me (r) esse, qui
 » jam nunc sanguine meo sibi indulgeri
 » æquum censet. »

XVI. DICENTI hæc lacrimæ simul spiritum
 & vocem intercluserunt. Philippus, submo-
 tis iis, paullisper conlocutus cum amicis,
 pronunciavit : « Non verbis se, nec unius
 » horæ disceptatione, causam eorum dijudi-
 » caturum, sed inquirendo in utriusque vi-

(r) in me del. Gron. Crey.

U. e. 570.
a. C. 182.

» tam, mores; & dicta factaque in magnis
» parvisque rebus observando: » ut omni-
bus adpareret, noctis proximæ crimen facile
revictum; suspectam nimiam cum Romanis
Demetrii gratiam esse. Hæc, vivo Philippo,
velut semina jacta sunt Macedonici belli,
quod maxime cum Perseo gerendum erat.
Res
In Liguria
gestæ.
Consules ambo in Ligures, quæ tum una
consularis provincia erat, profiscuntur. Et,
quia prospere ibi res gesserunt, supplicatio
in unum diem decreta est. Ligurum duo
millia fere ad extremum finem provinciæ
Galliæ, ubi castra Marcellus habebat, vene-
runt, uti reciperentur, orantes. Marcellus,
opperiri eodem loco Liguribus jussis, sena-
tum per literas consuluit. Senatus rescribere
M. Ogulnium prætorem Marcello jussit:
« Verius fuisse, consules, quorum provincia
» esset, quam se, quid e republica esset,
» decernere; tum quoque non placere, si
» per deditionem Ligures recipiet (s), re-
» ceptis arma adimi: atque, eos ad consu-
» lem mitti, senatum æquum censere. »
Prætores eodem tempore, P. Manlius in ul-

(s) placere sibi, per d. L. recipi, & receptis &c.
Gron. Crev,

teriolem Hispaniam, quam & priore prætura provinciam obtinuerat; Q. Fulvius Flaccus in citeriolem pervenit, exercitumque a Terentio accepit. Nam ulterior morte P. Sernpronii proconsulis (t) sine imperio fuerat. Fulvium Flaccum oppidum Hispanum, Urbicuum nomine, obpugnantem Celtiberi adorti sunt. Dura ibi prælia aliquot facta: multi Romani milites & vulnerati, & interfecti sunt. Victi perseverantia Fulvii (u), quod nulla vi abstrahi ab obsidione potuit, Celtiberi, fessi præliis variis abscesserunt. Urbs, amoto auxilio eorum, intra paucos dies capta & direpta est: prædam militibus prætor concessit. Fulvius, hoc oppido capto, P. Manlius, exercitu tantum in unum coacto, qui dissipatus fuerat, nulla alia memorabili gesta re, exercitus in hiberna deduxerunt. Hæc ea æstate in Hispania gesta. Terentius, qui ex ea provincia decesserat, ovans urbem iniit. Translatum, argenti pondo novem milia trecenta viginti: auri octoginta pondo, & duæ coronæ aureæ pondo sexaginta septem.

(t) prætoris Gron. Crev.

(u) vicit perseverantia Fulvius Gron. Crev.

U. c. 570.
a. C. 182.

In
Hispania.

*U. e. 370.
a. C. 182.*

*Contentio
Carthagi-
niensium
eum Masi-
nissa.*

XXVII. EODEM anno inter populum Carthaginiensem & regem Masinissam in re præfenti disceptatores Romani de agro fuerunt. Ceperat eum ab Carthaginiensibus, pater Masinissæ, Gala: Galam Syphax inde expulerat: postea, in gratiam foceri Hasdrubalis, Carthaginiensibus dono dederat. Carthaginienses eo anno Masinissa expulerat. Haud minore certamine animorum, quam quum ferro & acie dimicarunt, res acta apud Romanos. Carthaginienses, quod primo majorum suorum fuisset, deinde ab Syphace ad se pervenisset, repetebant. Masinissa, « pater » terni regni agrum se & recepisse, & habere » jure gentium [aiebat] & caussa, & possessione superiorem esse. Nihil aliud se in » ea disceptatione metuere, quam ne pudor » Romanorum, dum vereantur, ne quid » socio atque amico regi adversus communes » suos atque illius hostes indulgisse videantur, damno sit. » Legati possessionis jus non mutarunt. Causam integram Romam ad senatum rejecerunt. In Liguribus nihil postea gestum. Recefferant primum in devios saltus: deinde, dimisso exercitu, passim in vicos castellaque sua dilapsi sunt. Consules quoque

dimittere exercitum voluerunt, ac de ea re *U. c. 570.*
 Patres consuluerunt. Alterum ex his, dimisso *a. C. 182.*
 exercitu, ad magistratus in annum creandos
 venire Romam iusserunt: alterum cum legio-
 nibus suis Pisis hiemare. Fama erat, Gallos
 Transalpinos juventutem armare: nec, in
 quam regionem Italiæ effusura se multitudo
 esset, sciebatur. Ita inter se consules compa-
 rarunt, ut Cn. Bæbius ad comitia iret, quia
 M. Bæbius frater ejus consulatum petebat.

XVIII. COMITIA consulibus rogandis fue- *U. c. 571.*
 re. Creati P. Cornelius Cethegus, M. Bæ- *a. C. 181.*
 bius Tamphilus. Prætores inde facti, duo *P. Corne-*
 Q. Fabii, Maximus & Buteo, Ti. (v) Clau- *lio, M.*
 dius Nero, Q. Perillius Spurius, M. Pina- *Bæbio*
 rius Posca, L. Duronius. His, inito magi- *Coff.*
 stratu, provinciæ ita sorte evenerunt. Ligu- *Provincia.*
 res consulibus; prætoribus, Q. Petillio ur-
 bana, Q. Fabio Maximo peregrina, Q. Fa-
 bio Buteoni Gallia, Ti. Claudio Neroni Si-
 cilia, M. Pinario Sardinia, L. Duronio Apu-
 lia; & Istri adjecti, quod Tarentini Brundi-
 sinique nunciabant, maritimos agros infestos
 transmarinarum (x) navium latrociniiis esse.

(v) C. Gron. Crev.

(x) transmarimarum Gron.

U. c. 571. Eadem Massilienses de Ligurum navibus
a. C. 181. querebantur. Exercitus inde decreti : quatuor
Exercitus. legiones consulibus, (quina millia ducenos
 Romanos pedites, trecenos haberent equites)
 & quindecim millia focium ac Latini nominis,
 octingenti (y) equites. In Hispaniis proroga-
 tum veteribus prætoribus imperium est cum
 exercitibus, quos haberent. Et in supple-
 mentum decreta tria millia civium Romano-
 rum, ducenti equites : & focium Latini no-
 minis sex millia peditum, trecenti equites.
 Nec rei navalis cura omiffa. Duumviros in
 eam rem consules creare iussi, per quos
 naves viginti deductæ navalibus fociiis ci-
 vibus Romanis, qui servitutem serviffent,
 complerentur; ingenui tantum ut iis præ-
 effent. Inter duumviros ita divisa tuenda
 denis navibus maritima ora, ut promonto-
 rium iis Minervæ, velut cardo, in medio
 efflet : alter in dextram partem usque ad
 Massiliam, lævam alter usque ad Barium
 tueretur.

Prodigia. XIX. PRODIGIA multa fœda & Romæ eo
 anno visa, & nunciata peregre. In area
 Vulcani & Concordiæ sanguinem pluit; &

(y) octingentos Grœc. Crev.

pontifices hastas motas nunciavere , & La- U. c. 571.
 nuvii simulacrum Junonis Sospitæ lacrimasse. a. C. 181.
 Et pestilentia in agris , forisque , & conci-
 liabulis , & in urbe tanta erat , ut Libitina
 tunc vix subficeret. His prodigiis cladibus-
 que anxii Patres decreverunt , ut & consules ,
 quibus Diis videretur , hostiis majoribus
 sacrificarent , & decemviri libros adirent.
 Eorum decreto supplicatio circa omnia pul-
 vinaria Rômæ in diem unum indicta est. Iis-
 dem auctoribus & senatus censuit , & con-
 sules edixerunt , ut per totam Italiam triduum
 supplicatio & feriæ essent. Pestilentia tanta
 vis erat , ut quum propter defectionem Cor-
 forum , bellumque ab Iliensibus concitatum
 in Sardinia , octo millia peditum ex fociis
 Latini nominis scribi placuisset , & trecentos
 equites , quos M. Pinarius prætor secum in
 Sardiniam trajiceret , tantum hominum de-
 mortuum esse , tantum ubique ægrorum con-
 sules renunciaverint , ut is numerus effici
 militum non potuerit. Quod deerat militum ,
 sumere a Cn. Bæbio proconsule , qui Pisis
 hibernabat , jussus prætor , atque inde in
 Sardiniam trajicere. L. Duronio prætori , cui
 prævincia Apulia evenerat , adjecta de Bac-

*U. C. 571.
a. C. 181.*

chanalibus quæstio est : cujus residua quædam velut semina ex prioribus malis jam priore anno adparuerant : sed magis inchoatæ apud L. Pupium prætorem quæstiones erant, quam ad exitum ullum perductæ. Id perficere novum prætorem, ne serperet iterum latius, Patres iusserunt. Et leges de ambitu consules ex auctoritate senatus ad populum tulerunt.

*Legationes
variæ.*

XX. LEGATIONES deinde in senatum introduxerunt. Regum primas, Eumenis, & Ariarathis Cappadocis, & Pharnacis Pontici. Nec ultra quidquam eis responsum est, quam missuros, qui de controversiis eorum cognoscerent, statuerentque. Lacedæmoniorum deinde exfulum & Achæorum legati introducti sunt. Et spes data exfulibus est, scripturum senatum Achæis, ut restituerentur. Achæi de Messene recepta, compositisque ibi rebus, cum adensu Patrum exposuerunt. Et a Philippo rege Macedonum duo legati venerunt, Philocles & Apelles, nulla super re, quæ ab senatu petenda esset : speculatum magis inquisitumque missi de iis, quorum Perseus Demetrium insimulasset sermonum, cum Romanis, maxime cum T. Quinctio, adversus

fratrem de regno habitorum. Hos, tamquam *U. c. 571.*
 medios, nec in alterius favorem inclinatos, *a. C. 181.*
 miserat rex. Erant autem & hi Persei fraudis
 in fratrem ministri & participes. Demetrius,
 omnium, præterquam fraterni sceleris, quod
 nuper eruperat, ignarus, primo neque mag-
 nam, neque nullam spem habebat, patrem
 sibi placari posse. Minus deinde in dies pa-
 tris animo fidebat, quum obsideri aures a
 fratre cerneret. Itaque, circumspiciens dicta
 factaque sua, ne cujus suspiciones auget, et
 maxime ab omni mentione & contagione
 Romanorum abstinebat; ut neque scribi sibi
 vellet, quia hoc præcipue criminum genere
 exasperari animum sentiebat.

XXI. PHILIPPUS, simul ne otio miles de-
 terior fieret, simul avertendæ suspitionis
 causa quidquam a se agitari de Romano
 bello, Stobos Pæoniæ exercitu indicto, in
 Mædicam ducere pergit. Cupido eum cepe-
 rat in verticem Hæmi montis ascendendi,
 quia vulgatæ opinioni crediderat, Ponticum
 simul & Hadriaticum mare, & Histrum am-
 nem, & Alpes conspici posse: subjecta ocu-
 lis ea haud parvi sibi momenti futura ad
 cogitationem Romani belli. Percunctatus

*Philippus
 iter ad
 Hamum
 montem.*

U. c. 571.
a. C. 181.

regionis peritos de adscensu Hæmi, quum
 satis inter omnes constaret, viam exercitui
 nullam esse, paucis & expeditis perdifficillimum
 aditum: ut fermone familiari minorem
 filium permulceret, quem statuerat non ducere
 secum, primum quærit ab eo, "Quum
 " tanta difficultas itineris proponatur, utrum
 " perseverandum sit in incepto, an abstinendum?
 " Si pergat tamen ire, non posse obli-
 " visci se in talibus rebus Antigoni: qui,
 " sæva tempestate jactatus, quum in eadem
 " nave secum suos omnes habuisset, præcep-
 " sisse liberis diceretur, ut & ipsi meminif-
 " sent, & ita posteris proderent, ne quis
 " cum tota gente simul in rebus dubiis pericli-
 " tari auderet. Memorem ergo se præcepti
 " ejus, duos simul filios non commissurum
 " in aleam ejus, qui proponeretur, casus:
 " &, quoniam majorem filium secum duceret,
 " minorem ad subsidia spei & custodiam
 " regni remissurum in Macedoniam esse. "
 Non fallebat Demetrium, ablegari se, ne
 adesset consilio, quum in conspectu locorum
 consultaret, qua (z) proxime itinera ad mare
 Hadriaticum atque Italiam ducerent, qua-

(z) *qua* Gron. Crev.

que belli ratio esset futura. Sed non solum parendum patri tum, sed etiam adfentiendum erat, ne invitum parere suspicionem faceret. Ut tamen iter ei tutum in Macedoniam esset, Didas, ex prætoribus regis unus, qui Pæoniæ præerat, jussus est prosequi eum cum modico præsidio. Hunc quoque Perseus, sicut plerosque patris amicorum, ex quo haud dubium cuiquam esse cœperat, ad quem, ita inclinato regis animo, hæreditas regni pertineret, inter conjuratos in fratris perniciem habuit. In præsentia dat ei mandata, ut per omne obsequium insinuaret se in quam maxime familiarem usum, ut elicere omnia arcana, specularique abditos ejus sensus posset (a). Ita digreditur Demetrius cum infestioribus, quam si solus iret, præsidiiis.

XXII. PHILIPPUS, Mædicam primum, deinde solitudines interjacentes Mædicæ atque Hæmo transgressus, septimis demum castris ad radices montis pervenit. Ibi unum moratus diem ad deligendos, quos duceret secum, tertio die iter est ingressus. Modicus primo labor in imis collibus fuit. Quantum in altitudinem egrediebantur, magis magis-

(a) *possit Gron. Crev.*

D. a. 571.
a. C. 181.

que silvestria & pleraque in via loca excipiebant. Pervenere deinde in tam (b) opacum iter, ut, præ densitate arborum inmissorumque aliorum in alios ramorum, perspicere cælum vix posset: ut vero jugis adpropinquabant, quod rarum in aliis locis esset, adeo omnia contexta nebula, ut haud secus quam nocturno itinere impedirentur. Tertio demum die ad verticem perventum. Nihil vulgatae opinioni, degressi inde, detraxerunt: magis, credo, ne vanitas itineris ludibrio esset, quam quod diversa inter se maria, montesque, & amnes, ex uno loco conspici poterint. Vexati omnes, & ante alios rex ipse, quo gravior ætate erat, difficultate viæ est. Duabus aris ibi Jovi & Soli sacratis quum inmolasset, qua triduo adscenderat, biduo est degressus, frigora nocturna maxime metuens, quæ caniculæ ortu familia brumalibus erant. Multis per eos dies difficultatibus confectus, nihilo lætiora in castris invenit: ubi summa penuria erat, ut in regione, quam ab omni parte solitudines clauderent. Itaque unum tantum moratus diem, quietis eorum causa, quos habuerat secum, itinere

inde

(b) tam del. Gron.

inde simili fugæ in Dentheletos (c) transcurrit. Socii erant : sed propter inopiam haud fecus quam hostium fines Macedones populati sunt. Rapiendo enim passim villas primum, dein quosdam vicos etiam evastarunt, non sine magno pudore regis, quum sociorum voces, nequidquam Deos sociales nomenque suum inplorantes, audiret. Frumento inde sublato, in Mædicam regressus, urbem, quam Petram adpellant, obpugnare est adortus. Ipse a campestri aditu castra posuit. Perseum filium cum modica manu circummisit, ut a superioribus locis urbem adgrederetur. Oppidani, quum terror undique instaret, obsidibus datis, in præsentia dediderunt sese. Iidem, postquam exercitus recessit, obliti obsidum, relicta urbe, in loca munita & montes refugerunt. Philippus, omni genere laboris sine ullo effectu fatigatis militibus, & fraude prætoris Didæ auctis in filium suspicionibus, in Macedoniam rediit.

XXIII. MISSUS hic comes, (ut ante dictum est) quum simplicitatem juvenis incauti, & suis haud inmerito succensentis, adserendo indignandoque & ipse vicem ejus, cap

(c) *Dentheletas Gron. Dantsheletas Cræva.*

U. c. 571.
a. C. 181.

*Demetrius
fugam ad
Romanos
meditatur.*

taret, in omnia ultro suam obferens operam, fide data, arcana ejus elicuit. Fugam ad Romanos Demetrius meditabatur. Cui consilio adjutor Deum beneficio oblatum videbatur Pæoniæ prætor, per cujus provinciam spem ceperat elabi tuto posse. Hoc consilium ex templo & fratri proditur, & , auctore eo, indicatur patri. Literæ primum ad obsidentem Petram adlatæ sunt. Inde Herodorus (princeps hic amicorum Demetrii erat) in custodiam est conjectus, & Demetrius dissimulanter adservari iustus. Hæc super cetera tristem adventum in Macedoniam regi fecerunt. Movebant eum & præsentia crimina : expectandos tamen, quos ad exploranda omnia Romam miserat, censebat. His anxius curis quum aliquot menses egisset, tandem legati, jam ante præmeditatis in Macedonia, quæ ab Roma renunciarent, venerunt. Qui, super cetera scelera, falsas etiam literas, signo adulterino T. Quinctii signatas, reddiderunt regi. Deprecatio erat in literis, si quid adolescens, cupiditate regni prolapsus, secum egisset. « Nihil eum adversus suorum » quemquam facturum : neque eum sese esse, » qui ullius inpii consilii auctor futurus videri

» possit. » Hæ literæ fidem Persei criminibus *U. e. 1571a*
fecerunt. Itaque Herodorus, extemplo diu *a. C. 181a*
excruciatus, finē indicio rei ullius in tor-
mentis moritur.

XXIV. DEMETRIUM iterum ad patrem ac-
cusavit Perseus. Fuga per Pæoniam præparata
arguebatur, & corrupti quidam, ut comites
itineris essent; maxime falsæ literæ T. Quinc-
tii urgebant. Nihil tamen palam gravius
pronunciatum de eo est, ut dolo potius in-
terficeretur: nec id cura ipsius, sed ne
pœna ejus consilia adversus Romanos nuda-
ret. Ab Thessalonice Demetriadem ipsi quum
iter esset, Astræum (d) Pæoniæ Demetrium
mittit cum eodem comite Dida, Perseum
Amphipolim, ad obsides Thracum accipien-
dos. Digredienti ab se Didæ mandata de-
disse dicitur de filio occidendo. Sacrificium
ab Dida seu institutum, seu simulatum est.
Ad quod celebrandum invitatus Demetrius
ab Astræo Heracleam venit. In ea cœna di-
citur venenum datum. Poculo epoto, extem-
plo sensit. Et mox coortis doloribus, relicto
convivio, quum in cubiculum recepisset sese,
crudelitatem patris conquerens, parricidium

*Criminã
tiones
Persei
in Demẽ
trium;*

*Demetrius
veneno
tollitur;*

(d) Asterium Gron. Astræum Crev.

U. e. 571. fratris, ac Didæ scelus incusans, torqueba-
a. C. 181. tur. Intromissî deinde Thyrsis quidam Stube-
 ræus & Berœæus Alexander, injectis tape-
 tibus in caput faucesque, spiritum interclu-
 serunt. Ita innoxius adolescens, quum in eo
 ne simplici quidem genere mortis contenti
 inimici fuissent, interficitur.

*Res
 in Liguria
 gesta.*

XXV. DUM hæc in Macedonia geruntur,
 L. Æmilius Paullus, prorogato ex consulatu
 imperio, principio veris in Ligures Ingaunos
 exercitum introduxit. Ubi primum in hostium
 finibus castra posuit, legati ad eum, per
 speciem pacis petendæ, speculatum vene-
 runt. Negante Paulo, nisi cum deditis pacisci
 se pacem, non tam id recusabant, quam
 tempore opus esse aiebant, ut generi agresti
 hominum persuaderetur. Ad hoc decem die-
 rum induciæ quum darentur, petierunt dein-
 de, « ne trans montes proximos castris pa-
 » bulatum lignatumque milites irent. Culta
 » ea loca suorum finium esse. » Id ubi inpe-
 traverat, post eos ipsos montes, unde aver-
 terant hostem, exercitu omni coacto, re-
 pente multitudine ingenti castra Romanorum
 obpugnare simul omnibus portis adgressi sunt.
 Summa vi totum (e) diem obpugnabant,
 (e) *add. num. Gron. Criv.*

ita ut ne efferendi quidem signa Romanis spatium, nec ad explicandam aciem locus esset. Conferti in portis, obstando magis, quam pugnando, castra tutabantur. Sub occasum solis quum recessissent hostes, duos equites ad Cn. Bæbium proconsulem cum literis Pisas mittit, ut obsesso sibi per inducias quamprimum subsidio veniret. Bæbium exercitum M. Pinario prætori, eunti in Sardiniam, tradiderat. Ceterum & senatum literis certiolem fecit, obsideri a Liguribus L. Æmilium, & M. Claudio Marcello, cujus proxima inde provincia erat, scripsit, ut, si videretur ei, exercitum ex Gallia traduceret in Ligures, & L. Æmilium liberaret obsidione. Hæc sera futura auxilia erant. Ligures postero die ad castra redeunt. Æmilius, quum & venturos scisset, & educere in aciem potuisset, intra vallum suos tenuit, ut extraheret rem in id tempus, quo Bæbium cum exercitu venire a Pisas posset.

XXVI. ROMÆ magnam trepidationem literæ Bæbii fecerunt: eo majorem, quod paucos post dies Marcellus, tradito exercitu Fabio, Romam quum venisset, spem ademit, eum, qui in Gallia esset, exercitum in Li-

U. c. 571.
a. C. 181.

Obpugnantur a Liguribus Æmilii castra.

Magna Romæ trepidatio.

D. c. 571.
¶ C. 181.

gures traduci posse, quia bellum cum Istris esset, prohibentibus coloniam Aquileiam deduci. Eo profectum Fabium, neque inde regredi, bello inchoato, posse. Una, & ea ipsa tardior, quam tempus postulabat, subsidii spes erat, si consules maturassent in provinciam ire. Id ut facerent, pro se quisque Patrum vociferari. Consules, nisi confecto delectu, negare se ituros, nec suam segnitiam, sed vim morbi, in causa esse, quo serius perficeretur (f). Non tamen potuerunt sustinere consensum senatus, quin paludati exirent, & militibus, quos conscriptos haberent, diem edicerent, quo Pisas convenirent. Permissum, ut, qua irent, protinus subitarios milites scriberent, ducerentque secum. Et prætoribus, Q. Petillio & Q. Fabio, imperatum est, ut Petillius duas legiones civium Romanorum tumultuarias scriberet, & omnes minores quinquaginta annis sacramento rogaret: Fabio, ut focis Latini nominis quindecim millia peditum, octingentos equites imperaret. Duumviri navales creati C. Matienus & C. Lucretius, navesque iis ornatae sunt; Matienoque, cujus ad

(f) proficiscerentur Gron.

Gallicum finum provincia erat , imperatum est (g), ut classem primo quoque tempore duceret in Ligurum oram , si quo usui esse L. Emilio atque ejus exercitui posset.

*U. c. 571.
a. C. 181.*

XXVII. ÆMILIUS, postquam nihil usquam auxilii ostendebatur , interceptos credens equites , non ultra differendum ratus , quin per se fortunam tentaret , priusquam hostes venirent , qui jam segnius socordiusque obpugnabant , ad quatuor portas exercitum instruxit , ut , signo dato , simul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinariis cohortibus duas adjunxit , præposito M. Valerio legato : erumpere extraordinaria porta jussit. Ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit ; principes ex eadem legione in subsidiis posuit : M. Servilius & L. Sulpicius , tribuni militum , his præpositi. Tertia legio adversus principalem sinistram portam instructa est. Id tantum mutatum ; principes primi , & hastati in subsidiis locati : Sex. Julius Cæsar & L. Aurelius Corta , tribuni militum , huic legioni præpositi sunt. Q. Fulvius Flaccus legatus cum dextera ala ad quæstoriam por-

(g) est del. Gron. Crev.

V. c. 571.
q. C. 184.

tam positus : duæ cohortes & triarii duarum legionum in præsidio castrorum manere iussi. Omnes portas concionabundus ipse imperator circumiit ; & , quibuscumque iritamentis poterat , iras militum acuebat ; nunc fraudem hostium incufans , qui , pace petita , induciis datis , per ipsum induciarum tempus contra jus gentium ad castra obpugnanda venissent : nunc , quantus pudor esset , edocens , ab Liguribus , latronibus verius , quam hostibus iustis , Romanum exercitum obsideri. « Quo ore quisquam vestrum , si » hinc alieno præsidio , non vestra virtute , » evaseritis , obcurrer , non dico eis militibus , qui Hannibalem , qui Philippum , qui » Antiochum , maximos nostræ ætatis reges » ducesque , vicerunt ; sed iis , qui hos ipsos » Ligures aliquoties , pecorum modo fugientes , per saltus invios consecrati ceciderunt ? » Quod Hispani , quod Galli , quod Macedones Pœnive non audeant , Ligustinus » hostis vallum Romanum subit , obsidet » ultro , & obpugnat ! quem , scrutantes » antea devios saltus , abditum & latentem » vix inveniebamus. » Ad hæc consentiens reddebatur militum (h) clamor , « nullam

(h) *militum del. Gron. Crev.*

» militum culpam esse, quibus nemo ad *U. c. 571.*
 » erumpendum signum dedisset. Daret signum: *a. C. 181.*
 » intellecturum, eosdem, qui antea fuerint,
 » & Romanos & Ligures esse.»

XXVIII. BINA cis montes castra Ligurum erant. Ex iis, primis diebus, sole orto, pariter omnes compositi & instructi procedebant: tum, nisi exfatiati cibo vinoque; arma non capiebant. Dispersi, inordinati exibant; ut quibus pro spe certum esset, hostes extra vallum signa non elaturos. Adversus ita incompositos eos venientes, clamore pariter omnium, qui in castris erant, calonum quoque & lixarum, sublato, simul omnibus portis Romani eruperunt. Liguribus adeo improvisa res fuit, ut perinde, ac si insidijs circumventi forent, trepidarent. Exiguum temporis aliqua forma pugnae fuit. Fuga deinde effusa, & fugientium passim caedes erat. Equitibus dato signo, ut conscenderent equos, nec effugere quemquam finerent, in castra omnes trepida fuga compulsi sunt: deinde ipsis exuti castris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occisa, capta duo millia & quingenti. Triduo post Ligurum Ingaunorum omne nomen, obsidibus

*Æmilius
castris
erumpit, &
vincit
Ligures.*

U. e. 571.
a. C. 181.

datis, in ditionem (i) venit. Gubernatores nautæque conquifiti, qui prædatores fuiffent navibus, atque omnes in custodiam conjeciti. Et a C. Marieno duumviro naves ejus generis in Ligufina ora triginta duæ (k) captæ funt. Hæc qui nunciarent, literasque ad fenatum ferrent, L. Aurelius Cotta, C. Sulpicius Gallus Romam miffi; fimulque peterent, ut L. Æmilio confefta provincia decedere, & deducere fecum milites liceret, atque dimittere. Utrumque permiffum ab fenatu, & fupplicatio ad omnia pulvinaria per triduum decreta: juffique prætores, Perillius urbanas dimittere legiones, Fabius focis atque nomini Latino remittere delectum: & uti prætor urbanus confulibus scriberet, fenatum æquum cenfere, fubitarios milites, tumultus cauffa confcriptos, primo quoque tempore dimitti.

*Colonia
Gravifcæ.*

XXIX. COLONIA Gravifcæ eo anno deducta eft in agrum Etrufcum, de Tarquinienfibus quondam captum. Quina jugera agri data. Tresviri deduxerunt, C. Calpurnius Pifo, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Iftra.

(i) dditionem Gron. Crev.

(k) duæ ac triginta Gron. Crev.

Siccitate & inopia frugum insignis annus fuit. Sex menses numquam pluuisse, memoriæ proditum est. Eodem anno in agro L. Petillii scribæ sub Janiculo, dum cultores agri altius moluntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ sunt, operculis plumbo devinctis. Literis Latinis Græcisque utraque arca inscripta erat; in altera Numam Pompilium, Pomponis filium, regem Romanorum, sepultum esse; in altera libros Numæ Pompilii inesse. Eas arcas quum ex amicorum sententia dominus aperuisset, quæ titulum sepulti regis habuerat, inanis inventa, sine ullo vestigio corporis humani, aut ullius rei, per tabem tot annorum omnibus absurtis, in altera duo fasces, candelis involuti, septenos habuere libros, non integros modo, sed recentissima specie. Septem Latini de jure pontificio erant; septem Græci de disciplina sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit. Adjicit Antias Valerius, Pythagoricos fuisse, vulgatæ opinioni, qua creditur, Pythagoræ auditorem fuisse Numam, mendacio probabili adcommodata fide. Primo ab amicis, qui in re præsentis fuerunt, libri lecti. Mox plu-

*U. c. 571.
a. C. 181.*

*Libri
Numæ
inventi.*

V. c. 571.
a. C. 181.

ribus legentibus quum vulgarentur, Q. Petillius prætor urbanus, studiosus legendi, eos libros a L. Petillio fumsit. Et erat familiaris usus, quod scribam eum quæstor Q. Petillius in decuriam legerat. Lectis rerum summis, quum animadvertisset, pleraque dissolvendarum religionum esse, L. Petillio dixit, « Sese eos libros in ignem conjecturum esse. Prius, quam id faceret, se ei » permittere, uti, si quod seu jus, seu auxilium se habere ad eos libros repetendos » existimaret, experiretur: id integra sua » gratia eum facturum.» Scriba (1) tribunos plebis adit; ab tribunis ad senatum res est rejecta. Prætor se jusjurandum dare paratum esse aiebat, libros eos legi servarique non oportere. Senatus censuit, « Satis habendum, quod prætor jusjurandum pollicetur. Libros primo quoque tempore in comitio cremandos esse. Pretium pro libris, » quantum Q. Petillio prætori majorique » parti tribunorum plebis videretur, domino » esse solvendum. » Id scriba non accepit. Libri in comitio, igne a victimariis facto, in conspectu populi cremati sunt.

Ex S. C.
comburentur.

(1) inf. ad Gron. Crev.

XXX. MAGNUM bellum ea ætate coor- U. c. 571.
a. C. 181.
tum in Hispania citeriore Ad quinque &
triginta millia hominum, quantum nunquam
ferme antea, Celtiberi comparaverant. Q. Bellum
in
Hispania
citeriore.
Fulvius Flaccus eam obtinebat provinciam.
Is, quia armare juventutem Celtiberos au-
dierat, & ipse, quanta poterat, a sociis au-
xilia contraxerat; sed nequaquam numero
militum hostem æquabat. Principio veris
exercitum in Carpetaniam duxit, & castra
locavit ad oppidum Æburam, modico præ-
sidio in urbe posito. Paucis post diebus Cel-
tiberi, millia duo ferme inde, sub colle
posuerunt castra. Quos ubi adesse prætor
Romanus sensit, M. Fulvium fratrem cum
duabus turmis sociorum equitum ad castra
hostium speculatum misit, quam proxime
succedere ad vallum iussit, ut videret,
quanta essent; pugna abstineret, reciperetque
sepe, si hostium equitatum exeuntem vidis-
set. Ita, ut præceptum erat, fecit. Per dies
aliquot nihil ultra motum, quam ut hæc duæ
turmæ ostenderentur: dein subducerentur, ubi
equitatus hostium castris procucurrissent (m).

(m) *procucurrisset Gron. Crev.*

U. c. 571.
a. C. 181.

Postremo (n) Celtiberi, omnibus simul peditum equitumque copiis castris egressi, acie directa medio ferme spatio inter bina castra constitierunt. Campus erat planus omnis & aptus pugnae. Ibi steterunt Hispani hostem expectantes. Romanus intra vallum suos continuit per quatrimum continuum: & illi eodem loco aciem instructam tenuerunt. Ab Romanis nihil motum. Inde quieverunt in castris Celtiberi, quia pugnae copia non fiebat: equites tantum in stationem egrediebantur, ut parati essent, si quid ab hoste moveretur. Pone castra utrique pabulatum & lignatum ibant, neutri alteros inpedientes.

XXXI. PRÆTOR Romanus, ubi satis tot dierum quiete credidit spem factam hosti, nihil se priorem moturum, L. Acilium cum ala sinistra & sex millibus provincialium auxiliorum circumire montem jubet, qui ab tergo hostibus erat; inde, ubi clamorem audisset, decurrere ad castra eorum. Nocte profecti sunt, ne possent conspici. Flaccus luce prima C. Scribonium, præfectum socium, ad vallum hostium cum equitibus extraordinariis sinistrae alae mittit. Quos ubi

(n) inf. & Gron. Crev.

& propius accedere, & plures, quam soliti
 erant, Celtiberi conspexerunt, omnis equi-
 tatus effunditur castris: simul & peditibus
 signum ad exeundum datur. Scribonius, uti
 præceptum erat, ubi primum fremitum
 equestrium audivit, avertit equos, & castra
 repetit. Eo effusius sequi hostes. Primo
 equites, mox & peditum acies aderat, haud
 dubia spe, castra eo die se obpugnuros.
 Quingentos passus, non plus, a vallo ab-
 erant. Itaque, ubi Flaccus satis abstractos
 eos a præsidio castrorum suorum ratus est,
 intra vallum exercitu instructo, tribus par-
 tibus simul erumpit, clamore non tantum
 ad ardorem pugnae excitandum sublato, sed
 etiam ut, qui in montibus erant, exaudi-
 rent. Nec morati sunt, quin decurrerent,
 sicut imperatum erat, ad castra: ubi quinque
 millium (o) armatorum, non amplius, re-
 lictum erat præsidium. Quos quum & pau-
 citas sua, & multitudo hostium, & inprovisa
 res terruisset, prope sine certamine capiun-
 tur castra. Castris, quæ pars maxime a pu-
 gnantibus conspici poterat, injecit Acilius
 ignem.

*U. c. 574.
 a. C. 181.*

*Vincuntur
 Celtiberi.*

(o) quinque millium I. quingentorum Gron. Grev.

U. c. 571.
a. C. 181.

XXXII. POSTREMI Celtiberorum, qui in acie erant, primi flammam conspexere. Deinde per totam aciem vulgatum est, castra amissa esse, & tum cum maxime ardere. Unde illis terror, inde Romanis animus crevit. Jam clamor suorum vincientium accidebat, jam ardentia hostium castra adparebant. Celtiberi parumper incertis animis fluctuati sunt. Ceterum, postquam receptus pulsus nullus erat, nec usquam, nisi in certamine, spes, pertinacius de integro capeffunt pugnam. Acie media urgebantur acriter a quinta legione. Adversus laevum cornu, in quo sui generis provincialia auxilia instruxisse Romanos cernebant, cum majore fiducia intulerunt signa. Jam prope erat, ut sinistrum cornu pelleretur Romanis, ni septima legio successisset. Simul ab oppido Æbura, qui in praesidio relinqui erant, in medio ardore pugnae advenerunt, & Acilius ab tergo erat. Diu in medio caesi Celtiberi. Qui supererant, in omnes passim partes capeffunt fugam. Equites, bipartito in eos emissi, magnam caedem edidere. Ad viginti tria millia hostium eodie caesa: capta quatuor millia & septingenti (P), cum equis plus quingentis, &

(P) ostingenti Gron. Crev.

signa

ignis militaria od
victoria, non ma
de duobus legio
centi, secum
gina, cum
ferme & quatuor
castra victores
manere in castris
die spolia de
ne donati, q
XXXIII. S
tam decessis,
iam doctae le
quam a Celtib
ribus is,
quia prohibe
nis imbric
esperato au
Flaccus
cibus, exer
Celtiber
ce, de
gentis, ubi
tribus, C
(c) unquam
(i) a
Tem. 2.

LIBER XL CAP. XXXIII 277

signa militaria octoginta (9) octo. Magna ^{D. 6. 374}
 victoria, non tamen incruenta fuit. Romani ^{6. C. 1814}
 de duabus legionibus milites paulo plus du-
 centi, focium Latini nominis octingenti tri-
 ginta, externorum auxiliarium duo millia
 ferme & quadringenti ceciderunt. Prætor in
 castra victorem exercitum reduxit. Acilius
 manere in castris ab se captis iussus. Postero
 die spolia de hostibus lecta, & pro concio-
 ne donati, quorum virtus insignis fuerat.

XXXIII. SAUCIUS deinde in oppidum Æbu-
 ram devectis, per Carpetaniam ad Contre-
 biam ductæ legiones. Ea urbs circumfessa,
 quum a Celtiberis auxilia arcessisset, moran-
 tibus iis, non quia ipsi cunctati sunt, sed
 quia profectos a domo inexplicabiles conti-
 nuis imbribus viæ & inflati amnes tenebant,
 desperato auxilio suorum, in deditionem ve-
 nit. Flaccus quoque, tempestatibus fœdis
 coactus, exercitum omnem in urbem intro-
 duxit. Celtiberi, qui a (r) domo profecti
 erant, deditionis ignari, quum tandem, su-
 peratis, ubi primum remiserunt imbres,
 amnibus, Contrebiam venissent, postquam

Contrebia
 capta

(9) nonaginta Gron. Crev.

(r) æ del. Gron. Crev.

U. C. 571.
A. C. 131.

castra nulla extra mœnia viderunt, aut in alteram partem translata rati, aut recessisse hostes, per negligentiam effusi ad oppidum accesserunt. In eos duabus portis Romani eruptionem fecerunt, & incompósitos adorti fuderunt. Quæ res ad resistendum eos & ad capeſſendam pugnam inpediit, quod non uno agmine, nec ad signa frequentes veniebant, eadem magnæ parti ad fugam salutis fuit. Sparſi enim toto paſſi campo se diffuderunt: nec usquam confertos eos hostis circumvenit. Tamen ad duodecim millia sunt cæsa: capta plus quinque millia hominum, equi quadringenti, signa militaria sexaginta duo. Qui palati e fuga domum se recipiebant, alterum agmen Celtiberorum venientium, deditionem Contrebiæ & suam cladem narrando, averterunt. Extemplo in vicos castellaque sua omnes dilapsi. Flaccus, a Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus ducit legiones: multa castella obpugnavit, donec maxima pars Celtiberorum in deditionem venit.

XXXIV. HÆC in citeriore Hispania eo anno gesta. Et in ulteriore, Manlius prætor secunda aliquot prælia cum Lusitanis

LIBER XL CAP. XXXIV 279

fecit. Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta. Tria millia pedum quinquagena jugera, centuriones centena, centena quadragena equites acceperunt. Tresviri deduxerunt, P. Cornelius Scipio Nasica, C. Flaminius, L. Manlius Acidinus. Ædes duæ eo anno dedicatæ sunt: una Veneris Erycinæ ad portam Collinam: dedicavit L. Porcius L. F. Licinus duumvir. (Vota erat ab consule L. Porcio, Ligustino bello.) Altera, in foro olitorio, Pietatis. Eam ædem dedicavit M. Acilius Glabrio duumvir; statuamque auratam, quæ prima omnium in Italia statua aurata est, patri Glabroni posuit. Is erat, qui ipse eam ædem voverat, quo die cum rege Antiocho ad Thermopylas depugnasset: locaveratque idem ex senatusconsulto. Per eosdem dies, quibus hæ ædes dedicatæ sunt, L. Æmilius Paullus proconsul ex Liguribus Ingaunis triumphavit. Transtulit coronas aureas quinque & viginti. Nec præterea quidquam auri argenteique in eo triumpho latum. Captivi multi principes Ligurum ante currum ducti. Æris trecenos militibus divisit. Auxerunt ejus triumpho famam legati Ligurum, pacem per-

U. c. 571^aa. C. 181^a*Aquileia
colonia**Primâ
statua
auratâ**L. Æmili
Paulli
triumphus*

*U. e. 571.
a. C. 181.*

*Ligures
pacem
orant.*

petuam orantes : « ita in animum induiffet
» Ligurum gentem , nulla umquam arma ;
» nisi imperata a populo Romano , fumere. »
Responsum a Q. Fabio prætorè est Liguri-
bus jussu senatus , « Orationem eam non
» novam Liguribus esse : mens vero ut no-
» va & orationi conveniens esset ; ipsorum
» id plurimum referre. Ad consules irent , & ,
» quæ ab iis inperata essent , facerent. Nulli
» alii , quam consulibus , senatum crediturum
» esse , sincera fide in pace Ligures esse. »
Pax in Liguribus fuit. In Corsica pugnatum
est cum Corsis. Ad duo millia eorum M. Pina-
rius prætor in acie occidit. Qua clade compulsi
obsides dederunt , & ceræ centum millia pon-
do. Inde in Sardiniam exercitus ductus , & cum
Iliensibus , gente ne nunc quidem omni parte
pacata , secunda prælia facta. Carthaginien-
sibus eodem anno centum obsides redditi ,
pacemque cum iis populus Romanus , non
ab se tantum , sed ab rege etiam Masinissa ,
præstitit : qui tum (s) præsidio armato
agræ , qui in controversia erat , obtinebat.

XXXV. OTIOSAM provinciam consules
habuerunt. M. Bæbius , comitiorum causa

(s) tum l. cum Crete.

Romam revocatus, consules creavit A. Postu-
mum Albinum Lusum & C. Calpurnium
Pisonem. Prætores exinde facti Ti. Sempro-
nius Gracchus, L. Postumius Albinus, P.
Cornelius Mammula, Ti. Minucius Molli-
culus, A. Hostilius Mancinus, C. Mænius.
Ii omnes magistratum Idibus Martiis inierunt.

Principio ejus anni, quo A. Postumius Albi-
nus & C. Calpurnius Piso consules fuerunt,
ab A. Postumio consule in senatum intro-
ducti, qui ex Hispania citeriore venerant a
Q. Fulvio Flacco, L. Minucius legatus, &
duo tribuni militum, T. Mænius & L. Te-
rentius Massiliota (1). Hi, quum duo secun-
da prælia, deditionem Celtiberiæ, confectam
provinciam nunciassent, nec stipendio, quod
mitti solet, nec frumento portato ad exer-
citus in eum annum opus esse, petierunt
ab senatu primum, « ut ob res prospere
gestas Diis immortalibus honos haberetur. »
Deinde, « ut Q. Fulvio decedenti de pro-
vincia deportare inde exercitus, cujus
forti opera & ipse & multi ante eum
prætores usi essent, liceret. Quod fieri,
præterquam quod ita deberet, etiam prope

U. C. 572.
a. C. 180.

A. Postu-
mio, C.
Calpurnio
Coss.

(1) *Massa Gron. Crev.*

P. c. 572.
a. C. 180.

» necessarium esset. Ita enim obstinatos esse
 » milites, ut non ultra retineri posse in pro-
 » vincia viderentur, injussuque abituri inde
 » essent, si non dimitterentur: aut in per-
 » niciosam, si quis impense retineret, sedi-
 » tionem exarsuri. » Consulibus ambobus
 » Provinciam, » provinciam Ligures esse senatus jussit. Præ-
 » tores inde sortiti sunt. A. Hostilio urbana,
 » Ti. Minucio peregrina obvenit, P. Cornelio
 » Sicilia, C. Mænio Sardinia. Hispanias sor-
 » titi, L. Postumius ulteriorem, Ti. Sempro-
 » nius citeriorem. Is quia successurus Q. Ful-
 » vio Flacco erat, ne vetere exercitu provin-
 » cia spoliaretur, « Quæro [inquit] de te, L.
 » Minuci, quum confectam provinciam nun-
 » cies, existimesne, Celtiberos perpetuo in
 » fide mansuros, ita ut sine exercitu ea pro-
 » vincia obtineri possit? Si neque de fide
 » barbarorum quidquam recipere aut adfir-
 » mare nobis potes, & habendum illic uti-
 » que exercitum censes; utrum tandem auctor
 » senatui sis supplementum in Hispaniam
 » mittendi, ut ii modo, quibus emerita sti-
 » pendia sint, milites dimittantur, veteribus
 » militibus tirones inmiscantur? an, deductis
 » de provincia veteribus legionibus, novas

» conscribendi & mittendi; quum contemptum *U. e. 572.*
 » tirocinium etiam mitiores barbaros excitare *a. C. 180.*
 » ad rebellandum possit? Dictu, quam re,
 » facilius sit, provinciam, ingenio ferocem,
 » rebellatricem, confecisse? Pauca civitates,
 » ut quidem ego audio, quas vicina maxime
 » hiberna premebant, in jus ditionemque
 » venerunt; ulteriores in armis sunt. Quæ
 » quum ita sint, ego jam hinc prædico,
 » Patres conscripti, me exercitu eo, qui
 » nunc est, rempublicam administraturum: si
 » deducat secum Flaccus legiones, loca pa-
 » cata me ad hibernacula lecturum (u), ne-
 » que novum militem ferocissimo hosti ob-
 » jecturum.»

XXXVI. LEGATUS ad ea, quæ interrogatus erat, respondit: « Neque se, neque quemquam alium divinare posse, quid in animo Celtiberi haberent, aut porro habituri essent. Itaque negare non posse, quin recitius sit, etiam ad pacatos barbaros, nondum fatis aduetos imperio, exercitum mitti. Novo autem, an vetere exercitu opus sit, ejus esse dicere, qui scire possit, qua fide Celtiberi in pace mansuri sint;

(u) electurum Gron. Crev.

D. c. 572.
a. C. 180.

» simul & qui illud exploratum habeat ,
 » quieturos milites , si diutius in provincia
 » retineantur. Si ex eo , quod aut inter se
 » loquantur , aut subclationibus apud con-
 » cionantem imperatorem significant , quid
 » sentiant , conjectandum sit ; palam vocife-
 » ratos esse , aut imperatorem in provincia
 » retenturos , aut cum eo in Italiam ventu-
 » ros esse. » Disceptationem inter prætorem
 legatumque consulum relatio interrupt ; qui
 suas ornari provincias , priusquam de præ-
 toris exercitu ageretur , æquum censebant.
 Novus omnis exercitus consulibus est decre-
 tus : binæ legiones Romanæ cum suo equi-
 tatu , & socium Latini nominis , quantus
 semper numerus , quindecim millia peditum
 & octingenti equites. Cum hoc exercitu
 Apuanis Liguribus ut bellum inferrent , man-
 datum est. P. Cornelio & M. Bæbio proro-
 gatum imperium , iustique provincias obti-
 nere , donec consules venissent. Tum impe-
 ratum , ut , dimisso , quem haberent , exercitu ,
 reverterentur Romam. De Ti. Sempronii
 deinde exercitu actum est. Novam legionem
 ei quinque millium & ducentorum peditum
 cum equitibus quadringentis consules scri-

bere iussi; & mille præterea peditum civium Romanorum, quinquaginta equites: & focii e nomine Latino imperare septem millia peditum, trecentos equites. Cum hoc exercitu placuit ire in Hispaniam citeriorem Ti. Sempronium. Q. Fulvio permiffum, ut, qui milites, ante Sp. Postumium (v), Q. Marcium consules, cives Romani fociiue, in Hispaniam transportati essent, & præterea, supplemento adducto, quot amplius duabus legionibus, quam decem millia, & quadringenti pedites, sexcenti equites essent; & socium Latini nominis duodecim millia (x), sexcenti equites, quorum forti opera duobus adversus Celtiberos proeliis usus Q. Fulvius esset, eos, si videretur, secum deportaret. Et supplicationes decretæ, quod is prospere rempublicam gessisset: & ceteri prætores in provincias missi. Q. Fabio Buteoni prorogatum in Gallia imperium est. Octo legiones, præter exercitum veterem, qui in Liguribus in spe propinqua missionis erat, eo anno esse placuit. Et is ipse exercitus ægre explebatur propter pestilentiam, quæ jam ter-

U. c. 574.
a. C. 180.

Pestis in
Italia.

(v) add. & Gron. Crev.

(x) add. pedites Gron, Crev.

*V. c. 572.
a. C. 180.*

*Calpurnius
Cof.
moritur.*

*Quaestio de
veneficiis.*

*Calpurnii
mors
suspecta.*

tium annum urbem Romanam atque Italiam vastabat.

XXXVII. PRÆTOR Ti. Minucius, & haud ita multo post consul C. Calpurnius moritur, multique alii omnium ordinum inlustres viri: postremo prodigii loco ea clades haberi cœpta est. C. Servilius pontifex maximus piacula iræ Deum conquirere iussus, decemviri libros inspicere, consul Apollini, Æsculapio, Saluti dona vovere, & dare signa inaurata; quæ vovit deditque. Decemviri supplicationem in biduum valetudinis causa in urbe & per omnia fora conciliabulaque edixerunt: majores duodecim annis, omnes coronati & lauream in manu tenentes, supplicaverunt. Fraudis quoque humanæ insinuerat suspicio animis; & veneficii quæstio ex senatusconsulto, quod in urbe, propiusve urbem decem millibus passuum esset commissum, C. Claudio prætori, qui in locum Ti. Minucii erat subsectus; ultra decimum lapidem per fora conciliabulaque C. Mænio, priusquam in Sardiniam provinciam trajiceret, decreta. Suspecta consulis erat mors maxime. Necatus a Quarta Hostilia uxore dicebatur. Ut quidem filius ejus Q. Fulvius

Flaccus in locum vitrici consul est declaratus, aliquanto magis infamis mors Pisonis cœpit esse : & testes existebant, qui post declaratos consules Albinum & Pisonem, quibus comitiis Flaccus tulerat repulsam, & exprobratum ei a matre dicerent, quod jam ei tertium negatus consulatus petenti esset, & adjecisse, «pararet se ad petendum; intra » duos menses effecturam, ut consul fieret.» Inter multa alia testimonia, ad causam pertinentia, hæc quoque vox, nimis vero eventu comprobata, valuit, cur Hostilia damnaretur. Veris principio hujus, dum consules novos delectus Romæ tenet, mors deinde alterius, & creandi comitia consulis in locum ejus, omnia tardiora fecerunt : interim P. Cornelius & M. Bæbius, qui in consulatu nihil memorabile gesserant, in Apuanos Ligures exercitum induxerunt.

XXXVIII. LIGURES, qui ante adventum in provinciam consulum non expectassent bellum, inprovise obpressi, ad duodecim millia hominum dederunt se. Eos, consulto per literas prius senatu, deducere ex montibus in agros campestres procul ab domo, ne reditus spes esset, Cornelius & Bæbius

*U. e. 572,
a. C. 180.*

*Privignus
in
ejus locum
subjectus.*

*Calpurnii
uxor
damnata.]*

U. c. 572.
a. C. 180.

statuerunt, nullum alium ante finem rati fore Ligustini belli. Ager publicus populi Romani erat in Samnitibus, qui Taurasino- rum [fuerat. In eum quum] traducere Li- gures Apuanos vellent, edixerunt (y), Li- gures ab Anido montibus descendere cum liberis conjugibusque : sua omnia secum portarent. Ligures, sæpe per legatos depre- cati, ne penates, sedem, in qua geniti essent, sepulcra majorum, cogerentur relinquere, arma, obsides pollicebantur. Postquam nihil impetrabant, neque vires ad bellandum erant, edito paruerunt. Traducti sunt publico sumtu ad quadraginta millia liberorum capitum cum feminis puerisque. Argenti data centum & quinquaginta millia (z), unde, in novas ædes, compararent, quæ opus essent. Agro dividendo dandoque iidem, qui traduxerant, Cornelius & Babius præpositi. Postulanti- bus tamen ipsis, quinqueviri ab senatu dati, quorum ex consilio agerent. Transacta re, quum veterem exercitum Romam deduxissent, triumphus ab senatu est decretus. Hi omnium

*Ligures
Apuani
in
Samnium
aduſti.*

(y) Verba, quæ uncis inclusa sunt, ex Sigonii conjectura sunt adjecta. Paulo post lege : *edixerunt, Ligures Apuani de montibus descenderent &c.* Ita con- jicit Muretus.

(z) add. *sestertium Gron.*

primi nullo bello gesto triumpharunt. Tantum *V. c. 372^a*
 hostes ducti ante currum : quia, nec quid *a. C. 180^a*
 ferretur, neque quid duceretur captum, ne- *Triumphus*
 que quid militibus daretur, quidquam in *nullo bello*
 triumphis eorum fuerat. *gesto.*

XXXIX. EODEM anno in Hispania Fulvius
 Flaccus proconsul, (a) quia successor in provin-
 ciam tardius veniebat, educto exercitu ex
 hibernis, ulteriorem Celtiberiæ agrum, unde
 ad deditionem non venerant, institit vastare.
 Qua re inritavit magis, quam conterruit,
 animos barbarorum : &, clam comparatis
 copiis, saltum Manlianum, per quem transi-
 turum exercitum Romanum satis sciebat,
 obsederunt. In Hispaniam ulteriorem eunti
 L. Postumio Albino collegæ Gracchus man-
 daverat, ut Q. Fulvium certiolem faceret,
 Tarraconem exercitum adduceret. « Ibi di-
 » mitti veteranos, supplementaque distri-
 » buere, & ordinare omnem exercitum sese
 » velle. » Dies quoque, & ea propinqua,
 edita Flacco est, qua successor esset ventu-
 rus. Hæc nova adlata res, omittis, quæ
 agere instituerat, Flaccum raptim deducere
 exercitum ex Celtiberia quum coëgisset, bar-
 bari, causæ ignari, suam defectionem &

Res
Hispania.

Hispani
Flacco in-
fidiantur.

(a) proconsul i. proprætor Gron. Crev.

U. a. 572
a. C. 180.

clam comparata arma sensitse eum, & perti-
nuisse rati, eo ferocius saltum infederunt.
Ubi eum saltum prima luce agmen Romanum
intravit, repente ex duabus partibus simul
exorti hostes Romanos invaserunt. Quod ubi
vidit Flaccus, primos tumultus, in agmine
per centuriones stare omnes, suo quemque
loco, & arma expedire jubendo, sedavit:
& sarcinis jumentisque in unum locum
coactis, copias omnes partim ipse, partim
per legatos tribunosque militum, ut tempus,
ut (a) locus postulabat, sine ulla trepidatione
instruxit; « cum bis deditis rem esse »
admonens. « Scelus & perfidiam illis, non
» virtutem, nec animum accessisse. Reditum
» ignobilem in patriam, clarum ac memora-
» bilem eos sibi fecisse: cruentos ex recenti
» cæde hostium gladios, & manantia sanguine
» spolia, Romam ad triumphum delaturos. »
Plura dici tempus non patiebatur. Inveh-
bant se hostes, & in partibus extremis jam
pugnabatur. Deinde acies concurrerunt.

XL. ATROX ubique prælium, sed varia
fortuna erat. Egregie legiones, nec segnus
duæ alæ pugnabant; externa auxilia ab simili

(a) ut tempus & locus Gron. Crev.

armatura, meliore aliquantum militum genere, urgebantur, nec locum tueri poterant. Celtiberi, ubi ordinata acie & signis conlatis se non esse pares legionibus senserunt, cuneo inpressionem fecerunt. Quo tantum valent genere pugnae, ut, quacumque parte perculere inpetu suo, sustineri nequeant. Tunc quoque turbatae legiones sunt, prope interrupta acies. Quam trepidationem ubi Flaccus conspexit, equo advehitur ad legionarios equites: &, «Ecquid auxilii in vobis est? Actum jam de hoc exercitu erit?» Quum undique adclamassent, «quin ederet,» quid fieri velit; non segniter imperium exsecuturos. Duplicate turmas [inquit] duarum legionum equites, & permittite equos in cuneum hostium, quo nostros urgent. Id cum majore vi equorum facietis, si effrenatos in eos equos inmittitis: quod saepe Romanos equites cum magna laude fecisse sua, memoriae proditum est. Disto paruerunt, detractisque frenis bis ultro citroque cum magna strage hostium, infractis omnibus hastis, transcurrerunt. Dissipato cuneo, in quo omnis spes fuerat, Celtiberi trepidare, &, prope omissa pugna, locum

U. c. 572
a. C. 180.

V. c. 372.
n. C. 180.

fugæ circumspicere. Et alarii equites, postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre, & ipsi, virtute eorum accensi, sine ullius imperio in perturbatos jam hostes equos inmittunt. Tunc vero Celtiberi omnes in fugam effunduntur, & imperator Romanus, aversos hostes contemplatus, ædem Fortunæ Equestris, Jovique optimo maximo ludos vovit. Cæduntur Celtiberi per totum saltum dissipati fuga. Decem & septem millia hostium cæsa eo die traduntur: vivi capti plus quatuor (b) millia, ducentis septuaginta septem cum signis militaribus, equis prope mille centum. Nullis castris eo die victor exercitus mansit. Victoria non sine jactura militum fuit. Quadringenti septuaginta duo milites Romani, socium ac Latini nominis mille decem & novem, cum his tria millia militum auxiliariorum perierunt. Ita victor exercitus, renovata priore gloria, Tarraconem est perductus. Venienti Fulvio Ti. Sempronius prætor, qui biduo ante venerat, obviam processit: gratulatusque est, quod rempublicam egregie gessisset. Cum summa concordia, quos dimitterent, quosque

retine-

(b.) tria] Gron. Crev.

rerinerent milites, composuerunt. Inde Fulvius, exauctoratis militibus in naves inpositis, Romam est profectus. Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

XLI. CONSULES ambo in Ligures exercitus induxerunt diversis partibus. Postumius prima & tertia legione Balistam Suismontiumque montes obsedit: & , premendo præfidiis angustos saltus eorum, commeatus interclusit, inopiaque omnium rerum eos perdomuit. Fulvius, secunda & quarta legione adortus a Pisis Apuanos Ligures, qui eorum circa Macram fluvium incolebant, in deditionem acceptos, ad septem millia hominum in naves inpositos, præter oram Etrusci maris Neapolim transmisit. Inde in Samnium traducti, agerque his inter populares datus est. Montanorum Ligurum ab A. Postumio vineæ cæsæ, frumenta que deusta: donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaunorum Intemeliiorumque Ligurum processit. Priusquam hi consules venirent ad exercitum, qui Pisas indictus erat, præerant A. Postumius & frater Q. Fulvii M. Fulvius Nobilior. Secundæ legio-

U. e. 572.
a. C. 180.

Res. 11
in Liguriâ
gesta.

U. c. 572.
a. C. 180.

nis Fulvius tribunus militum erat. Is mentibus suis dimisit legionem, jurejurando adactis centurionibus, æs in ærarium ad quæstores esse delaturos. Hoc ubi Placentiam (nam eo forte erat profectus) Aulo nunciatum est, cum equitibus expeditis secutus dimissos, quos eorum potuit adsequi, deduxit castigatos Pisas. De ceteris consulem certiorem fecit. Eo referente, senatusconsultum factum est, ut M. Fulvius in Hispaniam relegeretur ultra novam Carthaginem. Literæque ei datæ sunt a consule ad P. Manlium in Hispaniam ulteriorem deferendæ. Milites jussi ad signa redire. Causa ignominia, uti femestrum stipendium in eum annum esset ei legioni, decretum: qui miles ad exercitum non redisset, eum ipsum bonaque ejus vendere consul jussus.

XLII. EODEM anno L. Dironius, qui prætor anno superiore ex Illyrico cum decem navibus Brundisium redierat, inde, in portu relictis navibus, quum venisset Romanam, inter exponendas res, quas ibi gessisset, haud dubie in regem Illyriorum Gentium latrocinii omnis maritimi causam avertit. « Ex regno ejus omnes naves esse, quæ

» superi maris oram depopulatæ essent. De
 » his rebus se (c) legatos misisse, nec con-
 » veniendi regis potestatem factam. » Vene-
 » rant Romam legati a Gento, qui, « quo
 » tempore Romani conveniendi regis causa
 » venissent, ægrum forte eum in ultimis par-
 » tibus fuisse regni » dicerent. « Petere Gen-
 » tium ab senatu, ne crederent confictis cri-
 » minibus in se, quæ inimici derulissent. »
 Ad ea Duronius adjecit, multis civibus Ro-
 manis & sociis Latini nominis injurias factas
 in regno ejus; & cives Romanos dici Cor-
 cyræ retineri. Eos omnes Romam adduci
 placuit: C. Claudium prætorem cognoscere:
 neque ante Gento regi legatisve ejus respon-
 sum reddi. Inter multos alios, quos pesti-
 lentia ejus anni absumsit, sacerdotes quoque
 aliquot mortui sunt. L. Valerius Flaccus
 pontifex mortuus est: in ejus locum subfectus
 est Q. Fabius Labeo. P. Manlius, qui nuper
 ex ulteriore Hispania redierat, triumvir epu-
 lo: Q. Fulvius M. F. in locum ejus trium-
 vir cooptatus, tum prætextatus erat. De
 rege sacris subficiendo in locum Cn. Cor-
 nelii Dolabellæ contentio inter C. Servilium

U. c. 572^a
 a. C. 180^m

Contentio
 de rege sa-
 crifico sub-
 ficiendo,

(c) se del. Gron. Cred.

V. c. 572.
A. C. 180

pontificem maximum fuit & L. Cornelius Dolabellam duumvirum navalem; quem, ut inauguraret, pontifex magistratu sese abdicare jubebat. Recusantique id facere ob eam rem multa duumviro dicta a pontifice; deque ea, quum provocasset, certatum ad populum. Quum plures jam tribus, intro vocatae, dicto esse audientem pontifici duumvirum, juberent; multamque remitti, si magistratu se abdicasset; ultimum de caelo, quod comitia turbaret, intervenit. Religio inde fuit pontificibus inaugurandi Dolabellae. P. Cloellium Siculum inaugurarunt, qui secundo loco inauguratus erat. Exitu anni & C. Servilius Geminus pontifex maximus decessit: idem decemvir sacrorum fuit. Pontifex in locum ejus a collegio cooptatus est Q. Fulvius Flaccus: at pontifex maximus M. Aemilius Lepidus, quum multi clari viri petissent: & decemvir sacrorum Q. Marcius Philippus in ejusdem locum est cooptatus. Et augur Sp. Postumius Albinus decessit. In locum ejus P. Scipionem, filium Africani, augures cooptarunt. Cumanis eo anno perentibus permiffum, ut publice Latine loquerentur, & praconibus Latine vendendi jus esset.

XLIII. PISANIS agrum pollicentibus, quo *U. c. 572.*
 Latina colonia deduceretur, gratiæ ab senatu *a. C. 180.*
 actæ. Triumviri creati ad eam rem Q. Fabius
 Buteo, M. & P. Popillii Lænates. A C.
 Mænio prætore (cui, provincia Sardinia
 quum evenisset, additum erat, ut quæreret
 de beneficiis longius ab urbe decem milli-
 bus passuum) literæ adlatæ, « Se jam tria
 » millia hominum damnasse, & crescere sibi
 » quæstionem iudicii. Aut eam sibi esse de-
 » ferendam, aut provinciam dimittendam. »
 Q. Fulvius Flaccus ex Hispania rediit Ro-
 mam cum magna fama gestarum rerum, qui,
 quum extra urbem triumphii causa esset,
 consul est creatus cum L. Manlio Acidino;
 & post paucos dies cum militibus, quos se-
 cum deduxerat, triumphans urbem est invec-
 tus. Tulit in triumpho coronas aureas cen-
 tum viginti quatuor: præterea auri pondo
 triginta unum; & signati Oscensis nummum
 centum septuaginta tria millia ducentos. Mi-
 titibus de præda quinquagenos denarios de-
 dit, duplex centurionibus, triplex equiti,
 tantundem sociis Latini nominis, & stipen-
 dium omnibus duplex.

*Q. Fulvii
 triumphus.*

*Lex
annaria.*

*Prætores
quatuor.*

*U. c. 573.
a. C. 179.*

*Q. Fulvio,
L. Manlio
Coss.*

XLIV. Eo anno rogatio primum lata est ab L. Villio tribuno plebis, quot annos nati quemque magistratum peterent caperentque. Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales adpellarentur. Prætores quatuor post multos annos lege Bæbia creati, quæ alternis quaternos jubebat creari. Hi facti, Cn. Cornelius Scipio, C. Valerius Lævinus, Q. & P. Mucii Q. F. Scævola. Q. Fulvio & L. Manlio consulibus eadem provincia, quæ superioribus, pari numero copiæ peditum, equitum, civium, sociorum decretæ. In Hispaniis duabus Ti. Sempronio & L. Postumio cum iisdem exercitibus, quos haberent, prorogatum imperium est. Et in supplementum consules scribere iussi ad tria millia peditum Romanorum, trecentos equites; quinque millia sociorum Latini nominis, & quadringentos equites. P. Mucius Scævola urbanam fortitus provinciam est; & ut idem quæreret de veneficiis in urbe, & propius urbem decem millia passuum: Cn. Cornelius Scipio peregrinam, Q. Mucius Scævola Siciliam, C. Valerius Lævinus Sardiniam. Q. Fulvius consul, « prius, quam ullam rem publicam ageret, liberare & se & rempubli-

» cam religione votis solvendis [dixit] velle. *U. c. 573.*
 » Vovisse, quo die postremum cum Celti- *a. C. 179.*
 » beris pugnasset, ludos Jovi optimo maxi-
 » mo, & ædem Equestri Fortunæ sese factu-
 » rum : in eam rem sibi pecuniã conlatam
 » esse ab Hispanis. » Ludi decreti, & ut duum-
 » viri ad ædem locandam crearentur. De pecu-
 » nia finitur. « Ne major causa ludorum con-
 » sumeretur, quam quanta Fulvio nobiliori,
 » post Ætolicum bellum ludos facienti, de-
 » creta esset : neve quid ad eos ludos arces-
 » feret, cogeret, acciperet, faceret, adver-
 » sus id senatusconsultum, quod L. Æmilio,
 » Cn. Bæbio consulibus de ludis factum esset.»
 Decreverat id senatus propter effusos sumtus,
 factos in ludos Ti. Sempronii ædilis, qui
 graves non modo Italiæ ac socii Latini no-
 minis, sed etiam provinciis externis fuerant.

XLV. HIEMS eo anno nive sæva & omni
 tempestatum genere fuit : arbores, quæ ob-
 noxiæ frigoribus sunt, deufferat cunctas : &
 ea tum aliquanto, quam alias, longior fuit.
 Itaque Latinas mox subito coorta & intole-
 rabilis tempesta in monte turbavit : instau-
 ratæque sunt ex decreto pontificum. Eadem
 tempesta & in Capitolio aliquot signa con-

*Hiems
 sæva.*

V. c. 573.
a. C. 179.

stravit, fulminibusque complura loca defors
mavit; ædem Jovis Tarracinæ, ædem Al-
bam Capuæ, portamque Romanam: muri
pinnæ aliquot locis decussæ erant. Hæc in-
ter prodigia nunciatum & ab Reate, tripe-
dem natum mulum. Ob ea decemviri, jussi
adire libros edidere, quibus Diis & quot
hostiis sacrificaretur: & ob fulminibus complura
loca deformata ad ædem Jovis ut sup-
plicatio diem unum esset. Ludi deinde voti-
vi. Q. Fulvii consulis per dies decem magno
adparatu facti. Censorum inde comitia habita:
Censores. creati M. Æmilius Lepidus pontifex maxi-
mus & M. Fulvius Nobilior, qui ex Ætolis
triumphaverat. Inter hos viros nobiles inimi-
citiæ erant, sæpe multis & (d) in senatu &
ad populum atrocibus celebratæ certamini-
bus. Comitibus confectis, ut traditum antiqui-
tus est, censores in Campo ad aram Martis
fellis curulibus confederunt; quo repente
principes senatorum cum agmine venerunt
civitatis: inter quos Q. Cæcilius Metellus
verba fecit.

XLVI. « NON obliti sumus, censores, vos
paullo ante ab universo populo Romano

(d) & del. Gron. Crey.

» moribus nostris præpositos esse : & nos a
 » vobis & admoneri, & regi, non vos a
 » nobis debere. Indicandum tamen est, quid
 » omnes bonos in vobis aut offendat, aut
 » certe mutatum malint. Singulos quum in-
 » tuemur, M. Æmili, M. Fulvi, neminem
 » hodie in civitate habemus, quem, si re-
 » vocemur in suffragium, velimus vobis
 » prælatum esse. Ambo quum simul adspici-
 » mus, non possumus non vereri, ne male
 » comparati sitis, nec tantum reipublicæ
 » profit, quod omnibus nobis egregie pla-
 » cetis, quam, quod alter alteri displicetis,
 » noceat. Inimicitias per annos multos vobis
 » ipsis graves & atroces geritis : quæ pericu-
 » lum est, ne ex hac die nobis & reipublicæ,
 » quam vobis, graviores fiant. De quibus
 » causis hoc timeamus, multa subcurrunt,
 » quæ dicerentur; nisi forte implacabiles
 » vestræ iræ implicaverint animos vestros.
 » Has ut hodie, ut in isto templo, finiatis
 » simultates, quæsumus vos universi; & ,
 » quos conjunxit suffragiis suis populus Ro-
 » manus, hac etiam reconciliatione gratiæ
 » conjungi a nobis finatis. Uno animo, uno
 » consilio legatis senatum, equites recensetis,

U. c. 573.

a. C. 179.

*Metelli
 oratio
 ad
 Censores,
 quos inter
 inimicitia
 erant.*

U. e. 573. » agatis censum, lustrum condatis : quod in
 a. C. 179. » omnibus fere precationibus nuncupabitis
 » verbis, Ut ea res mihi collegæque meo
 » bene & feliciter eveniat, id ita ut vere,
 » ut ex animo velitis evenire : efficiatisque,
 » ut, quod Deos precati eritis, id vos velle
 » etiam homines credamus. T. Tadius & Ro-
 » mulus, in cujus urbis medio foro acie
 » hostes concurrerant, ibi concordēs regna-
 » runt. Non modo simulates, sed bella
 » quoque finiuntur. Ex infestis hostibus ple-
 » rumque focii fideles, interdum etiam cives
 » fiunt. Albani, diruta Alba, Romam tra-
 » ducti sunt : Latini, Sabini in civitatem
 » accepti. Vulgatum illud, quia verum erat,
 » in proverbium venit : Amicitias inmorta-
 » les, inimicitias mortales debere esse. » Fre-
 » mitus ortus cum adfensu, deinde univerfo-
 » rum voces idem petentium, confusæ in unum,
 » orationem interpellarunt. Inde Æmilius ques-
 » tus quum alia, tum bis a M. Fulvio se certo
 » consulatu dejectum. Fulvius contra queri,
 » se ab eo semper laceffitum, & in probrum
 » suum sponfionem factam. Tamen ambo signi-
 » ficare, si alter vellet, se in potestate tot
 » principum civitatis futuros. Omnibus instan-

gibus, qui aderant, dexteras fidemque dedere, *U. c. 573.*
mittere verè ac finire odium. Deinde, con- *a. C. 179.*
laudantibus cunctis, deducti sunt in Capito- *Censores*
lium. Et cura super tali re principum, & *in*
facilitas censorum egregie comprobata ab *amicitiam*
senatu & laudata est. Censoribus deinde *redeunt.*
postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, qua
in opera publica uterentur, adtribueretur,
vestigal annuum decretum est.

XLVII. EODEM anno in Hispania L. Postu-
mius & Ti. Sempronius proprætore compa-
raverunt ita inter se, ut in Vaccæos (e)
per Lusitaniam iret Albinus, in Celtiberiam
inde reverteretur; Gracchus, si majus ibi
bellum esset, in ultima Celtiberiæ penetra-
ret (f). Mundam urbem primum vi cepit,
nocte ex inprovisto adgressus. Acceptis de-
inde obsidibus, præsidioque inposito, castella
obpugnare, agros urere, donec ad prævali-
dam aliam urbem (Certimam adpellant Cel-
tiberi) pervenit. Ubi quum jam opera admo-

Res
in
Hispania
gestæ.

(e) Vaccæos Gron.

(f) inde in Celtiberiam reverteretur. Gracchus,
quod majus ibi bellum esset, in ultima Celtiberiæ
penetravit. Gron. inde in Celtiberiam reverteretur,
si majus ibi bellum esset; Gracchus in ultima Cel-
tiberiæ penetraret. Crev.

*V. c. 373.
a. C. 179.*

*Simplici-
tas Hispa-
norum.*

veret, veniunt legati ex oppido, quorum sermo antiquæ simplicitatis fuit, non diffimulantium bellaturos, si vires essent. Petierunt enim, ut sibi in castra Celtiberorum ire liceret ad auxilia accipienda. Si non intrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos. Permittente Graccho, ierunt, & post paucis diebus alios decem legatos secum adduxerunt. Meridianum tempus erat. Nihil prius petierunt a prætore, quam ut bibere sibi iuberet dari. Eporis primis poculis, iterum poposcerunt; magno risu circumstantium in tam rudibus & moris omnis ignaris ingeniis. Tum maximus natu ex iis, « Missi fumus [inquit] a gente nostra, » qui sciscitaremur, qua tandem re fretus » arma nobis inferres? » Ad hanc percunctationem Gracchus, « Exercitu se egregio fidentem venisse, » respondit; « quem si ipsi » visere velint, quo certiora ad suos referant, potestatem se eis facturum esse: » tribunisque militum imperat, ut ornari omnes copias peditum equitumque, & decurrere jubeant armatas. Ab hoc spectaculo legati missi deterruerunt suos ab auxilio circumfessæ urbi ferendo. Oppidani, quum

ignes nocte turribus nequidquam (quod *U. c. 173.*
 signum convenerat) sustulissent , destituti *a. C. 179.*
 ab unica spe auxilii, in deditioem vene-
 runt. Sestertium quater & vicies ab iis est
 exactum , quadraginta nobilissimi equites :
 nec obsidum nomine, (nam militare iussi
 sunt) & tamen re ipsa, ut pignus fidei
 essent.

XLVIII. INDE jam duxit ad Alcen urbem,
 ubi castra Celtiberorum erant , a quibus
 venerant nuper legati. Eos quum per aliquot
 dies, armaturam levem inmittendo in sta-
 tiones, lacesisset parvis prœliis , in dies
 majora certamina ferebat , ut omnes extra
 munitiones eliceret. Ubi , quod petebatur ,
 sensit effectum, auxiliorum præfectis imperat,
 ut, contracto certamine, tamquam multitu-
 dine superarentur, repente tergis datis, ad
 castra effuse fugerent. Ipse intra vallum ad
 omnes portas instruxit copias. Haud multum
 temporis intercessit , quum ex composito
 refugientium suorum agmen, post effuse se-
 quentes barbaros conspexit. Instructam ad
 hoc ipsum intra vallum habebat aciem. Ita-
 que tantum moratus , ut suos refugere in
 castra libero introitu sineret, clamore sub-

U. C. 573.
a. C. 179.

Ad Alcen
vincuntur
Celtiberi.

lato, simul omnibus portis erupit. Non sustinere inpetum necopinatum hostes, qui ad castra obpugnanda venerant, ne sua quidem tueri potuerunt. Nam extemplo fusi, fugati, mox intra vallum paventes compulsi, postremo exuuntur castris. Eo die novem millia hostium cæsa: capti vivi trecenti viginti, equi centum duodecim, signa militaria triginta septem. De exercitu Romano centum novem ceciderunt.

XLIX. AB hoc prælio Gracchus duxit ad depopulandum (g) Celtiberiam legiones; & quum ferret passim cuncta atque ageret, populique alii voluntate, alii metu jugum acciperent, centum tria oppida intra paucos dies in deditiorem accepit: præda potius ingenti est. Convertit inde agmen retro, unde venerat, ad Alcen, atque eam urbem obpugnare institit. Oppidani primum inpetum hostium sustinuerunt: deinde, quum jam non armis modo, sed etiam operibus obpugnarentur, diffisi præsidio urbis, in arcem universi concesserunt. Postremo & inde, præmissis oratoribus, in ditionem se suaque omnia Romanis permiserunt. Magna inde

CIII.
oppida in
deditio-
nem
accipit
Gracchus.

(g) populandam Gron, Crev.

præda facta est. Multi captivi nobiles in potestatem venerunt; inter quos & Thurri filii duo & filia. Regulus hic earum gentium erat, longe potentissimus omnium Hispanorum. Audita suorum clade, missis, qui fidem venienti in castra ad Gracchum peterent, venit. Et primum quæsit ab eo, « ne sibi » liceret ac suis vivere? » quum prætor victurum respondisset; quæsit iterum, « si » cum Romanis militare liceret? » id quoque Graccho permittente, « sequar [inquit] » vos adversus veteres socios meos, quoniam » illos ad me propiunt suspicere. » Secutus est inde Romanos, fortique ac fideli opera multis locis rem Romanam adjuvit.

L. ERGAVIA inde, nobilis & potens civitas aliorum circa populorum cladibus ter-rita, portas aperuit Romanis. Eam deditio- nem oppidorum haud cum fide factam, qui- dam auctores sunt. E qua regione abduxisset legiones, extemplo inde rebellatum, magno- que eum postea prælio ad montem Chaunum (h) cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis conlatis pugnasse; multos utrimque cecidisse: nec aliud magnopere,

(h) *Caunum* Gron. Crev.

U. s. 573.
a. C. 172.

U. e. 573.
a. C. 479.

ne victos crederes, fecisse Romanos, nisi quod postero die lacefferint prælio manentes intra vallum; spolia per totum diem legerint (i); tertio die prælio majore iterum pugnatum; & tum demum haud dubie victos Celtiberos, castraque eorum capta & direpta esse. Viginti duo millia hostium eo die esse cæsa, plus trecentos captos: parem fere equorum numerum; & signa militaria septuaginta duo. Inde debellatum, veramque pacem, non fluxa, ut ante, fide, Celtiberos fecisse. Eadem ætate & L. Postumium in Hispania ulteriore bis cum Vaccæis egregie pugnasse scribunt. Ad triginta & quinque millia hostium (k) occidisse, & castra obpugnasse. Propius vero est, serius in provinciam pervenisse, quam ut ea ætate potuerit res gerere.

*Censores
legunt
senatum.*

LI. CENSORES fidei concordia senatum legerunt. Princeps electus est ipse censor M. Æmilius Lepidus pontifex maximus: tres ejecti de senatu. Retinuit quosdam Lepidus a collega præteritos. Opera ex pecunia ad-

*Opera
publica.*

(i) manentes intra vallum prælio lacefferint, spolia per totum diem legisse: Gron. Crev.

(k) hominum Gron. Crev.

tributa divisaque inter se hæc confecerunt. *U. c. 573.*
Lepidus molem ad Tarracinam, ingratum *a. C. 179.*
opus, quod prædia habebat ibi, privatam-
que publicæ rei in pensam inposuerat. Thea-
trum & proscenium ad Apollinis, ædem
Jovis in Capitolio, columnasque circa po-
liendas albo locavit: & ab his columnis,
quæ incommodæ obposita videbantur, signa
amovit: clipeaque de columnis, & signa
militaria adfixa omnis generis demisit. M.
Fulvius plura & majoris locavit usus: por-
tum & pilas pontis in Tiberim; quibus pilis
fornices post aliquot annos P. Scipio Afri-
canus & L. Mummius censores locaverunt
inponendos. Basilicam post argentarias novas
& forum piscatorium, circumdatis tabernis,
quas vendidit in privatam; & forum, &
porticum extra portam Trigeminam, & aliam
post navalia; & ad fanum Herculis, & post
Spei ad Tiberim ædem Apollinis Medici.
Habere & in promiscuo præterea pecuniam.
Ex ea communiter locarunt aquam adducen-
dam, fornicesque faciendos. Inpedimento
operi fuit M. Licinius Crassus, qui per fun-
dum suum duci non est passus. Portoria quo-
que & vectigalia iidem multa instituerunt.

N. e. 573. Complura facella publica, quæ fuerant (1) occupata a privatis, publica sacraque ut essent (m), paterentque populo, curarunt. Mutarunt suffragia: regionatimque generibus hominum, causisque, & quæstibus, tribus descripserunt.

LII. Et alter ex censoribus M. Æmilius petiit ab senatu, ut sibi dedicationis templorum Reginæ Junonis & Dianæ, quæ bello Ligustino ante annis octo vovisset, pecunia ad ludos decerneretur. Viginti millia æris decreverunt. Dedicavit eas ædes, utramque in circo Flaminio. Ludosque scenicos triduum post dedicationem templi Junonis, biduum post Dianæ, & singulos dies fecit in circo. Idem dedicavit ædem Larium Permarinum in Campo. Voverat eam annis undecim ante L. Æmilius Regillus, navali proelio adversus præfectos regis Antiochi. Supra valvas templi tabula cum titulo hoc fixa est. « Duello » magno regibus dirimendo * caput subigen- » dis patrandæ pacis hæc pugna exeunti L.

(1) fuerant del. Gron.

(m) publica rursus ut essent Crev.

* Non necesse est monere, totum hunc locum omnino depravatum esse. Tentet eum emendare, si quis aut rem prospere sibi posse succedere, aut opera pretium esse duxerit.

* Emilio M. Æmilii filio auspicio, imperio,
 » felicitate ductuque ejus inter Ephesum,
 » Samum, Chiumque, inspectante cof. ipso
 » Antiocho, exercitu omni, equitatu, ele-
 » phantisque, classis regis Antiochi antea sic
 » victa, fusa, contusa, fugataque est, ibique
 » eo die naves longæ cum omnibus focis
 » captæ LXII (n). » Ea pugna pugnata, rex
 » Antiochus regnumque **. Ejus (o) rei
 » ergo ædem Laribus Permarinis vovit. »
 Eodem exemplo tabula in æde Jovis in Capi-
 tolio supra valvas fixa est.

LIII. BIDUO, quo senatum legerunt cen-
 sores, Q. Fulvius consul, profectus in Li-
 gures, per invios montes vallesque saltus
 cum exercitu transgressus, signis conlatis
 cum hoste pugnavit: neque tantum acie
 vicit: sed castra quoque eodem die cepit.
 Tria millia ducenti hostium, omnisque ea
 regio Ligurum in deditionem venit. Consul
 deditos in campestris agros deduxit, præsi-
 diaque montibus inposuit. Celeriter & ex
 provincia literæ Romam venerunt. Supplica-
 tiones ob eas res gestas in triduum decretæ

*Res gestæ
 in
 Liguria.*

(n) XLII Crev.

(o) regnumque ejus **. Ejus &c. Gron. Crev.

U. c. 573.
a. C. 179. sunt. Prætores quadraginta hostiis majoribus per supplicationes rem divinam fecerunt. Ab altero consule L. Manlio nihil memoria dignum in Liguribus est gestum. Galli Transalpini, tria millia hominum, in Italiam transgressi, neminem bello laceffentes, agrum a consulibus (p) & senatu petebant, ut pacati sub imperio populi Romani essent. Eos senatus excedere Italia iussit, & consulem Q. Fulvium quærere, & animadvertere in eos, qui principes & auctores transcendendi Alpes fuissent.

*Philippus
senio
&
mœrore
consum-
tus.*

LIV. EODEM anno Philippus rex Macedonum, senio & mœrore consumtus post mortem filii, decessit. Demetriade hibernabat, quum desiderio anxius filii, tum pœnitentia crudelitatis suæ. Stimulabat animum & alter filius, haud dubie & sua & aliorum opinione rex, conversique in eum omnium oculi, & destituta senectus; aliis expectantibus suam mortem, aliis ne expectantibus quidem. Quo magis angebatur, & cum eo Antigonus Echecratis filius, nomen patris Antigoni ferens, qui tutor Philippi fuerat, regiæ vir majestatis, nobili etiam pugna adversus

*Antigonus
unus
ex Philippi
amicis
incon-
rup-
tus.*

(p) *consule Gron, Crev.*

Cleomenem Lacedæmonium clarus. Tutorem eum Græci, ut cognomine a ceteris regibus distinguerent, adpellarunt. Hujus fratris filius Antigonus ex honoratis Philippi amicis unus inconruptus permanerat: eique ea fides, nequaquam amicum Persea, inimicissimum fecerat. Is, prospiciens animo, quanto cum periculo suo hæreditas regni ventura esset ad Persea, ut primum labare animum regis, & ingemiscere interdum filii desiderio sensit, nunc præbendo aures, nunc laceffendo etiam mentionem rei temere actæ, sæpe querenti querens & ipse aderat. Et, quum multa adfoleat veritas præbere vestigia sui, omni ope adjuvabat, quo maturius omnia emanarent. Suspecti & ministri facinoris, Apelles maxime & Philocles, erant; qui Romam legati fuerant, literasque exitiales Demetrio sub nomine Flaminini adtulerant.

LV. FALSAS esse, & a scriba vitiatas, signumque adulterinum, vulgo in regia fremebant. Ceterum, quum suspecta magis, quam manifesta, esset res, forte Xychus obuius fit Antigono, comprehensusque ab eo in regiam est perductus. Relicto eo custodibus, Antigonus ad Philippum processit.

U. e. 573. « Multis [inquit] sermonibus intellexisse vi-
a. C. 179. » deor, magno te æstimaturum, si scire
Innocen- » vera omnia possis de filiis tuis, uter ab utro
tia » peritus fraude & insidiis esset. Homo unus
Demetrii » omnium, qui nodum hujus erroris exfol-
agnita. » vere possit, in potestate tua est Xychus.
 » Forte vocatum perductumque in regiam
 » vocari juberet. » Adductus primo ita negare
 inconstanter, ut, parvo metu admoto,
 paratum indicem esse adpareret. Conspectum
 tortoris verberumque non sustinuit: ordinem-
 que omnem facinoris legatorum ministerii-
 que sui exposuit. Extemplo missi, qui legatos
 comprehenderent, Philoclem, qui præsens
 erat, obpresserunt: Apelles, missus ad Chæ-
 ream quemdam persequendum, indicio Xychi
 audito, in Italiam trajecit. De Philocle nihil
 certi vulgatum est. Alii primo audaciter negantem,
 postquam in conspectum adductus
 sit Xychus, non ultra tetendisse; alii tor-
 menta etiam inficiantem perpeffum adfirmant.
 Philippo redintegratus est luctus geminatus-
 que: & infelicitatem suam in liberis gravio-
 rem, quod alter perisset, censebat.

LVI. PERSEUS, certior factus omnia detecta
 esse, potentior quidem erat, quam ut fugam

necessariam duceret. Tantum, ut procul
 abesset, curabat, interim velut ab incendio
 flagrantis iræ, dum Philippus viveret, se de-
 fensurus. Qui spe potiundi ad pœnam cor-
 poris ejus amissa, quod reliquum erat, id
 studere, ne super inopinitatem etiam præmio
 sceleris frueretur. Antigonum igitur adpellat;
 cui & palam facti parricidii gratia obnoxius
 erat, neque pudendum aut pœnitendum eum
 regem Macedonibus, propter recentem pa-
 trui Antigoni gloriam, fore censebat. « Quan-
 » do in eam fortunam veni [inquit] Anti-
 » gone, ut orbitas mihi, quam alii detestan-
 » tur parentes, optabilis esse debeat; regnum,
 » quod a patruo tuo forti, non solum fideli,
 » tutela ejus custoditum & auctum etiam
 » accepi, id tibi tradere in animo est. Te
 » unum habeo, quem dignum regno judicem.
 » Si neminem haberem, perire & extingui
 » id mallet, quam Perseo scelestæ fraudis
 » præmium esse. Demetrium excitatum ab
 » inferis restitutumque credam mihi, si te,
 » qui morti innocentis, qui meo infelici er-
 » rori unus inlacrimasti, in locum ejus sub-
 » stitutum relinquam. » Ab hoc sermone
 omni genere honoris producere eum non

U. c. 573.
 a. c. 179.

Antigono
 regnum
 relinquere
 cupit
 Philippus.

*U. c. 573.
A. C. 179.*

desiitit. Quum in Thracia Perseus abesset; circumire Macedoniæ urbes, principibusque Antigonum commendare: &, si vita longior subpetisset, haud dubium fuit, quin eum in possessione regni relicturus fuerit. Ab Demetriade profectus, Theffalonica plurimum temporis moratus fuerat. Inde quum Amphipolin venisset, gravi morbo est implicitus. Sed animo tamen ægrum magis fuisse, quam corpore, constat: curisque & vigiliis, quum idemtidem species & umbræ infontis interemti filii (q) agitent, extinctum esse cum diris execrationibus alterius. Tamen admoneri (r) potuisset Antigonus, si haud statim palam facta esset mors regis. Medicus Calligenes, qui curationi præerat, non expectata morte regis, a primis desperationis notis nuncios prædispositos, ita ut convenerat, misit ad Perseum; & mortem regis in adventum ejus omnes, qui extra regiam erant, celavit.

Moritur.

*Perseus
regnum
invadit.*

LVII. OBPRESSIT igitur necopinantes ignarosque omnes Perseus, & regnum scelere

(q) filii eum diris agitent Gron. filii eum agitent Crev. Paulo post diris del. Gron.

(r) admoveri Gron. Crev.

LIBE
partum inva
fuit ad dilat
hendis. M
narum, diu
positum eq
Inde prægr
gono & C
Antigonus
rus ad cor
procul An
obcurrerut
res omnen
positum at
Thraciam
Philippus
regionum
obligata,
nas. Dard
erat, inque
(1) Inde pr
pari & C
tar p
indis
jura
gen: C
(1) Inde C
(2) Inde C

partum invasit. Perobportuna mors Philippi fuit ad dilationem, & ad vires bello contrahendas. Nam post paucis diebus gens Bastarnarum, diu sollicitata, ab suis sedibus magna peditum equitumque manu Istrum trajecit. Inde prægressis, qui nunciarent regi, Antigono & Cottoni (nobilis erat Bastarna; & Antigonus perinivitus cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus) haud procul Amphipoli fama, inde certi nuncii obcurrerunt, mortuum esse regem: (s) quæ res omnem ordinem consilii turbavit. Compositum autem sic fuerat: transitum per Thraciam tutum & commeatus Bastarnis ut Philippus præstaret (t). Id ut facere posset, regionum principes donis coluerat, fide sua obligata, pacato agmine transituros Bastarnas. Dardanorum gentem delere propositum erat, inque eorum agro sedes fundare (u)

*U. 6. 573.
a. C. 179.*

*Bastarna
concitata
a
Philippo
in Darda-
nos.*

(s) *Inde prægressi, qui nunciarent regi, Antigonus & Cotto: nobilis erat Bastarna, & Antigonus perinivitus cum ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus. Haud procul Amphipoli fame incerti nuncii obcurrerunt, mortuum esse regem: Gron. Crev.*

(t) *daret Crev.*

(u) *dare Gron.*

U. C. 573. Bastarnis. Duplex inde erat commodum futurum, si & Dardani, gens semper infestissima Macedoniæ, temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur; & Bastarnæ, relictis in Dardania conjugibus liberisque, ad populandam Italiam possent mitti. « Per Scordiscos iter esse ad mare Hadriaticum Italiamque. Alia via traduci exercitum non posse. » Facile Bastarnis Scordiscos iter daturos. Nec enim aut lingua aut moribus æquales abhorre: & ipsos adjuncturos se, quum ad prædam opulentissimæ gentis ire vidissent. » Inde in omnem eventum consilia commodabantur: siue cæsi ab Romanis forent Bastarnæ, Dardanos tamen sublato; prædamque ex reliquiis Bastarnarum, & possessionem liberam Dardaniæ, solatio fore: siue prospere gessissent, Romanis averfis in Bastarnarum bellum, recuperaturum se in Græcia, quæ amisisset. Hæc Philippi consilia fuerant.

*Thracibus
infesti
sunt.*

LVIII. INGRESSI sunt pacato agmine; fide Cottonis & Antigoni; sed haud multo post famam mortis Philippi neque Thraces commercio faciles erant, neque Bastarnæ emto contenti esse poterant, aut in agmine conti-

neri, ne decederent via. Inde injuriæ ultro
 citroque fieri : quarum in dies incremento
 bellum exarsit. Postremo Thraces, quum
 vim ac multitudinem sustinere hostium non
 possent, relictis campestribus vicis, in mon-
 tem ingentis altitudinis (Donucam vocant)
 concesserunt. Quo ubi ire Bastarnæ vellent,
 quali tempestate Gallos spoliantes Delphos
 fama est peremptos esse; talis tum Bastarnas,
 nequidquam ad juga montium adpropinquan-
 tes, obpressit. Neque enim imbre tantum
 effuso, dein creberrima grandine obruti sunt,
 cum ingenti fragore cœli tonitribusque &
 fulguribus præstringentibus aciem oculorum;
 sed fulmina etiam sic undique micabant, ut
 peri viderentur corpora; nec solum milites,
 sed etiam principes, isti caderent. Itaque,
 quum præcipiti fuga per rupes præaltas in-
 providi sternerentur ruerentque, instabant
 quidem percussis Thraces : sed ipsi Deos
 auctores fugæ esse, cœlumque in se ruere
 aiebant. Dissipati procella, quum, tamquam
 ex naufragio, plerique semiermes in castra,
 unde profecti erant, redissent; consultari,
 quid agerent, cœptum : inde orta dissensio;
 aliis redeundum, aliis penetrandum in Dar-

U. c. 573.

a. C. 179.

U. c. 573.
a. C. 179.

*Antigonus
interfici-
tur.*

daniam consentibus. Triginta ferme millia hominum (Clondico duce profecti erant) pervenerunt. Cetera multitudo retro, qua venerant, transdanubianam regionem repetiit. Perseus, potitus regno, interfici Antigonum iussit: &, dum firmaret res, legatos Romanam ad amicitiam paternam renovandam, petendumque, ut rex ab senatu adpellaretur, misit. Hæc eo anno in Macedonia gesta.

*Fulviū
Cof.
triumphus.*

LIX. ALTER consulum Q. Fulvius ex Liguribus triumphavit, quem triumphum magis gratiæ, quam rerum gestarum magnitudini, datum constabat. Armorum hostilium magnam vim transtulit; nullam pecuniam admodum. Divisit tamen in singulos milites tricenos æris, duplex centurionibus, triplex equiti: Nihil in eo triumpho magis insigne fuit, quam quod forte evenit, ut eodem die triumpharet, quo priore anno ex prætura triumphaverat.

Comitia.

Secundum triumphum comitia edixit, quibus creati consules sunt M. Junius Brutus, A. Manlius Vulso. Prætorum inde, tribus creatis, comitia tempestat diremit. Postero die reliqui tres facti ante diem quartum Idus Martias, M. Titinius Curvus, Ti. Claudius Nero, T. Fonteius Capito. Ludæ

Romani instaurati
Servilio Capione
propter prodigium
vit: in foris publicis
Deorum capiti,
terant se; lanæque
Jovi obposita hinc
quoque prægesta
verum est. Ad
ut ludi instaurati

Romani instaurati ab ædilibus curulibus Cn. *U. c. 573^d*
 Servilio Cæpione, Ap. Claudio Centhone, *a. C. 176^a*
 propter prodigia, quæ evenerant. Terra mo- *Prodigiæ*
 vit: in foris publicis, ubi lectisternium erat,
 Deorum capita, quæ in lectis erant, aver-
 terunt se; lanaque cum integumentis, quæ
 Jovi obposita fuit, decidit. De mensa oleas
 quoque prægustasse mures, in prodigium
 versum est. Ad ea expianda nihil ultra, quam
 ut ludi instaurarentur, actum est.

FINIS TOMI DECIMI.

ARGENTORATI,

Typis FRANCISCI GEORGII LEVRAULTÆ

PERMISSU SUPERIORUM.

TI
P
HISTO
QUI S
-
TOM

M
Cur & S
M

— Grauskala #13 —

B.I.G.

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8
Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Farbkarte #13

B.I.G.

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
Light Blue	Light Cyan	Light Green	Light Yellow	Light Red	Light Magenta	White	Light Gray	Light Gray
Dark Blue	Dark Cyan	Dark Green	Dark Yellow	Dark Red	Dark Magenta	White	Dark Gray	Dark Gray

